

Юрій Винничук

F FOLIO

ГРУШІ В ТІСТІ

Юрій Павлович Винничук

Груші в тісті

предоставлено правообладателями

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=18417425

Юрій ВИННИЧУК «Груші в тісті» Літературно-художнє видання:

Фоліо; Харків; 2015

ISBN 978-966-03-7257-3

Анотація

Автобіографічний роман Юрія Винничука «Груші в тісті» видавався неодноразово і завжди мав великий успіх. У ньому автор розповідає про Львів кінця 1970-х – початку 1980-х років, тобто про свою молодість: коли він фарцував (цікаво, чи всі молоді зараз знають, що це), вчився в інституті, служив у лавах армії і... любив. Любив усе – дівчат, друзів, поезію, пригоди... тобто саме життя. Тому у «Грушах...» – безліч історій, наповнених шаленим гумором (не завжди цнотливим), деколи майже вар'ятством, львівським колоритом і навіть пікантними подробицями життя львівської богеми 70-80-х років минулого століття.

Содержание

Комсомольська юність	6
Цей козел Домбровський	6
Мій друг Вінграновський	18
Привіт із Югославії	26
У пошуках легкого хліба	51
Графоманія виліковується	78
Велике плавання	85
Діти кукурудзи	88
Шкарпеткова соната	92
Пригоди новітнього Швейка	100
Кактус, Кролик, Чемодан і всі, всі, всі	131
Богема 1970-х	131
Будики	139
Ціп'як, або ж солітер	142
Транс	144
Два гарні хлопці у пошуках праці	145
Літо з Генералом	153
Марево	165
Бенкет хижаків	168
Сад п'яних вишень	173
Чубайрон	181
Заспів	181
Чубай у ролі Воробйова	188

Панночки з Майорівки	191
Грицько на Кульпаркові	200
Грицькові фантазії	201
Жарти Чубая	204
Маленька радість	205
Ансамбль баняка і унітаза	206
Стадіон	207
Чубай і євреї	209
Спільні смаки	212
Облом	213
Очманіння	214
Мальва Ланда	215
Гриць і його музи	219
Смерть	226
Груші в тісті	229
Кохання з-під знаку КГБ	229
Кохання на тлі духів	235
Сеанс гострого сексу	240
Чотири місяці	251
Та, що озирнулася	253
Груші в тісті	257
Панна осіннього листа	268
Стрийко Зеньо	282
Ще один гарний день	282
Наречена з Тюмені	305
Один день пройдисвіта	316

Трамвай нездійснених бажань	316
Один день із життя пройдисвіта	325
На лінії вогню	333
Мандри	339
Поліція Америки мене береже	339
Білим тут не місце	348
Подорож на край ночі	352
Пори року	366
Мрії	366
Захер Мазох і я	374
Пори року	381
Моя остання територія	389
Мистецтво споювання панни	395

Юрій Павлович Винничук

Груші в тісті

Комсомольська юність

Цей козел Домбровський

У 1969 – 1973-му я навчався в Івано-Франківському педагогічному інституті на українській філології. Тепер це вже

Прикарпатський університет. Той самий, який прославився на весь світ тим, що в його стінах навчається найкращий у світі яйцеметач.

Але у ті дрімучі часи ми навіть не мріяли про щось подібне. Які яйця? Тут би вже пришили український буржуазний націоналізм і відправили до білих ведмедів. Але було дещо й спільне і з теперішнім студентським життям. Нас теж організовано збирали на демонстрації, вручали транспаранти, прапори і плакати, які ми під розписку брали і здавали. Інша справа, що за це нам нічого не платили.

В інституті я потрапив у нове для мене середовище. Майже всі студенти мого факультету походили з надовколишніх сіл чи районних містечок, і рідко хто поступив відразу після школи, як я. Більшість були старшими за мене на кілька років. Все це пояснювалося тодішньою політикою уряду і партії – надавати перевагу абітурієнтам із села. Особливо це стосувалося педагогічних закладів, бо село найбільше потерпало на нестачу вчителів. Однак розрахунок на те, що селюшки тільки й мріють, аби повернутися назад у село, рідко себе виправдовував, кожна з них намагалася різними способами уникнути цього щастя і вже буквально з першого курсу кидалася відвідувати танці в очікуванні серйозних пропозицій.

Тоді власне й народився жарт про студенток пединституту. Перший курс: нікому, нікому, нікому. Другий: тільки одному, одному, одному. Третій: всім, всім, всім. Четвертий: кому? кому? кому?

Ще перед початком навчання відбулися комсомольські збори інституту, і я раптом із жахом почув, як пролунало моє прізвище у списку тих достойників, яких вибрали до інститутського комітету комсомолу. Я ніколи себе жодним чином не проявив як комсомолец, навіть значка не мав. А тут така честь! Відмовитися було неможливо. З подивом я стежив, як дружно голосує зала за список комітетників, частина яких щойно тільки вступили до інституту і були нікому невідомі. Я не знав, чи тішитися, чи сумувати, бо й гадки не мав, що б це для мене могло означати.

Та ось розпочалося навчання і збирає нас, членів комітету, секретар комітету комсомолу Домбровський. Чоловік тупий і безпросвітній, якому доручили в інституті читати естетику. Ці лекції, пробулькані з машинопису, вражали своєю нудотою. Поза паперами Домбровський не годен був зліпити жодної путньої думки.

І ось на цих зборах я врешті дізнаюся, яке нещастя звалилося мені на голову. Виявляється, кожен член комітету крім свого почесного звання має ще й обов'язки. Зокрема мені доручено збирати дані про успішність на всіх факультетах. Яким чином?

– Дуже просто, – пояснив товариш Домбровський. – Кожен факультет має свого секретаря комсомолу, який повинен зібрати дані про успішність у секретарів груп.

Мені досить лише підійти до секретаря факультету і взяти ці дані. Що може бути простіше? Я полегшено зітхнув.

Наступного дня я мирно почала пасти на історичний факультет і став шукати комсорга Раю. Знайшов. То була дівчиця років двадцяти п'яти, вища за мене і з далеко не комсомольським бюстом. На її одухотвореному комсомольською звитягою обличчі красувався щедрий шар рожевої пудри парфумової фабрики «Красная Звезда» за тридцять копійок. Запах пудри бив у ніс разом із перегаром. Зі всього видно, вчора у неї був тяжкий день. Принаймні я тричі мусив пояснювати, що саме потребую.

– Хто сказав? – поцікавилася вона.

– Домбровський.

– Цей козел? Пошли його на фік. Не мала я роботи бігати по групах і збирати всяку ерунду.

– Тоді що робити?

– Пацан! Тебе учити треба? Пішли.

Вона рішучим кроком рушила по коридору, а я слухняно потюпав за її монументальною фігурою. Мої очі зацікавлено випасали її сідницю, яка грайливо подригувала при кожному крокові, мовби там щось переливалося з однієї половинки в другу і навпаки. Ми вийшли з інституту на вулицю і рушили в напрямку центру. Я здивувався:

– Е, куди ви мене ведете? Ми всіємо на пару?

– Яка пара? Ми виконуємо державної ваги завдання: збираємо дані про успішність. Так і поясниш.

Я змирився. Незабаром ми опинилися у кафе-столовій, яку в народі назвали «Бомбей». Зараз тут було не завізно,

а от вечорами у просторій залі заправлялися і робітники й інтелігенти. «Біоміцин», як називали біле міцне, портвейни, пиво і жахливе червоне міцне вино «Сонцедар» – гидкішого пійла природа ще не створила і, думаю, вже не створить, – складали найпопулярніше пияцьке меню. На закуску були вінегрет, ковбаса, драглі, катлети з м'яса і хліба та інші не менш вишукані страви.

Я з цікавістю роззирався надовкола, бо ніколи ще у подібних закладах не бував. Ми наблизились до буфету і Рая сказала:

– Два по двісті біоміцину. – Потім зміряла мене таким поглядом, наче збиралася замовити мені костюм, й додала: – І канфети.

Мої стосунки з алкоголем на ту пору були дуже несміливі і нечасті. Склянки вина мені вистачало на цілу забаву. Правда, на випускному вечорі в школі я, щоб не відрізнитися від інших, вілляв у себе цілу склянку горілки одним махом. І нічого. Та більше ніколи не мав бажання повторити цей подвиг, а при самій згадці про нього відчуваю спазми у шлунку.

Ми сіли за столик і цокнулись. Рая перехилила відразу півсклянки, я відпив ковток.

– Пиши, – сказала Рая, кивнувши на мій зошит, і стала з пам'яті диктувати дані про успішність кожної з груп.

Я не вірив своїм вухам. Феноменальна пам'ять! І це після вчорашньої п'янки. За лічені хвилини я вже мав усю панораму.

– Та-ак, – сказала Рая, – з історичним факультетом закінчили. – Математичний. Курс перший, група перша. П'ятірок...

– Стоп, – сказав я. – Ви маєте дані і з математичного?

– Пацан. Я маю дані зі всіх факультетів. Пишеш?

– А це точні дані? – не вірив я своїм вухам.

– А на фік тобі точні дані? Для козла Домбровського? Йому й цих достатньо.

– Тобто ви усе виссали з пальця?

– З х...я виссала, поняв? Вчися жити, пупся. Четвертий курс – це школа життя.

Коли наші склянки опустіли, вся панорама успішності інституту була у моєму зошиті.

– А Домбровський не перевірить? – про всяк випадок перепитав я.

Вона нахилилась до мене і процідила:

– Ніколи! Чуєш? Ніколи не вживай при мені це ім'я без слова «козел». Запам'ятав? Козел Домбровський! Повтори.

– Козел Домбровський.

– Ти подаєш надії. Можеш не переживати, цей мудак без рахівниці від десяти три не відніме. А чому? Бо п'є «Сонцедар». А хто п'є «Сонцедар», стає дебілом протягом місяця. Через півроку він уже імбецил третього ступеня. Ніколи не пий «Сонцедару».

З цими словами вона піднялася і, кинувши через плече: «Розрахуйся», виплила з кафе.

На чергових зборах комітету я відзвітував про успішність настільки зразково, що Домбровський не міг натішитися і ставив мене у приклад всім решта, котрі зі своїми завданнями упоралися далеко не так вдатно, як я. Звідтоді щомісяця я справно доповідав про успішність нафантазованими цифрами. Так минуло півроку, і я поволі почав втрачати пильність. Успішність в інституті була далеко не такою райдужною, як це демонстрували мої цифри. Просто я чітко дотримувався настанов Раї, що на музичному факультеті майже всі відмінники, а на математичному майже всі дундуки. Російська філологія мусила переважати за успішністю українську, бо на останній навчалосся село, а на російську йшли вчитися городяни. Іноземна філологія біла всі рекорди, бо там теж було мало селяхів, а діти переважно походили з інтелігентних сімей.

Грім ударив, коли товариш Домбровський з моїми даними про успішність виступив на обласному з'їзді комсомолу. Якось підла душа підсунула справжній звіт про успішність педагогічного факультету секретарю обкому комсомолу. Ясна річ, цифри і близько не співпадали з тими, які подав я. Домбровського висміяли, продемонструвавши на прикладі лише одного факультету, яка нісенітниця криється у його звітах.

До всіх моїх негативних рис я ще виявився злісним прогульником, бо відпрошувався у старости з пар начебто для того, щоб зібрати статистику успішності, а насправді усіх ду-

рив. Домбровський негайно зібрав комітет комсомолу, доповів про мою негідну поведінку і запропонував мене з комітету звільнити. Я вже навіть подумав, а чи не збираються мене взагалі вигнати з комсомолу? Цього я щиро не бажав, бо виліт із комсомолу автоматично переходив у копняк з інституту. Але, на щастя, усе тим і завершилося. Я позбувся нудного обов'язку і дихати стало відчутно легше.

А що в моєму житті одна біда ніколи самотою не трапляється, а тягне за собою іншу, то на додачу я вляпався у ще одну смішну пригоду.

Незабаром після мого виключення з комітету комсомолу в інституті затіяли танці. На танці я ходив з Ярком, моїм сусідю, старшим за мене на три роки. Ярко вчився на історичному. Там у них підібралася тепла компанія осіб, які радо заливали за комір. На відміну від філологічного, хлопців і дівчат там було порівну.

З Ярком ми товаришували з дитинства. Якось він мені заїхав по писку і перебив носа. Проте це не захитало нашої дружби. Через кілька років мені вже носа доправили в одній із бійок у Львові, і я навіки втратив свого чудового римського носа – гордість усіх Винничуків. В той час, як я міг обмежитися склянкою вина, Ярко випивав дві пляшки шмурдяку, тому частенько мені доводилося не тільки провадити його додому, а й витягати із всіляких шарпанин, у які він охоче влазив. Заливаючи у себе великі порції алкоголю, Ярко проте дотримувався традицій римських патриціїв і в особливо

натхненні хвилини, запхавши собі два пальці в горлянку, повертав земні дари туди, звідки вони прийшли. Після того він міг продовжити почате.

По суботах ми з Ярком ходили на танці, які відбувалися у багатьох місцях – у Будинку офіцерів, у спортзалі, у парку і в інститутах. Перед кожними танцями ми відвідували «Бомбей», випивали по склянці «Сонцедару» – причому залпом, бо інакше б воно не полізло, – і закушували вінегретом.

Саме тиждень перед тим ми з ним побували на танцях у спортзалі. Там Ярко в п'яному стані почав діставати якусь дівчину, це не сподобалося її кавалерові і він спустив Ярکا по сходах. Не без утіхи я поспостерігав за цією сценою, вважаючи її навіть недостатньою компенсацією за свого носка. Коли Ярко, звівшись на ноги, посунув знову до зали, я не став його стримувати, мирно чекаючи під сходами. Скопившись удруге, він уже втратив свій агресивний дух і, випустивши бойовий крик ірокезів, виблював тарілку вінегрету, драглів та пляшку вина на підлогу. Тепер нам не залишалося нічого іншого, як негайно ушитися, поки нас не загребла міліція.

Протверезілий Ярко всю дорогу пояснював мені, що він міг би зробити з тим примітивним гандоном, якби був трішки тверезіший. Так що вечір минув чудово.

Перед танцями в інституті Ярко поволік мене на свій факультет, де в одній із аудиторій зібралися історики і заправлялися для хоробрості. Я випив одну-єдину скляночку і був

тверезий, як пам'ятник Франкові. Але ж треба трапитися такому збігові обставин, що саме тоді, коли я перебував у тій компанії, зазирнув туди козел Домбровський. Серед двох десятків студентів його пронизливе око виловило чомусь саме мене і алкаша Шашина.

Наступного дня вранці я побачив при вході стінгазету з карикатурою, на якій було намальовано мене і Шашина. І як водиться, з червоними носами. Внизу підпис: «Яке їхало, таке здибало». Повний маразм. Я без жодних вагань зірвав стінгазету і поніс її у комітет комсомолу. Там крім козла Домбровського були ще люди. Я став вимагати пояснень. І тут козел Домбровський почав на мене верещати. При цьому він налився кров'ю і став скидатися на задроченого бика. Він висловив усе, що думає про мене як комсомольця, і сказав, що наступна наша розмова відбудеться на комсомольських зборах моєї групи.

Мої однокласники мали обговорити мою негідну поведінку, а я мав покаятися. Спочатку він розповів про те, як я жорстоко його підставив, фальсифікуючи дані успішності, як зрадив його довіру і втратив можливість такого чудового старту. А завершив драматичним описом п'янки.

Коли мені надали слово, я, звісно, провину за фальсифікацію даних списав на старостів груп, які мені давали невірні цифри. А щодо п'янки, то заявив, що я того вечора і в рот спиртного не брав.

– Звідки ви взяли, що я щось пив? Ви ж не бачили! – пі-

шов я у наступ.

– Ти був випивший. У тебе лице почервоніло.

– Ага, то коли хтось почервоніє, це певна ознака, що він п'яний?

Тут група розреготалася. Справа в тому, що козел Домбровський мав постійно налиту кров'ю пику, як упиряка. У нього навіть шия була червона. Проте дружній регіт одногрупників виявився злудою. Не минуло й кількох хвилин, як дівчата почали брати слово і обговорювати мою скромну персону. Я дізнався про себе дуже багато цікавого. Виявляється, я, заходячи в аудиторію, не вітаюся. Який жах? Невже це я? Одного разу, коли вся група вибиралася на екскурсію до Львова, я їхати відмовився, сказавши: «Чого я з бабами поїду?» Ну, скажемо так, до Львова мені й справді не було потреби їхати, оскільки я там бував безліч разів, провідуючи бабу з дідом та вуйків. А щодо бабів, то це ще м'яко сказано. Тільки зараз я переконався, якими підступними ці баби можуть бути, як вони здатні боляче жалити і готові розтерзати тебе тільки за те, що ти не такий самий йолоп, як і вони. В середовищі сірих мишок треба і собі бути сірою мишкою та не вирізнятися. Але спробуй тут не вирізнятися, коли на двадцять шість дівчат аж двоє хлопців. І той другий – Бодьо, якого один із викладачів прозвав «дуб-дерево». На такому фоні хоч-не-хочеш, а таки кинешся в око.

Особливо активно таврувала мене саме староста Марія Слижук, яка по закінченні інституту віддалася за викладача і

залишилася в інституті, зігнорувавши таке шляхетне покликання, як вчителювання на селі.

В думках я вже прощався з інститутом. Але щойно Домбровський покинув аудиторію, збори набрали іншого характеру. Дівчата почали обговорювати організацію «Студентського вогника» – такої собі вечоринки у студентському клубі. За хвилину я знову опинився у центрі уваги, бо саме мені доручили написати пісню. Я обвів поглядом усі ці лагідно усмінені обличчя і не повірив своїм очам: невже це ті самі студентки, які так мене гнівно бештали? Мені не залишалося нічого іншого, як поміняти гнів на милість і погодитися написати пісню. Адже я на ту пору став уже відомим інститутським поетом.

А проте, як я насправді ним став, читайте в наступному числі.

Мій друг Вінграновський

Історія ця наробила галасу і перейшла у фольклор. Її переказують в різних варіантах, плутаючи при цьому головних героїв.

Діло було за Брежнєва. Часи були туманні, невиразні і сповнені тихого смутку. Останнє в зв'язку з тим, що доводилося жити в сузір'ї КГБ.

У 1973 році я закінчував Івано-Франківський педінститут. Моє палке кохання з дочкою начальника в'язниці КГБ завершилося. За кілька днів після того, як я сказав панночці, що одруження треба відкласти, мене викликали вперше до КГБ. Єдина людина, якій я про це повідомив, був поет Ярослав Павуляк. Він саме приїхав до мене зі Львова і мав уже значний досвід контактів з чекістами. За те тільки, що він у своєму селі Настасові на Тернопільщині поставив пам'ятника Шевченкові, ним теж зацікавився КГБ і не давав продихнути, його було звільнено з Львівського, а потім і Чернівецького університету. Славко порадив мені розслабитися і перестати думати про погане.

– В спілкуванні з чекістами краще бути Швейком, ніж Дон Кіхотом. Коли підеш на зустріч, прихопи квіти.

Це видалося мені поганим жартом.

– Та ти що, з дуба впав? Які квіти?

Але він таки змусив мене купити букета і відпровадив до

будівлі, яка навівала жах на всіх мешканців міста. Я зайшов усередину і сказав постовому, що мене хоче бачити Кушнір. Той передзвонив і за хвилину переді мною з'явився єхидний тип з побитим віспою обличчям.

– Це вам, – простяг я квіти.

– Чому мені? – не второпав той, механічно беручи букета.

– Я завше на перше побачення приходжу з квітами, – відказав я з дурнуватою посмішкою.

– О дає! – підморгнув йому постовий і почав іржати, як кінь.

Все, що відбулося далі, не належить до цієї історії. Просто Славко мені тоді поміг подолати стрес і навчив, як боротися за виживання.

Наступного дня я здавав залік, Славко від нічого робити тинявся коридором, чекаючи, поки здам. На філології тоді, як і тепер, на чотирьох хлопців припадало біля півсотні дівчат. Природно, що вони зацікавилися незнайомцем і стали випитувати, хто це на мене чекає. Не замислюючись ані на хвилину, я бовкнув:

– А це Микола Вінграновський. Приїхав до мене в гості.

Для спраглих любові філологинь з'ява такого ніжного лірика була як манна небесна на нашому загумінку. Адже Франківськ тоді рідко навідували відомі особи. До того ж Вінграновський належав до ВИБРАНИХ поетів, його вірші красувалися в дівочих альбомах, оздоблені квіточками, віночками, метеликами та іншими дурничками. Зрештою, і

для мене поезія Вінграновського була дуже близькою, багато віршів я знав напам'ять і не раз дівчата записували ті вірші з моєї пам'яті та одна в одній, на очі не бачивши книжки.

Вони враз обступили мене і почали просити, аби я влаштував їм зустріч з поетом. Я задля поважності пом'явся, але не дав себе довго просити, і ми домовились, що завтра в суботу прийдемо до них у гуртожиток.

– Між іншим завтра в нас забава, – повідомив я Славка, коли після заліку ми вийшли з інституту. – Зустріч з Миколою Вінграновським.

– Справді? Він що – сюди приїхав?

– Звичайно. Він тут і розмовляє зараз зі мною.

Славко злегенька отетерів і, щоб довго його не мордувати, я припечатав:

– Ти будеш Вінграновським.

– Е! Ми так не домовлялися!

– А ти бачив, які в нас дівчатка? Вони за Вінграновським просто вмівають. Готові у вогонь і в воду! Ти хочеш зіпсувати їм свято? Ти тільки задумайся, що вони бачать у цьому зачуханому Франківську? А їм же так хочеться причаститися чогось високого!

– Перестань! Я що – клоун?

– І не забувай, що минули Великодні свята – закуски буде повно. Ти їв гуцульську кулешу?

Славко м'якнув на очах.

– Але в мене вимова зовсім не київська, – долали його

сумніви.

– Дурниці. Маєш цілий день для вправління. Я ж не прошу тебе зіграти роль Павла Ребра чи Григорія Петрука-Попика. Ти тільки подумай – цілий вечір ти будеш Миколою Вінграновським! Кожне твоє слово буде на вагу золота. Будь-яка панна вмере від щастя за один твій поцілунок.

– Я не знаю його віршів напам'ять.

Вочевидь це вже був останній і далеко не найважливіший аргумент.

– Ну й дурниці. Не так багато поетів здатні читати свої вірші з пам'яті. Зате ти знаєш напам'ять свої вірші. От їх ти в основному й будеш читати.

– Свої вірші?

– Власне! У вас багато спільного. У тебе, правда, більше сюрреалістичних образів, але це нічого. Пізній Вінграновський буде у нас сюрреалістом.

Щоби остаточно зламати усі Славкові вагання, я поволік його до пивбару в центрі міста. Там було тлумно і гамірно, черга за пивом вибігала своїм хвостом на вулицю. Я пройшовся вздовж черги і побачив журналіста і перекладача Романа Гнатишина, який саме недавно повернувся з Харкова назад до Франківська і працював у редакції обласної газети «Прикарпатська правда». Ромко взяв нам пиво, і я розповів йому про наші плани на завтра.

– Може б, і ти пішов з нами? Підстрахуєш, – запропонував я.

– А дівчат багато буде? – спитав Ромко.

– Тьма! І причому різні.

– Ну, я не звик дурно хліб їсти. А що, як я зіграю ролю якогось харківського поета?

– А які у вас там є поети?

Ромко почав називати якісь імена, але ми крім Роберта Третьякова та Володимира Брюггена ні про кого не чули. Причому останній відомий був як критик.

– Повний завал, – зітхнув я. – І це Харків! А жодного поета з українським прізвисьцем.

– Ну, Брюгген якимось не звучить, – похитав головою Славко. – Який з тебе Брюгген? Та й на Третьякова ти не тягнеш зі своєю галицькою фізією.

– Зате я маю його збірки, – сказав Ромко.

– Це аргумент, – погодився я. – А па-харківськи умієш гаварить?

– А чього там сложного? Як нада, так і заговорим!

Наступного дня Славко узяв у мене збірку віршів Вінграновського і підписав її приємними для мене словами: «Лицарю пера і бартки... надії нової української поезії...» Щоб дівчата уже не мали жодного сумніву, що я теж великий поет. Майже, як Вінграновський. Фотографія автора при цьому була завбачливо вирвана.

У центрі біля пошти чекав уже нас Ромко зі збірками Третьякова в кишені. Дорогою ми купили вина і подалися до інституту.

У ті часи було модно влаштувати різні «вогники», на які запрошували місцевих знаменитостей. Цього разу усе виглядало не менш святково. Дівчата повбирали вишиванки, понакручували на головах якісь карколомні конструкції, наготували закуски і, вмліваючи серцями, чекали кумира. Поява ще одного, хоч і незапланованого поета, викликала радісне пожвавлення. Ромко був хлопець симпатичний, дарма, що віршів його ніхто з них ніколи не чув.

Спочатку, як ми й домовилися, Павуляк читав вірші Вінграновського з книжки, пояснивши це тим, що написав їх давно і нові твори їх витіснили. А потім плавно перейшов до читання напам'ять своїх власних віршів. Його поезія, ніжна і соковита, брала за серце, і цей перехід від однієї поетики до іншої не викликав жодної настороги. Проблемою натомість була м'яка галицька вимова зі звуком «сь», який наближався до «шь». Славко намагався побороти її і розмовляти літературно, але це не завше вдавалося. Особливо в міру того, як зникало вино, у його мові усе частіше проскакували галицизми. Та дівчата, на щастя, сприймали їх, як спробу киянина підлаштуватися до них.

Ромко, проживши у Харкові кілька років, грав східняка куди успішніше. Але і йому було ліньки читати простенькі вірші Роберта і він перейшов на власні переклади з польської. Ромко перекладав Стаффа і Галчинського.

Перед тим як надати мені слово, і Ромко, і Славко не пошкодували компліментів на мою адресу. Однокурсниці рап-

том дізналися, що навчаються з рідкісним талантом. Славко навіть підняв тост за найбільшого поета Івано-Франківщини. Студентки почали дивитись на мене тепер з якимсь особливим вогником у очах. Я читав вірші, від яких у панночок проступали на очах сльози. Коли я закінчив, вони кинулися мене цілувати і всього обслинили так, що я, здавалося, весь просяк їхніми парфумами і помадами.

Вечір закінчився тим, що я залишив обох почесних гостей на поталу голодних філологинь, а сам чкурнув додому.

Після цього випадку авторитет мій суттєво зріс і я вигідно для себе ним користався. Та недовго. Уже в пору складання випускних іспитів жарт мій викрився. Сталося це несподіваним, але закономірним чином. Дівчата любили ходити в кіно. Особливо їм подобалися індійські та арабські фільми, де можна було, не криючись, поплакати. Назву того фільму, який тоді їм зіпсував настрій, я запам'ятав на все життя: «Дзеркало». Але не Тарковського. То був єгипетський фільм про нещасне кохання. Справа однак не стільки в самому фільмі, як у кіножурналі «Радянська Україна», де продемонстрували репортаж з чергового пленуму Спілки письменів. А там показали за трибуною і справжнього Вінграновського, який був старшим за Славка на добрий десяток років. Справжній Вінграновський на вигляд мав зі Славком не більше спільного, ніж я з Володимиром Яворівським.

Після цього частина дівчат, звичайно ж, зі мною не розмовляла. Особливо прикро було тим двом дівчатам, чия при-

хильність до гостей не обмежилася самими канапками. Пана, яка поспілкувалася з Робертом, все ж не витримала і спитала якось мене:

– Ну, а цей... Роберт... Він як... Справжній був?

В її очах світила відверта розпука і я, щоби не поглиблювати дівочого смутку, відказав:

– Ясне діло – справжній. Це тільки з Вінграновським я проколовся, а Роберт справжній.

– А чого ж... чого ж тоді він не відписує? – спитала вона, зазираючи в мої чисті і чесні очі.

Я хотів було запитати: «А куди ж ти, зозулько, пишеш йому? Мабуть на якусь неіснуючу адресу?» Але не відважився.

Р. С. З Павуляком ми зустрінемося ще в наступній історії, а доля «Роберта» – Романа Гнатишина склалася сумно. Через кілька місяців до нього присікався КГБ і його звільнили з праці. Тоді він повернувся до Харкова і став працювати в журналі «Прапор» («Березіль»). На початку 1990-х загинув – його убив кінь, на якому він перевозив яблука зі свого саду.

Привіт із Югославії

1

Недовго довелося чекати, заки Павуляк відімстить мені тим самим. У Франківську ставало щодалі тривожніше, чути було про арешти й обшуки. На початку березня 1974 року я втік до Львова і відразу розшукав Славка, а той завів мене до гуртожитку інституту прикладного мистецтва і представив студентам як українця з Югославії, який приїхав до Львова писати працю про ікони. Юрко Ковач – таким було моє нове ім'я. Тато мій – відомий український поет з Воєводини Мігай Ковач. Останній був особою не фантазійною, його вірші не раз публікувалися в радянських часописах.

Студенти організували зі мною вечірку, на якій я мусив перебувати в шкурі Штірліца і вважати, аби не захмеліти. Я оповів про життя в Югославії, про художників і письменників, а далі відповідав на запитання. Треба сказати, що до тієї зустрічі я встиг підготуватися, бо, коли вранці мене Славко попередив про те, що ввечері я буду югославом, я відразу подався до бібліотеки Стефаніка і заборпався в книги.

Уся ця зустріч проходила в зовсім вільній формі, студенти перед тим скинулися на вино і закуску. Одна панночка на ім'я Наталочка весь час діставала мене:

– Ну, чому ви так мало п'єте? Невже в Югославії так не люблять вина?

– Люблять, але я звик до червоного сухого, – викручувався я, користаючи з того, що на столі переважав «біоміцин».

– Ромчик! – скомандувала панночка своєму кавалерові. – Негайно – червоне сухе! Багато!

Вона виразно намагалася мене споїти, але з якою метою, я не здогадувався. Я ж пив мало, бо мусив тримати себе у формі, щоб не лягнути якоїсь дурниці, до того ж доводилося розмовляти ламаною мовою, котра в міру випитого ставала не такою вже й ламаною.

На такій вечірці, ясна річ, не обійшлося і без сексота. То вже був такий закон тієї похмурої дійсності: якщо збирався десяток студентів, серед них обов'язково хтось стукав. На вечірці зібралося зо три десятка студентів, і вірогідність присутності стукача ставала безсумнівною. Один зі студентів постійно запитував мене про якісь непевні речі: то про Фрейда, то про Солженіцина, то про українську еміграцію. Може, він був стукачем, а може, йолопом, але я відбувався абстрактними відповідями.

На вечірці був також поет Богдан Марцінко, вірші він писав маленькі та худенькі, а сам був товстий і ситий. Сюди він вчашав до своєї коханої, такої ж товстенької, як і він, майбутньої відомої художниці Ольги Вітрук.

Поет весь час намагався підсунути до мене ближче, жадібно ковтав кожне моє слово і, вловивши момент, спитав,

чи знайомий я із сучасною українською поезією. Я кивнув.

– А кого ви найбільше поважаєте?

Я назвав кілька стандартних імен.

– А Калинця читали?

– Ні, – збрехав я.

– А Чубая?

– Теж ні, – хоча знав його особисто.

– А чули такого поета – Богдан Марцінко?

Я згадав, що в щорічнику «Вітрила», в якому дебютували всі тодішні поети, мигнули й мені якісь вірші цього автора, але я не мусив зізнаватися в цьому. На доказ того, що його таки друкують, він почав показувати мені пожмакані вирізки районних газеток. «Привіт, Стефанику! До тебе йду!» – писалося в одному вірші. «Привіт Франко! Я учень твій!» – в другому. «Я йду Шашкевича стежками!» – в третьому. Я зрозумів, що маю справу зі справжнім поетом. Адже я на ту пору мав куди менше публікацій.

Потім пошепки запитав мене, чи не міг би я перевезти за кордон його вірші, бо друкують його тут мало, а він модерніст, і за кордоном чекає його великий успіх.

– Добре, – сказав я, – чому б і не перевезти? А там нічого нема антисовітського?

– Є, – почервонів поет, видихаючи мені в обличчя випари свого хворого шлунку. – Але я усе зашифрував. Вам тільки треба вивчити напам'ять засекречені слова: Україна – Марина, Союз – гарбуз, Бандера – Рівера. Я маю копію на папірос-

ному папері мікроскопічними буквами. Але ТАМ спеціалісти розберуться.

– Нема питань, – кивнув я, але задалегідь думаючи про історію, замовив також друковану копію, бо мікроскопічна піде в смітник, а щось же й на пам'ять хочеться залишити.

Тим часом прибуло вино, і жодного аргументу, аби його не пити, в мене не зосталося. Заспокоювало тільки одне – всі інші вже давно добряче захмеліли. Дехто, помітивши, як Наталочка липне до мене, кинув кілька реплік стосовно україно-югославської дружби. Цього було достатньо, аби й без того похмуре обличчя її приятеля вкрилося глибоким смутком, він зиркав на нас із-під лоба і жував слину, бо гумок тоді не було. Я зрозумів, що справжня небезпека може чаїтися саме з його боку, але вино так приємно розслабляло, а Наталоччині колінця так по-кошачому терлися об мої, що хотілося перетворитися на югослава на всю решту життя.

Несподівано з магнітофону, який доти хрипів собі тихенько в кутику, гримнула «АББА», і я з панночкою загойдався в павутині танцю. Танцювати під пронизливим поглядом Ромчика було важко.

– Обожаааю югославів, – провуркотіла Наталочка, глядаючи мою руку вище зап'ястя. – Особливо це чорне волосся. – За мить її очі ковзнули мені на груди, а за ними й рука: – Ух ти...

– Можу поділитися розсадою, – сказав я.

– Дякую, не треба, – засміялась вона, – своєї не можу поз-

бутись.

– А де в тебе росте?

– Ого! Багато хочеш знати, – сказала вона, але так лагідно, що не було сумніву – знання мої незабаром поглибляться.

В коротку мить між танцями ми не розлучалися і продовжували своє млосне колихання в прокурених сутінках покою. Ромчик пив горілку і жував тепер сало. Ніщо так не заспокоїть розгніваного українця, як добре сало. Забери в нас сало, і ми спалахнемо, як чеченці, та кинемось бити москалів. Сало по-материнському зігрівало зболілу душу Ромчика, його сільські натруджені руки майбутнього скульптора, автора численних бовдурів Леніна, прагнули близького контакту з моїм інтелігентним писком. У сутінках зловісно зблискували його очі, пронизували мене наскрізь, мов промінь рентгена, і намагалися вичитати, що ховається в глибинах моєї югославської душі. Врешті він не витримав і, вловивши паузу між танцями, підскочив до нас:

– Наталю, може, ти врешті і зі мною потанцюєш?

– З тобою я, голубе, танцюю вже цілий рік. Чи заслуговую я на перерву?

– Не поняв, – набурмосився Ромчик, а я тривожно змріяв його бичачий карк і стиснуті п'ястуки.

Ах, чому я югослав, а не в'єтнамець? Я б тоді застосував прийомчик карате – і Ромчик опинився б на підлозі з розкинутими руками. Але я не тільки не в'єтнамець, я навіть не югослав, я тільки копія югослава.

Невідомо, чим скінчилася б ця драматична сцена, якби не втрутився Славко. То був теж хлоп зі села, його підтримали ще пару хлопців і Ромчика випроводили. Буря проминула, танці продовжилися. Тепер мені не доводилося тримати себе штивно і я пригорнув панночку так щільно, що відчув, як прокидаються родзинки її пиптиків. Вона заплела свої руки в мене на шиї, за мить наші обличчя тулилися одне до одного, а ще за мить мій язик знайшов спільну мову з її чарівним вушком, а коли на допомогу язикові прийшли зуби і стали легенько покусувати вушко, Наталочка видихнула на мене гаряче повітря своєї неприборканої жаги, а в штанах у мене, як сказав поет, затьохкали солов'ї.

Поволі парочки почали зникати з кімнати, і незабаром зосталося нас шестеро – я з Наталкою, Славко з панночкою і Бодьо зі своєю пампушкою. Ліжок, між іншим, теж було три. На одному вже виціловувався Славко. Бодьо ніяк не міг розлучитися зі столом, поки не будуть знищені всі запаси їжі. Пампушка сиділа біля нього, пильним оком вишукувала ще щось їстівне і підсовувала поетові. Ми танцювали. Назвати це танцем, правда, було б загучно, бо ми просто собі тупцяли в такт, засмоктуючи одне одного в такому запалі, мовби від цього залежало саме наше існування. В голові у мене крутилася каруселя, і хотілося негайно впасти до ліжка.

Врешті ми теж переселилися на ліжку, і Славко гукнув нашим грубасикам гасити світло й перестати чавкати. Бодьо, крекчучи від невдоволення, послухався, і за хвилину кімна-

та поринула в темряву. На Славковому ліжку почулося тихе шамотіння, шелест одежі, а потім заскрипіли пружини, на іншому ліжку шамотіння тривало не більше хвилини, доки не пролунало:

– Перестань... забери руки...

– Ну що ти, Сонечко... ну що ти...

– Я кому сказала?... Не тягни – порвеш...

– Не бійся, куплю нові...

– Ага, від тебе дочекаєшся... не роби того...

– Ну чому?

– Бо тому... я вже сплю.

– Та чи я тобі бороню? Спи. Я такво тільки... трошки...

о, видиш... ціхо, ціхо, вже всьо добре, ціхо...

І там теж заскрипіло. Тим часом з нашого ліжка не долинуло жодного звуку. Ми сплелись у поцілунку, але помилково було б вважати, що я досягнув цим вершини моїх прагнень – руки мої намагалися заволодіти то цим, то тим гудзичком, або запинкою, збігали вниз, до ніг, потім вгору – до персів, але всюди їх перестерігала пильна рука власниці усіх тих маєтків і не давала пробитися до тепліших і затишніших закамарків. Врешті це мене знудило і я здався, я просто відвалився під стіну і заплющив очі.

– Ти образився, так? – прошепотіла Наталочка.

– Ні.

– Ти образився, я знаю... Я розумію тебе, ти звик там до інших дівчат...

Невже цілка! – отерп я. Це ж треба отак попастися! А довкола ж було стільки гарненьких дівчат! Розкручувати цілку у ті часи доводилося місяць, а то й два, вдавати стільки часу югослава я не мав жодного бажання.

Тим часом на одному ліжку усе затихло, а на іншому, де вовтузився Бодьо, залунав шепіт:

– Тільки не в мене... нічого подібного... ти погано порахував... а я тобі кажу сьомого... ні, сьомого... я краще знаю... поспробуй тільки...

– Розумієш... – шепотіла Наталя, обвиваючи мою шию, – я так не можу... Я ж не якась там...

Я позіхнув. Картина вимальовувалася ясна і прозора. Панночка вирішила мене захомутати, вийти заміж за іноземця – мрія кожної порядної дівчини. Але у Львові іноземців зовсім не так багато, як гарячих дівочих сердець. Я розумів, що ось зараз вона чекає від мене якихось чутливих слів, запевнень у вірності, бажано вічній, і головне – обіцянки забрати з собою, в залиту сонцем Адріатику.

– Ти розумієш мене? – кусала мене за вушко Наталя і тепер, коли я поклав руку на її стегенце, вона не скинула її.

– Розумію, – сказав я, і моя рука поповзла вище.

– Потрібні почуття... щось мусить людей об'єднувати...

– Я теж без почуттів не можу, – чесно збрехав я. І рука моя опинилася в неї на сідничках. – Як тільки я побачив тебе, я зрозумів...

Головне, хлопці, у цих справах пауза. Пауза – велике діло.

– Що... що зрозумів?

Тут моя рука випірнула з-під її спіднички і лягла на перса.

– Я хочу чути, як б'ється твоє серце, – сказав я.

– Ні, ти скажи, що зрозумів? – допитувалася вона, не звертаючи уваги на те, що я вже розщипав її гудзики.

– Я зрозумів, що ти якраз та, яку я шукав.

Це були мої коронні слова в таких випадках. На щось більше спромогтися я не міг, бо це те саме, що, добряче зголоднівши, промовляти до паруючої миски борщу. Моя маломовність мала своє виправдання і в недосконалому володінні літературною мовою, я деколи запинався, вдаючи, що шукаю якесь слово, ляпав щось чеською або болгарською, а Наталя ловила ті мої «хробачки» і жадібно заковтувала разом з гачками.

– Ти справді так подумав? – спитала вона, вивільняючись із блюзки, а коли я скинув з неї ще й станика, прошепотіла: – І я... я теж так подумала... А скажи, як буде «люба моя»?

– Драга моя.

– А як буде «дівчина»?

– Моміче.

– Драга моя моміче?

– Так.

– Я твоя драга моміче?

– Умгу... – мимрив я, позбавляючи її решток вбрання.

– А як буде «люблю тебе»?

– Мілую те.

– Мілую те.

– Я теж.

– Правда?... Я мала тільки одного хлопця, – сказала вона і то були її останні слова.

2

Наступні дні минали у веселих застіллях, а вночі ми зі Славком та Богданом вмощувалися на дівочих ліжках і кохалися, як то прийнято в наших гуртожитках. Коли ми виповзали до міста, завданням Славка було відстежувати всіх спільних знайомих і попереджати їх, що Юрко – югослав, до нього не треба признаватися.

До нашої компанії належав також колишній однокурсник Славка зі Львівського університету Василь. Він після закінчення науки потрапив до армії і служив офіцером. Василь – єдиний з-поміж нас мав стабільну платню й охоче її пропивав. Другим, хто працював і щось заробляв, був Богдан Марцінко. А працював він в обласному архіві, отримував мало і мусив економити кожен копійку, тому завше, коли ми скидалися, вдавав, що не чує. Коли ж його штурхали, то починав зосереджено обстежувати кишені і після тривалих зусиль ледве знаходив кілька копійок.

23 лютого був день Совіцької армії. Гріх було не випити. Василь забрав мене зі Славком і ми цілий день волочилися по кнайпах. Забава скінчилася тим, що нас вистежила Васи-

лева жінка й почала скандалити. Василеві це не сподобалося, він повалив її в сніг і почав лупцювати.

– Може, допомогти? – спитав я.

– Не треба. Він і сам справиться, – відказав Славко.

– Я мав на увазі її.

– Навіть не думай. Скільки я їх знаю, стільки він її лупить.

Деяким жінкам це подобається.

Кобіта верещала, мов несамовита. Очевидно, це входило до програми. Нечисленні перехожі намагалися нас обминуть.

– Робиться нецікаво, – сказав Славко. – Пішли?

– Не будемо прощатися?

– Ну, якщо маєш таке бажання, то поцілуй її ручку. Вона з порядної родини.

Ми розвернулися й рушили до гуртожитку. Там уже чекали наші панночки і, звичайно ж, Богданчик. Чекали, що ми принесемо щось випити й закусити. Але грошей у нас було на двох, як кіт наплакав.

– Може, у Василька позичити? – спитав я, коли ми трішки відійшли.

– Спробуй, – стенив плечима Славко.

Я вернувся і гукнув:

– Васильку! Можна тебе на хвилику?

Василько випростався.

– Хлопці, я вже кінчаю!

– Васильку, дай десятку!

– Ви що – вже йдете, сволочі? Мені ще трохи лишилося!

– Вже пізно.

– Ну, на, – сказав, простягаючи гроші.

Жінка його весь цей час намагалася підвестися зі снігу, але Василько щоразу її повертав у ту саму позицію.

Я взяв гроші і наздогнав Славка. Ми зайшли в гастроном, купили вина, консервів, хліба і сиру.

– Знову ми принесемо все готове для Бодя, – сказав Славко.

– Ну! І будуть вони зі своєю пампушкою жерти і пити за наш рахунок!

– А давай його розіграєм.

– Щоб видурити і з нього гроші?

– Ясне діло! Але це не так просто.

– Кому ти кажеш! Але мусить бути одна причина, від якої він не викрутиться.

– А то ж яка?

– Смерть.

– Здурів, чи що?

– Та не наша.

– А чия ж?

– Василькова. Скажемо, що він після військових маневрів посадив нас у БТРа і взяв із собою прокататися. Але перед тим випив. На швидкості врізався в стовп. Кермо йому розгаратало груди і він помер на наших руках.

– Слухай, ти колись видів БТР?

– Не.

– Яке в сраці кермо?

– Не має значення. Бодьо тим більше його не видів.

Коли ми з'явилися в гуртожитку, у нашій кімнаті кипіла бурхлива п'янка. Зібралось зо два десятки студентів.

– Де ви пропадали? – повисла на мені Наталя.

У нас були кам'яні обличчя. Славко вимкнув музику. Запанувала гробова тиша, чути було, як у Бодя бурчить живіт.

– Сталася біда... – сказав Славко. – Мій кумпель... мій, можна сказати, побратим... Василько... – я шморгнув носом і покивав головою. – ...загинув...

Василька знало все товариство, бо він тут частенько пропивав свою платню. В одну мить усе загуло, заметушилося, всім хотілося негайно дізнатися причину загибелі, але ми, як справжні драматичні актори, не поспішали. Ми спочатку сіли до столу і випили. Ми ж стільки пережили! Ми втратили найдорожчого кумпеля!

Наталя підсіла до мене і гладила мою голову. В очах її бриніли слізки. О, як вона в цю мить мене розуміла!

– Після маневрів, – промовив Славко в суцільній тиші, – Василько посадив нас у БТР і ми поїхали в Брюховичі в «Колібубу». Ну, ми перед тим уже трохи випили... і от на закруті мчить на нас «Волга». Обганяє «запорожця». Мчить просто в лоб. Василько робить різко вправо! БТР заносить! Ми вилітаємо на узбіччя, через фосу і – зі всього розгону в сосну! Нас кидає вперед, але ми з Юрком сиділи ззаду і відбулися

лише переляком... а от Василько... Його з такою силою кинуло на... на... цей, як його...

– Важіль! – підказав хтось.

– Еге! На важіль. Смерть на місці. Ну, ми, звичайно, «швидку», туди-сюди, міліція, військова прокуратура... післязавтра похорон.

– А де його будуть ховати? – спитав хтось.

– На батьківщині. На Тернопільщині. Ми туди, звичайно, не попремось, але на вінки варто скластися. Ну, і поминки здалося б організувати. Все ж таки ми були колегами. По три краби.

Нарід почав лізти в кишені і робити внески, хто не мав при собі, біг до своєї кімнати й приносив. У загальному пориві Бодьо викрутитися не міг ніяк і таки видобув із надр своїх безмежних штанів гроші. Розлучався він з ними з таким нещасним виразом, мовби втрачав нирку.

Забава таким чином завершилася і студенти розійшлися. Зосталося нас шестеро. Я вийняв з торби вино й консерви і сказав:

– Ми пережили такий стрес, що мусимо його втамувати.

Присутні нас зрозуміли. Глибока печаль не завадила все ж таки Бодьові напихатися консервою.

– Ще вчора... – плямкав він, – ще вчора він сказав мені: «Бодик! Ти засранець!» А сьогодні вже його нема.

– Ну, чому нема? – спитав Славко. – Душа його зараз, напевно, з нами. – І, підносячи шклянку вгору, гукнув: – Ва-

сильку! Якщо ти нас чуєш, дай нам знак!

Бах! – стрілило щось під столом. Дівчата скрикнули, пампушка вхопилася за серце, Бодьо гикнув, і з писка йому вилетів бичок в томаті. Славко нахилився під стіл.

– Боже! – зойкнула Наталя і затулила обличчя долонями.

Славко вийняв з-під столу пляшку шипучого вина. Перед тим він розкрутив дротик, а коли звертався до духа, підважив корок виделкою. Пляшка й бабахнула.

– Я напишу про нього вірша, – сказав Бодьо.

– Васильку! Я до тебе йду! – продекламував я.

– Це буде верлібр, – набурмосився Бодьо.

Ми зі Славком душилися від тамованого сміху і тільки презиралися.

3

Аби розважитися, Славко запропонував викликати духів. Жоден з присутніх, окрім нас зі Славком, ніколи на таких сеансах не був і всі з тривогою в очах погодилися. Робити й так було нічого.

Кілька днів перед тим ми зі Славком побували на спиритичному сеансі. Запросили нас дві сестрички Рока і Ока (Роксоляна і Оксана), які мешкали у тім будинку, де зараз ресторація «Купол». Цей сеанс вразив нас так, що ми якийсь час не могли отямитися, але поволі все ж дійшли висновку, що стали жертвами змови. Хоча участь у сеансі брали також

мама і бабця сестричок – яскраві панюсі в шляфроках.

Я швиденько намалював на столі по колу алфавіт, посередині накреслив хрестика, а по обидва його боки ТАК і НІ. Потім на тарілочці олівцем вивів стрілочку, тарілочку поклав догори дном так, аби стрілочка потрапила в центр хреста. Всі присутні мали покласти пальці обох рук на тарілочку. Тиша. Мертва тиша. Дівочі пальчики відчутно тремтять.

– Викликаємо дух Мазепи! – проголосив я.

– Може, не треба? – вжахнувся Бодьо.

Але я випив і мені було по цимбалах.

– Дух! Ти з'явився? Дай нам знак!

Тиша. Чекаємо. Всі зосереджено глипають на тарілочку.

З Бодьового живота долинає тихеньке бурчання. Пампушка пріє. Наталя кусає вуста.

– Дух! Ти з нами? Дай нам знак!

Головне тут створити відповідний настрій. Публіка мусить увійти в транс. Тремтіння дівочих пальчиків стає усе частішим. І ось тарілочка, зробивши різкий рух вліво, зупинилася на «Так!» Дівчата зойкнули, Бодьо засопів і заворушив губами.

– Ти хочеш з нами говорити?

Тарілочка втекла в «Ні!»

– Ми тебе довго не затримаємо. Скажи нам, що буде з Україною?

Тарілочка поповзла по колу, спиняючись біля літер.

– Буде вільна, – відказав дух.

Тут я мушу пояснити одну річ. Тарілочкою крутили, звичайно, ми зі Славком, хоча Славко задля користі справи вдавав, що робить це вперше. Але ми наводили тарілочку тільки на перші літери, далі я міг навіть забирати свої пальці, і Славко також, а дівчата з Бодьом, не вірячи власним очам, продовжували гуляти по алфавіту за інерцією. Отже, мені досить було навести тарілочку на «Буде ві...», і ми зі Славком могли спокійно хляти вино, вечеряти, а ті чипіли над тарілочкою.

Мушу при тім сказати, що була в цьому всьому і дешифрація містики. Не тільки на цьому, але й на багатьох інших спіриричних сеансах, які я організовував, звучало питання, коли ж Україна буде вільна. Не знаю чому, але я всюди називав 1987 рік. А сеанси проводилися в 1973–1975 роках. Я, звичайно, помилився на чотири роки, але цей рік чомусь мені настільки сильно впився у пам'ять, що я й усіх знайомих своїх переконував, що Союз розлетиться до дідькової мами в 1987 році. Правда була в тому, що тоді, власне, й настав початок кінця.

Потім ми перейшли на куди земніші проблеми. Пампушка поцікавилася, коли вийде заміж. Виявилось, що наступного року.

– Ну, так я й планувала, – погодилася вона і додала: – А за кого?

Чи міг я зіпсувати настрої Бодьові? Ніколи. Але тут і Наталочці закортіло дізнатися про своє заміжжя. Це в мене не

викликало особливого ентузіазму, але якось викручуватися мусив.

– Є перепони, – відказав дух.

– Ромко? – спитала Наталя.

– Так.

– Що він може зробити?

– Вбити.

– О Боже! Він такий! Він може!

– Попереджати треба, – сказав я.

– Чи я подолаю ці перепони? – з бланням в голосі лопотіла Наталя.

Тарілочка зробила різкий зигзаг і опинилася в центрі хреста.

– Він відійшов, – прошепотів я.

– Але чому? Що я такого спитала?

– Може, втомився, – сказав Славко, виставляючи на центр столу пляшки й закуски. – Духи – вони примхливі... Колись моя бабця...

І в напівтемряві залунала страшна цвинтарна історія. Пізно вночі ми полягали спати.

4

Третього дня, як і належить, ми організували поминки. На руках у нас опинилася поважна сума, і ми вирушили на закупи.

– Здалося б і Василька запросити, – сказав я.

– Без Василька не можна, – погодився Славко.

Ми зателефонували Василькові і домовилися зустрітися пополудні. Василько з'явився, як і завше, в офіцерській шинелі з кашкетом, збитим на потилицю.

– Васильку, – сказав Славко. – сталася біда.

– Яка?

– Загинув наш кумпель... наш колега...

Я ошелешено витріщився на Славка.

– А то хто?

– Бодьо.

Я отерп. Ми так не домовлялися.

– Попав під машину, – продовжував Славко. – Позавчора. Ховають на батьківщині. Якраз сьогодні. Ми вирішили його пом'янути.

Василько скинув кашкета і витер спітніле чоло.

– Йож його в дишло! Та ми ж оце недавно так закіряли! Таж я йому: «Бодик! Ти засранець!» – і обняв. Ну, як так? Хлопці! Я не можу! Пішли! Пішли в «Кентавр»!

«Кентавр» на площі Ринок тоді являв собою винарню. Переважно там тлумилася молодь. Вина було море і не дорого. Там ми й засіли поминати Богдана. Коли звечоріло, накупили їжі й питва на зібрані гроші, Василько від себе ще стільки ж додав і подалися до гуртожитку.

– Хлопці, я в кльозет, – сказав Василько, коли ми опинилися на нашому поверсі.

Ми не перечили. Ми увійшли в кімнату і побачили, що всі вже зібралися з великим нетерпінням поминати Василька. Ми почали виставляти закупи на стіл, дівчата заходилися нарізати хліб, хтось відкривав консерви, краяв ковбасу і сало, а ми зі Славком чекали ударів грому. Рахунок ішов на секунди. І ось урешті двері навстіж – і являється дух померлого Василька, який відразу ж помічає іншого духа – покійного Богдана. В результаті вся компанія витріщується на Василька, а той – на одного лише Богдана. Останній ще тверезий і не може нічого зрозуміти, а Василько під газом і в принципі допускає, що з'ява духа можлива, особливо, якщо добре перед тим випити. А ми зі Славком вдаємо, наче нічого взагалі не бачимо.

Врешті я наближаюсь до Василька:

– Що з тобою? Роздягайся.

– Але... але... – белькоче він.

– Що?

– Там... Бодьо... – видушує пошепки.

– Там нема ніякого Бодя, – шепочу йому. – Ти просто звик його в цій компанії бачити. Це нормальна річ. Ти дуже перейнявся. Ходи, вип'ємо.

– Але... я його бачу...

– Це дух. Його дух буде якийсь час між нами. А на дев'ятий день – фіуфіть – на небеса!

Тим часом компанія починає усвідомлювати, що її розіграли. Понадто Славко вже не стримує сміху і відверто ре-

гоче, розливаючи по шклянках вино.

– Ви... ви... негідники! – скрикує Наталя.

Пампушка випиває залпом цілу шклянку «Столового» і б'є Бодя кулаком у плечі:

– Ти знав!

– Нічого я не знав!

– Ти знав!

– Я ж дав три краби!

І то був аргумент, який переконав Пампушку.

– Васильку! – гукають студенти і починають обнімати воскреслого з мертвих.

– Як ви могли? – свердлить мене лютим поглядом Бодьо.

І я не знаю, що він має на увазі – воскресіння Василька, чи втрату трьох крабів.

– Бодю, – обіймає його Славко. – Він ожив у реанімації! Ми просто помилилися. Ми думали – загинув. А він – ожив. Наша медицина робить чудеса.

Василька тиснуть в обіймах так, мовби не бачили його цілу вічність. Але він уже стільки випив, що й не особливо дивується. Час від часу лише зиркає на Богдана, трусить головою і каже: «Ччорт!», потім повертається до мене, обнімає за плечі й шепоче:

– Я не тільки його бачу... я ж курча беля чую його голос...

– В кожному з нас живуть голоси мертвих, – пояснюю я. – Хіба ти не пам'ятаєш голос свого покійного діда?

– Пам'ятаю.

– А скільки років пройшло?

– Три.

– От бачиш. А Бодьо ж тільки позавчора помер.

– Як живий. І сука жере! Диви, як пакує! Мою ковбасу! – потім дивиться мені в очі: – Послухай... хіба я купував жратву для покійників?

– Ні.

– А чого ж він її переводить?

Після цього Василько випиває ще одну шклянку і сповзає з крісла. Ми зі Славком кладемо його на підлозі під стіною, розстеливши шинелю. Ліжка в нас зайняті.

– Чого він на мене так дивно дивився? – запитав Бодьо.

– Бо ти йому нагадуєш його покійного дідуся, – сказав я.

5

Ранок увірвався гучним хропінням Василька. На сусідньому ліжку тер очі Славко. Дівчата пішли на лекції, Богдан – на працю. Я вбрався і вийшов у коридор. Холодна вода прояснила мені свідомість.

– Знаєте, я, певно, таки нині чкурну додому, – оголосив я.

– Хлопці, – озвався Василько, – мені снилося, чи я справді бачив покійного Бодика?

– З перепою різне буває, – сказав Славко, – часом і чортики стрибають, і білочки...

– О-о-ой... – узявся за голову Василько. – Похмелитися...

Юрчику, налий мені п'ять дека.

Я налив, і скільки вони мене не вмовляли податися з ними на пиво, все-таки втік. Я вирішив їхати ввечері до Франківська, та перед тим пішов у бібліотеку Стефаника, згадавши, що я не тільки баяр. Але ввійти туди мені не дали чийсь сильні й рішучі руки.

– Комітет держбезпеки! – прогримів голос. – Пройдімо.

Двоє невисоких, але здорових дядечків потягли мене до авта. Я намагався з'ясувати, в чому річ, але мені звеліли мовчати.

Авто зупинилося на теперішній вулиці Бандери навпроти прокуратури. Серце моє пірнуло у п'ятки. За ті кілька метрів, поки мене вели до прокуратури, я спробував згадати все найкраще у своєму житті. Але коли ми почали підніматися сходами догори, а прокуратуру проминули, я почав трохи заспокоюватися. Дядечки відімкнули кабінет. Усередині були стіл, кілька крісел і шафа. У шафі стояли папки.

– Сідай, – кивнув один із них.

– Ну, що ж, – сказав другий своєму колезі, – ти вже тут сам, а я пішов...

– Да, іди... Потім подзвониш. – І, коли двері зачинилися, звернувся до мене: – Ну що, Юрій Павлович? Рішив побалуватись?

– Що ви маєте на увазі?

– Югослава, конешно.

– Та це жарти!

– Знаємо ці жарти. Бери ручку, ось папір, пиши.

– Що писати?

– Які розмови з тобою як югославом вели. Що просили передати за кордон. Що привезти. Все пиши.

Я здогадався, що мене заклав Ромчик. Хто ж іще!

– Шо задумався? Хто заложив? Можеш успокоїтись. То була не одна особа.

– Послухайте, я навіть не пам'ятаю ці п'яні розмови. Крім того, я не знайомився зі всіма за руку і не знаю, як кого звати.

– Так що, тобі фотографії організувати?

– Я багато випив, мені весь час підливали. Мене справді запитували про різних письменників, але я не пам'ятаю, про кого.

– Про Солженіцина пам'ятаєш?

– Пам'ятаю, – відмовлятися було безглуздо. – Але ж я нічого не відповів.

– Да, но ти обіцяв привезти «Архіпелаг ГУЛАГ».

– Справді? Звідки ж я його візьму?

– Ми тобі дамо. Хароше ізданіє.

– Дякую, але розповсюджувати антирадянську літературу я не буду.

– А прописку у Львові хочеш?

– Ні, – збрехав я. – Краще я у Франківську буду жити.

Ми довго ще торгувалися, чекіст пригадав усі мої грішки ще з інституту, пригрозив притягти за неробство й урешті поцікавився:

– А які тобі вірші передав Богдан Марцінко?

– Жодних.

– Но повинен передати?

– Казав, що дасть якісь вірші. Я їх не бачив. Крім того, я збираюся сьогодні додому.

– Ну-ну, куди спішити? Візьмеш у нього вірші і подзвониш мені. Ось телефон. Тільки після цього поїдеш додому.

Ясно?

Я кивнув.

– Можеш іти.

У пошуках легкого хліба

1

Я брів, наче сновида, куди ноги вели, а ноги вели мене на Ринок до «Кентавра». Незважаючи на білий день, у кнайпі було тлумно. Я сидів сам за столиком, і мені було зовсім незле. Незабаром до мене підсіли дві гарненькі дівчини. Обидві високі, та це єдине, що у них було спільне. Одна з них мала кругленьке личко, густе темне волосся і налите здоров'ям тіло. Друга була руда, з тонкими рисами обличчя і хитрим поглядом.

Дівчата замовили по коктейлю і запалили, я тупо дивився на їхні фужери, в яких чотирма кольорами вигравав напій. Вони цмулили його через соломинки й упівголоса перекидалися якимись дурними фразами. Тільки я подумав, що варто з ними заговорити, як до столу підсів четвертий персонаж, грузин, приблизно мого віку.

Він відразу почав ліпити анекдоти, й дівчата ожили. Потім він запропонував випити за знайомство. Грузин вирішив, що ми одна компанія, і почав виставляти коктейлі. Звали його Тенгіз, і цікавила його більше тілиста Оксана, тож я зайнявся рудакою. Від випитого дівчата розслабились, але до певної міри. Коли грузин почав підбивати свою кралу усамітнити-

ся, вона ніяк не погоджувалася.

– А всі разом поїдемо?

– Я не знаю... – мимрила Оксана. – Мар'янку, як ти?

Мар'янка зиркнула на мене.

– Можна й поїхати, – відказав я.

Грузин піймав таксі, ми виїхали на Личаківську і, повернувши на Мучну, спинилися біля кам'яниці у глибині подвір'я. Тенгіз винаймав тут помешкання.

У нього виявився чималий бар: на столі з'явилися коньяк, шампанське, м'ятний лікер, сир, червоний кав'яр і цитрина. Господар став демонструвати свої коктейлі. Панночки були в цій справі ще недосвідчені й не знали, як такі коктейлі вставляють.

Потім ми стали цілуватись, і коли я врешті відірвався від Мар'яниних уст, то помітив, що ми самі. Тепер нам не зоставалося нічого іншого, як перебраться на канапу.

– Зачини двері, – попросила Мар'яна.

Заки я припер двері фотелем, вона скинула джинси.

2

Вечоріло. Ми лежали на канапі, я дивився у стелю, смоктав через соломинку шампанське і намагався виплутатися з Мар'яниних розпитувань. У певні хвилини панночок починає цікавити, кого вони пригостили своїм скарбом. Правди в моїх відповідях було обмаль. У таких випадках я називав-

ся художником. Це справляло позитивне враження і позбавляло багатьох інших запитань. Говорити дівчині, що ти поет – небезпечна річ, бо вона відразу ж попросить щось прочитати, а якщо вона у поезії тямить, як вовк на звіздах, то ризикуєш виглядати на сьвірка. Художник – це вже щось інше. Тут навіть не конче мати картини, можна сказати, що робиш мозаїку чи розмальовуєш церкви, і продемонструвати вітражі «власного» виробу. Я навіть не підозрював, що не мине багато часу, як я і справді зароблятиму на життя малярством.

Мар'яна, як і Оксана, вчилась у поліграфічному й була тупа, як корок, але мала тата – директора бази. Четвертий курс – це вже такий період, коли роззираєшся за нареченим. Випитавши мене про все, що її цікавило, Мар'яна замислилася, чи підходжу я на цю роль.

– Ти мене споїв, – збрехала вона, млосно вуркочучи на вухо.

Так, зараз вона питає мене, скільки я мав дівчат.

– Скільки ти мав дівчат?

Навіщо це їм, я не знаю, та в певні моменти вони вимагають від нас звіту за роки, прожиті до них, і не відчепляться доти, доки не почують конкретної цифри, якою потім будуть цвиркати в очі.

– Ну, річ же не в кількості, правда?

– Звичайно.

– Коли когось любиш, коли тобі добре з цією особою, нема

сенсу шукати ще якоїсь пригоди, – видав я одну зі своїх заготовок.

Зараз вона скаже: я теж така.

– Знаєш, я теж така... просто у мене зараз нікого нема... а в тебе?

– У мене теж.

– Налий мені шампанського... цікаво, як там Оксанка.

– Здається, вони там щось смажать. Чуєш запах?

– Ага. Ну що, вилазимо?

Ми вбрались у сутінках, потім я засвітив світло і вийшов у кухню. Біля плити спиною до мене стояла голісінька Оксана і щось помішувала на пательні. В той час як у Мар'яни випирали ребра, Оксана була ідеально округлена всюди, де треба.

Я наблизився навшпиньки і обійняв її, пригорнувшись усім тілом. Вона не відразу збагнула, що я не грузин, але це її не шокувало. Вона цьомкнула мене у щічку і сказала:

– Помішай, щоб не пригоріло, а я піду вдягнусь. А то грузини знаєш, які ревнівці? Ще тебе заріже.

На пательні смажилися картопля і поріzana соломкою шинка з цибулею. Я зменшив вогонь і накрив пательню покришкою.

– Ти сам? – здивувалася Мар'яна, з'явившись у кухні.

Її обличчя зі злизаною мною косметикою видалося значно милішим, – виглядала тепер на підлітка.

За вечерею Тенгіз поцікавився, чи знаю я польську мову, і дуже втішився, почувши ствердну відповідь.

– Лишишся у мене сьогодні, бо завтра на нас чекає одна робота.

Він викликав таксі, й ми відправили дівчат по хатах. На одинці грузин розповів мені, що займається фарцом, і на нас чекає завтра поїздка на трасу. Не знаючи мови, він не міг нормально поторгуватися, вибрати потрібні речі чи про щось домовитися. А все ж доводилося робити дуже швидко, щоби не попастися міліції.

3

Фарцівники полювали на поляків, як у самому місті біля готелів і на паркінгах, так і за містом на заправках. Грузин мав «Волгу», і це спрощувало завдання. Заїхавши на заправку перед Городком, ми стали чекати. Ми сиділи в авті, інші фарцівники чатували за пивом у буфеті. Коли з'явилася перша польська машина, фарцівники обступили її і стали навперебій галасувати. А що переважно всі вони були російськомовні, то їхня польська виглядала дуже кумедно:

– Сорочки ма пан? Ну, сорочки... кашулі... Да, кашулі єсть?... А джинси! Джинси! Сподні!

І тут з'являємося ми з Тенгізом. Я хутенько з'ясовую у поляків, які саме сорочки та джинси вони мають. Тенгіз шепнув:

– Скажи: беремо гуртом усі джинси і сорочки. Сорочки – по шість, джинси – по сорок.

Інші фарци готові заплатити дорожче, та вроздріб. Витрачати час на розглядання товару і торгівлю полякам не хотілося, бо кожної миті могла з'явитися міліція. І ми перемагаємо. Поляки затраскують двері й від'їжджають убік. Тенгіз прискіпливо розглядає кожну річ і пакує до великої спортової торби. Крім сорочок і джинсів, ми взяли також добру сотню помад, кілька десятків дезодорантів, розраховались і поквапилися хутенько покинути небезпечне місце. Інші фарци, мов гієни на бенкеті у левів, кружляли довкола, гнівно стріляючи поглядами.

Ми рушили відразу ж за поляками у бік Львова, та, проїхавши зо два кілометри, Тенгіз зупинив авто на узбіччі, вийняв із багажника дві спортові торби, набиті ущерть товаром, і заніс у лісок.

Потім повернувся, відкрив капот і сказав мені:

– Почекаємо трохи.

– На кого?

– Зараз побачиш.

Не минуло і чверті години, як позаду з'явився міліцейський газик, Тенгіз відразу ж зробив вигляд, мовби порпається в моторі. Газик зупинився біля нас, із нього вийшло двоє ментів.

– Куди їдемо?

– До Львова.

– Звідки?

– З Городка.

– На заправці були?

– Ні.

Грузин поведився сміливо, навіть із викликом. Менти попросили документи на машину, потім зазирнули у багажник, у салон, але ніде не знайшли того, чого шукали, про що їм настукали на заправці. Врешті, їм не залишилося нічого іншого, як сісти в газик і повернутися назад. Тільки-но вони зникли, Тенгіз виніс із лісу торбу, і ми чимдуж рвонули до Львова. Зупинилися щойно біля готелю «Інтурист» (тепер – «Жорж»). Прихопивши торбу, ми зайшли до бару. За столиками сиділи фарци, валютники та повії. Грузин мав своїх постійних клієнтів і попрямував просто до столика, за яким пили каву дві жінки й один кремезний чоловігя. Ми підсіли до них, торба опинилася під столом.

– Сорочки по десять, джинси по сімдесят, – сказав Тенгіз.

Жінки обстежили вміст торби, помацали тканину, рубчики, особливу увагу приділили гудзикам, замочкам і заклепкам. Після цього почався торг. Фарци поставили нам коньяк, але це мало допомгло, бо Тенгіз не хотів пристати на запропоновані ними ціни. Врешті, сорочки пішли по вісім і дев'ять, а джинси – по шістдесят п'ять. Помаду ми віддали по два з половиною карбованці, дезодоранти – по чотири, заробивши в сумі чистими триста сорок карбованців. То були страшні гроші. Мій знайомий науковий працівник отримував за місяць вісімдесят. А тут така сума за кілька годин!

Завершивши обгородку, ми вийшли з готелю й сіли в ма-

шину.

– Я вкладаю свої гроші, моя машина, мої клієнти, і я найбільше ризикую. Так?... Так. Отже, четверта частина твоя. Згоден?

Ще би! Я взяв свої вісімдесят чесно зафарцованих карбованців, поплював, як то робила моя бабуся, вторгувавши на базарі перші гроші, і сховав до кишені.

Надвечір ми подались у ресторан «Львів» обмивати вдалий зарібок. Тенгіз дав адміністратору трояка:

– Ще три дістанеш, як підсадиш нам двох симпатичних дівчат.

– На вкус і цвет товарища нет, – засміявся адміністратор.

– Тоді зробимо так. Ведеш дівчат попри наш столик, і якщо я піднесу до вуст серветку, садиш.

Ми сіли за вільний столик біля вікна, замовили шампанське і закуску. Пора було розслабитися. Поволі ресторан наповнювали туристи, поляки, фарци та незмінні повії. Адміністратор розсаджував їх, як йому баглося або як просили самі відвідувачі. Зі сталими клієнтами він вітався за руку і показував зарезервований столик. Перші дві панночки, яких він попровадив у наш бік, видалися безнадійними крокодилами.

– Даремно ми нашим дівчатам не задзвонили, – зітхнув я.

– Свіжака хочеться.

– Ну-ну, побачимо, що нам доля підкине.

Врешті адміністратор повів до нас двох невисокого зросту

молоденьких дівчаток з нарум'яненими щічками.

Дівчатка виявилися дев'ятикласницями, хоча були так наквацянні, що виглядали значно старшими. І ось ми три години поїмо їх шампанським, напихаємо салатами, цукерками і «пірожинами» (це так називалися совкові тістечка з мокрого бисквіту, а по-галицьки бішкопту), культурно розважаємо, ввічливо затискаємо, а вони щойно перед самим закриттям ресторану погоджуються їхати на хату. І, звичайно ж, їм перед тим треба відвідати кльозет. Ми сидимо, дипиваємо все, що на столі і віддано чекаємо, в передчутті заслуженого кайфу.

Зрозумівши, що нам «поставили капці», ми з горя знищуємо ще одну пляшку шампана і починаємо не надто вередливим оком обстежувати всі ті огризки, які ще залишилися за столами.

– А я казав: давай подзвонимо Оксані і Мар'яні, – зітхав я.

– Ну, да, ти в нас розумний, – огризався Тенгіз. – От пацанки! А скільки випили! Нічого, ще попадуться нам.

Він перебігає очима від стола до стола, але в цю пору, коли оркестра перестала грати, за столами лишалися хіба самі профури і п'яні в драбадан полячки. Поживитися явно вже не було чим. Парочка саме таких підтоптаних сотворінь гнила за сусіднім столом і кидала спраглі погляди в наш бік.

Тенгіз демонстративно повернувся до них спиною.

– Не дивися на них, а то ще підсядуть.

– Проженемо, – сказав я.

– Сумніваюсь. Я вже стільки вдув, що мені по цимбалах.

– Тоді якраз пора линяти.

Ще того вечора я видзвонив у гуртожитку Славка і домовився зустрітися наступного дня в обід у «Кентаврі».

4

На заправці сновигають ті самі морди і зиркають на нас відверто вороже. Врешті у двох здають нерви і вони підваляють до нашого авта. Якись невиразні рибоокі типи з прищами на обличчі, для них спихнути одну пару джинсів – це свято, а тому таких, як ми, вони ненавидять.

– Це наше місце. Так що дуйте звідси, – цвиркає один, а в самого тим часом мабуть холоне живіт від напруження, і очі бігають, мов сонячні зайчики.

– Не поняв, – кривиться Тенгіз. – Ти кому триндиш? Мені?

– Да, тобі.

– А ти не помилився? Ти знаєш, хто я?

– Не знаю і не хочу знати.

– Тоді ти просто мудак! Але нічого, завтра ми приїдемо з Левоном, він тебе поставить на місце.

– З яким Левоном?

– А це ти в нього й питаєш. Правда, це будуть твої останні слова в житті. Ясно, козел?

Я слухаю цей діалог із неприхованим захопленням. Ось

як треба влаштовувати справи! Хлопці перезирнулися. Але Тенгіз не дає їм оговтатися:

– Давай, валить звідси. Завтра розмову продовжимо.

Вони нерішуче тупцяють на місці.

– Е! Ну, ти не злися. Звідки нам знати, хто ви. Просто треба попереджати. Так тоже ж не можна. Приїхали, товар зняли і звалили. А ми тут цілий день тусуємо.

– Я радий, що до вас дійшло, чао.

Коли вони відійшли, я поцікавився:

– І хто такий Левон?

– Ти що – Левона не знаєш?

– Ні.

– Ну й мудак, – регоче Тенгіз.

– Ти чого?

– Бо я теж його не знаю.

Тепер настала черга реготати мені.

– То ти теж мудак!

– Я ні. Я принаймні чув про нього.

– І хто ж це такий?

– Крутий чувак. Заправляє великою командою фарців, має зв'язки з лягавими.

– І ти його ніколи не стрічав?

– З таким краще й не зустрічатися. Кажуть, він навіть циганів «поставив».

– А де його можна побачити?

– А тобі нащо?

– Цікаво.

– Він буває в «Інтуристі». Має там свій столик в Кавказькому залі. Підійдеш до адміністратора і попросиш підвести тебе до Левона. Він подивиться на тебе з-під лоба і скаже: «Даю тобі тридцять секунд. Якщо за цей термін не вкладешся, тебе винесуть».

– Не зрозумів. У що це я маю вкластися?

– За тридцять секунд маєш йому пояснити, чого приперся. Якщо не встигнеш, тебе виведуть, дадуть в зуби і відпустять.

Я різко втратив до нього інтерес.

– О! Франики приїхали! – несподівано скрикнув Тенгіз.

Польське авто спинилося за кілька кроків від нас, і фарцівники умить обліпили його, мов таргани. Я ловлю момент, коли поляк іде платити за бензину і розпитую в нього, що за товар. Виявляється, вони їдуть з Туреччини і мають повно джинсового самопалу. Це якраз те, що треба. Недорого і багато.

– Ми берем усе, – кажу я впевнено. – Але тут небезпечно. Зустрінемось на стоянці позаду Оперного.

Полякові така пропозиція сподобалася, бо вони й так прямували до готелю «Львів». Коли він повідомив тарганам, що нічого продавати не буде, нас знову пропекли люті погляди. Якась жінка навіть спробувала вголос обуритися і щось там дзвякнула, але її зацитькали ті двоє, що спілкувалися з нами.

Ми відїхали услід за поляками. Дорогою я сказав:

– Може, спинитися десь на узбіччі і закупити товар?

– Не вийде. Нас пасуть.

Я озирнувся. Вдалині виднівся міліцейський газик.

– Ті самі?

– Напевно.

– Коли вони встигли?

– А вони постійно всі заправки об'їжджають. Робота в них така. Ми ж їм не дали відчіпного, от їх і вкурвило.

– А тепер що?

– Попробуємо змитися.

На в'їзді в місто ми різко звернули вліво, тоді як поляки поїхали просто. Потім попетляли вуличками і виїхали на Городоцьку. Я весь час зиркав назад, але газика не помітив. Та коли ми заїхали на стоянку, де нас уже чекали поляки, раптом з-за рогу вигулькнув і наш знайомий газик. Він неспішно наблизився до стоянки і вичікувально завмер.

– Ну і що тепер? – ляснув себе по коліні Тенгіз. – Поляки просто уриють і все.

– Мусимо з ними передомовитись.

– Як? Навіть не думай до них наближатися.

Я витяг картку паперу і написав польською, що буду чекати в готелі біля газетного кіоску. Потім вийшов з авта і почимчикував до будки з морозивом. Будка стояла за будівлею, з газика її видно не було. Біля будки крутилися діти. Я вибрав одного і спитав, чи він не хоче морозива. Але коли я пояснив йому, що для цього потрібно зробити, він зажадав

не одну, а цілих чотири порції.

– Ви ж хочете, щоб лягаві не бачили, як я передам записку, правда?

– Ну.

– Вони мені допоможуть, – кивнув на інших дітлахів.

Я покійно купив їм морозиво, дав записку, і за хвилину вони вже з галасом бігли поміж автами, мовби граючись у лапанки. Малий ховався, пригинався і перебігав від авта до авта, наближаючись до поляків. А опинившись поруч, різко змахнув рукою і пожмаканий клапот паперу впав на коліна полякові.

Я сідаю в авто, пояснюю ситуацію грузинові, і ми під ошелешені погляди ментів від'їжджаємо. Їхній газик лишається пильнувати поляків. За кілька хвилин один з поляків залишає авто і заходить в готель. Ми зустрічаємося біля кіоску і домовляємось на сьому на цьому ж місці. Все одно їм треба поселитися, розпакуватися й пообідати.

Я зиркнув на годинника, пора було рухатися в «Кентавр» на здибанку зі Славком. В «Кентаврі» Тенгіз відразу рушив обстежувати столики у пошуках відповідної поживи. Я лишив на нього це захоплююче заняття, а сам підсів до Славка біля шинквасу. Славко замріяно бавився порожнім келишком. На другу порцію його явно не вистачало.

– Повторіть, – сказав я бармену. – А мені шампана.

– Ти де пропадав? – зрадів Славко.

– Ой, старий, де я тільки не пропадав.

Я не розповів йому про пригоди з грузином, обмежившись тільки халепою з чекістами.

– Але ти дурний! – похитав головою Славко. – Нащо ти погодився віддати їм ті вірші?

– Та я ж не дам їм ту верліброву фігню, котру він засекретив: «Україна» – «мандоліна», а віршовані «паровози», бо ж Югославія соціалістична країна і там теж Леніна шанують. Бодьові шкоди цим не зроблю.

– Бодьові не зробиш, але собі зробиш. Ти що, дундук, не розумієш, про що їм розходиться? Вхопити тебе на гачок! Одне завдання виконаєш, потім друге і пішло, поїхало.

– І що ти пропонуєш?

– Не дзвони. Пішли вони в задницю. Що вони тобі зроблять?

– А все ж таки мені страх як хочеться побачити здивований чекістський писок, коли він буде читав «Натхнення в Леніна черпаю, До нього на пораду йду!»

– Чи ти маєш їх за ідіотів?

– Ну, добре, переконав. Як там Наталя?

– Сумує. А ти чим займаєшся?

– Та зустрів тут одного кумпля. Халтурку запропонував.

– Що за халтура?

– З польської перекладаю.

– Дивись! Везе тобі. А я збираюся на рідні села. Що передати Наталі?

– Скажи, що я терміново мусив чкуряти в Югославію.

Ми обнялися і розійшлися.

5

Тенгіза я знайшов аж унизу за столиком з двома студентками. Вони вже весело реготали, попиваючи вино.

– А ось і Юрко! Знайомся – Іра і Наталя.

Мене мов окропом облили. У напівсутінках, що панували там, я не відразу роздивився обличчя панянок. Але тепер, коли сів, то побачив ту саму Наталю з прикладного, яку ще пару днів тому так палко кохав. Це ж треба було трафитися такому дивовижному збігові обставин! Ну, що вам сказати – мене заціпило, заклонило, засипало снігами.

Іра дивилась на мене розпроміненими очками, а Наталя, опустивши голову, малювала на столі китайські ієрогліфи. Якби я був китаєць, я б прочитав там «сволота» або «скотина». Або ще щось подібне.

– Іра знає польську, – підморгнув грузин. – Вам буде про що поговорити.

Ага! Он воно що. Ролі вже розподілені. І Наталя, яка, зі всього видно, ще кілька хвилин тому фліртувала з грузином, чується тепер незручно, але вагається вона недовго. Рішення прийняте. Її чарівна голівка піднімається, рученька тягнеться за келихом і ніжний голосок вуркоче:

– За знайомство!

Чи доводилось вам коли-небудь опинитися в компанії

своєї вчорашньої колежанки і її нового кавалера? Скажу вам відверто – це не надто приємна ситуація. Навіть якщо на колежанку вам уже начхати. Особливо це дошкуляє, коли ви кохалися з панною зовсім недавно, коли злизували з її язичка чуттєві слова і плели усілякі нісенітниця, від яких вона, здавалося, мліла. Тоді всі ті слова, що вона шептала вам – тільки вам у цілому світі – і які ви вже встигли надійно забути, починають зринати, наче роздуті потопельці, із дна пам'яті. І хочеться тоді їх проказувати знову, але вже вголос, так, аби ніхто крім неї не второпав потаємного змісту.

Я налив собі вина, одним духом вихилив і вискалив свої чудові зуби до Іри. Щоб я здох, вона була нічим не гірша за Наталю. Я хочу сказати, вона була навіть краща. Вона була просто класна дівчина. Усмішка не сходила з її пухкеньких вуст.

– Ви художник? – спитала вона. – Нам Тенгіз про вас уже все розповів.

Наталія усміхнулася з підступним виразом. Мабуть, у її голівці визрівала зараз одна-єдина думка: що вона висловить Славкові за те, що підсунув їй цього... цього... та що там кривити душею – пройдисвіта.

– О ні, далеко не все, – засміявся Тенгіз, усе тісніше притискаючи до себе Наталю.

А вона, стерва, й не пручалась. Навіть навпаки. Тоді я теж підсунувся до Іри і запропонував брудершафт, щоб перейти на «ти». Ми вихляли вино з переплетеними руками, піс-

ля чого вона хвилини три жувала мої вуста. Очі мої у цей час зизили в бік Наталі. Поганий приклад заразливий – вони цілувалися взагалі без брудершафту.

«Я мала тільки одного хлопця!» Уявляєте? Я ледь не повірив!

Іра була тепла і затишна, я б із задоволенням звився клубочком у неї на колінцях і заснув.

– Тут вам не бордель! – проскреготів суворий голос.

Над нашим столом нависла зловісна туша буфетниці. Тенгіз спокійно витяг з кишені троячку, поклав їй до кишені і спитав:

– А так?

– Та добре вже, – ліниво махнула рукою і важко покривуляла на своїх жиляках.

У «Кентаврі» ми просиділи до вечора і добряче зголодніли, а що час був зустрічатися з поляком, то разом подалися до готелю «Львів». Уже здалеку ми помітили знайомий газик, який стояв перед рестораном.

– Засідка, – сказав Тенгіз. – Дівчатка, йдіть до ресторану, займіть столик і замовте нам що-небудь на свій смак. А ми ще одну маленьку справу маємо в готелі.

– Нічого собі! – здивувалася Наталя. – Ми замовимо, а ви не прийдете.

– Ображаєш! На, – і Тенгіз вручив їй п'ятдесят «крабів».

– Ну, це інша річ.

Ми з байдужим виглядом продефілювали біля міліціо-

нерів і зайшли в готель. Поляк на нас уже чекав. Номер його був завалений товаром. Окрім джинсів, джинсових сорочок і спідничок різних кольорів, були ще й светри, колготи, хустини. Весь цей турецький «самопал» пишався ярликами відомих фірм, але був для нас вигідний, бо коштував дешево, а що призначався для рагулів, котрі на фірмових речах не тямали, то навар передбачався суттєвий.

Ми хутко добили торгу, і Тенгіз навіть викупив у поляків дві велетенські торби, які ми вщерть натовкли шматами.

– Мусимо наш гешефт обмити, – сказав поляк, ставлячи на стіл пляшку «Житньої».

Ми випили, та наші чола від цього не прояснилися, – нас мучила думка, як це все добро тепер винести з готелю до авта.

– У вас проблеми? – поцікавився поляк.

– Біля входу стоїть той самий міліцейський газик, який за нами їхав. З торбами ми не можемо ніяк з'явитися.

– Якщо хочете, можете лишити в мене. А поки що підемо до ресторації. Не вічно ж він там стоятиме. Хоча... стривайте... коли ми сюди вселялися, якраз із вивільнених номерів виносили брудну постіль і спускали ліфтом униз. Там унизу є пральня і мусить бути чорний вихід.

– Справді! Як ми раніше не здогадалися?

Нам вдалося непоміченими покинути готель, занести речі до авта і відігнати його на платну стоянку неподалік. Підходячи до ресторану, помітили ошелешені погляди міліціонерів. Вони бачили, як ми входили до готелю, та не бачили, як виходили. Тепер у них з'явилася цікава тема для обговорення.

Дівчата, відчувши шару, відкрили закусками цілий стіл.

– Де ви пропадали? – завуркотіли вони підхмеленими голосами. – Нас уже тут почали знімати.

– Скільки давали? – поцікавився я.

– Що за жарти?

– Я просто хотів сказати, що даю на карбованця більше.

– Йди в баню.

– Подарунок! – сказав Тенгіз і простягнув їм по дезодоранту.

У нагороду нам дісталися цьомчики, та ситий любов'ю не будеш, і ми взялися наминати. Наталя, здавалося, вже змирилася з тим, що переїзд до Югославії з технічних причин не відбудеться, і зосередилася на грузинові.

Я помітив, що попри наш столик уже кілька разів пройшовся якийсь хлопець, і щоразу уважно нас обстежував.

– Ти помітив? – штурхнув я Тенгіза.

– Ну і що? – стенив той плечима.

– Не знаю. Мені здається, що він нами цікавиться.

У ту ж хвилину хлопець знову пройшов повз нас і ледь помітним рухом кинув недопалок цигарки в Тенгізів келих. Ми не відразу второпали, що сталося.

– Ой! – зойкнула Наталя.

– Ах сука! – спалахнув мій кумпель і зірвався з місця.

Хлопець тим часом уже покидав залу ресторану. Грузин зірвався з-за столу і рвонув навздогін. Хвильку повагавшись, я вчинив те саме. Так за тим хлопцем ми і вилетіли з ресторану, але тільки для того, щоб умиць опинитися в оточенні трьох збуїв.

О-о-ой, подумалося мені, здається, нас будуть бити. Про всяк випадок я втягнув живота і зіціпив зуби, щоби не повилітали. Тенгіз опустив праву руку в кишеню, де у нього лежав самовикидний ніжик.

Раптом у темряві пролунав чийсь знайомий голос:

– Це вони, забирайте.

Кому цей голос належав, я згадати не міг. Нас повели по-під руки через дорогу, і на всі наші смикання та запитання відповідали мовчанкою. Пройшовши метрів сто, опинилися перед дверима з табличкою «Міліція». Мені відразу відлягло від серця, і я розціпив зуби.

– Що таке? Куди ви нас ведете? Що ми зробили?

Нас заштовхали всередину. У кімнаті за столом сидів капітан і читав газету. З-за спини знову пролунав знайомий голос:

– Попалися голубчики.

Я озирнувся й упізнав одного з тих міліціонерів, котрі патрулювали трасу. Був рудий з червоним обличчям. Капітан ковзнув по нас поглядом, сповненим глибокого смутку.

– Сідайте.

– Які до нас претензії? – спитав Тенгіз.

Капітан усміхнувся.

– Де товар?

– Який товар?

– Таваріщ не по-онял, – похитав капітан головою і подивився на мене: – Може, ти скажеш, де товар?

– Та я в очі не бачив ніякого товару.

– От інтересно! Коли поляки вигружались зі своєї машини, ми за ними наблюдали. Там було дві величезні торби, набиті, як камінь. А коли ми недавно завітали до їхнього номера, торби зникли, хоча в ресторан вони спустилися з порожніми руками.

– То ви побували в номері за їхньої відсутності? – спитав Тенгіз.

– Робота у нас така.

– Вони, товариш капітан, – устряв рудий, – зайшли в готель рівно в шість годин п'ятдесят дев'ять мінут, а в сім сорок чотири я побачив, як вони знову заходять у готель. То їсть готелю вони не покидали. І я не поняв, як так сталося. І Коля не поняв. Хотя ми безвилазно в машині сиділи і проізували наблюденіє. Коля – свідок. Не виходили вони з готелю.

– От яка загадка! – зловісно усміхнувся капітан. – Но ми її розв’яжем. Бля буду, коли ні. Так що давайте: добровільне зізнання пом’якшить вину.

– А в чому нам зізнаватися? Ми зайшли до готелю тільки, щоб зателефонувати по міжміському. Я у Тбілісі дзвонив. І жодного газика не було. А коли верталися, газик знову стояв, – сказав Тенгіз.

– Ах ти ж гавно! – обурився рудий.

– Ви що, кудись відлучались? – спитав капітан у ментів.

– Куди там! Стояли як прокляті! Він же вас на понти бере! Коля, скажи!

– Стояли ми, – буркнув Коля і хруснув товстими пальцями.

– Добре, – кивнув капітан. – Тоді, як казав Ілліч, підем другим путем. Де ваша машина?

– На стоянці. Тут недалеко, – відказав Тенгіз, і я вирішив, що він збожеволів.

Капітан підвівся з крісла:

– Ну що ж, пішли подивимось.

Але в голосі його вже не було такої твердості, як перед тим. Я подумав: ну, все, нам капець. Це ж треба зв’язатися з таким ідіотом. Навіщо він сказав, де машина?

Ми вийшли на вулицю, та нас уже не вели попід руки, а на стоянці взагалі пустили вперед. Тьмяне світло ліхтарів лише злегка освітлювало стоянку. Я подумав, що можна було би шмигонути в сутінках межі авта, але, змірявши оком ме-

талеvu загорожу, зрозумів, що тікати безглуздо. Тим часом Тенгіз підійшов до авта, хвильку подзвенів ключами, відімкнув салон і багажник і з переможним виглядом подивився на міліцію. Я не вірив своїм очам. По торбах ані знаку. Не вірили очам і міліціонери. Вони запихали голови в салон, матюкались і навіть принохувалися.

– Товар був! – кипів від люті рудий. – Шоб я здох. Чуєте запах?

– Да-а, був... Був, та загув... Дезодоранти, мати його.

– А по-моєму мило, – засумнівався рудий.

– Пердило! – буркнув, випростовуючись, капітан. – Коли вони виходили – ви не бачили, коли товар зник – тоже не бачили! Та на хріна мені така робота?

Він повернувся і, втягнувши голову у плечі, посунув у відділок.

– Нічого, – прохрипів рудий, – ми ще вас підловимо.

Коля тільки хруснув пальцями і виплюнув недопалок. Коли вони відійшли, Тенгіз затраснув дверцята і сказав:

– А міг ключик і не підійти.

– Який ключик?

– Ось цей. Універсальний. Гарантія – п'ятдесят на п'ятдесят.

Тут тільки до мене почало доходити, яку аферу прокрутив Тенгіз. Це була не наша машина, а така ж «Волга». Ніколи не відзначаючись уважністю, я і цього разу не помітив особливих відмінностей, кинулися вони в очі щойно зараз.

– Ну, ти даєш! – вжахнувся я. – А якби ключик підвів?

– Навіть не хочу думати. П'ятдесят на п'ятдесят.

– А якби подібної «Волги» не виявилось?

– Ха! Я ж її відразу помітив, коли ми авто ставили на стоянку. Ще подумав – ти диви! Копія! Ну, а в ментярні у нас усе одно іншого виходу не було. Та не гаймо часу. Треба вшиватися звідси.

– Ти хочеш їхати?

– Ясно. Вони можуть вернутися, – я товар так не лишу.

– А як же дівчата?

– От чорт! Може, ти їх привезеш до мене? Візьми ось гроші, купите кіру і валіть до мене.

7

Ресторан вирував у танці. Дівчата сиділи за столом. Але не самі, а з якимось жевжиком. При моїй появі він покинув їх і пересів за сусідній столик до таких самих дебілів, як і сам.

– Скільки заробили за цей час?

– Перестань ці свої жарти! – відмахнулася Наталя. – А де грузин?

– Чекає нас.

– Надворі, чи що?

– Ні, вдома. Він мусив негайно поїхати додому, – хтось там йому повинен телефонувати. Чекає нас у себе.

– І ти думаєш, ми поїдем до нього? За кого ти нас маєш?

– Зозулько, – погладив я її по волоссі, – мені вже ти можеш
клюски на вуха не вішати.

– Ви що, знали одне одного? – спитала Іра.

– Львів – велике село. Тут усі всіх знають. А ми так тільки
– з видження.

Наталя зміряла мене зневажливим поглядом і цвиркнула:

– Та чого там з видження? Приставав колись у трамваї.

Я розсміявся і, пригорнувши Ірчика, сказав:

– Ну що, допиваєм шампанюру – і гайда?

– А це недалеко? – несміливо поцікавилась Іра.

– На таксі десять хвилин.

– А мене вже навіть не питають, – буркнула Наталя.

– Я розцінив твоє мовчання як згоду, драга моя моміче.

– Сумніваюся, чи я ще колись у житті зустріну більшого
негідника за тебе.

– Ви щось від мене приховуєте, – занервувала Іра. – Що
він тобі зробив?

– Справді, що? – стенив я плечима. – З дитиною не кидав,
гаманця не крав.

– Ні, я бачу, щось між вами було, – Іра аж розчервонілася
від хвилювання.

– Та не було, – пригорнув я її знову, – вона мене просто
сплутала з одним «югом».

– З яким «югом»?

– Та мудаком. Але я з ним нічого спільного не маю. Ната-
лю, не дуйся. Я буду намагатися тобі його не нагадувати.

Я розрахувався з офіціантом, і ми вже було рушили, але тут підбіг до нас той самий жевжик, котрий сидів у них за столом.

– Дівчатка! Ви що, вже йдете? А можна з вами?

– Ні, ми зайняті.

– Чувак, – сказав він мені, – відпусти дівчаток.

– Знаєш, це дуже дорогі дівчата.

Ми з жевжиком відстали на кілька кроків, і я спитав:

– А ти на що розраховував?

– Ну як? За стіл!

– Не той калібр.

– Вони що, валютні?

– А ти думав! Так що тримай граби.

Ми потисли руки, і я наздогнав дівчат.

Графоманія виліковується

Безгрошів'я – річ принизлива, неприємна, але водночас здатна стимулювати рішучі вчинки. Навіть без копійки в кишені я не здатен був обминути книгарень і двічі у своєму житті таки поцупив книжку. Під час цієї процедури, коли я ховав книжку під полу маринарки чи плаща, адреналін шугав мені в голову, і я відчував таке збудження, наче біг зі стрімкої гори, але коли виходив на вулицю, то не міг стриматися від радості і обмацував раз по раз вкрадену книжку, мовби не вірячи, що це мені вдалося.

Значно більше книг я поцупив з бібліотек. Я либонь перший письменник, який у цьому чесно признається, але письменників, які б за своє життя не вкрали бодай однієї книжки з публічної чи приватної книгозбірні, нема. А якщо є, то це не письменник, а графоман.

Якщо ви гадаєте, що цим своїм ганебним вчинком я приносив велику шкоду читачам, то глибоко помиляється, бо книги, які я цупив, пишалися непорочністю, їх ніхто ніколи не читав. Я крав поезію та маловідомих українських забутих письменників ХІХ – початку ХХ сторіччя, виданих у 50 – 60-х роках, коли я ще не міг їх придбати: Стефана Коваліва, Дніпрову Чайку, Любов Яновську, Тимофія Бордуляка, Грицька Григоренка, Миколу Чернявського, Олександра Козловського, Василя Мову-Лиманського... Думаю, що ніх-

то з моїх теперішніх читачів усіх цих книг не читав, а я читав та й зараз інколи перечитую. Не раз і в мене хтось крав книжку, або не повертав, що в принципі одне й те ж.

Період безгрошів'я не був тривалим, але час від часу давав про себе знати, коли я заглиблювався у писанину, припиняючи на якийсь час фарцування. Таких, як я, мистецьких тунеядців було у Львові чимало, але у кожного був свій спосіб заробити на пиво. Практично у кожному громадському туалеті крутився який-небудь підстаркуватий і гидкий тип, який пропонував відсмоктати за карбованця. Причому це незабутнє задоволення оплачував він. Біля букіністичних книгарень крутилися інтелігентніші на вигляд старпери, які виловлювали молодиків, що здавали книги, і запрошували поглянути на їхню книгозбірню, а там пропонували вибрати собі певну кількість книг за сексуальну послугу.

Уявити свого інтелігентного і вихованого прутня в писку якої-небудь почвари було понад мої сили, тому я від подібних пропозицій ухилявся, але один відомий поет, піддавшись новій для себе спокусі, пізніше не відчував жодного розкаяння чи жалю, бо мало, що його поїли і годували, то ще й на дорогу дали цілу купу книг, які він з успіхом здав у букіністику.

Того травневого дня 1974 року, коли я вже остаточно отаборився у Львові, ми сиділи зі Славком Павуляком на пиві і неквапно пригублювали гальби, розтягуючи задоволення, бо на другу гальбу грошей уже не було.

– Слухай, є ідея, – сказав Славко. – Мені не дає в гуртожитку проходу один студент. Він пише вірші, сам з Закарпаття, але пише якогось біса російською. Нашкрывав уже три грубих зошити. Про що там тільки нема – і до Дня космонавтики, і до Дня перемоги, і до Дня Паризької комуни, і до Першого травня... Одне слово, ціла купа гівна. І от він мене дістає, аби я його познайомив з поетами чи редакторами, щоб його десь надрукували.

– І що?

– Я от подумав... А що як тебе видати за головного редактора квартальника «Поезія»?

– Ну, видаш... і що далі?

– Як що? Крутнем його на випивку і закуску. Він хлопець грошовитий. А ти почитаєш його вірші, скажеш свою думку.

– Ага. Тобто поки ти будеш кіряти і жерти, я буду читати якесь гівно.

– Ні. Ти будеш читати, поки я піду на закупи. Півгодини вистачить. Далі ти відзначиш вірші, які тобі сподобалися, бажано якнайдовші, і попросиш його переписати у двох екземплярах.

– Для чого у двох?

– Бо я хочу і собі щось на пам'ять отримати.

– А далі що?

– Переночуєш у нас. Вранці отримаєш вірші і обіцяєш опублікувати в «Поезії». От і все.

– А це конче, щоб він цілу ніч переписував?

– Конче, – твердо сказав Славко. – Я хочу його провчити. Може, тоді нарешті відлипне.

Того ж вечора Славко представив мене Петрові Ш. як поета і редактора квартальника «Поезія» Юрія Петренка. Петро виявився високим парубком з борідкою. Відчувалося, що він дуже соромиться. Під пахвою тримав три грубі загальні зошити. Такого свинства від Славка я не сподівався, думав обійдеться одним, але він, взявши у поета гроші, уже погнав ще з кимсь на закупи. Я розгорнув зошит і став читати. То була найзвичайнісінька графоманія без іскри таланту, вірші, як і попереджав Славко, були на всі трафунки життя, про різні свята, про рідну землю, про природу і т. д.

Нарешті приперся Славко, його аж душило від сміху, коли він побачив мене за тими зошитами. На столі з'явилися пляшки і закуска. Я зробив закладки на вибраних віршах і сказав, що це треба переписати начисто, але бракує вірша про Леніна.

– Про Леніна! – пожвавішав Петро. – Та я зараз напишу. У мене це діло скоро.

– Ага, а ще до Дня радіо треба вірш, – докинув Славко, вочевидь знущаючись, – а то в тебе до всіх днів вірші є, а от до Дня радіо нема

– І про радіо зроблю, – кивнув Петро. – Про «Голос Америки», про імперіалізм...

– О, о! – тішився Славко, розставляючи на столі пляшки і найдки, – про імперіалізм обов'язково. Мовляв, ворожа про-

паганда заважає нам будувати світле майбуття. І не забудь додати коротку автобіографію.

– Теж у двох екземплярах?

– Теж.

Та цього було мало. Славко вирішив відігратися за свої страждання:

– І не забудь про Чілі. Зараз це дуже актуально. До того ж Чілі має таку широку гаму рим, що ти можеш вкресати навіть цілу поему.

– Я можу, – погоджувався поет, – справді, я про Чілі забув. Альенде, Корвалан...

– Класна рима! – прицьмакнув Славко, розливаючи винце. – Корвалан – Галан!

Петро хотів, було, і собі налити купленого за його ж таки гроші вина, але Славко перепинив:

– Ні-ні, ні в якому разі! Та ти що? Це тільки Єсенін під газом писав. Але тільки тоді, коли писав про любов. А коли про щось поважне, то до писка не брав. Рембо, Верлен, Бодлер теж любили випити, але ж їм не доводилося писати про речі глобальні. Сказати б – всесвітнього значення. Розумієш? Леніна ж тоді не було! Уявляєш, як їм жилося без спрямовуючої і керуючої ролі партії?

– А можна я канапку візьму? – несміливо попрохав Петро.

– Канапку... Можна, – кивнув великодушно Славко.

І щойно за поетом зачинилися двері, ми вже не могли стриматися від реготу і обсмоктування кожної фрази. Ми

пили, закусували і фантазували свої варіації тих безглузких віршів.

Бідний хлопець римував і переписував тексти усю ніч, а на ранок приніс усе, що обіцяв. Були там вірші і до Дня радіо, і про Леніна, і про Чілі. Я перебіг очима, похвалив і сховав у течку. А на прощання додав:

– Ще б фотографію вашу...

– У мене є, зараз принесу.

– З бородою? – спитав Славко.

Здогадавшись, куди він гне, я спробував йому підморгнути, що досить знущатися з хлопця, але Славко не поступився.

– З бородою, – пробурмотів невпевнено Петро.

– Не піде з бородою, – категорично заявив Славко. – Збрый, сфотографуйся, а потім можеш хоч дві бороди запустити.

На тому ми й розпрощалися. Славко провів мене до виходу, я віддав йому один екземпляр переписаних віршів, а другий забрав з собою. Коли я йому дорікнув, що він не має міри, Славко сказав:

– А він має міру? Ти знаєш, скільки разів він мене тероризував своїми віршами? Скільки разів поїв, вгощав, аби я тільки слухав усю ту маячню?

Більше я у тому гуртожитку не з'являвся, але розповідали, що Петро збрив бороду, сфотографувався і вислав фото на адресу квартильника «Поезія». Коли ж ця історія стала

відома усьому інститутіві і з нього почали кепкувати, це йому остаточно відбило бажання чіплятися до когось зі своїми віршами. Та, зрештою, він, мабуть, і кинув їх писати.

Велике плавання

Незабаром по тому Славко мені повідомив сенсаційну річ: Бодьо Марцінко вирішив купити надувного човна. Я ледь не гепнувся з подиву. Бодьо, який постійно недоїдав, Бодьо, який трясся над кожною копійкою, Бодьо, який ходив у стоптаних мештах і кримпленових штанях, раптом купує надувного човна! Ми спробували його переконати не робити цього, бо де він у Львові збирається на тому човні плавати, але Бодьо вперся, і врешті ми пішли з ним до спортової крамниці і купили човна за 80 карбованців. То була ледь не вся його місячна платня.

Та цього Бодьові було замало і йому забаглося випробувати свого човна на якійсь водоймі. Зібралася веселенька компанія полюбуватися на неабияке видовище. Ми набрали випивки і їжі, бо то мав бути пікнік. Бодьо прихопив свою вірну Пампушку, яку він називав Сонечком і писав їй ніжні записки. Одного разу, не заставши її у гуртожитку, залишив на дверях кімнати такий історичний напис: «Сонечко, чому ти сховалось за хмарку?»!

Я кепкував:

– Покажи мені ту хмарку, за яку здатне сховатися твоє Сонечко.

Ми виїхали за місто, потім ішли добру годину пішки. Сонце парило, розтоплений асфальт смердів смолою, а вгорі

над нами захлинався від щастя жайворонок. Захлинався від щастя і Бодьо, тягнучи на собі човна, піт заливав йому очі, але він намагався скидатися на бадьорого. Він був упевнений, що знає куди веде, бо там нас мало чекати озеро, де ми усі могли б собі поплавати і випробувати човен.

Та коли ми нарешті доплуганилися до цього з дозволу сказати озера, то побачили калабаню, що мала упоперек, може, з півсотні метрів. По берегах вона геть заросла очеретом, а плесо вкривала ряска, з якої подекуди стирчали якісь залізяки, патики, шини, каркас ліжка... Лізти у таку баюру нам відразу розхотілося, але Марцінковий ентузіазм не згас ані на краплинку. Він напомував човен і потягнув своє Сонечко до води. Сонечко вбиралося, але для Бодя це вже було питанням честі. Він зайшов по коліна у воду, притримав човна, поки Сонечко сідало, а потім вгромадився й сам. Човен захитався і ледь не перекинувся. Бодьо весело наліг на весла, і човен, наче криголам, орючи ряску, вплив на середину плеса.

Ми тим часом розклали наїдки і почали пікнікувати, стежачи за Бодьовими маніпуляціями з човном. Довго йому плавати не довелося, човен напорівся на якусь залізяку і став несподівано здуватися. Бодьо з усіх сил гріб до берега, але здутий човен не слухався, він обвисав, як шмата, і щодалі занурювався у воду. Врешті обоє вивалилися в калабаню. На щастя там було неглибоко, але що Сонечко було в сукні, то вимокло, як хлющ. Ми допомогли їм вибратися на берег і

решту дня тільки те й робили, що дерли лаха з Бодя.

Діти кукурудзи

Окрім роботи вантажником на книжковій базі я ще працював чотири місяці у 1975-му в обласному архіві науковим працівником. Я не мав прописки, тому мене оформляли тимчасово двічі по два місяці. Ходити на роботу на дев'яту ранку і йти з роботи о шостій – для мене мука. Ненавиджу будики. Мене не так дратувало те, що я мушу встати о восьмій, як несподіваний дзвінок, який вривається в сон, руйнує сновидіння і викликає стрес.

Директриса архіву А. Мільшина, дружина кагебіста, намагалася впровадити дисципліну і завела на прохідній спеціальний журнал, в якому кожен мав розписуватися, коли прийшов і коли пішов. Рівно одна хвилина по дев'ятій вона забирала журнал, а потім суворо вичитувала пізнюків. Зайве казати, що я був пізнюком-рецидивістом, бо запізнювався не тільки приходючи на роботу, а й повертаючись з обіду.

За місце моєї праці правив історичний стіл – за ним до свого арешту працював Ігор Калинець. Про це мені повідомили працівники, які сиділи зі мною в одному кабінеті, – пан Бодьо і пані Мокрицька. Обоє були неабиякими оригіналами. Пан Бодьо ходив і влітку, і взимку в одному вбранні – сорочка, штани і сандалі, інколи взимку вдягав светра, але не носив плащів, курток чи шапок. То був цікавий чоловік, начитаний, але дивакуватий, жив з мамою, ніколи не був

одружений. Такий собі чоловік у футлярі або вчений равлик, який ніколи не покидав своєї шкаралупки надовго і умів, фізично перебуваючи поряд з вами, зникати кудись духовно. Пані Мокрицька, яка мала уже добряче за сімдесят, але мусила й далі заробляти на свою пенсію, бо їй довоєнний стаж – працю в аптеці свого батька – не зарахували, жила зі своєю такою ж старенькою сестрою і теж ніколи не виходила заміж. А що пам'ятала довоєнні часи, знала багато львівських пісень і легенд, то я небавом з нею заприятнися.

Незабаром до нас приєднався ще один працівник – син відомого львівського композитора Никодимовича, Янек. Це було цілком закономірно, оскільки в архіві утворився цілий польський осередок з акторів польського аматорського театру. Тут працювала також дружина режисера Хшановського. Янек теж грав у театрі, а пізніше разом із батьком виїхав до Польщі. Ми з Янеком влаштовували цілі концерти, виспівуючи якісь джазові композиції, пан Бодьо теж входив в екстаз і вступав зі своєю партією, а пані Мокрицька, усміхаючись, кивала сивою головою.

Одне слово, я там не перепрацьовував. Моя наукова робота полягала в тому, що я нумерував аркуші архівних документів. Просто тупо нумерував їх олівцем. Оскільки така робота не вимагала розумових зусиль, то я водночас читав ще й книжку, тримаючи її в шухляді столу, й автоматично цифрував картки. У будь-який мент, коли б відкрилися двері, я міг, нахилившись вперед, засунути шухляду животом.

Однієї суботи всі працівники архіву поїхали на екскурсію в Олеськ. Спочатку пооглядали замок, а потім отаборилися на природі і влаштували пікнік. Галявина, на якій ми розташувалися, мала по ліву руку поле кукурудзи, а по праву гай з густими кущами ліщини. І от, відчувши потребу усамітнитися, я подався в кукурудзу. Зайшов углиб якихось кілька метрів і тільки-но почав збагачувати ґрунт надлишками рідини, як в очі мені впало щось біле, велике і пухке. За мить я з жахом уже зрозумів, що це: то була задниця директриси А. Мільшиної. Вона сиділа до мене задом і бачити не могла, але її увагу привернув якийсь дивний дзюркіт, який накладався на її власний, і вона озирнулася. І тут наші очі зустрілися.

Тільки уявіть собі цю незабутню картину: дама поважного віку з голим задом і юнак з виваленим причандаллям! Добре, що на цей момент не об'явився хтось третій. Директриса вибалушила очі і спочатку навіть роззявила рота, щоб обізвати мене збоченцем, який підглядає за цюняючими дамами, а понадто директрисами, але коли погляд її опустився трішки нижче, вона захлинулася повітрям. Ні вона, ні я не перервали свого природного процесу, аж до самого завершення. Цей оригінальний брудершафт закінчився тим, що я, як джентльмен, зник у кукурудзі й зачекав, поки першою вийде дама, а тоді прошмигнувши метрів сто нижче, вийшов з хащів і сам.

До кінця пікніка директриса ховала від мене очі, та я й не намагався на неї дивитися. Але справжня благодать на мене чекала на роботі – я міг уже скільки завгодно запізнювати-

ся, мене просто не помічали, від мене не вимагали розписуватися. Директриса навіть до нашого кабінету не заходила, хоча раніше робила це принаймні тричі на день.

– І що то сталося, що наша перша дама нас відреклася? – розмірковувала вголос пані Мокрицька.

– Вона зрозуміла, що ми безнадійні і нас перевиховати неможливо, – сказав Янек.

– Як ви гадаєте, Юрцю? – несподівано спитав пан Бодьо, підступно усміхаючись і граючи очима. – Чи кукурудза вже доспіла?

Я здивовано зиркнув на нього: невже він тоді щось помітив? Але пан Бодьо не продовжив тему, а й далі усміхався, щось мугикаючи собі під ніс. А за кілька днів він приніс варену кукурудзу і всіх пригостив, а мені сказав:

– Я чув, Юрцю, що ви дуже любите кукурудзу.

– Але тільки їсти, – сказав я і зиркнув на нього, та він уже відвів погляд і знову щось своє мугикав.

– Цікаво, що ще можна робити з кукурудзою, як не їсти, – розмірковувала пані Мокрицька.

– Не так з кукурудзою, як у кукурудзі, – докинув пан Бодьо і вмить знову сховався у свою шкаралупку.

Я знав, що видобути щось конкретніше з цього равлика марна справа, і так для мене й залишилося загадкою, чи був він тим третім, хто міг стати свідком дуету «цюнь-цюнь-бемоль».

Шкарпеткова соната

Життя без прописки було сповнене ризику. Вирішивши, що від години до години я працювати більше не буду, я підшукав собі фіктивну роботу, на якій би тільки числився. Але й для неї потрібна була прописка. І хоча я фарцував, брав на квартиру поляків і заробляв більше, ніж заробив би на посаді вчителя, але у ті дрімучі часи була кримінальна стаття за «тунеядство», і це мене гнітило.

Увечері я частенько вирішував свої фарцові справи в ресторанах, у мене було коло знайомих, які займалися перепродажем речей, але всі вони десь рахувалися на роботі, а я ні.

Вечорами в ресторані збиралася поважна публіка – поляки, які приїхали спродати товар, фарцівники, проститутки, злодії, перевдягнені менти і кагебешники. Ці останні чергували у кожному вечірньому закладі, і хоч вони постійно мінялися, аби не мозолити очі, їх важко було не розсекретити: адже їх видавала особлива поведінка офіціантів, до їхнього столу ніхто самовільно не міг підсісти, а лише з дозволу адміністратора.

Мій кумпель Любко на прізвисько Прум-прум якось сказав:

- Тут є один тип. Він усе може.
- Де «тут»?

– Оно сидить за столиком.

Я зиркнув у вказаному напрямку і побачив лисого опецька, який зосереджено розправлявся з великим шматком м'яса. Голова його нагадувала гарбуз, який почали різати навпіл, а потім передумали.

– Його звати Кулюс.

– Це його ім'я чи прізвище?

– Невідомо. Всі його кличуть Кулюс. Підійдемо? – спитав Любко.

Я стенов плечима, і ми наблизились до столика.

– Привіт, Кулюс.

Кулюс підвів голову, встромив мізинця до писка і поколупався в зубах.

– Ну, привіт.

– У нього проблема, – кивнув на мене Любко.

Кулюс витяг мізинця з підчепленим кавальчиком м'яса на кінчику довгого нігтя, видно, плеканого саме для такої процедури, і сказав:

– У всіх проблеми.

– Він не має прописки. Не може влаштуватися на роботу.

Кулюс прискіпливим поглядом оцінив природну копалину, мовби роздумуючи, чи варто її повернути назад до писка, і процідив крізь зуби:

– П'ятсот.

Потім стріпнув мізинцем, м'ясо перелетіло на другий кінець зали і впало якомусь грузинові у келих, але той був зай-

нятий дамою, яку знімав. Любко перепитав:

– Скільки?

– П'ятсот, – повторив Кулюс і знову взявся до м'яса.

– Прум-прум-прум... П'ятсот, – видихнув мені Любко в ніс запах пива.

Я кивнув. Таких грошей у мене не було.

– Пішли, – сказав я.

– Слухай, Кулюс, – не здавався Любко, – а може, дешевше?

– Хіба поза Львовом.

– Га? – спитав мене Любко.

– Нехай буде. Аби тільки на Львівщині.

– В Янові, – сказав Кулюс.

– О, це недалеко, – втішився Любко. – А скільки?

– Половина.

– Ну, як? – спитав мене Любко. – Це вже легше, не?

– Згода, – я кивнув, і ми поплентались за наш столик.

Кулюс обіцяв зробити прописку, щойно отримає гроші, але їх ще треба було заробити. Напередодні я вляпався по самі помідори. До мене приїхали з Харкова друзі, з якими я разом служив, щоб купити у Львові шмотки. І от, коли я допоміг їм закупити сорочки і джинси у поляків, нас затримала міліція. Я в таких випадках ніколи не губився: ноги на плечі і – в прохідні брами. Міліціанти, які зазвичай рекрутувалися з сіл з метою отримати квартиру, Львова добре не знали і відірватися від них такому, як я, було завиграшки. Але я

не міг залишити напризволяще харків'ян. Ні, не подумайте, що мною керувала шляхетність почувань. Моя втеча просто нічого б не дала, бо міліція хутко б від них добилася, що то за фрукт так дременув.

Отже втікати не було сенсу. Але був сенс не визнавати, що ми щось купували. Цього вони довести не могли. В торбі у хлопців були куплені речі, деякі з них були ношені, і я шепнув, коли нас вели до відділку, щоб вони казали, що то їхні особисті речі.

Міліція нас розвела по різних кімнатах і, в той час, як я, загартований у допитах слідчих КГБ, наполягав на своїй версії, харків'яни розкололися і призналися, що купували всі речі в поляків. Хутко вияснилося, що саме я й домовлявся, торгувався і фактично купував ті речі, а міліція вже висунула версію, що я не просто помагав друзям, а збирався ще й на хлопцях заробити. Отже, я спекулянт.

Мені не залишалося нічого іншого, як визнати це. Я міг би усе заперечити, але волів цього не робити, бо коли почув намір міліції завітати до мене до хати, ледь не отерп – у мене вдома якраз отаборилися поляки з товаром. Я підписав усе, що треба, відчувши палке бажання міліції привласнити усі речі. Нас відпустили, але речі, як я й передбачав, конфіскували. Коли ми вийшли з ментярні, я, звичайно, виматюкав своїх друзів, але розумів, що вони, не маючи того досвіду, що я, не могли повестися інакше.

За кілька днів мене викликали у Шевченківський суд. У

присутності начальника відділку міліції – товстого сракастого кнуряки – суддя хутенько проторохтіла звинувачення і, не слухаючи моїх виправдань, винесла вирок: 35 карбованців штрафу. І попередила: наступного разу світить щось поважніше. Таким чином я на собі відчув усю справедливість советського суду. Я не отримав на руки жодного документу, що мене оштрафували і що в мене щось конфіскували. Я навіть не знаю прізвища тієї судді, яку б годилося нині увічнити, бо ж напевно, і дітки її не відкотилися далеко від яблуньки.

Дещо згодом, коли я став зустрічатися з дівчиною, яка проходила практику у тому суді, то почув, що вона дуже добре пам'ятає той випадок. Працівники суду усі ті речі поділили з міліцією і потім інтенсивно влаштували примірки.

35 карбованців – це, звичайно, було не трагічно, хоча на ті часи то була поважна сума – десять кілограмів масла. Але я стратився більше, бо мусив частину грошей компенсувати харків'янам. Таким чином я опинився на міліні.

Того дня, коли ми з Любком засідали у ресторані «Львів», ми обмивали нашу чергову обладку. Адже ми закупили партію шкарпеток на тоненьких гумках. Тоді це був дефіцит. Величезна торбега зі шкарпетками знаходилася під столом. Любко пробував зацікавити товаром присутніх тут фарців, вони підходили, оглядали товар, але він у них чомусь не викликав ентузіазму. Згодом я второпав, що закуповувати дрібні речі великими партіями не вигідно, якщо ти не маєш на оці кінцевої ланки, яка їх розпродасть. Ми мали лише са-

мих перекупників, а ті збивали ціну. Займатися ж самому збутом поштучно – це повний менінгіт.

Наступного дня ми знайшли покупця, але він не мав усієї суми. Половину дав відразу, половину обіцяв за два дні. Я заплатив Кулюсу і віддав йому паспорта. Але за два дні сталася трагедія: такі самі імпорتنі шкарпетки з'явилися у всіх крамницях Львова і околиць за ціною дешевшою, ніж купували ми, бо ж офіційний долар коштував копійки.

То був удар. Знайомий, який купив товар, повернув його назад і попросив звернути гроші. Я віддав, що мав, і залишився в боргах. Любко, який ніколи не вкладав своїх грошей, бо їх не мав, а тільки мені асистував, заявив, що його доля чесно зароблена, а мої проблеми – це мої проблеми. Зрештою, він мав рацію, бо я був ініціатором усіх закупок.

Взагалі Прум-прум був оригінальним типом. Якось він, побачивши, як у мене зародили вишні, запропонував їх зірвати і продати на базарі. Я сказав, що коли є у нього таке шляхетне бажання, він може цим і зайнятися. Любко зірвав вишні, а потім ми подалися на Галицький ринок з відром. Простояли, може, з півгодини, як тут хтось мене штовхнув, я зачепив відро ногою, вишні розсипалися. Я кинувся їх збирати, але вишні уже були з піском. Любко, миттєво оцінивши безнадійну ситуацію, відразу й злиняв, а я з відром вишень повернувся до хати. Вдома я їх виполоскав і засипав у бутель для вина. Добро не пропало, але осад залишився.

І ось я сиджу в хаті і дивлюся на цю купу шкарпеток і ду-

маю про свою гірку долю. Мало того, що я ще винен гроші, то ще й ці зависли. А шкарпетки – перша кляса. На будь-які смаки. В основному жіночі – жовтенькі, червоненькі, рожевенькі, голубенькі, зі смужками і без... Чоловічих, темних, може, зо двадцять відсотків. Ну, допустимо, я їх залишу собі. Років на десять буду забезпечений та ще й зостанеться на подарунки. А що робити з жіночими? І от беру я в руки то одну пару, то другу, розглядаю, мну у руках, розтягую і раптом... Осяяння!.. Японці це називають «саторі»! Це коли тобі на голову падає яблуко, кокосовий горіх або вазон з цикламеном.

Оце саме гупнуло і об мою голову. Вершечок шкарпеток був на гумках. І саме вершечок був найбарвистішим. Я мчу до Любка, витягаю його з хати, дорогою тлумачу свою геніальну ідею, він не вірить своїм вухам, я наполягаю, а вдома тицяю йому в руки ножиці, беру ще одні і – починається перетворення шкарпеток на гумки для хвостиків на жіночих голівках.

Ну, скажіть, чи то не була спасенна ідея! Гумки були теж дефіцитом, і їх завозили з Польщі. Цілий день ми тільки те й робили, що стригли, стригли і стригли. А наступного дня гумки пішли за милу душу перекупникам. Ні, ми не надто збагатилися, фактично я повернув свої гроші. Якщо хтось заробив, то це Любко, але що поробиш – асистент мусить мати свій інтерес.

А яка доля решти шкарпеток? Ні, вони не пропали. Шкар-

петки були досить високі і, хоч були позбавлені гумок, все одно трималися на нозі. Я їх носив сам, роздаровував наліво і направо, особливо тішився ними мій тато, бо не любив шкарпеток на гумках, які стискали йому литку, і носив на ногах спеціальні шлейки, на яких шкарпетки без гумок трималися.

О, що це? Я виймаю з шухляди, повної шкарпеток, щось знайоме. Це вони. Остання пара, яка дожила до наших часів. Почепити їх на стіну, чи що?

Пригоди новітнього Швейка

1

На відміну від своїх друзів, які майже всі відкосили з армії, прикинувшись хворенькими на всю голову, я мужньо відслужив цілий рік, як і належало в той час після інституту. Мене намагалися переконати зіграти роль вар'ята, але перспектива пробути зо два місяці на Кульпаркові якось не всміхалася. А треба було всього лиш звернутися до психіатра і розповісти про якусь свою манію, наприклад, про манію рахування.

– Розумієте, пане доктор, я все рахую. Де б не йшов. Бачу штахети – рахую, бачу дерева – рахую, бачу горобців – рахую... Я не можу ні про що інше думати.

Але це треба було робити не під час медичної комісії, а заздалегідь, а вже на медичну комісію можна було прийти з довідкою про перебування у закладі для божевільних і отримати комісію.

Каюсь – треба було так і зробити, бо рік, який я пробув в армії, був для мене втрачений. Потрапив я у залізничні війська пізньої осені 1976-го – майже у двадцять п'ять. В такому віці армія сприймається тяжко, але вдача пройдисвіта

далася і тут взнаки. Перші два місяці ми пробули в «учебці» в Москві, а відтак опинилися у Харкові. З першого дня я почав «шлангувати», і коли командир батальйону поцікавився, чи хтось мав справу з кіно, я відразу зголосився, збрехавши, що навчаюся заочно у Москві на сценарних курсах. Командир дуже втішився і запропонував мені написати сценарій учбового фільму. Фільм уже був готовий, і сценарій до нього був, але командир хотів чогось цікавішого, а не тупого газетного репортажу, от я два місяці й працював над сценарієм. Місцем моєї праці була гарнізонна бібліотека, мене ніхто не рухав, я не ходив «строєм», не маршував, не мив казарму, я жив собі, як на курорті. Єдине, що мені дошкуляло, – команда «падйом!» Зриватися за командою, мчати в туалет, потім до умивальника, затим на гімнастику і знову ж таки «строєм» іти на сніданок – це було не для мене. Одного ранку я забіг у штаб, набрав номер телефону казарми і сповістив:

– Рядового Віннічука невідкладно к командіру батальйона!

Заки я прибіг, мене вже усі шукали.

– Але ж я ще ліжка не заправив, – кажу.

– Нічого, нічого, за тебе заправлять, – підганяв мене сержант, і я побіг у бібліотеку, де розлігся собі на газетах і мирно подрімав ще добрі півтора години, а потім помив мармизу і пішов на сніданок окремо від усіх.

Ще два-три таких дзвінки – і в казармі уже зрозуміли,

якою поважною особою є рядовий Винничук. Я вставав на п'ять-десять хвилин раніше – аби лише не за командою, ішов до бібліотеки, моє ліжко стелили, а я собі спокійно додивлявся сні.

Жодного сценарію я так і не написав, усі два місяці я тільки тим і займався, що читав різні книжки та журнали у бібліотеці. Я знав, що коли напишу сценарій, то мене залишать у Москві, а хлопці, з якими я уже встиг здружитися, поїдуть до Харкова, а мені цього не хотілося, та й Москва мене не приваблювала. Так і сталося – мене теж відправили до Харкова, а там я видав себе за журналіста. Ну, не буду ж казати, що філолог. Крім того, нова моя іпостась була не такою вже й далекою від правди, адже я дійсно два місяці працював у «Прикарпатській правді». Таким чином я потрапив у помічники до замполіта.

У Харкові я повернув той самий сценарій: кілька дзвінків зі штабу – і рядовий Винничук знову не ходить «строєм».

Робота моя полягала у тому, що я друкував якісь матеріали, писав для замполіта лекції, але не скажу, що я перепрацьовувався – вільного часу було достатньо. Одного разу я передруковував матеріали суду. Троє солдат-узбеків згвалтували козу. Баба, яка рвала траву за пагорбом, несподівано вигулькнула, побачила це неподобство і наробила рейваху. Суддя запитав у солдата, який тримав козу за роги:

– Ви хоч розумієте, що ви знущалися над твариною?

– Нікак нет, – відказав солдат. – Коза получила удоволь-

ствіє. Во время оргазма рогі у неїо випрямілись.

Щойно звучала команда «атбой», солдатня кидалася роздгатися та пірнати в ліжка. По тому гасло світло, і починалася організована мастурбація, вся казарма самовіддано дровича, це тривало хвилин п'ять-десять, а потім урешті все затихало. Але я провалювався в сон раніше, я не мав причини дровичи, оскільки час від часу задовольняв свої потреби з бібліотекаркою. То було худюще кривоноге сотворіння з лисячим писочком. Типова сибірячка, страшна, як армійське життя очима цивільного, але очі солдата мають інше бачення, вони зазирають в душу, а душа Лени була світла і янгольська. Вона любила робити мені щось приємне, при цьому натякаючи, що радо поїде зі мною до Львова, розпитувала про мою хату і будувала широкі плани її облаштування, серед тих приємних речей, які вона робила для мене, були «піражкі», які вона сама випікала. Ті «піражкі» мені геть не смакували, але я їв їх, аби зробити приємне Лені, бо знав, що вона мені теж зробить щось приємне, і це не конче будуть «піражкі».

Солдати поділялися за терміном, який вони відслужили, на такі категорії: гусь-гусак-фазан-старік-дед. Однорічників, як я, називали «вічним гусаком».

В армії я надивився на різних вар'ятів. Рядовий Цвільов, щоб не носити шпали, заявив, що випадково проковтнув шрубку, йому не повірили і сказали, що коли збрехав, то посадять на гауптвахту, він з переляку наковтався ще шрубів

та гайок і навіть кілька цвяхів, його завезли в госпіталь і там усе це витягали електромагнітом, але потому все одно посадили на гауптвахту. А то було раз офіцер, який заступив у наряд, зійшов з глузду і почав верзти нісенітниці у вимкнений телефон протягом усього нічного чергування. П'яний старший лейтенант оголосив фальшиву тривогу: «Пожежа на першому посту!» – це там, де знаходиться знамено, – солдати побачили, що жодної пожежі нема і прапора не винесли, тоді він почав їх матюкати, розмахувати пістолетом і погрожувати трибуналом і не заспокоївся, доки не викликали начальника штабу. З нами служив Кантарія, його дід начебто почепив прапор над бундестагом, то був рідкісної підлоти сержант, якимось він зачепився з моїм товаришем Олексієм з Вінниці, вони домовилися, що зустрінуться один на один в спортзалі, але Кантарія привів з собою ще кількох грузинів і вони Олексія побили, а Кантарія ще й ножем його чиркнув.

Незабаром моє курортне життя урвалося – підвело вміння малювати. Солдати-старики, які лаштувалися на дембель, оформляли свої дембельські альбоми – фотографіями, різними записами і малюнками. Крім того старанно готували свою дембельську форму, збираючи різні значки, які потім можна буде почепити на груди і, гордо їх випнувши, з'явитися у рідному селі, часто ті значки одні в одних крали або купували, бо в залізничних військах жодних значків чи медалей солдатам не вручали. До мене почали чіплятися «старики», щоб я їм намалював що-небудь в альбомі, теми ма-

люноків вони підказували самі. Тут була і сцена гвалтування кози, і секс з товстезною буфетчицею, яка, приходячи до мене, прохала дати їй щось таке почитати, від чого б їй аж «в жопе завертело», на першій сторінці альбому вірмени прохали намалювати розіп'ятого Ісуса, а мусульмани – пророка Магомета з Кораном. А коли я на Корані вивів ще й арабську в'язь, вони прозвали мене «хаджі».

Та одного разу під час політзанять влетіли замполіт з командиром батальйону і скомандували:

– Всем стать! Руки за голови!

Після цього вони взялися нас обшукувати і вилучати записники. Вилучили і мій, а в ньому – ескізи усіх тих малюнків. Та не стільки вразив чутливу душу начальства секс із козою, як моя карикатура, яка зображала якусь чудернацьку мавпу, з писка якої визирала інша мавпа, а з писка тієї ще інша і так далі. Вони побачили в цьому не що інше, як карикатуру на армійську ієрархію.

В одну мить я втратив усі свої привілеї і разом з іншими змушений був маршувати, прибирати казарму, чистити картоплю, чергувати на кухні. І тут я згадав, що у мене є незалікована кіста, вона мене не турбувала, але я потурбував її – кілька разів вдарився нею об стіну, і гній став знову сочитися, а я попросився у госпіталь. Мене поклали, зробили операцію і я провів там майже два місяця. Міг би й більше, але набрався такого нахабства, що звабив медсестру, і вона мені принесла цивільний одяг, в якому я став тікати з госпіталю

до міста і провідувати кінотеатри. Одного разу я потрапив на очі головному лікареві і мене того ж дня наприкінці квітня виписали.

2

Тим часом уся наша частина опинилася на Білгородщині і була зайнята прокладанням нової залізничної колії. Замполіт не відправив мене туди, доручив займатися упорядкуванням бібліотеки, а сам виїхав на трасу. Я не розгубився і тут. Пішов до начальника штабу й сказав, що мені потрібно у справах бібліотеки піти в бібколектор. Він на мій подив без роздумів виписав «увольнительное». Я знову почав тинятися по кінотеатрах. Так проминув травень. А на початку червня приїхав замполіт і переконався, що бібліотека, як була захищена, такою і залишилася. Траса знову засвітилася у сумній перспективі. Але у мене ще була короткозорість і я попросився у поліклініку. Лікарка відразу зрозуміла мій шляхетний порив злиняти і написала спрямування у госпіталь. Я знову заліг на півтора місяці. Але медсестра – ох ці медсестри! – запросила мене до себе додому допомогти повісити штори. Так ото і почалося моє падіння, яке завершилося знову передчасною випискою з госпіталю.

Зо два тижні я перебував у Харкові, працював на будові, а наприкінці липня мене таки відправили на трасу. Жили ми у величезних наметах. Тепер я був змушений разом з усіма

тягати шпали, рейки, а креозот, яким ті шпали були вимащені, роз'їдав шкіру.

Погода була тепла, але розповідали, що взимку, коли мело снігом, то шар гравію для насипу пересипався шаром снігу, ніхто на те уваги не звертав, бо треба було дати план. Весною сніг розтанув і кілька кілометрів рейок обвисли. Тепер ми мусили ту частину траси відновити. Вже при мені екскаватор заїхав у болото і потонув, водій встиг виплисти. З болота стирчала тільки стріла, але днями мало приїхати з Харкова начальство, солдати збили пліт, підплили до стріли, спилили її і теж втопили. Будматеріали тут крали всі, бувало, що й самі солдати, дед-дагестанець продав якось цілий вагон шпал, офіцери теж не відставали, продавали цемент і шпали селянам, довкола стояло повно хат, збудованих зі шпал. На тій роботі було багато травмованих, бо ніхто ж солдат не вчив, як поводитися з рейками, які можуть вібрувати і підскакувати, та, коли мало приїхати начальство, усі травмовані опинилися в лісі просто на траві. Їм наказали сидіти тихо і не рипатися, вони й просиділи цілий день без їжі, там-таки у лісі й заночували, запорпавшись у листя. Про них просто забули. Наступного дня уся частина була свідком незабутньої картини, яку можна було сміливо назвати «Ожилі мерці», – з лісу почали вигулькувати, сунучи та шкандибаючи, страховиська з забинтованими головами, з загіпсованими руками й ногами, підпираючись виламаними дубцями й молодими берізками, декотрі повзли і махали руками, аби їм хтось до-

поміг, – видовище було незабутнє. На щастя, начальство уже встигло поїхати.

Я подумав, що з моєю спритністю дістати рейкою в голову – раз плюнути, тому підійшов до молодого лейтенанта і розповів йому про свою лиху долю:

– Ми ж з вами інтелігентні люди, мусимо одне одного розуміти. Я старший за вас, а мушу бабратися в болоті. Невже ви не підшукаєте для мене чогось приємнішого?

Я міг би ще розповісти йому про те, що поки він тут, на трасі, його жінку порає штабіст, який зайняв моє місце, а я, людина шляхетна, не піддався на зальоти його жіночки. Але я пожалів його. Лейтенант сказав, що є одне завдання, яке може доручити мені. Він, мовляв, виділить для мене ще чотирьох солдат, над якими старшим буду я, і відправить за сорок кілометрів готувати фундамент для станційного будиночка. Я відразу погодився.

І ось нас вивантажили неподалік якогось села разом із наметом, шпалами, купою цегли і мішками цементу. Ми мали в першу чергу збудувати накриття для цементу, розбити намет, а потім зайнятися копанням рівчаків для фундаменту. Нам виділили також брезент для накриття і чотири колоди, які ми мали вкопати у землю. Їсти нам обіцяли привозити на дрезині.

Першого дня нам і справді привезли обід, правда, разом з сухим пайком замість вечері, але наступного дня про нас забули – ні сніданку, ні обіду ми не дочекались. Що було

робити? Пішли по городах – напорпали картоплі, накрали помідорів, розпалили вогонь і так пообідали.

Тим часом я подумав, що копання рівчаків для фундаменту лопатами – марудна справа, і подався на пошуки екскаватора. Екскаваторник погодився виконати цю роботу за три літри самогону, чудово, я швидко знайшов, де можна добути самогону, і виміняв його за мішок цементу. Екскаватор зробив свою справу, і нам залишилось тільки зачистити ті рівчаки, аби були рівні.

А їсти не везуть! Серед моїх солдатів був Цвільов, про якого я вже згадував, він був з Уралу і розмовляв так, що його важко було зрозуміти, бо голосні кудись пропадали, а відгукувався він на своє прізвище завше однаково: «Аят'прічьом?», знизуючи плечима, начеб і не до нього мова. Він мав великі кінські зуби і коли усміхався, то це скидалося на оскал черепа, от ми його й послали на жебри, бо вже переконалися, що він своєю усмішкою міг добитися значно більше, ніж ми нашими жалібними розмовами. Та скільки це могло продовжуватися? Аж от приходять якийсь чоловік і просить у нас шпали. А що навзамін? Він буде нас годувати. Чудово. Правда, тільки обідами. Нема питань, але я прискіпливо обумовив меню: мусить бути м'ясо. По руках.

Сніданок – молоко з хлібом і сиром – я організував у бабці за цемент. Вечерю – картопля з маслом і кисляком – за цеглу з іншими господарями. І знову я, як на курорті. Солдати тішаться з моєї спритності, а коли у вільний час, а в нас він

був весь вільний, і робити було нічого, я взявся провадити лікнеп, вони взагалі були у захваті. Я розповідав їм щось з історії, переказував прочитані книги, одне слово, намагався робити з матолків мислячих людей, бо, правду сказати, в залізничні війська брали самих дундуків і лише кількох з вищою освітою для штабної служби.

Ті три тижні, які я провів у російському селі на Білгородщині, запам'яталися мені на все життя. Неподалік було українське село, різниця була відчутна – в українському селі усі сади і городи були в пору зібрані, в російському – яблука гнили на землі, на городах було багато незібраної картоплі, помідорів, буряків і моркви. Селяни самі нам пропонували збирати, дивно було на це дивитися – люди мали терпець посадити городину, але не мали терпцю її зібрати, яблука, сливи, груші гнили на очах. Зате в українців не просто було щось випросити, принаймні доки не втрутився я. Щойно сказав, що з України, мене запросили до хати, нагодували і дали з собою.

В господаря, у якого ми обідали, було дві доньки – молодша Настя і старша Маша. Настя мала вісімнадцять років, була висока і тілиста. Маша – худа як тріска і кирпата. Одного разу Настя зголосилася показати мені джерело, з якого б'є цілюща вода, і ми подалися на луки. Я бачив, що Настя має свій інтерес до мене, і коли ми напилися цілющої води, то вже не міг спокійно дивитися на її божисті форми, ми почали цілуватися, однак усі просування моїх рук вона спритно

перепиняла, не відриваючи при цьому своїх вуст. Відтоді ми щодня з нею усамітнювалися, але далі поцілунків справа не йшла. Я вже шкодував, що взагалі з нею закрутив роман, і став прискіпливішими очима позирати на Машу: ну й що, що худа, але ноги рівні, гарні, зараз так усі модельки виглядають. Не знаю, які потаємні флюїди випірнули з моєї голови, але вони досягнули Маші, і дуже скоро ми з нею теж пішли напитися з цілющого джерела, а після нього опинилися на копиці сіна. Нарешті я зміг виладувати усю тамовану пристрасть і вже не почувався, як набубнявілий овоч, який готовий ось-ось луснути усіма соками.

Настю я став уникати, але вона так просто не здалася, а викликала мене на розмову і, схлипуючи, вчитала за мою негідну поведінку. Як я міг так вчинити? Чому я вирішив, що я можу з нею спати, адже вона дівчина, а я заберуся і поїду, але, якщо я захочу, вона поїде зі мною до Львова, вона буде мені зразковою дружиною, вона уміє робити геть усе... Цілком можливо, що й справді вона була б чудовою дружиною, але я ще до женячки не дозрів, а крім того, якби моя мама довідалася, що я привіз собі жінку з Росії, то хтозна, чи пережила б це. Звичайно, я нічого такого Насті не сказав, а натомість попросив вибачення, бо жодних серйозних намірів не мав, і не знав, якою вона є насправді, яка вона ідеальна, я просто не вартую такого скарбу, а з Машею мене ніщо не зв'язує, нема жодних претензій.

– Ти так думаєш? – спитала вона насмішкуватим тоном і

додала: – Скоро ти переконаєшся в протилежному, – і пішла.

Два тижні проминули. Приїжджає юний лейтенант з цеглою і цементом, бачить – робота зроблена, все готове для заливки фундаменту, але нема будматеріалів, починає виясняти, я тлумачу, що нас залишили на голодну смерть, але він цього не розуміє: чому ми не відправили когось сповістити про таке неподобство, як ми посміли розтринькати військове майно?!

– Вас чекає трибунал! – кричить він, нервово крокує вперед і назад, заклавши руки за спину, криє матом, пирскає слиною – ну, який же це інтелігент?

Я терпляче мовчу. Солдати взагалі відключились – скочили у траншеї і вдають, що старанно зачищають кути. Але нічого, минає пора обіду, а нам їсти не везуть. Лейтенант починає нервувати, він часто зиркає на годинника, але свого обурення моїм вчинком не приховує, він розчарований у мені, він чекав іншого.

Тут уже й солдати не витримують і нахабно розлягаються на траві в чеканні обіду. Нарешті лейтенант цікавиться, де тут можна роздобути їжу. Я пояснюю, що тільки таким чином, як то зробили ми. Він ще якусь хвилю крокує туди й сюди, немов борючись зі своєю совістю, але шлунок перемагає: – Веди.

Я киваю солдатам, вони підхоплюють два мішки цементу, які привіз лейтенант, і ми всі разом з водієм вантажівки ідемо до господаря, а той саме заколов свиню. Побачивши лей-

тенанта, він втішився не на жарт, вмить зашкварчала на пательнях свіжина, з'явилася на столі й самогонка, заметушилися господареві доньки, кидаючи оком на лейтенанта. По обіді лейтенант відіслав солдат і водія, а ми залишилися за столом, старий подався далі до праці, а до нас підсіли доньки. Самогонка робила своє і незабаром лейтенант і Настя затискалися в одному куті, а я з Машею в другому, а коли посутеніло, чкурнули на сіно. Вранці, повернувши до нашого намету, я побачив на своєму ліжку п'яного лейтенанта. Солдати з водієм снідали і зі сміхом розповідали, як пізно ввечері приперся лейтенант і матюкав Настю, бо вона йому не дала.

Лейтенант прокинувся, коли ми закінчили розвантажувати цемент і цеглу, і сів снідати. Був набурмосений і випив три літри кисляку.

– Ви залишитесь, – сказав солдатам, – а ти поїдеш зі мною. Досить з тебе курорту.

Я почав збиратися в дорогу. Раптом побачив господаря з Машею, вони простували до лейтенанта, дівчина йшла, похнюпивши голову, мнучи в обох руках хустинку. Я вдав, що їх не помітив, а вони підійшли до лейтенанта, і господар почав йому щось розповідати, зиркаючи на мене, Маша й далі стояла, потупивши очі. Розмова тривала недовго, лейтенант потиснув господареві руку, поплескав Машу по щічці, а коли гості відійшли, покликав мене.

– Ну, бл. . . , я не знаю, як ти мені віддячиш, але я тебе врятував. Він сказав, що ти збезчестив його доньку і зобов'язав

ний одружитися. Я обіцяв йому, що все доповім комбатові і дав нашу адресу та телефони. Правда, не нашої частини, а тієї, що стоїть в Лозовій. Так що ти тепер подумай, як мені віддячити.

Дорогою ми з лейтенантом поділилися своїми любовними враженнями, а відтак виявилось, що є у лейтенанта мрія – американські джинси. А довідавшись, що я зі Львова, він напосівся на мене, аби я йому їх дістав. Я сказав, що дістану, і вони навіть не будуть нічого для нього коштувати, якщо тільки він мене визволить з траси, щоб я опинився знову в Харкові. Я знав, що батько лейтенанта велика шишка в дивізії і йому таке діло завиграшки. Так і сталося: не встиг я знову нюхнути креозоту, як мене відправили до Харкова і ввели до складу взводу постачання. Ну, тут уже не служба була, а малина.

На чолі взводу, який займався постачанням продуктів і обмундирування та керував цілою базою, стояв, звісно ж, не Іванов-Сідоров, а лейтенант Барзман. У вересні командирів батальйону заманулося придбати кольоровий телевізор «Електрон». Барзман поцікавився у мене, чи маю я зв'язки із заводом, щоб дістати телевізор, і якщо так, то він мене забере з собою до Львова. Я захлинувся від щастя – потрапити знову до Львова! Адже однорічникам жодна відпустка не світила. Чи міг я чесно признатися, що ніколи жодних знайомих на «Електроні» не мав? Ні. Тому я відразу закивав головою і щиро запевнив, що начальник цеху товариш Кузь –

мій родич по маминій лінії. На щастя, Барзман не поцікавився, про який цех мова, а потім і взагалі забув прізвище.

І ось таким чином я краду в армії ще один тиждень. У Львові я заметався у пошуках виходу на «Електрон», але, як виявилось, придбати телевізор безпосередньо на заводі не просто, зате можна взяти крадений, тобто зібраний з крадених деталей, і цей крадений нічим не буде відрізнятися від складеного на заводі, мені навіть випишуть гарантію і всі документи. Я погодився. Практично я міг телевізор вручити вже наступного дня по приїзді, але вирішив трішки потягнути часу, бо їхати зі Львова мені зовсім не хотілося. Коли ж телевізор привезли Барзману просто в готель, він був на вершині щастя. А крім того моя мама організувала для нього деякі дефіцитні товари, я допоміг придбати шмотки, а коли привіз джинси для лейтенанта, той у віддяку підкинув мені ще одну халтурку: навчати щойно призованих узбеків азів російської мови.

Узбеки виявилися дуже дрімучі, зазвичай то були пастухи з гір, які практично нічого не розуміли. Усі вони були мало-го зросту, опецькуваті, а в широкій солдатській формі скидалися на колобків. Вчитися вони, ясна річ, не хотіли і на всі мої зауваги мали одну відповідь «Не панімай». Тоді я вивів їх на пляц і змусив маршувати туди й сюди. Після години муштри, коли їх заливав піт, я повідомив їм, що це тільки початок. Або вони навчатися кількох необхідних команд і перестануть вдавати долбой...ів, або муштра продовжиться.

Я вибрав одного з них найтямущішого, і з його допомогою мені вдалося вбити їм у голови, що таке «станавісь», а що таке «вольна». Тепер вони на диво швидко второпали, що до чого, і решту днів ми тупо сиділи собі в класі. Я читав книжку, а узбеки собі тихенько гомоніли. На випадок, якби хто зайшов, переді мною лежав текст присяги і я його відразу починав зачитувати.

Кілька разів задля вигляду промаршував я з узбеками довкола штабу, демонструючи, як гарно вони марширують, ба навіть співають «Не плач девчонка, Прайдут дажді, Салдат верньотся, Ти толька жді». Понад цих кілька рядків втокмачити їм не вдалося більше ні слова, але й то був прогрес.

Я служив ще з кількома хлопцями з вищою освітою, вони були зв'язковими і мали свою кімнатку, але ми там пити не ризикували, а, купивши болгарське вино «Гимза» й закуску, йшли на цвинтар, що прилягав до нашої частини, і на якому-небудь гробівцеві культурно відпочивали. Це були дуже приємні хвилини. Якось нас перепинив чоловік підозрілого вигляду:

– Салдатікі! Девку нада? Недорага. Всево рубль.

– А де вона?

– Да вот лежит в кустах.

Там і справді лежала розкарячена девка з заголеним пузом.

– Ти що, її закатрупив?

– Да ви шо! Живая! – і копнув її в ногу.

Дівка заворушилася і щось пробелькотіла захриплим пропитим голосом. Ми подякували і пішли далі. А треба сказати, що залізничні війська у дівчат не котувалися. Поруч був стройбат, то там кожної суботи і неділі дівчата товпилися, бо ті мали гроші, а нам ніхто нічого не платив.

3

Під кінець служби мені і ще одному хлопцеві з вищою освітою замполіт доручив підготувати його до екзамену з англійської та написати реферат з політекономіки для московської академії. Мені випала англійська. Чи міг я сказати, що знаю її не на стільки, щоб когось учити? Методику замполіт вигадав свою: я мав його супроводжувати щодня по дві-три години і розмовляти з ним англійською. Замполіт був українцем і російська мова його була далека від ідеалу.

– Я ж знаю, як розговарівають амерікоси, – казав він, – ім насрать на граматику. Ото і мне насрать на граматику. Ти меня не учи, как складивать слова, они самі складутся. Ти только постоянно пополняй мой словарный запас. Каждый день новая тема. Дом, семья, природа, едрі его, лето, зима і поху...ілі, і поху...ілі. Поняв?

Далі виглядало це так: я сідав до нього в «бобик» і дорогою проказував англійські слова та їхнє значення, він повторював, потім ми приїжджали на будівельний об'єкт, виходили з авта, і замполіт починав крити матом солдат, які сачку-

вали, я ходив за ним і проказував слова, він повторював і крив матом:

– Да шо ж ето такое, едрі его мать? Е тейбл, блін! Віндовс, сука! Да ви ж тут ні х... не прокопали! Не в ту сторону надо било копать! Овпен зе доо. Какой хер вам сказал туда копать? Е бід. Какой сержант? Давай ево сюда! Е велл!

Солдати дивилися на мене з підозрою: хтозна, що він там підказує, але не зачіпалися, бо ніяк не могли второпати моєї ролі. При цьому не було жодних підручників чи словників. Замполіт взагалі будь-які книги ігнорував, хоча замолоду дещо прочитав і любив, спілкуючись зі мною, згадувати «старіка Хема» – так він пестливо називав Гемінгвея. Але з таким самим пієтетом міг поділитися своїм враженням про черговий опус Леоніда Брежнєва:

– Ну, ти хоть понял, как он класна пішет, а? Какой у него тонкій стіль, какой юмор...

Я міг йому сказати, що Брежнєв не писав тих книжечок, які мусила тепер читати вся країна, бо ж видно було його рівень, його тупість і безнадійність, але, можливо, він саме цього й чекав, аби я зрадив себе, можливо, таким чином перевіряв мене, тому я підтакував і теж хвалив вишуканий стиль Леоніда Ільїча.

З англійської знав «сенк'ю» і «вері мач». Я знав трішки більше, але дуже швидко мої знання вичерпалися, на щастя, кожне англійське слово має по кілька значень, я комбінував їх і так і сяк, уже навіть не замислюючись. Замполіт мав за-

лізну пам'ять і, щоб не вляпатися, я записував усі нові слова, які йому підсовував, до зошита.

– Когда я буду знать тисячу слов, я скажу: стоп! – втішив мене замполіт.

Але до тисячі бракувало доброї половини, довелося слова вигадувати. Замполіт їх ліпив у речення і потрясав своїми глибокими знаннями інших офіцерів. Інколи між ними виникали дискусії, бо виявлялося, що хтось там знає теж кілька англійських слів і вважає, що таке-то слово звучить інакше, але замполіт на все мав свою відповідь:

– Англійській язик на месте не стоіт. Постоянно розвіається. Ти когда учіл? Во! А я счас учу.

Вечорами замполіт придумав інший спосіб навчання – посилавав мене з грошима в гастроном, я мав купити собі вино, йому горілку, ковбасу і сир з хлібом. Потім ми зачинялися в кабінеті і продовжували науку. Після кількох чарок замполіта тягнуло на інтим і він розповідав мені якісь історії, причому намагався і тут вставляти англійські та псевдоанглійські слова.

– Ти понимаєш, баби, герли, оні вері-вері хітриє. Оні умеют прітвораються. Ю так не умеєш, ай так не умею, а оні запросто. У ніх зіс в блуд. Когда она знаєт, што она бютіфул, она іспользует етот свой йоб...ий бютіфул, едрі ево в корень, на сто процентав. Она тебе, бл...ь, просто загіпнотізіруєт своїм бютіфулом. Но я тебе телк ван вещь. Ремембе на всю лайф: нам с ліца не воду піть, тряпочкой накрил і вперьод. То єсть

как ета будет... Щяс... Нам с тейбла не вотор пїть, текстїл накрил і фореве! Понял? І вопше, проблем не в етом, проблем в том, что Родїне нужни герої, а пі...а рождает дураков. Вот где корень всево евіла.

Замполїт, як і більшість офіцерського складу, був рога-чем. Протягом тих півроку, які офіцери перебували на трасі, їхні жінки часу дарма не втрачали і заводили собі коханців. А що жінки зазвичай були з вищою освітою і вискочили заміж не з кохання, а щоб не їхати на роботу за розподїленням, то їй вибирали собі на коханців солдатів-штабників, які теж мали вищу освіту. Нещодавно замполїт вигнав свою жінку і навіть встиг розлучитися. Він приїхав з траси завчасу і застав її з коханцем. Правда, хто ним був, він так і не довідався, бо той встиг вискочити з вікна, і в темряві видно було тільки, як блимають його білі кальсони. Хлопець встиг лише прихопити кїтель, а штани і чоботи залишилися. Якби він залишив кїтель, вирахувати його було б дуже просто, бо на кожному кїтелі з внутрішнього боку було витравлено хлоркою прїзвище. За штанами і чоботами упіймати когось було проблематично, але замполїт не полишав надїї, що коли-небудь вирахує свого кривдника, а тому ці трофеї зберїгалися у його кабїнеті в шафі.

На відміну від замполїта, я чудово знав, хто був тим солдатом, який вискочив з вікна, бо звернувся він якраз до мене, коли примчав пізно ввечері до казарми, перелїзши через стїну. То вже був «дїд» чи то пак «дембель». Він підкрався

до вікна казарми, постукав і, викликавши такого самого «діда», пояснив свою проблему. Той пішов у штаб, знайшов мене, а що я мав доступ до каптьорки, в якій лежала солдатська форма, то дав йому перші-ліпші штани і чоботи, а відтак жевжик у них прибіг до мене і підібрав собі за розміром. Він весь трусився з нервів, і я йому налив горілки, він випив залпом і сказав:

– А та дура хотіла, щоб я сховався під ліжко. Ти уявляєш? Вона до кінця не вірила, що то її чоловік. Думала, що її мама прийшла. А у мене чуйка була. Добре, що кітель прихопив. Чоботи, блін, шкода, я ж їх підбив так класно.

– Ну, тепер він бодай знає, що має справу зі «стариком», – сказав я, бо підбивати заліззячками обцаси мали право лише «діди». – І ремінь у тебе, напевно, з прибамбасами.

– Ну, да! Капец! І ременя шкода.

– Там з внутрішнього боку не видряпано часом «Дембель-1977»?

– Ой, бля!

Він схопився за голову, і я йому налив ще, після другої він дещо заспокоївся і сів на дзиглику. Його звали Костя, родом був з Житомирщини, і ми розмовляли українською.

– Ну вона хоч того вартувала? – спитав я.

– Ясно! Тьолка класна. Вона ж молода, ні фіга в житті не знала. Цей її дьорнув з інституту, а вона целка. Уяви собі – вона не знала, що таке оргазм. Цей козел дер її на автопілоті. Так що вона відкрила для себе багато цікавого. Налий ще. Я,

коли до неї мав іти, то ніколи не обідав, бо вона мене так відгодовувала, що атас. Казала, що чоловікові так не догоджала, як мені. Торти для мене пекла – прикинь! Я вже на ці торти дивитися не можу, особливо ті креми, я їх просто не міг їсти, мене аж вертало від них, але, коли я взяв одного разу і намастив її кремом, а потім вилизав, то знаєш – нормально, не виригав. Але ти б бачив цю сцену! Вона ледь на стіни не дряпалася, а потім те саме зі мною зробила – це пісня. Так що вона вже без цих тортів просто не могла обійтись. Правда, після того, як ми трахнулись, робити вже було нічого, я б з задоволенням злиняв, а в неї прокидалося палке бажання мене просвітити, вона брала якусь книжку і читала вголос вірші. Ти уявляєш – мене і вірші? Я припух, лежу собі отако на ліжку, руки за головою, а вона читає там якогось Блока. Я очі заплющу, тіпа слухаю, а сам думаю про те, що оце й осінь, скоро додому, а там мене дівчина чекає, а я куплю торт і всю її вимащу і вона просто здуріє, я вимащу її не тільки кремом, але й самим тортом, бо ж ці бісквіти мокрі, їх спеціально шприцюють сиропом, щоб більше важили, моя мама ж у кондитерській працює. Лежу отак, мрію, а вона читає, а потім ручкою так – тиць під ковдру – і ворушить пальчиками, а я лежу, а вона і тут, і там, легенько так, а я з усіх сил намагаюся стриматися, думаю про свою роботу, я ж на тракторі працював, от і думаю, як сяду і виїду на поле, а вона гладить, перебирає пальчиками, а я тримаюся, не даюся, але я ж не з заліза, врешті він встає, а вона тоді зверху і –

починається...

Тут ввалилося ще кілька «дідів» з випивкою і закускою і вчепилися, аби наш герой розповів усе в деталях. До його честі він не сказав їм, з чиєю жінкою кохався, хоча вони й випитували, та, зрештою, він і мені не сказав, це вже я згодом довідався.

Сам замполіт секрету зі своєї пригоди не робив, офіцери знали, що він застав жінку з коханцем і розлучився, але коли він одного разу підкликав мене до шафи, відчинив і показав свої трофеї, я здивувався. Звідки така до мене довіра? Але він сам і витлумачив:

– Юрік, мне надо поймать этого человека. Осталось два месяца. Потом он уйдёт.

Я вдав, що не розумію, по що йому йдеться:

– Якого чоловіка?

– Юрік, не надо. Я всьо прекрасно знаю. Этот гандон факал май вайф. Я їх застал. Он удрал в кальсонах. Оставил это. Где он мог взять новые брюки і сапогі? Только в вашем взводе. Єслі он не обращался к тебе, то к кому? Вот із зе квешенс! Прісмотрісь повнімательней, вот ремень, відіш? «Дембель-1977»! Я тут составил спісок всех дембелей, которіе осталісь в часті і не поехали на трасу.

Він простягнув мені список – там було виписано двадцять два прізвища, в тому числі і моє, адже я теж звільнявся за два місяці, але я б ніколи не посмів підбити собі чоботи і подряпати ремень, бо не вважався «дідом». Я вказав йому на

цю особливість і він викреслив шість прізвищ однорічників. Залишилося шістнадцять «дідів». Серед них був і Костя.

– Вот смотри. Проць... Мог? Нет, не мог. Толстый. І кромє того молдаван. Далой. Татарінов мог? Нет, не мог. Дебіл. Ахмедов із санчасті мог? Нет, не мог. Чурка потому что.

За кілька хвилин у списку залишилося вісім кандидатів на коханця, в тому числі й Костя. Коло звужувалося, але ще не аж так драматично, бо вісім є вісім і вибрати з них когось одного не так просто. Замполіт чекав моєї підказки, але я знизував плечима. Тоді він вдався до підкупу:

– Если узнаешь, кто из них, уедешь на месяц раньше домой.

Для солдата кожен день був на рахунку, недарма щовечора після відбою в казармі лунав вигук когось із «дідів: «День прашил!», а у відповідь: «І х... с нім!» Не забуду, як я перенервувався, коли під час служби з'явилася нова постанова уряду про те, що з вищою освітою мають служити не рік, а півтора. Це була трагедія, коли ти рахуєш дні, чекаєш кінця ненависної служби, а тут такий облом, а ніхто ж не хоче нічого розтлумачити, навпаки – знущаються, підколюючи, що ось тобі ще накинули півроку. Добре хоч друзі-зв'язківці розвідали, що це нас, призовників 1976 року, не стосується.

Я постав перед неабиякою дилемою: видати Костю, який не був мені ніким, ніщо мене з ним не пов'язувало, і виграти місяць, чи й далі вдавати, що нічого не знаю. Так, я вигравав місяць, але Костя міг програти добрих три, бо армійське начальство інколи з порушниками дисципліни поводилося без-

церемонно і затримувало «дембель», в результаті замість листопада ті йшли з війська у січні, але це найменше, що могло хлопця чекати, замполіт міг організувати йому якусь провокацію – звинуватити у крадіжці, підшукавши серед солдат «свідків», – і відправити в дисциплінарний батальйон ще на рік-два.

Брати аж такий гріх на душу я не міг. Я обіцяв замполітові, що спробую розпитати інших солдатів з мого взводу, хто видав нові штани і чоботи, і задля чистоти акції таки розпитував. Замполіт під час вечірніх уроків за пляшкою інколи згадував про мою обіцянку і цікавився, як просувається справа, я казав, що ніхто не колеться. Він підозріло дивився на мене і знову собі наливав. Одного разу він випив більше, ніж завжди, і, схиливши голову на кулаки, застогнав:

– А жизнь, бл..., жизнь, бл..., мімо прошла!!! – і заривав. Я делікатно вислизнув з кабінету, тихо підозрюючи, що йому на тверезо може не сподобатися те, що я став свідком істерики.

4

Наближалась пора екзаменів, мій товариш здав реферат, замполіт його вислав і став лаштуватися до Москви, але з нашим «дембелем» усе зволікали, усіх інших однорічників відпустили, а нас тримають, хоча вже початок грудня. Врешті замполіт поїхав у Москву, ми втішилися і подалися до

командира батальйону за перепустками, але виявилось, що замполіт попросив, аби нас із товаришем не випускали, доки він не задзвонить, що все гаразд. Це було повне западло, ми не знали, що робити. Аж ось командир батальйону кудись їде, а з траси прибуває начальник штабу, який не в курсі. Ми йдемо до нього, він без жодних церемоній підписує перепустки, і ми вільні, хутенько хапаємо свої речі, але, проходячи повз штаб, товариш каже, що забув щось у кабінеті в замполіта, лишає мені свою течку і зникає, за хвилину з'являється з такою радісною усмішкою, ніби виграв у лотерею тисячу карбованців. Нерви зашкалюють, у будь-яку хвилину може задзвонити замполіт і виясниться, що та англійська, якої він навчився, пса варта, і реферат до дупи. Та ось ми на КПП, нас пропускають, але перехоплює старшина з сержантом і вимагають пляшку. О Боже – мусимо зайти з ними у буфет і виставити. Це не триває довго, і ось ми нарешті йдемо на вокзал, а дорогою товариш розповідає мені, що він саме забув у кабінеті замполіта:

– Розумієш, він мене так задовбав, так мене задрав, що я вирішив залишити йому на столі пам'ятку. Я виліз на його стіл і насрав.

Я отерп:

– Ти здурів... Я ж і так переживаю, що нас завернуть, а ти таке встругнув.

Його веселий настрій швидко змінився на тривожний, коли я розповів, якої саме англійської мови навчав замполіта.

На вокзалі ми роззирнулися, чи не пасе когось військовий патруль. Начеб усе було спокійно, але потяг на Львів відправлявся години за чотири. Ні, це не для нас, зате до Києва – за двадцять хвилин. Ми кинулися до каси і заспокоїлися, лише сівши у вагон, а точніше, коли потяг рушив. У Києві ми пересіли на львівський потяг і без пригод добралися додому.

Пізніше, коли до мене приїхали хлопці з Харкова, які зі мною служили, то розповіли, що замполіт таки задзвонив з Москви, аби нас не випускали, страшенно матюкався, бо завалив екзамени, відтак наряд на чолі з офіцером помчав на вокзал, а там сновигав по перону, чекаючи, що ми сядемо на потяг до Львова.

Після звільнення в запас я повинен був замельдуватися у військкоматі і забрати пашпорт, але мені не спішилося, бо замполіт міг дзвонити і туди. Історія мого походу у військкомат була описана в «Дівах ночі».

З'явитися на ясні очі пана коменданта я мав у повному обмундируванні – себто у парадовій формі і в шинелі. І ось замість того, щоб як нормальна людина прийти туди відразу по приїзді до Львова, взимку, я закинув і форму, і шинелю в комірку та спрагло кинувся у вир життя, якого був позбавлений у війську... Але одного сонячного липневого дня я відчув, що з мене уже всього цього досить і пора братися за розум, влаштуватися художником-оформлювачем і продукувати транспаранти, стенди, стінні газети та іншу байду, як це робив Грицько Чубай. Коли мені спала на думку ця мудра

ідея, я раптом згадав, що й досі не замельдувався у військкоматі. Я поліз до комірки, витягнув на світ Божий військову форму разом з шинелею, розгорнув – і вжахнувся. Їх поточила міль! Мундир до всього ще й вкрився якоюсь липкою цвіллю, бо в комірці було вогко, шинель постраждала менше, але вона вся сипалася і біліла личинками молі. Я заходився її чистити і за годину таки привів до ладу, але з мундиром був гіблій варіант, у такому мундирі я ніяк не міг заявитися у військкоматі, в такому мундирі я міг хіба порпатися в смітниках у пошуках порожніх пляшок. Але якщо вбрати поверх військової форми шинель, то буде все в порядку. Я так і зробив, але прихопив ще з собою дембельську течку зі штанами і сорочкою, аби перебратися після відвідин військкомату.

І от уявіть собі картину. Літо. Сонце. Дівчата в міні-спідничках, хлопці в сорочках з короткими рукавами, а тут суне якийсь вар'ят у важкій довгій до п'ят шинелі, застібнутій на всі гудзики, добре хоч військову шапку-вушанку він не натягнув на голову, а сховав у ту ж таки течку. Цей вар'ят, спливаючи сьомим потом, сідає до трамваю «чвірки», висідає біля Оперного і далі чимчикує у напрямку Краківського базару, але тут уже він таки натягає на себе шапку-страшилку, бо якщо він буде вбраний не по формі, без «головного убору», його вмить замете військовий патруль. Люди озирються. Вар'ят виглядає дико. За півроку в нього відросли патли, і він уже нічим не нагадує солдата славної Червоної армії, він хутше нагадує бійця армії Нестора Махна. Понад-

то, що на ногах у нього не солдатські черевики чи чоботи, а... сандалі. Черевики він встиг уже подарувати своєму татові.

На превелике моє щастя, я не зустрів дорогою нікого знайомого. Моя поява у військкоматі викликала чималий ажіотаж, секретарки не могли надивуватися:

– Ти що, на Північному полюсі служив? А під шапкою снігу нема?

Комендант ошелешено гортав військовий квиток і не міг зрозуміти, чому я так довго – цілих півроку – не міг до нього дійти. Я щось белькотав, впріваючи під шинелею, яка мене гріла в найлютіші морози, і не смів розстібнути жодного гудзика, аби не зганьбитися до решти своїм мундиром. Посопівши, комендант поставив у квитку печатку, видав мені паспорт, і я, супроводжуваний кпинами секретарок, вивалив на вулицю. Пірнувши у першу-ліпшу браму, я скинув шинелю і шапку та повісив на поруччя сходів – комусь знадобиться. Потім вийняв із течки сорочку й штани, перебрався, а парадову форму, поточену міллю, запхав у течку й лишив її там-таки у брамі. За хвилину я уже чимчикував центром міста, нічим не відрізняючись від оточуючого середовища.

Кактус, Кролик, Чемодан і всі, всі, всі

Богема 1970-х

У травні 1975 року я оселився у будиночку мого діда на Замарстинові. Мій будинок став третім у трикутнику львівського андеграунду. Два інших – це будинки Миколи Рябчука на Кавалерійській на горішньому Личакові і Грицька Чубая на Погулянці.

Товариство складалося з літераторів, музикантів і художників – сюрреаліст Орест Яворський, що виглядом скидався на Гогена, його брат прозаїк Влодко, який писав під псевдо Волдмур Ікаса, поет Олег Лишега, поет, прозаїк і майбутній політолог Микола Рябчук, поетеса Зеновія Кубів, літератор і самодіяльний художник Ігор Гордієнко, поет Василь Гайдучок, поет, філософ і етнограф Роман Кісь, художники Роман Безпалків, Юрко Кох, Влодко Кауфман, Стефко Юзефів, Славко Шимін, музикант Віктор Морозов та інші.

Навесні Ореста Яворського, Рябчука, Гайдучка, Лишегу і Морозова відрахували з університетів та інститутів за участь у журналі «Скриня». Лишегу і Яворського забирають до війська, Рябчук разом з Гордієнком виїжджають на два

роки у Карпати будувати колію, а Кісь чкуряє аж на Чукотку в етнографічну експедицію. Трохи згодом відрахували і Влодка Яворського, а на початку 80-х ув'язнили Кіся.

Наше товариство, ясна річ, скрашували гарненькі панночки, а також деякі оригінали, які самі нічого не творили, але тягнуло їх до нас магнітом. Психолог, залюблений у японську культуру, Ярослав Лесюк, який, між іншим, і запропонував у 2004-му помаранчевий колір для революції, вдавав, що umie розмовляти японською, і міг виголошувати цілі промови, сенс яких ледве чи він і сам розумів. Ще був веселий і завше життєрадісний Помідор, самий лише вигляд його завше усміхненого обличчя піднімав настрій.

Любомир Копистянський на прізвисько Прум-прум, роздумуючи над чимось, неодмінно прум-прумав губами, він нічого не писав, але був постійним учасником усіх наших пиятик, а головне, як і всі ми, тунейцем – себто безробітним. Коли ми влаштовували читання, він ішов на кухню і чистив бульбу. Одного разу жартома ми розмірковували, що добре було б якогось багатія пограбувати, вибір упав на гінеколога, який робив підпільні аборти, слово за словом почали фантазувати, як спланувати цю акцію, поговорили та й забули. Але за кілька днів з'являється Прум-прум і повідомляє, що у нього вже є докладний розклад роботи гінеколога, фотографія дверей його помешкання, аби визначити, які відмикачки потрібні, а також він домовився про револьвер, який на всяк випадок нам може згодитися. Оце я називаю

серйозним підходом до справи. Нам ледве вдалося йому пояснити, що ми усього лише жартували.

Якось Прум-прум привів у наше товариство невідомого хлопця, який писав вірші і дуже хотів почути думку фахівців, а за те, що така думка буде висловлена, виставив цілком пристойну «поляну». Як виявилось, то був давній мій знайомий ще зі Станіславава, з яким ми в дитинстві інколи гралися у війну або у футбол, він ніколи не виявляв літературних уподобань, походив з російськомовної родини переселенців зі Сходу. Я відразу запідозрив, що нам його підіслали. Вірші у нього були російські, але прочитав і кілька українських в стилі ХІХ сторіччя. Одне слово, графоманія повна. Але ми вийшли зі становища: пояснили клієнту, що високу поезію не можна слухати за столом з наїдками і напоями, сплвали його на кухню, а там його слухали вахтовим методом: по черзі. Не чергувався тільки бідний Прум-прум, почувуючись зобов'язаним. Серед тих псевдоукраїнських віршів траплялися і відверто провокативні, але я усіх попередив, що це за жук, і ніхто у жодні дискусії при ньому не встрявав. Через багато років я зустрів знову цього буцім-поета уже геть спитого, система, яка його використала, очевидно, і виплюнула.

В усіх нас були прізвиська, кожне з яких мало свою історію. Оскільки Грицько був гуру, то він сам собі вигадав псевдо Чубайрон, і я, коли став по його смерті записувати про нього спогади, боячись чергового трусу, зашифрував ці спогади під спогади про Байрона. Лишега у мене був Шеллі,

Рябчук – Кітсом, я – Блейком і т. д.

Якось Лишега сказав Оресту Яворському:

– Коли я в жартах генерал, то ти тільки прапорщик.

З тих пір до них і прилипло: Лишега – Генерал, а Орест – Прапорщик. Згодом Генерал, після того як сотворив п'єсу «Друже Лі-Бо, брате Ду-Фу», став не просто Генералом, а китайським Генералом, для якого я вигадав ім'я Лі-Шень-Гао.

Великим оригіналом був Ігор Гордієнко на прізвисько Кактус, у Морозова навіть пісня була про нього на слова Зені Кубів. Миколу Рябчука прозвали Кроликом через те, що під час п'янок у нього червоніли очі. Першу його дружину, відому перекладачку з англійської Марію Габлевич, Кактус з Прапорщиком прозвали Очковою Змією, оскільки вона носила окуляри. Вона намагалася якось упорядкувати богемне життя Миколи і не дуже раділа навалі друзів. Дружину Лишеги поетесу Наталку Мезенєву ця ж парочка прозвала Німецькою Самохідною Гарматою Типу Фердінанд, або просто і дохідливо – Фердінанд. Незважаючи на такі не надто естетичні прізвиська, обидві панни були неабияк привабливі.

Мене Чубай прозвав Чемоданом через те, що у голові моїй напхано всього, як у валізі. Дехто висував версію, ніби це тому, що я возив усюди за собою валізу, повну рукописів. Ця валіза, виплетена з лози, і яка належала ще моему дідові, досі у мене є. Однак саме моя голова-валіза була предметом жартів Грицька, який у тій чи іншій компанії, коли зайшла

якась літературна суперечка, кивав на мене: «Ану, Чемодан! Ти ж знаєш!»

Окрім цього я ще мав прізвисько Вінні, здебільшого мене так пестливо називали панночки.

Кактус написав роман «Вітер косив траву», який мав 40 сторінок тексту з епіграфом «Шизуха косить наші ряди». На одній з його картин був зображений чобіт і більше нічого, але у Рябчука він намалював на стіні панно, на якому зображено було групу людей за столом на зразок святої вечері – самого Рябчука, Яворського, Лишегу, Гайдучка і себе. Цю картину він малював, розпускаючи фарби сечею, як Мікеланджело.

– Якщо ти мене гарно попросиш, – казав мені, – то я домалюю і тебе. Місце ще є.

– Я не хочу пахнути твоєю сечею, – віджартовувався я.

Тоді він потішив мене тим, що й так усі, хто дивиться на картину, бачать у Гайдучкові мене.

Після цього я, натхненний Кактусом, розмалював стіни і в себе. Так з'явилися у мене на стінах вродливі голі відьми, кажани, сови, сплетіння дерев і рослин, а серед тих сплетінь я повписував імена усіх моїх подруг, і, коли котрась приходила, я показував її ім'я і казав:

– Ось бачиш? І ти ще сумніваєшся, що я тебе люблю?

Якось Кактус добув кінокамеру, і ми знімали фільм за його романом. Починалися зйомки на Високому замку. Кактус з Прапорщиком і Кроликом позбирали купу ляльок у своїх

подружок, і треба було їх порозвішувати на деревах, а що я грав ката, то ця місія випала на мене.

Була рання година, час від часу доріжками парку хтось пробігав і з подивом спостерігав за тією дивовижною картиною: десятки ляльок бовталися, повішені за шиї на гілках. Потім ми усією компанією подалися до центру і продовжили знімати якісь сцени біля фонтану на площі Міцкевича. Це було весною 1975, на ту пору кінокамера виглядала ще досить незвично, люди зупинялися, збиралися, запитували, що то ми знімаємо, я зимним тоном пояснював: кіно. Дехто зголошувався на статиста і цікавився, скільки платять. Я сказав, що то нам ще треба заплатити за те, що нікому невідома людина потрапить у вічність. Кактус, як справжній режисер, давав команди. Апогеєм зйомок була сцена, як Прапорщик, вбраний у маскхалат і в довгі армійські бутси, виходить з громадського туалету на теперішньому проспекті Свободи. Орест не сподівався, що його будуть знімати, а перехожі ніяк не могли второпати, що відбувається. На цьому зйомки завершилися, і ми подалися пити вино.

Кактус займався карате і провадив тренування. Мені досить було двох чи трьох разів, аби після тих розтяжок та інших вправ покинути цю справу, бо усе тіло боліло, і ходив я, як паралізований.

На свої уродини він запрошував не тільки друзів, але й традиційно когось такого, кого можна було б потім після забави віддухопелити. На одну таку забаву запросив якогось

Лебедева, інженера. Починалося все дуже пристойно. Напередодні Кактус прийшов до мене і попросив надрукувати на машинці на цупкому папері картки з іменами гостей. В день уродин він ці картки розставив на столі, аби кожен знав, де має сісти.

Серед забави раптом з'явилася його мама і почала нарікати, що їй уже набридло гуляти і вона хоче нарешті сісти у своїй хаті, Кактусу вдалося її переконати, щоб цього дня ночувала у подруги.

Я був на забаві з дівчиною, але ми до кінця не досиділи, бо ще треба було забігти до мене, встигнути покохатися і відпровадити її додому. А ополудні, коли я прийшов до Кактуса на поправини, то побачив поламані двері і повний розгاردіяш. В хаті сиділи Кактус, Прум-прум і ще один їхній знайомий, усі з синцями. Виявилося, що під кінець вони вирішили відгамселити Лебедева, його жінка кинулася захищати, її придушили дверима і зламали руку. Лебедев намагався втекти, його не пускали і так поламали двері, а коли він нарешті вирвався, то вони почали гамселити одне одного. А зараз усі спокійно собі причащалися і провадили мирну бесіду.

– Шкода, що ти раніше пішов, – казав Прум-прум, – забава була те, що треба. Давно я так не сміявся.

Але сміявся він крізь зуби, бо губу мав розірвану.

Кожен з нас намагався знайти собі таку роботу, аби не дуже перепрацьовувати. Кролик після залізниці знайшов просто чудове місце: туристичну фірму. Тоді вона у Львові була

одна і займалася зовсім не відпочинком громадян за кордоном, а відпочинком туристів у Карпатському регіоні. Місія Кролика полягала в тому, що він туристів зустрічав і проводжав та забезпечував талонами в їдальню. Але коли на сніданок туристи ходили всі, як один, то вже на обід дехто не приходив, а на вечерю і взагалі воліли розбрідатися по кнайпах. На зекономлені таким чином талони ми набирали у їдальні м'яса та іншої їжі, купували вино і влаштовували собі бенкет.

Будики

П'янкi пахошi травневого вечора настирливо лiзли в прочиненi вiкна i напоювали душу радiсним iдiотизмом.

Я лежав на канапi й читав китайських мудрагелiв. У сусiднiй кiмнатi сопiв над черговою поемою Олег Лишега, вiн писав її на довжелезних сувоях паперу, який йому подарували програмiсти. Паперу вiн не економив i один рядок з варiацiями мiг займати цiлу сторiнку. Раз по раз вiн зривався з мiсця, робив кiлька крокiв i знову падав у крiсло.

Несподiвано у мої вуха вповзла тривожна тиша, я не почув ані сопiння, ані крокiв, ані шурхоту паперу, в тишi лунало тiльки тихе цокання будикiв.

– Вiн менi заважає, – сказав Олег, вирiсши в дверях. – Можна я його винесу на кухню?

– Кого?

– Та годинника.

Я подивився на нього з-пiд лоба й буркнув:

– Як хочеш.

Олег винiс будики на кухню i зачинив за ними дверi.

В травнi 1975, коли Олег не мав де жити, я забрав його до себе. Мешкав вiн у мене рiвно доти, доки не закинчувався бульба, тодi вiн зникав i переселявся до Кролика. Разом вони поповнювали харчовi запаси завдяки сусiдським пiдвалам. Коли ж Олег з'являвся у мене, то був певний знак, що

і в Миколи з бульбою виникли проблеми. Крім того Микола захопився індійською філософією і, як справжній Кролик, перейшов на дуже специфічне харчування: гречка або рис, але не варені, а відмочені у воді, печені ріпа, морква і буряк, бульба в мундирах. І все це без солі. У Миколи навіть у холодильнику неможливо було знайти бодай шкуринки старого сала з тієї простої причини, що холодильник був відімкнений і в ньому красувалися твори Івана Франка. Делікатний шлунок Олега витримати подібні тортури не міг.

Вуличка наша була сліпа, тут рідко можна було зачути шум авта, чи якийсь інший галас. Разом із сутінками вляглося ліниве сюркотіння стрикоників у саду, замовкла й самотня ропуха, яка за дня іноді продирала голос. Тиша довкола стояла така, що навіть із кухні з-за зачинених дверей долинало цокання годинника. Мене воно не хвилювало. Зате нервувало Олега.

– Ні, я так не можу! Проклятий годинник! Я розіб'ю його!

– Тільки попробуй. Це наш єдиний годинник. Коли-небудь ми нарешті вирішимо влаштуватися на роботу, і я не уявляю, як ти будеш вставати пів на восьму без будиків.

Олег вибіг на кухню, вхопив будики, виніс у садок та поклав у траву. Я стежив за ним із вікна, дивуючись його витонченому поетичному слухові. Повернувся він із сяючою усмішкою і, переможно завмерши посеред покою, прислухався. Я теж нашорошив вуха. В розрідженому вечірньому повітрі невмолимо цокав годинник. Те цокання ледве-ледве

можна було вловити, але воно таки було, воно не зникло.

Я зиркнув на Олега. З міцно стуленими вустами він приймав рішення. Врешті рвучко підійшов до вікна і зачинив його. Прислухався. Цокання стихло.

Олег знову сів за поему.

В садку в суцільній темряві самотньо цокав годинник – комахам, заснулим птахам, вечірній росі.

Ціп'як, або ж солітер

Олег був худий, але, переймаючись своєю виразкою, намагався їсти часто. Голодний, він був роздратований, а ситий – сама доброта, з усього сміявся і тішився. Через ту його манірність Кактус прозвав його Ельзою Іванівною.

Час від часу Олега щось СМОКТАЛО. Для всієї нашої компанії це означало щось дивне і таємниче, аж поки в нашій уяві не оформилося в образ велетенського солітера, який, поселившись в Олегових кишках, пожирає геть усе, що потрапляє у його шлунок. Навіть після найситнішого обіду години за дві Олег починав виявляти неспокій і цікавитися, чи нема ще якого чаю. Зайве казати, що під чаєм розумілася перекуса.

Той солітер став постійним об'єктом жартів. Не раз, скидаючись по карбованцю на випивку, ми кепкували, що Олег повинен дати два, бо ЇХ же двоє. Частенько також чіплялися, аби він показав нам нарешті свого «квартиранта», а Олег нас лякав, що ця потвора як вилізе, то всіх нас проковтне.

У Чубая в кльозеті висів логотип газети італійських комуністів «Unita». Гриць дописав укінці «Z», а нижче на ватмані кожен відвідувач цього закладу вписував свої новини. Одного разу там з'явилося оголошення про те, що розшукується небезпечний злочинець, якого можна визначити за особливими прикметами. Завітавши до кого-небудь у гості,

він неодмінно запитує: «Чи нема у вас якогось чаю?», а в його шлунку живуть два брати ціп'яки Бем і Бек, які вічно голодні і постійно його мучать. Під оголошенням Гриць намалював карикатуру на Олега.

Транс

Коли Олег читав свої вірші, то входив у своєрідний транс: заплющував очі, поринав у глиб тексту і розгойдувався в ритмі читання. Здавалося, навіть землетрус не здатен зіпсувати цього настрою. Якось він почав читати свою нову поему художнику Валерію Шаленкові, той слухав, слухав, а врешті підвівся і сказав:

– Ну, ти читай, а я побіжу за вином.

Яке ж було його здивування, коли, повернувшись, він застав Олега, який продовжував декламувати поему, у тій самій позі з заплющеними очима і розгойданого. Не зупинився він навіть тоді, як пролунало апетитне булькання вина у склянці.

Два гарні хлопці у пошуках праці

Це було непросте рішення після тривалого безробіття. Батьки мені раз на місяць передавали з Івано-Франківська велику спортову торбу, набиту харчами. В торбі було заморожене м'ясо, яйця, різні закрутки і консерви, але завдяки Олеговому апетитові, а також тому, що час від часу в мене відбувалися бенкети, запасів вистачало рівно на два тижні. Далі ми харчувалися тим, що Бог пошле, а що Бог нам рідко щось посилав, то доводилося переходити на підніжний харч.

В такі натхненні хвилини, коли Олег уже не міг писати, бо його СМОКТАЛО, ми вирушали на лови. На лови ми ходили в долину ріки Полтви (звучить, еге? – майже, як долина Луари), неподалік від нашої хати, де Полтва виривається з міцного кам'яного полону і тече широкими луками й полями. У ті древні часи вона ще не була настільки смердюча й чорна, і там навіть водилися раки. Вода була досить мутна через замулисте дно, але присутність раків свідчила про те, що хімії у воді нема, адже раки не могли жити в забрудненому середовищі, а лайно ракам не перешкоджало. А що ми з Олегом виростили на річках, то лапати раків було для нас звичним заняттям. Крім раків траплялася й дрібна риба, яку ми витягали з нір у березі, хоча ми цією малою здобиччю рідко обмежувалися. У річечці таляпалися качки, а вздовж берегів білили тлусті тушки пихатих гусей, їхній заманливий

вигляд прокидав у нас інстинкт мисливця.

Якщо ви уявляєте собі галасливу картину метушливої погоні за гускою по лугах, то ви помиляєтесь. Для цієї світлої мети я брав із собою навмисне змайстрованого сака і мішок. Після того як ми завершували нашу підводну експедицію, я тихенько підкрадався якнайближче до зграї качок чи гусей і одним різким рухом ловив здобич саком, а за мить вона переселялася у мішок. Бенкети, які ми влаштовували після цих ловів, овіяні легендами, бо ж ми не могли спожити всю цю розкіш самі, а тому запрошували гостей. Гості ж віддячували тим, що розповсюджували захоплюючі історії про те, як харчуються справжні магнати.

Час від часу магнати обнишпорювали в хаті усі закапелки, визбиравали порожні пляшки і несли їх на пункт склотарі. Півлітрова пляшка коштували 12 копійок, сімсотп'ятдесятиграмова – 17. Саме на ту пору якийсь ідіот видав розпорядження приймати пляшки лише без наліпок, і уявіть собі, скільки ми з Олегом мусили намордуватися, аби ті наліпки поздирати. Приймальник прискіпливо кидав оком на пляшки, які ми розпихали по ящиках, потім швиденько пробігав пальцям по їхніх горлянках, вишукуючи надщерблені, і все, що на його думку було браком, відставляв набік. Зазвичай той брак йому залишався і він на ньому ще заробляв, вертаючи назад у ящики, але ми з Олегом заробити йому не давали і брак забирали з собою назад.

Навіть якщо ви дуже постараетесь, то ніколи не здогадає-

тєсь навіщо це робилося, а секрет полягав у тому, що наступного разу ми знову приносили той самий брак разом з іншими пляшками, сподіваючись на те, що приймальник, поспішаючи, проочить бодай частину бракованих пляшок. Треба сказати, наші надії частенько справджувалися.

Зараз, коли я викидаю пляшки до смітника, мені пригадуються ті комічні моменти – ех, яким же скарбом були б ці пляшки три десятки років тому.

Потреби мої в ті часи були більше ніж скромні, і гроші я витрачав винятково на книги, але часто, аби придбати нову книгу, я мусив продати котрусь стару. На щастя, якраз тоді в самий розпал книжкового буму подвоїли ціни на книги попередніх років видання. То був час, коли з полиць книгарень змітали геть усе, що тільки вартувало уваги.

У своїй книгозбірні я завше міг знайти щось таке, що мені вже не було потрібним. Раз чи два на місяць я робив ревізію і вирушав до букіністичного магазину. Крамниця на Валовій, де тепер кафе «Соната», приваблювала тим, що на зміну колишнього інтелігентного завідувача, єврея і бібліофіла, прийшов тупуватий відставник-східняк. На книгах він розбирався, як вовк на зіздах, і приймав геть усе, навіть відверту макулатуру та всюди ставив подвійну ціну, а що найголовніше – відразу ж платив. До всього цей загалом добродушний чолов'яга ні в зуб ногою не тямив у польській мові. Це було теж для мене важливо, бо я багато купував і польських книг, які після прочитання не бажав тримати на полицях

і теж успішно здавав до букіністики.

Оця приваблива риса нового завідувача навіяла мені до-тепну гадку обійти інші букіністичні крамниці, де до книг приглядалися куди прискіпливіше і подвійну ціну ставили тільки на видання, що справді користувалися підвищеним попитом. У тих крамницях я за безцінь скуповував абсолютно безнадійні книжки і тут же волочив на Валову, а що це вже перейшло в систему і могло викликати підозру в завідувача, я час від часу здавав книги через підставних осіб. Я мусив квапитися, бо така вигідна ситуація тривати довго не могла. Рано чи пізно нерозпродані книги затоварять усі полиці і завідувач вхопиться за голову: що робити з макулатурою?

День X настав раніше, ніж я сподівався. З величезною спортовою торбою скупленого непотребу я приперся черговий раз до крамниці. Зустрів мене суворий погляд відставника.

– А-а, засранець! Знову торбу гівна приволік? Та я, бл..., через тебе такий мінінгіт маю! Ти подивися, подивися, як ти нас засрав! З ніг до голови!

Він розлючено копнув ногою в стирти книг, що здіймалися від підлоги до самої стелі і були дбайливо перев'язані мотузками. Макулатуру врешті вирішили забрати. Я позадкував до виходу.

– Тебе хто підіслав? – гримів дядько. – На кого ти працюєш? Це той жид? Я знаю! Це він тебе підговорив, да? Шоб мене завалити, а самому знову тут сісти, да? Передай йому,

що в нього кишка затонка! Я, бл..., Крим і Рим пройшов і всі западні фронти, поняв?

Я вискочив на вулицю, гарячково роздумуючи, куди ж мені з цим барахлом податися. Додому тарабанити безглуздо, і врешті я той скарб висипав у першій-ліпшій брамі.

Треба сказати, що праця в книгарні, як і в букіністиці, у ті часи була дуже приваблива. Завше можна було перепродати якийсь дефіцит значно дорожче і непогано заробити. Існував також нелегальний книжковий базар, де продавці книгарень через своїх знайомих продавали вдсятеро дорожче новинки літератури. Біля кожної книгарні паслися свої клієнти, які точно знали, коли надійде свіжа література і завчасу займали чергу, а окремим обранцям долі книги з націнкою продавали самі продавці. Клієнти, що крутилися біля букіністичних крамниць, забігали туди по кілька разів на день, вони виловлювали щось варте уваги, купували і в неділю виносили на базар. Власне вони й звернули увагу недалекого завідувача на завал макулатури, яка зайняла геть усі полиці, за одно також розтлумачивши, звідки ці книги походять, адже всюди стояли штампи інших букіністичних крамниць і затерті сліди по цінах.

Отже я цілком непогано давав собі раду, аби не бути обтяженим щоденною працею та міг любенько віддатися своєму наймилішому заняттю – читанню книг і писанню творів, про надрукування яких надіятися було марно. Але безробіття у той час було небезпечним. Та й зустрічався я з панноч-

кою, якій батьки заборонили зі мною бачитися лише через те, що я був без роботи. Дійшло до того, що її бабця проводжала кохану онучку до консерваторії і з консерваторії, а я навіть не міг наблизитись, і мусив, як Ромео, стежити з-за рогу. Єдиною можливістю побачитися були перерви між парами – бабця якось не додумалася пильнувати до кінця занять. А тим часом стара будівля консерваторії містила в собі чимало затишних закомарків, і за тих скупих двадцять хвилин ми наперекір усім чимало встигали.

Але такий стан тривати довго не міг, бо вже й панночка сама почала нервувати і вимагати, аби я кудись влаштувався. І коли одного разу я примчав на поклик кохання в консерваторію, мені було сказано: довідка з місця праці, або розлука.

Якого лише безглуздя не вчиниш заради кохання! Щоправда невідомо, чи я таки вчинив би його, якби панночка не зазнайомила зі своєю подругою Олега. Олегова пасія була вередливою штучкою і добряче псувала йому нерви. Олег страждав і писав поему. Коли він випивав, у нього з'являлися на очах сльози, а на вустах образа гонору: ну яка ж вона соб-ба-ака! В інтимні моменти він її взагалі називав Лисичкою, бо вона була руда. Але і йому припекло влаштуватися на роботу, бо передбачалася зустріч з батьками Лисички.

Поставало тільки питання – куди ж піти? Інтелігентна робота для нас була недосяжною мрією з двох суттєвих причин. Закінчивши філологію і не відпрацювавши за спрямуванням жодного дня, я не міг влаштуватися за спеціальністю, бо ви-

магалося відкріплення. Олега разом з Віктором Морозовим у 1973 вигнали з п'ятого курсу англійської філології, диплому в нього не було.

Нам не залишалося нічого іншого, як одного жахливого дня поплентатися в бюро працевлаштування нашого Шевченківського району. Будики продзвонили о восьмій, ми встали по дев'ятій, а в бюро потрапили о десятій. За столом сиділа знудьгована старіюча дама, з обличчя якої осипалася пудра за два карбованці. Наша з'ява викликала в її очах неприхований інтерес. До цього закладу зверталися переважно алкоголіки, колишні зеки та різні дебіли, яких уже ніде не приймали і це була їхня остання надія. Дама ж побачила перед собою двох інтелігентів з абсолютно тверезим виглядом обличчя. Коли ми почали мимрити щось про пошук роботи, дама попервах отетеріла і витріщилась на нас, як на мікробів під мікроскопом.

– А ви що, хлопчики, з тюрми, чи що?

Вона ніяк не могла дошолопати, чому два здорових симпатичних парубка шукають таким непопулярним способом роботу. Адже в неї нічого такого особливого напихваті й нема. Потребуються, як завше, вантажники, шляхові робітники, підручні мулярів, сторожі, опалювачі в котельних і т. д.

– А може, вас послати на картонну фабрику? – спитала вона. – Там непогано платять.

Ми дружно кивнули головами, і дама, все ще не вірячи своїм очам, виписала нам спрямування. Фабрика знаходи-

лась поблизу, але, вийшовши з бюро, ми нерішуче затупцяли на місці. Ми не змовлялися, але обом так хотілося відтягнути ту історичну хвилю влаштування на працю, що досить було лише однієї слабенької іскри, аби намір іти на фабрику принаймні цього дня перестав бути актуальним.

Олег глянув у небо і сумно зітхнув:

– Класна погода... – і, витримавши глибокодумну паузу, додав: – Перекусити б щось...

– Та ми ж снідали.

– Але ж обід скоро.

– То що, влаштуємо собі проводи?

– Гусочки чекають! – засміявся Олег, і ми з розпроміненними поглядами, з радісними серцями подалися додому збиратись на лови.

Літо з Генералом

1

Влаштуватися на картонну фабрику ми не пішли ні того дня, ні наступного, зате зустріли Валерія Шаленка, який оформляв вітрини в книгарнях, і він підкинув нам геніяльну ідею – влаштуватися на книжкову базу. Правда, світила нам лише перспектива вантажників, але це нас не відлякало.

Оформляли нас на роботу в Облкниготорзі, і на базу ми приїхали, знаючи, що нас уже там чекають. Книжкова база була розташована в глибині Стрийського парку метрів за сто від кінотеатру «Львів». Директором бази, як і належалося в ті часи, був нащадок Мойсея Борис Єфімовіч – низенький, грубенький, кругленький, з обличчям Карцева. Ну, типовий завбазою. Він діловито зміряв нас очима і сказав:

– Оля, груштики прийшли. Видай їм халати і роз’ясни суть дела.

Оля була дівчиною не стільки товстенькою, як пишною, якщо ви вловлюєте цей нюанс. Очка в неї відразу спалахнули, і вона почала нас грайливо випитувати, чому це ми вирішили податися на таку непрестижну роботу.

– Розумова неповноцінність, – пояснив я, стукнувши пальцем в чоло. – Нікуди більше не беруть.

– Ну да! – не повірила Оля і тепер уже обстежила нас очима лікаря-психіатра. – А на вигляд такі інтелігентні.

– Олюня, – сказав я, – ви ж на вигляд теж янгелик, а насправді, признайтеся, стервочка, га?

Олюня голосно розреготалася:

– Ну ви, хлопці, коміки! А я вже, було, повірила, що ви ті, як їх... Університети, певно, закінчили, а над бідною дівчиною знущаєтесь.

База справила на мене, як на запеклого книгомана, незабутнє враження. Величезні стелажі з пачками книг височіли на кілька метрів. Я не міг утриматися, щоб не пройтися поміж ними, мабуть такі самі почуття опанували Монте Крісто, коли він потрапив у печеру зі скарбами. Щоправда духовними скарбами назвати усе це багатство було б перебільшенням, бо більшу частину складала пересічна совіцька макулатура, але я отетерів від величезної кількості дефіциту, якого удень з вогнем не знайшов би в книгарнях – це пригодницькі й кримінальні серії, фантастика, передплатна література й інше читво. Всі ці книги на книжковому базарі коштували немалі гроші. Ну, скажімо, том «Анжеліки» вартував як десять-п'ятнадцять кіл масла.

Наша робота полягала в тому, що ми розвантажували контейнери з книгами, потім закидали пачки у криту машину чи автобус, розвозили по книгарнях і там розвантажували. Їздили ми завше удвох, і лише іноді, якщо книг було надто багато, додавали нам когось третього. Пачки з книгами – не

мішки з мукою і не залізні штаби, і якщо не корчити з себе Павки Корчагіна, то не надто і втомишся. Єдині дні, коли ми обривали руки, були ті, коли привозили літературу з братніх соціалістичних країн. Величезні пачки з альбомами важили стільки, що більше одної-двох пачок не двигнеш. Всі інші вантажники були звичними до фізичної праці дядьками, а тому не раз кепкували з нас, коли ми брали на їхню думку занадто мало. А що вони могли звалити собі на плечі і три-чотири пачки, то вдалися до хитроців – на око визначали кількість пачок у контейнері і, хутенько розвантаживши «свою» половину, сідали перекурювати, а ми мусили докінчувати роботу.

Одного разу, коли ми з Олегом в очікуванні вантажівки сиділи собі на пачках і читали, я побачив, якого подарунка зробили працівники бази прибиральниці на уродини: десять томів «Бібліотеки приключень». Я отетерів.

– Олюсь, ти бачив?

– Ну і що?

– Як то що? Це ж зо двісті карбованців!! Купа грошей!

Олег зітхнув:

– Не про пса ковбаса.

– Яка шкода, що це не в нас уродини.

Мої вже минули, а в Олега аж восени.

– У-у, які ми розумні, – пролунало в мене над головою.

Але перш ніж побачити Олюню, я її занюхав – Олюня пахла фіялковими парфумами, щойно пережованим пиріж-

ком за чотири копійки і карамелькою, котра катулялася на її язичку.

– Поезію читаємо? А ще – «розумова неповноцінність»!

– Шизофреніки різні бувають, – сказав я. – Ось Ван Гог – теж мав бзіка, а геній!

Коли вона сміялася, дві великі диньки підстрибували в неї під сукнею.

– А ви знаєте, генії, що сьогодні після роботи у нас п'янка?

– Міжнародний день прибиральниці?

– А ти спостережливий.

Я підвівся, підхопив Олюню за об'ємну, але фігурову талію і сказав:

– Маю до тебе справу.

– Це що – секрет? – підморгнула вона, підкорюючись натискові моєї руки.

– Цс-с, великий секрет, – вуркотів я на вушко панночці, й коли ми опинилися між стелажми, прошепотів: – Наступного тижня в нас буде ще одна п'янка.

– Яка?

– В Олега теж уродини. Одне слово, ми тебе запрошуємо.

Я поклав руки на її талію.

– Ти зібрався зі мною танцювати?

Я пригорнув її до себе і, коли відчув ці пишні перса на своїх грудях, гарячий подих із запахом пиріжка і карамельки, мої вуста припали до немилосердно наквацяного писочка, засмоктуючи разом з язичком і нещасну карамельку, кот-

ра із великого розпачу влетіла, мов торпеда, мені в горлянку. На мить вона закоркувала повітря і в голові мигнуло – яка фантастична смерть! – але ще за мить карамелька пірнула у стравохід і поцілунок тривав далі.

– Машина приїхала! – гукнув Олег, і я з великим жалем відірвався від Олюні.

Вона була вся така розпашіла, що піднеси цигарку – дим піде.

– Ой, – сказала вона, – як я така піду? Ти ж напевно мене всю розмазав. Ха-ха, а ти який!

Я вийняв хустинку, послинив і став витирати помаду довкола її вуст, Олюня мені помагала, стріляючи язичком в різні боки. Потім вона таким самим способом повитирала мене і, коли Олег гукнув удруге, ми з'явилися у цілком пристойному вигляді.

2

Як виявилось, наша прибиральниця запросила з-посеред вантажників тільки нас двох. Начальство вона теж, звісно запрошувала, але начальство воліло тримати дистанцію. В результаті за столом сиділо тільки троє молодих хлопців і дванадцять кобіт різного віку. Третім був Шкілет, худючий хлопчина, який обліковував надходження і виписував накладні на вивіз книг. Спочатку ми з Олегом прозвали його Туберкульозником, але що це слово треба було довго вимо-

вляти, перехрестили на Шкілета.

Я сів біля Олюні, а Олега посадили поміж себе дві тридцятилітні дамочки і відразу ж почали напихати салатою.

Шкілет працював тут давно і жодного збудження в бабського колективу не викликав, отож усю увагу вони сконцентрували на нас. Дамочок звали Фая і Рая, вони відразу заявили, що забирають Олега з собою. Фая навіть млосним голосом сказала:

– У мене така бібліотека!

Звучало це так, мовби вона хвалила свою задницю.

– У мене не хуже, – вуркотіла Олюсеві Рая.

– Да у тебе она уже зачитанная, – сміялася Фая.

– О-ой, кто би гаваріл! Алежка, – штурхнула його під бік Рая, – а ти перед чтенієм суперабложку снімаєш, ілі в супере предпачітаєш?

– А какіє ти кніжкі любіш – тоненькіє ілі толстенькіє?

– А сколько ти страниц за ночь можеш прачітать?

Баби хутко впилися, і жарти ставали усе перченішими.

– Да ви шо, мальчікі, вместе живіоте? Галубіє, штолі?

– А вот ми праверім! Оленька, ти Юріка не атпускай, завтра всьо раскажеш.

Олюня наливалася бурячковими соками і ховала очка, а коли настала пора розходитися, Рая і Фая взяли Олега попід руки і поволокли в невідому даль. Я пішов проваджати Олю.

– А знаєш, – сказав я, – в мене теж цікава бібліотека. Хочеш поїдемо подивишся?

– За кого ти мене маєш? – обурилася Олюня, і все, що я від неї добився – це виціловування на лавочці в парку. При цьому Олюня пильно стежила за моїми руками і вчасно переривала їхню мандрівку закамарками свого ще мало обстеженого тіла.

3

Як я і сподівався, Олюня хутко розтрубила, що в Олега мають бути уродини. І ось приходимо ми з Олегом на роботу, а баби кидаються до Олега, починають його обнімати, смикати за вуха, цілувати і говорити всі ті дурниці, які прийнято молоти в такі хвилини. Олег ошелешено мотає головою, на всякий випадок дякує і вочевидь нічого не може второпати. Він уже хоче висловити свій подив уголос, коли йому вручають великий букет квітів і отакенну пачку книжок! Тут він нарешті починає здогадуватися, звідки вітер віє і зиркає на мене, я підморгую і показую пальцем – все клас, план вдався.

Церемонію поздоровлення перервало прибуття контейнера з Угорщини. А мені так хотілося розгорнути пакунок з книгами!

– Я тебе вб'ю, – обіцяв Олег, стогнучи під вагою велетенських пачок з альбомами.

– Жартів не розумієш? – дивувався я. – Уродини! Це ж так класно! Я б святкував щомісяця.

– Ну і святкуй. А мене не вплютуй. Треба було бодай по-

передити.

– Я хотів. Але забув. Знаєш, як то буває, – замотався.

Весь час, поки ми розвантажували контейнер, мене тягнуло до пакунка, але відірватися не було змоги. Щойно ми розвантажили, як довелося відразу ж і завантажувати машину та везти книги в книгарню «Дружба». Нам з Олегом дали в поміч здорового дядька, який відразу ж заліз у кабіну, а нам довелося їхати в критій буді на книгах. Це вже була остання наша робота того дня й ми прихопили з собою речі і, звичайно ж, подарунок. В машині я вихопив пачку з рук Олега.

– От побачиш – там або пригоди, або бевеелка (томи «Библиотеки Всемирной Литературы» коштували тоді 15–25 карбованців), – пробував я відгадати, розпаковуючи книги.

Так нетерпляче я не здирав навіть сукні зі свого першого кохання. Я різко смикнув за рожевеньку стрічечку і почав шматувати папір, рвати його і розкидати клапті по машині... Але те, що постало перед нашими очима, могло з'явитися тільки в жажливому сні. З сувоїв паперу висипалися збірники віршів!!! Але яких! Ісаковський, Павличко, Борис Олійник, «Антология современной поэзии ГДР», «Антология современной вьетнамской поэзии» і т. д.

На якусь мить нас заткало і ми не спромоглися на жоден звук. Олег брав кожную книгу в руки, уважно вдивлявся в неї і, не вірячи власним очам, тицяв мені під ніс. Він не казав нічого, але в його погляді яскраво прочитувалося фраза: «Ну,

що, мудака, переконався?!» Хотілося плакати і ридати, вся моя афера зійшла на пси.

– А все через ту твою ідіотку! – врешті проказав Олег.

Я не питав, кого він має на увазі, бо й так було ясно, що йдеться про Олю. Вона ж бачила, що ми у вільний час читали поезію. Вона навіть зауважила, яку. То була східна поезія. З одним тільки нюансом – то була східна середньовічна поезія. Цього нюансу Оля не зауважила. Для її милої, але не обважнілої від інтелекту голівки, вся поезія була на один копил.

Олег відкрив антологію і прочитав уголос вірш Хо-Ши-Міна. Це був абзац. У нас був похоронний настрій.

– Ну, курча лімонада, – прошипів я, – щоб я ще колись цю Олю...

– Не кажи, – зітхнув Олег.

Машина спинилася біля книгарні, і ми кинулися тарганити пачки. Людина зі злості може багато чого зробити, і ми цього разу розвантажили пачки в рекордний термін. По роботі ми zostалися з букетом квітів і книгами, які ніхто з нас не бажав привласнити. Довелося їх покинути біля сміттярки. Але залишався ще букет. Гарний між іншим букет.

– Олюсь, – сказав я, – не пропадати ж добру... Пішли на базар.

Олюсь не відразу збагнув мій фантастичний план, але слухняно поплентався на Галицький базар. У ті доісторичні часи там не було такого розмаїття квітників, як зараз, квітів було мало, і вони користувалися попитом. Щоправда,

продавали їх самі бабусі. Отже, коли ряди квітникарок поповнилися новими квітникарями, на нас дивилося півбазару. Покупці з'являлися щохвилини, підходили до бабусь, торгувалися, купували, відходили, але жоден з них не наблизився до нас, нікому навіть на думку не спало, що квітникарями можуть бути такі два пристойні парубки.

Це вже виглядало розпачливо. Врешті якась бабуся, змилосердившись над нами, спитала:

– Хлопці, ви хочете продати ці квіти?

– Та здалося б.

– Давайте мені, я вам продам. П'ять карбованців досить?

Ми закивали головами і бабуся за хвилин десять вручила нам гроші, заробивши чесно свого карбованця. Нам відразу на душі стало легко. Додавши ще якісь копійки, ми на ці гроші купили аж чотири пляшки столового сухого вина і пішли на зустріч з нашими подружками. Після того, як ми вручили їм довідки про працевлаштування, нас було знову милостиво допущено до їхніх тіл.

4

Пропрацювали ми біля двох місяців і нас вигнали через те, що ми погано впливали на колектив. Ми любили, завізши книги у якесь районне містечко, опісля зупинитися десь у полі і валятися утрюх із водієм на траві. Ініціатором цих відпочинків був Олег, який переконував, що нема нам куди

квапитися.

Та згодом директор почав засікати час і вимагати від нас пояснень, де це ми пропадаємо, і чому така сама машина набагато раніше повернула з набагато більшої відстані, а ми приперлися перед самим кінцем робочого дня?

Ідилія була порушена. Дисципліна нам обом була проти-показана. Передчуваючи, що нас небавом копнуть в дупу, я відважився на ганебний вчинок: вкрав книжку. То була «Смерть Артура» Томаса Мелорі – старовинний роман про легендарного короля. Книжка була товста і лежала на полиці біля інших дефіцитів, але я її переклав на іншу полицю – на самий верх стелажа та почекав кілька днів, що буде далі. Ніхто нічого не помітив, і тоді я тихенько переніс її в роздягальню та замкнув у своїй шафі.

А наступного дня директор нас викликав і прочитав розгнівану тираду:

– Ви що думаєте? База без вас не обійдеться? Ви що думаєте, я не знаю, що вам до сраки наша база? Але я вам скажу: якщо вам наша база до сраки, то й ви базі до сраки! Ясно? Я можу вас більше не бачити!

Проте він звільнив лише мене, вважаючи, що саме я був паршивою вівцею у порядній отарі. Коли я прийшов до облкниготоргу, щоб забрати трудову книжку, заввідділом кадрів, вручаючи мені документи, сказав дивну фразу:

– Я пишаюсь, що ви у нас працювали. Щасливо, – і потиснув, усміхаючись, руку.

Я був неабияк здивований. Чому він так сказав? Єдина версія та, що усі кадровики були пов'язані з КГБ, і він міг, скажімо, ознайомитися з моєю справою. Невже заповважав?

Марево

Одного разу, вертаючись з обіду, я зайшов у туалет в парку. Якраз закінчився сеанс в кінотеатрі «Львів», і тлум посухнув до вбиральні. То був старий, ще польський кльозет, який знаходився під землею і складався з двох окремих половин – жіночої та чоловічої. Та спустившись сходами, я зауважив, що перед просторим приміщенням, де чоловіки справляли свої насущні проблеми, містилася ще й комірчина. Двері всередину були відкриті навстіж, і я побачив справжню кімнату з канапою, телевізором, столиком і шафою, кімнатка була невелика, і все це ледве у ній розмістилося. За столиком сиділо дві старенькі жінки і пили чай так, мовби все, що відбувалося довкола них, їх не стосувалося. На маленькій електроплитці парував чайник, поруч – слоїк з варенням і тарілочка з домашнім печивом, у простенькій вазі красувалися троянди, збоку хурчав маленький чорно-білий телевізор, а за два метри від цієї ідилії громадяни обтраскували стіни, стогнали в кабінах і голосно перекидалися репліками з кіна.

Я заляк, втелюючись у цю неймовірну картину, прислухаючись до розмови жінок. Обоє розмовляли вишуканою львівською мовою і, з усього було видно, обговорювали якусь книгу. І що цікаво – книги там лежали всюди, де тільки можна. Я не міг повірити власним очам і стояв би так невідьскільки, якби обидві жінки, мов за команду, не повернули

до мене своїх голів і приязно не всміхнулися. Їхні обличчя не могли належати прибиральницям, світилася в них незбагненна житейська мудрість і доброта.

Я позадкував назад, вибіг на поверхню сходами, так і не скориставшись закладом, і поквапився усе розповісти Олегові. Моя бурхлива уява вифантазувала, що ті старушенці – то якісь колишні репресовані інтелігентки, одна з яких, повернувшись із заслання, не мала де мешкати і посилилася в громадському туалеті, а друга прийшла до неї в гості. А може... може, то поетеси... Поетеси, які до війни пурхали в сальонових сукнях, змахували ручками у білих рукавичках, складали губки бантиком і пили шампан малюсінькими ковточками, а за ними приїжджали в автах і фіякрах, через них стрілялися і били писки, і вибухали скандали у добропорядних міщанських родин... Поетеси, яких усі вже поховали...

Олег не повірив, що таке можливе. За кілька днів ми проходили повз цей туалет, і я заволік його, аби переконався на власні очі, що я не вигадав тієї картини. Але двері в комірku того разу були зачинені, і були вони зачинені усі наступні рази, аж до випадку, коли я застав-таки їх відчиненими, але комірka вже виглядала, як і кожна кльозетова комірka: швабри, мітли, відра, шмати, запах хлорки...

Таке враження, що мені відкрилися потаємні двері в якийсь інший паралельний світ, а потім зачинилися навіки. Та це видиво і досі стоїть перед моїми очима і, коли я за-

плющую очі, чую тихий гомін розмови, хурчання телевізора і запах чаю.

Бенкет хижаків

Свої справжні уродини 1975 року Генерал справляв у мене. То були історичні уродини і цілком унікальні з огляду на те, яка компанія зібралася. Олег був людиною душевною, намагався ні з ким не сваритися, жити мирно, і тому серед його друзів опинилися люди, які вже тривалий час між собою не контактували.

Він запросив Віктора Морозова, його першу дружину Катрю, Кролика і його колишню дружину Марію, Кактуса, Прапорщика, Лесюка, Гайдучка, Романа Кіся і звісно ж – наших подружок. Але трапилася непередбачена річ. Морозов прийшов зі своєю новою пасією, а Катря зі своїм жевжиком, а Кролик зі своєю дамою, а Кактус привів нікому невідомого типа. І от, коли уся ця компанія розсілася зі столом, то ситуація почала поволі нагріватися. Наша братія мала свої, зрозумілі тільки в нашому колі жарти і кодові слова, які викликали сміх лише у нас, а стороннім вони не були зрозумілі. Так було, коли Прапорщик нахилився до столу і сказав:

– Таваріщ майор, всьо пад кантролем. Да... запісь ідьот...

Жарти на тему «нас підслуховує КГБ» лунали в нашому товаристві дуже часто, але кавалер Катрі, який виявився росіянином, жарту не зрозумів і перепитав:

– А что – там есть магнітофон?

Ми вибухнули реготом. Так само він зреагував на ще один

популярний жарт, якого полюбляв Кактус:

– Сьогодні моя черга спати з Генералом.

– Ні, моя, – заперечив Прапорщик.

Товарищ не поняв і став перепитувати в Катрі, чи не потрапив він часом у товариство гомиків. Але тут Прапорщик повідомив, що пора вже починати літературну частину, і він хоче прочитати свого останнього вірша, якого присвячує Генералу Лі-Шень-Гао. Орест виліз на крісло, випнув груди, зробив глибокодумну паузу і почав декламувати:

На Шуку хтось бамагу в суд подав,
Що буцімто вона такеє витворяла...

І так далі до самого кінця прочитав класичну байку Леоніда Глібова. Катрин жевжик знову заворушився і став шептатися, адже він цю байку чув у школі, невже це і є живий автор?

Після цього настала черга Кактуса, який теж, вилізши на стілець, прочитав вірша, присвяченого своїй дівчині на ім'я Адольфіна:

Купила Адя какаду,
Щоб він лизав її п...
А какаду був не дурак
І вставив Аді в дупу цвяк.

Відтак Кактус представив свого товариша:

– Це знаменитий поет мовчазних віршів.

Поет виліз на стілець, став у позу римського трибуна і глибокодумно промовчав зо дві хвилини. Тиша панувала така, що чути було, як булькоче щось у носі Катриного товариша.

Поволі жарти ставали перченішими, а на зауваження Катрі і Марії про те, що можна себе поводити й культурніше, Прапорщик з Кактусом залупили щось таке, що Катря спалахнула і заявила, що вони йдуть. Але її кавалер іти ще не збирався і став сперечатися. Тут устряв Кактус:

– Ну, нарешті я продемонструю свої прийоми карате, – і посунув до жевжика.

Катря потягла його до дверей, жевжик опирався, переконуючи, що він теж може битися. Та після того, як Кактус кілька разів гримнув ним в двері, жевжик вирвався і втік. За ним пішли Катря і Марія. Не маючи, куди вилити енергію, Кактус зчепився з Прапорщиком і автором мовчазних віршів, клубок тіл, рвучи на собі сорочки, став катулятися по підлозі з кімнати в кімнату і на кухню. Кролик з келихом вина гречно давав цьому клубкові дорогу і підбадьорював їхній бойовий дух. Дівчата верещали. Ярکو Лесюк демонстрував своє знання карате сам з собою, голосно видихаючи повітря і викидаючи вперед то руку, то ногу так, мовби тренувався перед тим, як і собі встряти у бійку. Гайдучок, який розлігся на канапі, заклавши руки за голову, спочатку терпляче спостерігав ці маніпуляції, а тоді раптом зірвався з канапи, вліпив Яркові кулаком у вухо і знову ліг. За мить Ярکو уже во-

лав:

– У мене кров іде з вуха!

– А не було чого вимахуватися! – відказав спокійно Василь.

У цей час Генерал вдавав, що виривається з рук обох наших дівчат:

– Пустіть мене! Я їм покажу! Соб-ба-аки! Прийшли тільки нажертися! Нажертися прийшли! Соб-ба-аки! Пустіть мене! Не тримайте!

І хоча його тримали за маринарку зовсім не міцно, Олег мужньо поривався до бою.

Чим займався я? Я намагався розтягнути той клубок тіл, але це було марно. Раптом пролунав крик Прапорщика:

– Стійте, блюзку мені порвете.

Він випірнув з клубка, скинув блюзку і сорочку, поки ті його терпляче чекали, і знову пірнув. Закотившись в кухню, вони гупалися у вхідні двері, аж луна котилася по хаті. У другій половині будинку жили сусіди, незабаром вони влетіли на крики і стали погрожувати, що викличуть міліцію. Я став усіх виштовхувати за двері, чарівне слово «міліція» декого протверезило і компанія рушила по домівках. Правда, Кролика я попередив, що тільки вдаємо, ніби розходимося, та щоб повертався.

Таким чином уродини завершилися вже у вужчій компанії. Генерал за столом знову розімлів, подобрів, а коли я поцікавився, навіщо він позапрошував таких різношерстих

людей, він відповів, розпливаючись в усмішці:

– Я хотів поглянути на бенкет хижаків! Ха-ха-ха-ха!

Сад п'яних вишень

На Саксаганського у кнайпі «Нектар» і довкола неї у 1970 – 80-х роках крутилася специфічна публіка, здебільшого інтелектуали, книгомани, художники, білялітературні і білямистецькі дамочки. Було там і кілька оригіналів, яких можна вважати окрасою «Нектару». Більшість із них алкоголь уже спровадив до могили.

Художник Борис Жданюк захлинувся власним блювотинням на весіллі. Йому пощастило – на основі його листів написав повість «Сад п'яних вишень» Ярослав Павлюк, який згодом так само спився і помер. Борис мав знайому на головній пошті, і та віддавала йому листи, які не потрапили до адресата. Він ці листи збирав і окремі вирази зачитував. Мені запам'ятався такий: «Я всю жизнь с тобой пражила, как жопа в трусах – ні свету, ні воздуху».

Художник Володя Богун, він же Сюр, який працював у морзі, помер при дорозі у рівчаку. На одній з його картин зображена піхва з клітором, на якому сидить амурчик. Він і малював у морзі, і вірші писав.

Поет Льоня Швець викинувся з вікна восени 1993 року, вигукнувши «Боже! Прийми мене!», коли за ним приїхала «швидка» з дурдому.

Спився і відбув у кращій світ Павло Папроцький на прізвисько Троцький, якого оспівали Віктор Неборак і Кость

Москалець.

Усі вони були бухарями і пили щодня, пили горілку, але переважно дешеві портвейни. Інколи і я з ними причащався, хоч і пас задніх у кількості випитого. Мені здається, якби я вихляв підряд чотири пляшки гидкого портвейну «Приморський» або жахливого вина «Слов'янське», я б умер в мить останнього ковтка, а вони завиграшки випивали по два-три літри міцного «чорнила» і могли після того ще й читати вголос китайську поезію. Їх улюблений поет-пияк китаєць Лі Бо намагався, вихилившись із човна, виловити з води місяць і втопився. Жодному з них не судилося така ж поетична смерть.

Здавалося, що могло бути в мене спільного з такими алкоголіками? А проте інколи цікавило їхнє товариство. Сюр і Льоня були хлопцями начитаними, дотепними, але маленький худючий Сюр був замкнутішим, лише інколи міг щось зіграти на публіку. Одного разу став танцювати якийсь джазовий танок посеред Академічної, сам собі джазуючи англійською мовою. Очі у нього були заплющені, він весь поринув у глиб себе, а ритм відбивав пальцями. Перехожі зупинялися і не розуміли, що діється, а він, як несподівано цей танець почав, так несподівано й завершив, випірнувши з трансу і мовби витверезівши.

Двометровий бородатий Льоня був чистої води ексгібіціоністом, він постійно грав на публіку, для нього місто було чимось на зразок комунальної квартири, де всі усіх знають.

– Ти подумай! – кричав Льоня на повен голос, очманівши від чергового осяяння. – Подумай! Скільки баб іде попри нас! І в кожній, в кожній є п...а!!!

Перебувати поруч з таким типом в людних місцях було нелегко.

Льоня народився у 1949-му, а до Львова приїхав у 60-х з Крюкова під Кременчуком. Розмовляв від народження двома мовами, але надавав перевагу російській і був під впливом російської літератури. За своє життя він пропрацював футболістом, вантажником «Облкниготоргу», у цирку, безліч разів брав участь у масових зйомках різних фільмів у ті часи, коли Західну Європу знімали у Львові. Був самоуком, багато читав, порпався у звалищах картонної фабрики, вилловлюючи книги. Потім, як інвалід розумової праці, дістав пенсію, перед тим побувавши на Кульпаркові. Розмовляв голосно, не вмів поводити себе пристойно. Любив смачно поїсти, а ще більше випити.

Оскільки він був українцем і з нами розмовляв українською, ми з Чубаєм переконали його й писати українською. Гриць навіть вигадав йому псевдо Іван Сльоза, бо в українській літературі вже було кілька Шевців. Він написав кілька українських віршів, які згодом у 1992 були опубліковані у «Ратуші». Це так і залишилося його єдиною публікацією, бо він знаходився під значним впливом російської поезії, а українську й зарубіжну знав погано. Проте писав сюрреалістичні поезії з відтінком чорного гумору.

Психіка в нього зрушилася, коли його викликали у КГБ і стали питати про мене та Чубая. Там уміли вибирати слабких і давити на них. Льоня їм усе чесно розповів, пояснюючи мені потім, що «він не вміє брехати». Цікаво, що те саме сказав і Іван Юв, сповідаючись переді мною за свою зраду. Врешті Льоня став перед чекістами вдавати ідіота, коли вони його змусили погодитися на співпрацю.

Потім чкурнув до Азії, одружився вдруге на якійсь ленінградці, розлучився і повернувся до першої жінки. Написав книгу віршів «Взгляд Горгони», яка так ніколи і не вийшла друком. Щоправда, коли я її читав, то з подивом упізнав деякі свої вірші, перекладені російською. Льоня з усією щирістю пояснив це телепатією.

У 1978 році у липні я поїхав з Надею Верещинською (дивись розділ «Груші в тісті») у Ялту і там ми застали на одному з пляжів Льоню, який видавав лежаки. Грошей він мав повні кишені. Справа в тому, що прокат лежака коштував 15 копійок і ще 15 копійок треба було дати в заставу, яка поверталася після повернення лежака, але цього майже ніхто не робив, Льоня сам збирав лежаки на пляжі і таким чином міг щодня зекономити до 20 карбованців. На той час то були непогані гроші, за них можна було посидіти в ресторані, що ми і робили кожного вечора.

Заки ми туди приїхали, Льоня уже встиг познайомитися з усіма місцевими поетами, а також з російськими поетами, які на ту пору відпочивали у Коктебелі. На усі здибанки з

ними він ходив з ливною на шії. Бився з ялтинським поетом Нікітіним, якого сам же ж і напоїв. На пляжі він любив читати відпочивальникам вірші. Виходив на мостик з рупором і декламував Маяковського, Ахматову, Блока і т. д. Потім казав, що мусить зробити перерву і перекусити, і на очах ошелешеної публіки виймав з плавок яйце, з'їдав його, а потім виймав звідти ж шмат ковбаси сантиметрів на двадцять, потрясав ним так, аби всі побачили, і теж з'їдав.

Якось я сів біля нього на сувій линв, а він накинув на мене ті линви і став голосно кричати:

– Прадаються раб! Прадаються раб! Очень дьошева! Умеет пісать, чітать, предсказивать будущее!

Люди зупинялися і для сміху починали торг.

У ньому бушувала якась нестримна енергія, не міг спокійно прогулятися Набережною, аби чогось не вчудити. Міг ні з того ні з сього стати на руки і йти на руках, або раптом почати голосно розмовляти зі мною на якійсь фантазійній мові, вдаючи іноземця, при цьому енергійно жестикулюючи. Мені не залишалось нічого іншого, як підіграти, і відповідати такою самою макаронічною мовою, ловлячи на собі здивовані погляди перехожих. А то, було, зустрілися нам дві молоді італійки з роздутими сукнями на дротяних каркасах, мабуть, з якогось ансамблю, Льоня враз заторохтів до них італійською мовою, але не справжньою, а імпровізованою на італійський лад, італійки спочатку очманіли і намагалися бодай щось второпати, але врешті зрозуміли, що то жарт, і від-

повіли сміхом. Зате перехожі мали неабияку атракцію.

Іншого разу на Набережній Льоня сказав:

– Хочеш, я сяду під пальму і буду просити милостиню?

– Навіщо? – здивувався я.

– Щоб довести тобі, що у мене настільки інтелігентний вигляд, що мені ніхто не подасть і копійки.

Він сів під пальму, поклав на долоню монету у дві копійки і випростав руку. Перехожі зупинялися, здивовано цікавилися, чи він і справді просить милостиню, але Льоня мовчав. Ніхто й справді йому не подав жодної копійки. Тут надійшла міліція і суворим тоном запитала, що він оце робить. Льоня лагідно усміхнувся і сказав:

– Да вот думаю – пазваніть етай стерве, ілі не пазваніть?

Тоді дзвонилося двома копійками.

Одного дня він оголосив на пляжі, що відбудеться екскурсія місцями Пушкіна. Записалося зо три десятки роззяв, і Льоня почав їх водити по Ялті, розповідаючи:

– Ету пальму посаділ Александр Сергеевіч, а здесь он целовал графиню Воронцову. В те времена пальми плодоносили. І однажди Александру Сергеевічу упал на голову кокосовий орех. Іменно тогда он і написал «Я помню чудное мгновенье». А сейчас ми перейдем к печере, в которой Александр Сергеевіч совратіл юную татарку, портрет которой вісіт в Пушкінском музее.

Коли я його опісля запитав, що то за татарка, він відказав:

– А Бог її знає. Я ніколи не був у Пушкінському музеї.

Льоня грав усе, що рухається, і частенько залітав.

– Якби я міг, я б перетраховав цілий світ, – казав він. – Мені подобається грати поетес. Вони переважно фригідні, або не вміють гратися. Тоді я їх вчу. Вони мені божевільно вдячні. З вдячності вони готові навіть вийти за мене заміж. Але жити з поетесою – все одно, що пити коктейль з горілки і портвейну. Кайфу море, а голова тріщить.

Побачивши, що я задивився на симпатичну дівчину, штурхає мене:

– Не дивись на неї, в неї нема дупи.

– Нема дупи? А чим же вона какає?

– А хто його зна. Може, вона взагалі не какає.

І тут же підбігає до дівчини і вишуканою російською мовою цікавиться:

– Мілая судариня, пазвольте спросить...

Дівчина привітно усміхається і зовсім не проти, що її про щось запитують. А Льоня продовжує:

– Вот ми с другом паспорілі... Какаете ви ілі нет?

Дівчина враз тьмяніє, наливається гнівом і, кинувши «Да пашол ти!», відходить.

– Таки какає, – зітхає Льоня.

Скільки таких запропалих талантів по всій Україні – ніхто не знає. І якщо навіть після них нічого не залишиться, то бодай залишиться жменька спогадів.

Чубайрон

Заспів

Мій тато регулярно слухав радіо «Свобода» й «Голос Америки», а коли там звучали літературні передачі, кликав мене. Одного вечора звучала поема «Вертеп», яка мене потрясла, я був дуже здивований, почувши, що автор живе в Україні. Тоді вперше я почув про Грицька Чубая і то був 1971 рік.

Восени 1972 на весіллі своєї кузинки я познайомився з дівчиною на ім'я Данка, ми стали зустрічатися. У помешканні Данки на Майорівці жила подружка Галя, і ось ці дві дівчини познайомили мене з Влодком Ямінським, своїм сусідом. Забігаючи наперед, скажу, що Ямінського було згодом убито у Мукачевім за таємничих обставин. Влодко колекціонував україніку, регулярно відвідував усі театральні вистави й концерти, був знайомий з безліччю цікавих людей, у тому числі й з Чубаєм. Слово за слово Влодко запропонував влаштувати у себе літературний вечір і запросити Чубая, я теж мав прочитати свої вірші.

Перед тим Ямінський завів мене до театру Заньковецької, де Грицько працював освітлювачем. Саме тоді приїхала до Грицька з Києва пишна діва, майбутня дружина Оле-

га Лишеги – художниця і поетеса Наталка Мезенева. І от ми усі четверо подалися на пиво в «Комарик» – так називалася кнайпа у підвалах театру. Діва була симпатична, на голову вища за Грицька, у всьому білому, з довгим волоссям. Для мене ця парочка скидалася на Снігову королеву і Кая.

А ввечері відбувся вечір поезії. Зібралось зо три десятка осіб різного віку. Чубай читав поему «Відшукування причетного» стоячи, спершись обома руками на спинку крісла. Читав так, як ніхто й ніколи на моїй пам'яті ще не читав. Читав з павзами, з особливою інтонацією, і саме ті павзи мені запам'яталися найбільше, бо тоді усі слухачі затамовували подих і чекали наступних слів. Тиша була мертва.

І коли Грицько запропонував, аби і я щось прочитав, мені стало ніяково, мені було просто соромно читати свої вірші. Все ж я прочитав кілька. То були верлібри, якась сюрреалістична еквілібристика, якою я на ту пору захопився. Ефект від моїх віршів був, звичайно, куди скромніший. Грицько мужньо витримав моє читання, після чого запанувала мовчанка. Присутні, мабуть, чекали, що ми станемо обговорювати одне одного. Я почувався ніяково, але на щастя з'явилося вино і нарешті зруйнувало мовчанку.

Після того вечора Чубай запросив мене до себе на Погулянку. Наступного дня я скористався цією нагодою. Коли він мене залишив у своєму кабінеті, я був вражений чудовою книгозбірнею, я стояв і розглядав книги, раптом з сусідньої кімнати забіг маленький худенький хлопчик з лялькою, він

був чимось розгніваний, вдарив мене лялькою по носі і зник. То був Тарасик.

Потім ми пили вино і розмовляли про літературу. Гриць жодним словом не обмовився про мої вірші, а я якось не на-смілювався у нього про них запитувати. На прощання він дав мені почитати Томаса Еліота в російському перекладі. З Еліотом я повернувся до Франківська і, коли став читати, то зрозумів, чому Чубай мені так нічого й не сказав про мої вірші. Зрештою, він цього не робив і пізніше, єдині випадки, коли мене хвалив, – це в якому-небудь товаристві, а позаочі любив пліткувати, обговорювати всіх і вся, перемелювати кісточки і змішувати з лайном.

Я часто наїжджав до Львова і щоразу провідував Чубая. Перед новим 1973 роком я приїхав до Львова з Іваном Ювом, поетом, який був родом з Запорізької області, але якийсь час жив у Станіславові в своєї сестри. Ми збиралися зустрічати Новий рік в товаристві Данусі і Галюсі на Майорівці. Ми з Іваном були вбрані в гуцульські сердаки і виглядали досить колоритно навіть для Львова, на нас усі зглядалися, коли ми тинялися містом. Завітали ми й до Чубая, він показав нам перший випуск журналу «Скриня» і запропонував підготувати наступний. Ми радо погодились. Спілкувалися ми, лежачи на підлозі на сердаках, в Чубая ми і заночували.

Я тоді ще не знав, що Грицько перебуває в остракізмі, що В'ячеслав Чорновіл оголосив йому бойкот, чимало його друзів відреклися від нього, а наш візит для нього був свя-

том. Згодом ці наші розмови з Чубаєм стануть відомі в КГБ, бо Іван, сестра якого в поважному віці вийшла за кагебіста, усе чесно своєму швагрові розповів, а КГБ його взяв за задницю, коли він попався в Кам'янець-Подільському інституті на крадіжці стародруків. Тоді й розкрутили його по повній програмі. В цьому Іван мені сам признався у 1985 році, а потім десь у 1999, п'яний, немилосердно захриплий, вихудлий, знаючи, що стоїть на порозі смерті з раком горла, просив вибачення за те, що всіх поздавав, а здав він багатьох знайомих.

У березні 1974, коли у Франківську почалися політичні процеси, я втік до Львова і жив то в якихось знайомих, то у стрийка, то в гуртожитку прикладного інституту разом з поетом Ярославом Павуляком. Славко і франківський художник Василь Корпанюк, який власне і познайомив мене зі Славком, просвітили мене, що Чубай небезпечний, бо на суді дав погані свідчення про Калинців, але коли зараз перечитати матеріали суду, то свідчення Чубая не видаються такими страшними, та й посадили б Калинця так чи інак.

На початку квітня я приїхав додому допомогти батькам копати город, а 4 квітня о восьмій ранку зграя кагебістів з понятими увірвалися до хати моїх батьків з обшуком, працювали вони до восьмої вечора, а потім забрали з собою, мама перехрестила мене, і я подумав, що вже не скоро повернуся назад. Мене протримали в КГБ допізна, але відпустили, серед вилученої у мене літератури не було самвидаву, а тіль-

ки довоєнні книги, а в рукописах теж не знайшли особливо-го компромату. Проте вони вже знали про моє знайомство з Чубаєм і розпитували, хто нас познайомив, я сказав, що сам його знайшов, а всі наші розмови обмежувалися літературою.

Наприкінці літа 1974 року Славко виїхав у Москву, надрукувавши на моїй машинці вірші, і поступив у літінститут. Я лишився сам. І знову став провідувати Чубая. Були такі періоди, коли ми бачилися ледь не щодня. Восени 1978-го Гриць заманив мене влаштуватися художником-оформлювачем на ізоляторний завод. Ми працювали у сусідніх цехах, робота була не тяжка, досить було прийти двічі на тиждень і щось намалювати чи написати. А потому ми верталися пішки додому і зазвичай влаштовували собі пікнік у лісі, брали вино чи пиво, якусь закуску, сідали на повалених деревах і молили язиками про усе на світі.

Чубай мав кулінарні нахили, і ми з ним частенько готували якісь страви. Окремі з них лишилися в моїй практиці й досі. Наприклад, канапки. Хліб намастити маслом, покласти плястерка помідорів, посолити, поперчити, а зверху накрити плястерком сиру. Канапки запікати в братурі або, загорнувши у фольгу, в тостері.

Мені батьки постійно передавали харчі, так що я мав завше доволі м'яса, і ми з Грицьком ходили собі до лісу та смажили шашлики, а то якось навіть смажили серед ночі на патичках вареники. Звичайно, ми й випивали, але зовсім неба-

гато. Якщо горілку, то чвертку на двох, а якщо вино, то пляшку. Яюсь навіть не тягло на більше.

Він міг підтримувати дружні стосунки (це не значить товаришувати, бо він не товаришував ні з ким по-справжньому) будь з ким, оскільки до цього його спонукав голод на знайомих. Остракізм його дуже мучив, він не міг змиритися, що деякі колишні друзі так хутко відреклися його, це деколи викликало їдкі репліки про того чи іншого знайомого, він охоче пліткував про Рябчука, Морозова, Лишегу, про їхніх колишніх чи теперішніх жінок, при цьому вигадував цілі історії про те, як зтягнув їх до літератури, сформував їхню свідомість. Морозов, мовляв, як приїхав до Львова, то ні слова не умів українською і називав галичан бандерівцями. Сам Морозов це заперечив, та, зрештою, я й сам згодом переконався, що це чергова фантазія, коли побував у гостях у мами Морозова у Кременці.

Але досить було комусь, про кого Грицько розповідав якісь скабресні речі чи казав «та він дурний», завітати до нього, або хоча б постояти і порозмовляти з ним на вулиці, як Грицько враз перевтілювався, настрої і ставлення його до цієї людини кардинально мінялися.

Я не пригадую жодної людини, про яку б він у той чи інший час не кпив або не пліткував, плітки він любив, і я, мимоволі піддавшись його впливу, часом постачав його якимись новинами, і тоді він починав утішно сміятися – тим характерним для нього їдким сміхом, який у присутності

об'єкта був особливо нестерпним і деколи викликав лють і новий період ворогування.

Чубай у ролі Воробйова

Одного разу 1975 року я запросив Грицька на Великдень до своїх батьків. Батьки й далі жили у тій хаті на Софіївці, 10, де минули моє дитинство і юність. Вони від часу обшуку дуже з підозрою ставилися до моїх знайомих, бачачи у них чергову для мене загрозу. Я сказав, що Грицько працює зі мною в архіві й не називав його прізвища, бо тато міг би відразу пригадати собі, з ким має справу.

Після сніданку, який затягнувся ледь не до обіду, ми подалися на прогулянку містом, бо Грицько ніколи раніше тут не бував. І ось, прогулюючись, Грицько мене запитав:

– Кого б з місцевих письменників могли ми провідати, щоб припасти нашими непорочними вустами до чогось вічного, джерельно-чистого і живодайно-цілинного?

– Та не до кого ж, – кажу, – як не до Степана Пушика, – бо Євгена Барана ми ще тоді не знали, а то б і до нього припали.

І поплуганили ми до Пушика. Але дорогою підступний Мефістофель питає:

– А як, ти гадаєш, зреагує наш поет-пісняр на моє ім'я?

– Погано, – зітхаю. – Бо він хоч і джерельно-живодайний, а все ж обережний.

І вирішили ми видати Грицька за когось київського, але не надто відомого. Вибір упав на Миколу Воробйова, чудового поета, який у 60-х мав кілька публікацій і вважався одним

з провідних поетів київської школи. Правда, він ще жодної книжки не видав і в Спілці не числився. І хоча за кордоном його друкували, а вірші ходили у списках, Воробйов нам підходив ще й тому, що політикою не займався. Отже Пушик міг його не остерігатися, а читати мусив напевно. А якби я сказав Пушикові, що зі мною Чубай, він би на і на поріг не пустив.

Скажу чесно: Пушик нам втішився і пригостив смачним борщем, а потім повів місто показувати. Так ото до вечора ми й водили козу.

А десь так за місяць-два, перебуваючи в Києві, поет-післяр розшукав Воробйова і з жахом виявив, що став жертвою підлих пройдисвітів. Як на те після здібанки з Пушиком ми з Грицьком провідали ще Василя Корпанюка, якого він знав зі Львова. І ось Василь, почувши від Пушика історію з Воробйовим, відразу ідентифікував, хто то був насправді, і не тільки, бо ще й просвітив Пушика на тему: Чубай – агент КГБ.

Настрахана з дитинства уява Пушика вималювала жахливу картину: КГБ дав завдання Винничуку звести Пушика з Чубаєм, простежити за реакцією народного поета і доповісти, куди треба. Ще довго ця пригода не давала Пушикові спати, кидаючи у піт, він багато думав, аналізував, пригадував кожне слово, сказане ним, і чекав, чекав, що ось прийдуть за ним і скажуть: «Вихаді, дарагой!»

Після цього він зі мною не вітався, а якось, ідучи в ком-

панії прихильників свого небуденного таланту і зустрівши мене посеред вулиці, вигукнув так, аби усі чули:

– Тобі я руки не подам!

– То був жарт, – кинув я.

– За такі жарти морду б'ють! – вигукнув Пушик таким басом, що сполохав горобців у себе над головою.

Переляканий на смерть Пушик з тих пір усіх попереджав, що зі мною треба бути обережним. І коли я опублікував критичні статті щодо примітивних мемуарів Романа Іваничука, Пушик на Пленумі Спілки письменників заявив, що коли Винничук не припинить шельмувати Іваничука, то він розповість, чим я займався у Франківську. Одна з найбільших брехень Пушика та, що я начебто спеціально їздив до Франківська на якісь судові процеси і давав свідчення. На жаль, хитрий трибун виголошував оце все лише усно, інакше б я мав змогу подати до суду.

Кілька років тому Пушик у «Літературній Україні» згадав знову про той випадок, натякаючи, що справа була все ж таки підозріла.

Панночки з Майорівки

Ми з Грицьком частенько заходили у гості до двох симпатичних панночок: Данусі і Галюсі. Панночки були дуже гостинні і частували нас смачними обідами та різним печивом – тортами, пляцками, перекладанцями. Стосунки в нас були платонічні. Які наміри були у панночок щодо мене, я й не підозрював, поки одного разу не засидівся у них допізна й не лишився у них на ночівлю.

Я ліг спати, але не міг заснути – мене мучив голод, того дня я прийшов до них аж увечері, і вони пригостили мене лише чаєм. Я посоромився попросити чогось більшого.

Панночки мешкали в камениці, довкола якої був сад і город, на городі дозрівали помідори. Довго не думаючи, я тихенько вибрався на город. Ніч була місячна, ніч була ясная, хоч помідори збирай. От я сів собі навпочіпки та взявся вечеряти. Коли чоловік голодний, то відсутність солі – не така вже й суттєва річ.

Раптом моє мирне чавкання перетворилося на спазматичне «Гик!» З глибини саду повільно випливало на мене щось біле й повітряне, воно мовби плило понад землю, не створюючи жодного галасу. Помідори в шлунку вирішили, що саме час повернутися назад тією ж дорогою, якою туди потрапили. Волосся моє стало дуба, з роззявленого від жаху писка цівкою тік помідоровий сік. І тільки-но я хотів пере-

хреститися й промовити «Всяке диханіє да Бога хвалить!», як примара наблизилась, і я відчув, як помідори в шлунку перестали бунтувати. Переді мною стояла бабця, котра вночі полюбляла тихенько спати собі в садочку.

– А-а, то ви, – прокректіла вона. – А я думала, жи то злодій. А то – зеть. Ну їжте си, їжте. Може, вам хліба винести?

– Ні-ні, – вжахнувся я ще більше. – Я вже не голодний.

І вихором помчав до хати. Зеть! – ось хто я, дійшло до мене. Чубай вислухав пригоду і сказав:

– Женись, дурний. Я буду до вас по неділях на обіди ходив.

– А на котрій?

Чубай наморщив чоло...

– Добре було б на обох...

– Треба подумати.

Думання йшло туго. Чубай запропонував провідати панночок і на місці вирішити проблему. З тієї нагоди я навіть напуцував мешти. Яке ж було наше здивування, коли на столі, крім чаю, більше нічого не з'явилося, ми просиділи зо дві години – стіл далі порожній. Що ж це мало означати? Далі сидіти не було сенсу, і ми попрощались.

Дорогою Гриць сказав:

– Тепер ти зрозумів?

– Що?

– Вони закохані.

– В кого?

– В тебе, йолопе.

– Обидві?

– Повір мені на слово! Знаєш, чому вони нас сьогодні не вгощали? Бо чекають, що ти будеш сватався.

– Ну, я ж не можу – до обох!

– Тоді гаплик – по наших обідах.

Еге, це була велика втрата. Я гарячково роздумував, як врятувати ситуацію.

Я мешкав тоді на квартирі у хлопця на прізвисько Квіця, а точніше Квіця Стратікастер – від назви моделі електрогітари «стратокастер», бо Квіця був схиблений на рок-музиці, і щойно вмикалася яка-небудь грайка, відразу починав теліпатися, смикатися і гойдатися, а ще він час від часу перебирав струни уявної гітари і видобував з вуст чергову ноту, яка імітувала звучання гітари, та ще й не якої-небудь, а скажімо Еріка Клептона або Джона Гаррісона.

А що Квіця навчався на німецькій філології, то мене раптом осяяло.

– А давай приведемо їм Квіцю і скажемо, що він українець з Німеччини!

У Чубая загорілися очі. Ми відразу ж поїхали до мене і почали переконувати Квіцю зіграти роль українського емігранта, Квіця нізащо не погоджувався і лише, коли я обіцяв його зазнайомити з Віктором Морозовим, він зм'як, бо балдів від «Арніки» і самого Морозова, який тоді грав на тан-

цях у клубі міліції. Ті танці перетворювалися на концерти, і багато людей різного віку приходили сюди лише для того, аби послухати, як співає Віктор «Панну Інну» чи «Шуге бебі лав». Ми з Грицьком та Олегом Лишегою теж приходили сюди, сідали під стіною на бильцях крісел і слухали концерт. Посеред зали тряслися танцюристи. Час від часу Віктор зі сцени гукав щось нам або присвячував якусь пісню – і тоді сотні пар очей зиркали у наш бік із неприхованою заздрістю. Після танців ми набирали вина і зашивалися куди-небудь у затишну місцину.

Коли Квіця погодився на нашу пропозицію, Чубай попросив його показати свій гардероб. Квіця не міг похвалитися фірмою.

– Не біда, – сказав Чубай, – позичимо у Віті.

– У Морозова? – захлинувся від щастя Квіця.

– Ясне діло. Він, зрештою, піде з нами.

Цікаво, що сам Морозов анічогісінько про наш план не знав.

У п'ятницю надвечір ми завітали з Грицьком до дівчат. На цій попередній візиті наполог сам Грицько.

– Розумієш, ми ж не можемо з нашим емігрантом впасти їм, як сніг на голову. Вони ж мусять підготуватися. Зварити, спекти...

Чубай завше умів мислити практично. Посидівши – за чаєм!!! – з годинку, ми почали прощатися.

– Куди ви?

– Їдемо в аеропорт. Зустрічати літак з Москви.

– А хто має прилетіти?

– Та один німець з Франкфурта. Ну, ми пішли.

– А що то за німець? – пожвавішали дівчата.

– Взагалі він українець, батьки його емігрували. Цікавий хлопець. Привезе мені якісь книжки, – говорив Чубай таким тоном, мовби йому ті книжки щодня привозили.

Вже на сходах дівчата нас наздогнали і:

– Приходьте до нас завтра на обід, добре?

О-о-о! Нарешті! Тільки цього ми й чекали.

– Ой, у нас дуже насичена програма, – похитав головою Гриць. – Мусимо ще зустрітися з Морозовим, потім...

– А ви з Морозовим і приходьте, – не вгавали дівчата.

– Ну, хіба на годинку...

Коли ми вийшли, я штурхнув Грицька:

– Якого ти біса бовкнув, що на годинку?

– Дурний! Я знаю, що кажу. Коли вони будуть думати, що ми прийшли на годинку, то стіл до нашого приходу уже буде ламатися від наїдків і напоїв. І нам не доведеться нудитися під час довжелезної увертюри. Ненавиджу чекати, поки накриють стола.

– Я теж.

– От бачиш!

– Здалося б, нарешті, й Морозова посвятити в наш план.

– Зараз і посвятимо.

Ми поїхали в клуб міліції, дочекалися кінця танців і роз-

повіли Віктору, що його завтра чекає. Вагався він не довго.

– У мене, правда, по обіді репетиція, – сказав він, – то я довго не буду.

Морозов також обіцяв подбати про гардероб Квіці. Віктор часто гастролював і мав змогу отоваритися фірмовими речами, йому легко було підшукати що-небудь для нашого «німця».

Наступного дня четверо авантюристів вирушили на акцію. Всю дорогу ми з Грицьком повчали Квіцю, як треба розмовляти, як тримати виделку і ножа, як пити з фужерів і т. д. А треба сказати, що Квіця був нормальним бухарем, з цирозом печінки. Зате він знав німецьку. А треба ж ще розмовляти й українською без русизмів і бажано з легким акцентом.

– Ти не маєш права вжити жодного російського слова.

– А якщо я в той момент не згадаю українське?

– То й добре. Це навіть прекрасно – кажи німецьке.

Як і передбачив Грицько, нас уже чекав розкішний стіл. Шлункові соки радісно заграли гейзерами. Крім дівчат була ще їхня молодша сестричка і цьоця-молодичка, усі були збуджені, вифранчені і з фризурями, як на випускний вечір.

Наш німець, шойно переступив поріг вітальні, в одну мить втратив дар мови. Він тупцяв на одному місці і шукав, де подіти руки – то закладав їх за спину, то ховав у кишені червоної картатої маринарки, то поправляв краватку, то пересмикував плечима. Маринарка була трохи великувата, бо Квіця був худіший за Морозова.

Нарешті нас запросили за стіл, але й тут Квіця ніяк не міг отямитися. Коли його про щось запитували, він відповідав рубаними фразами, дуже коротко, часто робив паузи і стріляв очима то на мене, то на Гриця.

– Хто то такий? Звідки він взявся? – жартував тихенько мені на вухо Гриць, водночас втішаючись завареною нами кашею.

Квіця тільки пригублював чарку, бо ми йому пити заборонили, щоб не понесло, і з заздністю дивився, як ми спорожнюємо свої. Звідкись узялась гітара, і панночки напосілися, аби Віктор заспівав. Це не був надто відповідний момент, бо саме принесли печену гуску.

– Ой, хлопці, – зітхнув Віктор, – здається, я вже на репетицію не потраплю.

Закінчився вечір тим, що між Галюсею і Квіцею зашпорталася любов. Цього нам якраз і треба було. З того дня знову чекали нас гостинні столи з обідами, все повернулося на свої круги, але тепер ми уже приходили не вдвох, а втрох. Квіця, який досі не губився в товаристві дівчат, у ролі німця був скований і не знав, з котрого боку має підкрататися до Галюсі, я радив йому не квапитися, пояснюючи, що він же ж інтелігент, а Галюся цнотлива львівська панна.

– Мені здається, я повинен сьогодні її поцілувати, – надокучав мені своїми бздурами з самого ранку.

– Спробуй тільки, – говорив я грізним тоном і випихав його за двері...

Але Квіця горів, палав і стриму не було. Ми з Грицьком відчували, що все наближається до логічного завершення. Одного дня Квіця нам сказав, що Галюся в нього закохана, він теж втріскався по самі вуха і збирається їй у всьому признатися. Ми з Грицьком перезирнулися.

– Квіця, – сказав Грицько, – підійди до дзеркала.

Квіця слухняно підійшов до дзеркала.

– Подивись уважніше і скажи, що ти бачиш?

– Не по-о-няв!

– Тоді я тобі поясню. Напруж свої мізки і подумай: що в тобі могла знайти така гарна дівчина?

– Ти що, мене ображаєш?

– Ні. Констатую факт.

– Ну, добре, і що вона в мені знайшла? – поцікавився Квіця.

– Я тобі поясню: німця.

– Не може бути.

– Вона ж думає, що ти її забереш на Захід, – сказав я. – А ти її можеш забрати хіба до баби на село.

– Це неправда, – злився він. – Я вам доведу!

– Ну, все, гавкнули наші обіди, – зітхнув Гриць.

Була неділя. Квіця вбрав мої мешти, вилив на «чайник» півпляшки якоїсь лаванди, вкрав у мами три карбованці на квіти і пішов свататись. Повернувся Квіця опівночі. Я вже спав, але він мене розбудив і почав зі сльозами на очах розповідати про своє падіння.

По кількох місяцях облоги фортеця врешті готова була вивісити білий прапор. Галюся дала себе розібрати, але в ліжку конче прагнула почути про перспективи на майбутнє, бо то у них там, у Німеччині, прийнято, що до шлюбу лізуть у ліжку, а в нас інакше, в нас традиції і таке інше. І тут Квіця, обслинюючи її лебедині ручки, з завмиранням серця починає оповідати, що він зовсім не українець з Франкфурта, а місцевий хлоп з Личакова, і що то тамті два шалапути його намовили, а він і не сподівався побачити тут таких гарних, таких порядних панночок, яких просто-таки гріх обманювати, гріх, який він готовий спокутати, і що якби не знайомство з живим Морозовим, то він би ніколи на таку авантуру не підписався, і що йому жахливо як незручно і... і... і...

Гарненькі кругленькі оченята Галюсі стали ще круглішими, обуренню її не було меж, вона зірвалася з ліжка і покликала Данусю, удвох вони викинули бідолашного жениха на вулицю і заповіли, аби й дорогу назад забув.

– Хіба ми тебе не попереджали? – спитав я.

– А мо... мо... може, ти пі-пі-пі-деш і скажеш їм, що я пожартував? – з надією лопотів бідолаха.

– Не думаю. Ти ж, матолку, коли зізнавався їй у всьому, то, напевно, перейшов на людську мову без діаспорних викрутасів, еге?

– Пе... пе... перейшов... О-о-ой, я-а-кий же я му-да-ак!

Грицько на Кульпаркові

Більшість моїх знайомих відмазалися від армії саме таким чином, що лягли на якийсь час до психдиспансеру. Гриць не був винятком, він теж провів там два місяці, але мав змогу виходити в місто і, коли ми здибалися, розповідав про вар'ятів, що то дуже милі люди. Серед них навіть траплялися поети, вірш одного такого хворого він цитував напам'ять. Пригадую тільки щось про море, а останній рядок звучав так: «Море – це мій гудзик».

Гриць казав, що у тій лічниці йому дуже добре, має багато вільного часу і може писати. На прохання головного лікаря оформляв стінну газету і публікував вірші хворих. Але ввів цензуру: вірші мусили бути українські. Бідні вар'яти, які писали російською, мусили перекладати свої творіння на українську, в результаті виходили верлібри, бо їм уже ліньки було римувати вдруге.

Якась медсестра симпатизувала йому і час від часу запрошувала до своєї комірки, де вони там пили спирт, розпустивши його чаєм. Медсестра була молода і закохана в поезію. Гриць читав їй вірші, а вона не могла надивуватися, що він тут робить і поривалася його визволити, бо про те, що Гриць перебував у лічниці добровільно і по благу, знав тільки головний лікар.

Грицькові фантазії

Він любив усе перебільшувати. Наприклад, прочитавши третій том «Литературная история США», заявив: «Там уся книга тільки про Паунда і Еліота». Насправді про них писалося не так і багато, навіть нема окремого розділу. Думаю, що він усього тому не прочитав, а лише вибірково. Взагалі він читав мало, тобто у ту пору, коли я його застав, бо до нашого знайомства він уже був напханий по саму зав'язку і, хоч різниця у віці була невелика – три роки – часто мене ошелешував якоюсь інформацією. Правда, не раз вона була висмоктана з пальця і поставала у його голові чисто інтуїтивно.

Скажімо, називаючи ім'я якогось відомого американського письменника, повідомляв, що той на радіо «Свобода» днями згадав Чубая. Легенду про те, як у Львові давав концерт Чеслав Немен – улюблений його співак, – він розповідав геть усім. Родзинкою цієї легенди було те, що серед концерту Немен раптом гукнув у залу: «Чи єст ту муй пшияцель Гжегож Чубай?» Гриць, ясна річ, підвівся і гукнув: «Є!» А Немен: «Но то teraz співам для Гжегожа!»

Я в цю байку не повірив.

Коли у січні 1972 у Чубая зробили обшук, перед тим вилучивши у Чорновола примірник «Скрині», Гриць опинився в тюрмі КГБ. «Хочу заявити, що провівши три дні в слідчому ізоляторі Львівського КДБ, – напише він у протоколі, –

я запевняю, що зрозумів всі свої помилки, і надалі в моїх творах не з'явиться нічого подібного до поеми «Вертеп» і до віршів цього періоду, в яких були антирадянські місця, наклепницькі вигадки на радянський державний та суспільний лад. Я запевняю органи державної безпеки, що своєю дальшою поведінкою в суспільному житті буду гідним носити звання громадянина Радянської країни».

Його відпустили, але ніколи не дали спокою, постійно викликали і розпитували то про того, то про того. І йому навіть легше було, коли персонажі тих розповідей зникали з його поля зору.

– Вчора я був там, – не раз казав мені. – Питали про тебе.

Це була звична для нас розмова, побувати в КГБ для нас було так само буденно, як нині піти до церкви на сповідь. Але й моя присутність у колі його знайомих давалася Чубаєві нелегко, бо ж я мимоволі ставав причиною його викликів до КГБ.

Одного разу – це було в 1975 році, коли ми з Олегом Лишегою завітали до Грицька, – він почав шпигати мене якимись кпинами. Коли ми бували вдвох, здавалося, нема на світі ближчих друзів, але в присутності ще когось Чубай любив ставати колючим і в'їдливым.

На ті його кпини я теж не стримався і щось бовкнув. Урешті він зірвався і з криком «Якого чорта ти приїхав сюди до Львова?!» кинувся до мене. Кричав він істерично, по-бабськи, і це мене навіть налякало, бо ніколи раніше я його в та-

кому стані не бачив. Він повалив мене на канапу, я вибор-сався і, пославши його у відомому напрямку, пішов з хати. Галя пробувала Грицька заспокоїти, але він верещав і шар-пався. Очевидячки, це вже йому сильно наболіло, бо він не був п'яним. Ми з Олегом вийшли на вулицю, але Чубай ви-біг за нами.

– Стій! Стій! – кричав. – Я тобі покажу!

Він наздогнав мене і знову шарпнув за руку, ми вдарилися об металеву сітку. Цей дивний вияв агресії не викликав у мені жодного бажання обуритися чи спробувати боронитися. Було смішно. А це ще його дужче дратувало. Олег пробував його заспокоїти. Врешті я вирвався і пішов, Чубай, важко дихаючи, кричав щось навздогін.

Але після того випадку ми не бачилися не більше двох тижнів. При першій нагоді ми помирилися, тобто факту при-миріння як такого й не було, ми побачилися і почали спіл-куватися так, мовби тільки вчора бачилися. І коли пізніше я, натякаючи про цей випадок, говорив Грицькові: «Та ти ж пришиблений», – він тільки сміявся.

Жарти Чубая

Ми з Чубаєм вирішили провідати одного знайомого науковця, але не застали його вдома. І тут Грицькові спадає на думку вчудити веселу річ: опечатати його квартиру. Він саме купив своєму малому пластилін і, відламавши шматочок червоного, приліпив його на дверях на самий замок, розплескав і поставив «печатку» п'ятикопієчною монетою. Виглядало цілком не зле.

Зараз це скидається на невинний жарт, але не в ті часи. Науковець, повернувшись додому і побачивши, що його квартира опечатана, ледь не зомлів. Він відразу помчав до батьків своєї жінки, знаючи, що вона там, і розповів про те, що сталося щось страшне: помешкання опечатане!

Тесть був військовим у відставці і підняв на ноги усіх своїх знайомих, де тільки міг. Ніхто нічого не знав. Врешті ввечері тесть, прихопивши міліціонера та понятих, вирушив особисто пересвідчитися, чи так це, як розповів зять.

Прийшовши на місце, вони побачили, що то ніяка не печатка. А науковець у цей час нервово куриє і докінчує пляшку горілки у батьків жінки. Він так ніколи й не довідався, чий це жарт. А ми, дізнавшись, який кіпіш зчинився і що він пережив, так і не відважилися йому в цьому признатися.

Маленька радість

В Грицькові постійно нуртувало бажання щось вчудити. Інколи те, що ми собі дозволяли, аж ніяк не пасувало дорослим людям. Якось ми провідали мою дівчину, яка мешкала на Маяковського (теперішня Левицького), пообідали, вийшли і чимчикуємо до центру.

Раптом Чубая зацікавила одна з брам, він запропонував піти подивитися, що там за брамою. Ми зайшли, побачили якийсь вітраж, по обидва боки сходової клітки були двері з масивними клямками у вигляді дуг. Ці дуги привернули нашу увагу, і Гриць сказав:

– Давай запхаємо туди патики.

Ідея полягала в тому, що запхані патики не дозволять відкрити двері зсередини. Ми хутенько знайшли патики і запхали в ті дуги. Та щойно це зробили, як в одних дверях почувся скрегіт ключа, хтось шарпнув двері зсередини і не зміг відкрити. Ми кинулися навіткача. А за спинами уже було чути, як палка впала, і хтось лається, а ми біжимо вулицею і відчуваємо неймовірну втіху. Нам було страшенно весело, ми просто захлиналися від щастя, перехожі озиралися на нас, але нам було начхати.

Ансамбль баняка і унітаза

Що може бути жахливіше за музику у виконанні не музикантів і за спів у виконанні не співака?

А саме такий концерт відбувся одного разу на Погулянці. Лишега вирішив проспівати свого вірша, Чубай сказав, що до співу мусить бути акомпанемент і розподілив «інструменти». Я мав грати накривками баняків, Гриць на губній гармошці, Віктор Морозов на гребінцю, Галя Чубай імпровізувала шум моря і крики чайок, спускаючи час від часу воду в унітазі, художник Валерій Шаленко шурхотів целофаном, а Лишега співав свого вірша, в якому власне і йшлося про море і чайок. Пронизливий Олегів козлетон, напорюючись на дику какофонію нашого ансамблю, намагався вирватися кудись попід стелю, вилетіти на волю, але вікна були передбачливо замкнені, щоб не стривожити сусідів, які були непричетні до високого мистецтва. При цьому ми немилосердно реготали. Уся ця жахлива композиція була записана на магнітофон і збереглася.

Стадіон

Був, здається, 1978 рік. «Карпати» грали з донецьким «Шахтарем». Я футболу не цікавився і на стадіон не ходив, але Чубай заповзвся мене затягти на той матч.

– Дурний! Ти не знаєш, де справжня Україна! Тільки на стадіоні її відчуєш!

Матч відбувався якраз у Великодній понеділок. Грицько прихопив з собою кусень паски, крашанки, ковбасу, я взяв пляшку горілки, і ми поперли на стадіон. Народу було стільки, що у наш час і не снилося. Але що за видовище! У всіх на колінах або поруч на лаві – наїдки, напої, усі щось жують, п'ють, чоломкаються, обнімаються.

Врешті команди на полі. А за добрих півгодини до того публіка посилено причащалася. Можете собі уявити, який гамір там панував. Хтось гукнув: «Бий москалів!» і його підхоплює цілий хор голосів. Якийсь дзядзьо махає капелюхом:

– Курва маць засрана! Ти, матолку їден! Куди б'єш? Тебе шо – тато пальцем робив чи отвірторкою? Вперед! За Україну!

Гриць мене штурхає:

– Наллєм йому?

– Ясно!

І я наливаю дзядзьові стопочку:

– Слава Україні!

– Слава героям, хлопаки!

Гриць йому подає канапочку, але дзядзьо відволікається лише на хвильочку, бо не може лишити без нагляду стадіон, бо без нього все пропаде, все западеться, і вже з повним писком волає:

– Пасуй Міськови! Міськови давай, ти, хруню зацофаний! Шоб тебе качка брикнула! Шоб тебе рідна жінка не пізнала, а сусідка не дала!

Інший дядько махає півметровим кавалком ковбаси і кричить:

– Габовда! Габовда! Ти шо, нинька не їв? Йди сюди, я ті ковбаси дам!

Крик, галас з усіх сторін, люди обіймаються, братаються, разом п'ють і закусують, запах вуджених ковбас, шинок, горілки витає у повітрі і лоскоче ніздрі. Такого дива я ще не бачив. А по грі, коли наші виграли в донецьких москалів, юрби народу висипалися зі стадіону і, побравшись за руки, рушили вулицями вечірнього Львова. Попереду хтось щось кричить, скандує, інші підхоплюють. Ми з Чубаєм крокуємо в шерензі, овіяні цим неймовірним магнетизмом юрби, готові в таку мить на все – на барикади, революцію, смерть.

І я тоді побачив, що Україна таки не вмерла, вона ще живе і не тільки нам, інтелектуалам, світилася її зоря, але й оцим простим дядькам, школярам і навіть пиякам.

Чубай і євреї

Чубай до євреїв ставився цілком нормально, як і до будь-якого іншого народу, не любив лише «руських євреїв», які відхрещувалися від свого єврейства, які зрікалися своїх родових імен і прізвищ і ставали Озеровими, Соколовими, Орловими і т. д. Якось Грицько привіз із Москви довідник Союзу пісателів Москви, де вказано було дійсні прізвища цих літераторів, більшість із них були євреями. Сходознавці, пушкіноведи, перекладачі були євреями сливе поголовно. Грицько був також свято переконаний, що і Пушкін єврей, бо ж по дідові був Абрамович. Цього для Грицька було достатньо.

Якось я сказав, що Баратинський оригімальніший за Пушкіна, бо Пушкін багацько своїх віршів просто передер у французів.

– Та й він єврей, – відмахнувся Грицько.

– Хто – Баратинський? – здивувався я.

Відповідь звучала безапеляційно:

– Євгеній Абрамовіч?

Промовивши це, Чубай мовби вирішив будь-які сумніви, щодо походження Баратинського, хоча в ті часи Абрамом, Давидом чи Ісааком могли назвати і християнина.

Колоритним персонажем був Сергій Ф. Він керував літературною студією в РОКСі і згуртував довкола себе російськомовних інтелектуалів. Розмовляв Сергій винятко-

во російською, був і сам неабияким інтелектуалом, нарівні з ним міг дискутувати хіба Роман Кісь, бо я настільки філософією і новітніми течіями в літературознавстві та лінгвістиці не переймався.

Я вже казав, що Гриць позаочі міг бути в'їдливим. Не пошкодував він і Сергія, написавши у 1978 році вірша, якого пізніше Віктор Морозов поклав на музику і частенько виконував у нашому товаристві. Досі ця пісня не публікувалася, я ж дозволив собі лише прізвище героя скоротити.

Ф. Сергей – не єврей,
Ф. Сергей не жид.
Ф. Сергей-неєврей,
По лесу бежит.
Он бежит і пайот:
«Я не тот, не тот.
Может бить, что муравей,
Может салавей,
Даже, может, Бармалей,
Только не еврей».

Вторіт не єврею
Птічек сводний хор.
І запел под елью
Рабін мухомор:
«Что за наказаніє,
Что за срамота,
Что за абрезаніє

В етаво Ф...та?»

Ф. Сергей – не єврей,

Ф. Сергей – удод.

Он бежит і пайот:

«Я не тот, не тот.

Может бить, что Галілей,

Может, Апулей,

Даже, может, мавзолей,

Только не єврей».

Вторіт не єврею

Птічек сводний хор.

І вопіт под елью

Рабін мухомор:

«Не пиліт дарожка,

Не дрожат кусти.

Пушкін бил євреєм,

Будеш ім і ти».

Спільні смаки

Одного разу Грицько, побачивши в моєму туалеті – а то була стара дерев'яна буда в кутку подвір'я – нічого не варту книженцію Володимира Дрозда, – сказав:

– І в мене в кльозеті висить така сама книжка.

Льоня Швець на те пожартував:

– Це свідчить про ваші спільні смаки.

– Це скорше свідчить про спільні смаки наших задниць, – відказав Гриць.

Облом

1979 Новий рік я зустрічав у товаристві Грицька і Галі Чубай у мене вдома на Замарстинові. Чому нас було тільки троє? Бо інколи і на хитрого лиса трапляється інша хитрість.

Я зустрічався одночасно з двома дівчатами – Надею і Танею. І спланував цей вечір таким чином, щоб зустріти Новий рік з обома, але щоб вони не пересіклись. Отже Таня мала приїхати о сьомій вечора, а об одинадцятій на таксі їхати до своїх батьків, Надя жила неподалік і повинна була прийти після одинадцятої.

Усе мало грати, як за нотами. Але не зіграло. Усі мої дівчата полюбляли попліткувати з моєю сусідкою, і коли приходили до мене, то забігали й до неї. Я тут теж намагався усе регулювати, аби вони не зустрілися, але ж телефону у мене не було, і одного разу за кілька днів до Нового року вони таки перетнулися у сусідки за моєї відсутності. От вони там і порозумілися й вирішили мене провчити – не прийшли обоє.

З Танею після цього ми розбіглися, а з Надею я помирився. Чесно кажучи, це навіть добре, що так сталося, бо ми собі утрюх цілком не зле відсвяткували. Нам було про що поговорити. І я навіть думаю, що присутність дівчат, які мали зовсім інші культурні інтереси, ніж ми, тільки б усе зіпсувала.

Очманіння

Інколи я відчував на собі якийсь магічний вплив Грицька. Одного разу ми з ним прийшли в компанію, де я нікого не знав. Там були музиканти і художники, компанія сиділа колом на підлозі і заряджалася вином. Грицько став обходити усіх по черзі, тиснучи руку і проказуючи:

– Грицько... Грицько... Грицько... Грицько...

Я йшов за ним, ручкався і автоматично повторював:

– Грицько... Грицько... Грицько... Грицько...

Десь на середині кола я раптом з жахом усвідомив, що кажу щось не те, але вже було пізно. Всі, і в тому числі Гриць, вирішили, що це такий прикіл і зустріли це жартами. Я не став їх розчаровувати, бо насправді я це зробив необдуманно, а мовби перебуваючи під гіпнозом.

Мальва Ланда

Наприкінці 70-тих років стало дихати легше. Рябчук уже прорвався зі своїми літературними статтями і перекладами в часописи і підбив на це також мене, а Гриць нарешті надрукувався в альманасі «Вітрила» і зумів поступити в Москві до Літературного інституту.

Якось він розповів мені, що має зробити в інституті доповідь про якогось українського поета, бажано малознаного, і став зі мною радитися, кого б то вибрати. Спочатку ми зупинилися на Володимирі Свідзінському, але раптом в Грицька знову заграла жилка авантюриста і він вирішив, що Свідзінським він уже нікого не здивує, бо вже усім і так про нього безліч разів розповідав і декламував. Треба когось такого, щоб його ніхто не знав.

– Ну, тоді давай когось вигадасмо.

– Це ідея.

– Нехай то буде поетеса, яка померла замолоду перед війною.

– І вона мусить мати якийсь не тривіальне ім'я і прізвище. Щось мелодійне, лелійне...

Ми почали перебирати різні імена: Квітослава, Дзвенислава, Меланія, Рома, Дана... Врешті, з добру години катуючи на язиках усі ці імена, ми зупинилися на Мальві.

– Звучить, як халва, – втішився Гриць. – Залишається

прізвище.

З прізвищем пішло легше, ми відразу вирішили, що воно мусить бути теж двоскладове з наголосом на першому складі. І так народилася Мальва Ланда. Мені це ім'я дуже сподобалося, воно звучало так екзотично, а водночас і по-українському, що відразу в уяві сплила якась юна панна в капелюшку з квітами і в довгій сукні.

Наша розмова відбувалася у ліску на Погулянці. Ми лежали на траві, пили вино і фантазували історію життя Мальви. Вік, у якому вона мусила померти, викликав у нас суперечку, бо я пропонував двадцять років, але Гриць вважав, що варто їй додати ще кілька років, аби вона встигла більше написати.

– Для чого це? – не зрозумів я.

– Як для чого? Невже ти думаєш, що ми на якійсь невеликій добірці віршів зупинимося? Ми напишемо за неї цілу книжку віршів, утнемо роман у стилі Сильвії Плат, але такою мовою, якою він міг бути написаний в Галичині у тридцятих роках. Уявляєш, яка то буде сенсація?

– А ти знаєш, я, коли працював в архіві, то назбирав там цілу купу чистих аркушів. Їх виривали з довоєнних документів, аби папки не були такі товсті, і викидали. Так що можна навіть підробити рукопис.

Гриць загорівся ще більше, і ми домовилися, що кожен з нас спочатку напише по кілька віршів для Мальви, а після тієї доповіді, коли він повернеться з Москви, візьмемося за написання книжки.

За кілька днів ми зустрілися знову і прочитали одне одному вірші Мальви. На ту пору обоє ми вже писали верлібрами і дуже рідко вдавалися до римованої поезії, але вірші Мальви були цілком у стилі того часу.

Коли ж Гриць повернувся з Москви, то вдоволено розповідав, який фурор викликала його доповідь, як усі кинулися перекладати Мальву, і він уже навіть отримав листа, що її вірші опубліковані в якійсь алтайській газеті.

Але виявилось, що у Москві живе правозахисниця з таким самим ім'ям і причому вона єврейка, та коли Грицькові звернули на це у Москві увагу, він без тіні подиву заявив, що то мусить бути псевдонім, що, мабуть, правозахисниця чула про поетесу Мальву і взяла собі таке ім'я, не характерне для євреїв. Бо що то за прізвище Ланда, коли має бути Ландау?

Дивовижа полягає в тому, що ні я, ні Гриць ніколи про цю правозахисницю нічого не чули, ми до цього імені прийшли абсолютно спонтанно, перебравши перед тим десятки різних варіацій.

Доповіддю у Москві Гриць не обмежився і став популяризувати Мальву ще й у колі російськомовних інтелектуалів у Львові. Це товариство збиралося в РОКСІ на літературні читання, запрошували і мене з Чубаєм та Лишегою. Одного разу я читав там свою поему, а іншого разу – цілу лекцію про українську демонологію.

Коли Чубай і там виголосив доповідь про Мальву, то розгорілась дискусія, чи могла читати Мальва Ахматову і

Цветаєву. Треба сказати, що ні я, ні Гриць цих поетес не читали і ніколи не були у захваті від російської поезії того часу. Отже жодного впливу вони мати не могли, але ж не могли ми про це сказати вголос. Тому тільки й залишалося, що, переморгуючись, самовдоволено стежити за дискусією.

Не знаю, що сталося з Грицьковими віршами у стилі тридцятих років, свої я опублікував в романі «Мальва Ланда», так і не зумівши визволитися від чару цього імені. Спільного роману ми так і не написали, бо незабаром Гриць помер. Але мене не полишила та легенда, яку ми з ним про Мальву вигадали, і я через десять років використав її у своєму романі.

Гриць і його музи

Я наслухався від нього чимало історій про його любовні подвиги, які полягали, щоправда, не на тому, як він стрибнув у гречку, а на тому, як та чи інша панна на нього запала, як признавалася у коханні, яке враження на неї справили його вірші. Він потребував уваги, перебуваючи в остракізмі і внутрішній еміграції, він хотів, щоб ним захоплювалися, щоб його читали і прагнули. В тих умовах це було майже неможливо.

Замолоду і справді хочеться слави, знаю по собі, але з віком забиваєш на неї і тобі уже по цимбалах, що далі буде. Але він іще був молодим і спраглим визнання, тому шукав усе нових і нових адептів, і дарма, що то могли бути потенційні стукачі, або люди взагалі далекі від українства.

Якась романтична історія в'язала його з Катериною Горбач – донькою відомих мовознавців з Мюнхена. Приїхавши до Львова, вона закохалася в Гриця і готова була вийти за нього заміж та забрати з собою. Проте, думаю, якби то була правда, він би від такої спокуси ніколи не відмовився.

Наталка Мезенева – поетеса від Бога. Дивно, що я не почув від Грицька, що саме він її навернув на українство і навчив писати добрі вірші. Але публікуватися вона почала щойно на початку 90-х. Серед добірки віршів, опублікованих у «Дзвоні», є вірш, присвячений Григорію Чубаю:

Ніч темна, але бачу тебе
І чую твій голос
З глибини осінньої квітки.
Пригортаю пам'ять аж до тої осені,
В якій листя облетіло за ніч,
А я так і не сказала тобі «люблю».
А втім якби і сказала —
Нічого б не змінилося.
О, далека, о прекрасна пора
Наших розмов на Погулянці...

«...Всі потоки до моря плывуть,
але море – воно не наповнюється:
до місця, ізвідки плывуть ті потоки,
води повертаються, щоб знову плисти».

Вірш завершується цитатою з Біблії. А осінь – це та сама осінь, коли я з ними зазнайомився.

Ось ще один вірш, і адресат той же:

Я живу так далеко від усіх
Ніби у мушлі.
Гаснуть вечори у моєму білому тілі,

А натомість розцвітають ночі,
Де метелики сплять коло самого серця.
Їхні крильця шелестять так,
Якби твої вуста були поруч —

Тому я і не відчуваю самотності.

Навіть її поезія на диво чубаївська.

У 1977 влітку, коли я служив в армії, на Наталці одружився Лишега. Уся наша братія поїхала до Києва і потім розповідала мені, як вони гуляли, як, купаючись у Дніпрі, Наталка загубила каблучку, а Олег пірнав і пірнав, намагаючись її відшукати, а в результаті тільки застудив вуха. Я в принципі не бачив тут нічого смішного, але переповідали мені це з голосним сміхом.

Одного разу восени 1974 Гриць прийшов до мене, коли я жив на квартирі. То був період, коли Гриць приревнував Галю до одного відомого письменника і в екстазі потяв на стрипці усі її сукні. Мені він сказав, що вони розлучаються. У мене в гостях саме було дві сестри – молодша Рома і старша Віра. Я мав роман з Ромою. Якраз напередодні мені передали харчі з дому, а серед них і бутель чудового вина з чорної порічки. От ми його і цмулили. Гриць приєднався без жодних вагань, але йому не подобалося те, що ми сидимо в чужій хаті, що не можемо голосно реготати і запропонував влаштувати пікнік на природі.

Неподалік за хатою починався ліс, отже ми швидко зібрали закуску і вино та подалися на природу, хоча уже вечоріло. У лісі Гриць розпалив багаття, а я спорудив конструкцію, на якій розклав смачнучу мамину кишку. Відразу було видно, що Гриць зацікавився Вірою, а знаючи, що Віра любила по-

езію, я вчепився до Грицька, аби щось почитав.

Віра була дівчина інтелектуальна, на відміну від Роми. Я в ті часи якось не дуже прагнув розумних дівчат. Мені подобалося читати вірші паннам, які ніколи не цікавилися поезією, і спостерігати за їхньою реакцією. Якщо така панна хотіла мені сподобатися, то просила читати ще. То був непоганий тест. З розумними дівчатами було інакше – вони усі просили читати ще. І в цьому була проблема.

З Ромою я відпочивав душею, тілом і мозком. Це все одне як тепер поїхати влітку до Хорватії, розлягтися на пляжі догори пузом і балдіти від нічогонероблення. Але її старша сестра була інша, хоч і закінчила торгово-економічний. Вона багато читала, ходила у філармонію і до театру. Правда, був один нюанс: Віра була заміжня. Чоловік їй попався кретин. Віра була середнього зросту і дуже худа. То не був мій смак. Рома мала форми в міру заокруглені, і була потульна, як кицька. Ми з нею практично не розмовляли. А навіщо? Усе було й так зрозуміло.

Вечоріло. Ми сиділи довкола багаття, розбившись на пари і тулячись одне до одного, й пили вино. І тут Гриць почав читати вірші.

Господи! Як я маю передати те читання, яке ще й досі бринить його голосом у мені? Як передати це на папері? Його теплий оксамитовий голос обволікував усе довкола, закутував, як шовкопряд лялечку, його голос проникав до глибин ества, вивільняв якісь забуті асоціації й спогади, а по-

тім підносив на хвилях і лагідно вигойдував, котячи душу, наче м'ячик плесом озера, усе далі і далі в якусь незвідану просторінь, в світ сьйливих сновидінь... Усе завмирало у ту мить, здавалося, й ліс заляк і наслухає, втишивши пташок, які ще вовтузилися у гніздах, стриноживши легенького вітерця і стримавши течію струмочка, який ще перед хвилиною дзюркотів неподалік, а тут раптом завмер і теж став наслухати.

І я бачив, як Віра усе ближче і ближче тулиться до Грицька, як заплющує очі, і пливе, пливе на хвилях його голосу, готова тепер на все... Навіть Рома стиснула мою руку так міцно, наче боялася, що хтось нас роз'єднає, а її гострі пазурчики ледь не пробивали мою шкіру.

А потім ми відпровожували дівчат, які жили в різних кінцях. Яке ж було моє здивування, коли вранці я знову побачив Грицька і Віру. Виявляється, вони усю ніч гуляли бозна-де, навіть забрели на Кайзервальд. Обоє трусилися з холоду й мали мокрі від роси ноги. Я налив їм гарячого чаю і міцної настоянки на травах. Ми були самі, господиня пішла на роботу, а Квіця на науку. Мені пора було йти в наукову бібліотеку – я працював над книгою з української міфології – і я залишив їх на самоті.

Опісля Гриць ще кілька разів здибався з Вірою і розповідав, що вона готова заради нього кинути чоловіка, що чоловік уже щось запідозрив, і почав за нею стежити, а то якось навіть побив її.

– Доведеться з ним поговорити, – казав мені Гриць, натякаючи на специфічну чоловічу розмову. – Підеш зі мною?

– Ні, я не любитель таких сцен. Візьми краще Ромка.

Ромко – один з тих нових Грицькових знайомих, які не мали жодного стосунку до мистецтва – був футболістом, хлопцем здоровим і прямолінійним, завше готовим зацідити кому-небудь в писок. Ідея Грицькові сподобалася, бо невідомо було, що то за тип, той Вірин чоловік. Опісля я почув історію цього походу полку Грицькового.

Чоловік Віри працював у науковому інституті інженером, Гриць і Ромко підстерegli його після роботи.

– Ти знаєш, коли я побачив його, я пошкодував, що Ромка взяв, – розповідав мені опісля. – Ти б бачив це гімно! Миршаве, мале, лисе. Я підійшов і кажу: «Якщо ти ще раз торкнешся до Віри бодай пальцем, я тобі виб'ю всі зуби і заставлю їх проковтнути». Він поблід, затрусився, а Ромко збоку стояв і мовчав, а я підступив до нього і взяв його за гудзик: «Ти зрозумів?» – отак його взяв, отак, шарпнув і відірвав гудзика...

– Та ти тільки мого гудзика не відірви...

– Не, я тільки показую. А Ромко стояв і мовчав. Він кивнув, що усе зрозумів, я кинув йому відірваного гудзика в кишеню сорочки і відпустив. А Ромко стояв і мовчки всміхався. А той йде і озирається, чи ми за ним не біжимо.

З усього виглядало, він був дуже гордий собою. Я похитав головою.

– Не знаю, чи був би такий ефект без Ромка.

– Я ж тобі кажу: він стояв і мовчав.

– А навіщо йому щось говорити? Здоровий хлоп, кулаки, як гирі, ніс перебитий – стоїть і мовчить. І при цьому сопе?

– Н-ну, сопе... – погодився Гриць, бо оте Ромкове сопіння, коли він гнівався, було нам обом знайоме. – Але я міг його й не брати.

Йому все ще хотілося показати, що він теж крутий чувак, і я перестав його діставати.

– Та це добре, що ти його взяв, маєш тепер свідка. А то цей клієнт міг порвати на собі сорочку і написати заяву у міліцію.

– Справді. Я не подумав. Добре, що я Ромка взяв.

Пізніше улюбленим жартом Ромка була інсценізація в товаристві тієї історичної сцени, як Чубай приборкує чоловіка-садиста, а я щоразу під'юджував:

– Ромчику, ану покажи, як ти сопів.

Смерть

Рябчук висловив думку, що смерть Чубая була формою самогубства. Щось у цьому було, Гриць знав, що з його хворими нирками вживати алкоголь не можна, а все одно пив, а під кінець життя деколи аж занадто. Несвідомо і я, грішний, наближав його смерть, бо удвох ми частенько полюбляли поїти за пляшкою, але найбільше він причащався в Москві, коли вчився в Літературному інституті, де його дружина не мала змоги припилувати. Повертався він звідти розбитий, у нього спухали ноги і починалися нові напади болю. Однак він ніколи не жалівся на свої болячки, і я не уявляв, наскільки це серйозно.

Весною 1982 він жив уже з передчуттям смерті, переважно перебував у лікарні. Коли ми зустрілися в квітні, я побачив, що він дуже схуд, посумнів. Ми довго тинялися вулицями, і він мене не відпускав, усе говорив і говорив, але жодного слова про хворобу. Я навіть і думки не припустив, що бачу Грицька востаннє.

Тим часом у лікарні розігрувався останній акт драми. Добре знаючи, в якому стані Чубай, завідувач відділу 5 лікарні змушував його малювати стенди та оформляти стінну газету. Як і нині, тоді теж усе вирішували хабарі.

– Дай лікареві гроші, – попросив Гриць дружину. – Якщо візьме, буду ще жити.

Галя послухала і дала лікареві п'ятдесят карбованців. Нащадок Гіппократа гроші взяв. Надія засвітилася знову: якщо взяв – отже, збирається лікувати. Але лікар уже добре знав, що шансів нема, бо ще того самого дня за кілька годин перед тим, як узяти гроші, сказав на «планьорці», що Чубай до ранку не доживе. І не помилився. О пів на другу ночі 16 травня 1982 Гриць помер на руках у Галі.

Напередодні я гостював у своїх батьків в Івано-Франківську і у ніч його смерті невідомо з якого дива напився з сусідом домашнього вина. Ніколи раніше чи пізніше я так не випивався, і було мені чомусь жахливо недобре. Я потім навіть уточнював годину його смерті й пригадував, що я робив тоді, бо ліг десь о третій.

Наступного дня, коли я приїхав до Львова, подзвонив Микола Рябчук:

– Грицько помер!

Мені мовби щось у душі обірвалось, раптом зрушилися всі загати, і хвиля розпачу залила груди, я не зміг стримати сліз, на той час це була найбільша втрата в моєму житті.

Ніколи не забуду, як ми несли труну, як стукали нею тричі в поріг, а я намагався не дивитися на мертвого Грицька, бо він для мене усе ще був живий, а потім на цвинтарі на Сихові ми побачили якусь геть мілку могилу і взялися самі її розкопувати, Микола Рябчук виголосив промову, хоча за нами стежили кагебісти і знімали усе на камеру, сподіваючись багатого улову, але нічого не відбулося такого, що б могло по-

тішити їхні чорні серця. Поминати до хати Грицькової ми не пішли, а подалися до Валерія Шаленка, і там пили, згадували, плакали, і не могли стримати сліз, і ніхто їх не соромився.

Груші в тісті

Кохання з-під знаку КГБ

То було моє перше велике кохання і, як кожне перше велике кохання, щасливе уже тим, що не завершилось шлюбом. На Світлану я звернув увагу ще в школі, хоча ми навчалися в різних класах, в інституті ми опинилися в одній групі. Нас було лише двоє з Франківська, решта біля півсотні студентів походили з районних містечок та сіл.

Світлана спочатку зустрічалася з моїм товаришем і навіть збиралася за нього заміж. Я в цю ідилію не втручався, але коли ми після другого курсу поїхали працювати піонержатами до піонерського табору в Брюховичах, Світлана сама мене виманила прогулятися пізнім вечором. Незважаючи на те, що ми були однолітками, Світлана у всьому вела перед. Перша запропонувала відокремитися від товариства, яке обмивало наш приїзд у табір, перша мене поцілувала і перша мене спокусила, цілком слушно зауваживши, що пальчик пора замінити чимось суттєвішим. Правда, це сталося значно пізніше, бо там-таки у Брюховичах вона поцікавилася у мене, коли я збираюся одружуватися. Я необдуманно ляпнув, що років у двадцять п'ять. В результаті після того, як ми ціле літо зустрічалися, вона повернулася до попереднього хлоп-

ця, вирішивши, що чекати шість років на шлюб марна справа. То було у вересні. А вже у квітні вона висмикнула мене в парк і поцілувала, повідомивши, що любить тільки мене.

В коханні можна пережити лише два найбільші потрясіння. Перше – коли ти її не добився і друге – коли добився. Оці перші побачення, тримання за ручку, несміливі пригортання, поцілунки на лавочці в парку. Невже це я? Той, про якого колись писали: цей збоченець з «Post-Поступу». Але я справді був тоді надто соромливий. І навіть наш перший сексуальний контакт був не повний, Світлана залишилася панною, в чому радісно переконалася її матінка, запровадивши її до гінеколога. Та після того ми вже сміливіше займалися любовощами, і от якогось дня Світлана повідомила, що вагітна. Ну і я, як мужній лицар, заявив, що просто зобов'язаний на ній одружитися.

Того ж дня я звістив цю епохальну новину батькам. Батьки поставилися до забаганки двадцятилітнього хлопця з повною серйозністю. Вони перш за все вияснили, хто моя обраниця, та коли дійшло до її батьків, я нічого путнього не міг сказати. Батька я не раз бачив у військовій формі, а мати була домогосподаркою. Але моїм батькам достатньо було прізвиська, аби буквально наступного дня усе вияснити. Ними опанував неприхований жах. Батько Світлани виявився начальником тюрми КГБ!

– Ти розумієш, що це означає? – запитав мій тато.

– Ні, – наївно відповів я.

– У цій тюрмі сидів твій дід, сидів я, сидів дядько Микола і стрийко Зеньо.

Я отерп. Ситуацію спробувала направити моя матуся:

– Але ж її батько тоді ще не міг там працювати.

– Може, він на початку 50-х і не був начальником, але міг бути в охороні. Повір мені, сину, туди нормальних людей не беруть. Там самі звірі. Можливо, це той самий чекіст, який вистежив твого діда! Який запроторив його в тюрму! Який полював по лісах за партизанами! Який врешті-решт і мене арештував і засадив до цюпи! Який стріляв у наших людей! У нього, може, руки по лікті в нашій крові! Ти дивився на його руки?

О-о, тато вмів промовляти. Шкода, що я в нього не вдався, а то сидів би вже у Верховній Раді, якщо не в тюрмі. Я не сказав татові, що не тільки бачив руки чекіста, а й навіть ручкався з ним і не раз ходив на пиво. Уявити звіром добродушного і товариського Світланиного татка було не просто.

Я, звісно, не признався батькам, що Світлана вагітна, тому вони не сприймали ситуацію поважно, але, побачивши, що їхні аргументи на мене не подіяли, вдалися до обхідних маневрів. То один, то другий татів колега приходив до нас до хати і, починаючи здалека, звертав розмову на всю непривабливість раннього одруження, на те, що треба спочатку закінчити інститут, а там чекає армія, і що ти собі думаєш... Делікатно також натякалося на походження панночки: а) батьки її східняки, б) батько кагебіст, в) між собою частенько роз-

мовляють кацапською, г) звати її Світлана, що це за ім'я?! Хіба українці так дітей своїх називають?

Справжньою важкою артилерією були візити дядька Миколи і стрийка Зеня, який спеціально з цією шляхетною метою примчав зі Львова. Першого я називав дядьком, хоча він нам не був жодним родичем, а тільки найближчим татовим товаришем, з яким вони разом гайсували по лісах. Микола був, як і мій тато, зубним лікарем. Він теж відсидів своє і тепер розповідав мені різні страхіття про тюрму КГБ.

– Ти розумієш, – казав він, – може, той її батько і непоганий чоловік, але ж ти потрапиш у середовище кагебістів. Ти не зможеш бути іншим, а тільки таким, як вони. Вони тебе втягнуть у свою компанію, підшукають тобі роботу, може, навіть у комітеті. Це все одно, що продати душу дияволу.

Стрийко Зеньо діяв інакше.

– Юрцю, що я ті скажу. Адиво я... мені кілька? Вже п'ятдесят, а я ще ся не вжив. І не спішу. На світі є стільки файних кубіт, що очі розбігаються. Куди квапитися? Ти ще всьо встигнеш. Ти подумай, що тебе чекає в твої двадцять літ. То ж самі клопоти. Гроші зароби, жінці догоди, вбери, далі діти підуть, пеленки, недоспані ночі, і весь час мусиш крутитися, крутитися, аби копійку заробити. А зараз ти жиєш під теплим крильцем своєї мамусі і не мусиш ніц а ніц думати. А ти ще шось там хочеш писати? Забудь. Не будеш мав часу. Хто в такому віці жениться? Та ще й на однолітці? Ти шо, з дуба впав? Ти подумай, яка вона буде за двадцять літ. Ти

можеш бути лисий, можеш бути з пузом, але в сорок хлоп, як горіх. Подивися на мене! А кубіта вже не те-е-е... А тоді хлоп зачинає розглядатися за молодими дівчатами, скакати в гречку, жінка робе скандали, вони розлучаються... і на5, маєш – ти знову парубок, але з аліментами на шії. Воно ті тре? Зачекай. Вженишся років за десять на двадцятилітній і буде фест. До того часу й ти чогось доб'єшся, не будеш ні від кого залежати...

Всі ці аргументи на мене, звичайно, впливали, бо, зрештою, я й сам не надто квапився женитися, але ж вагітність! Як на те, ситуація сама собою розсоталася, бо за кілька днів Світлана повідомила з радістю, що у неї була просто затримка, а зараз усе в порядку, вона не вагітна. Таким чином наша женьячка пересунулась на невизначений час, і ми собі продовжили цюпцятись.

У той час я був неабияким йолопом. Вимінявши колись у сусіда цілу купу довоєнних книг, я показував їх друзям, а якось навіть приніс в інститут на лекцію з літератури книжку Михайла Грушевського «Культурний рух на Україні». Ясно, що хтось доніс у КГБ. І ось тато Світлани поцікавився:

– А що то в тебе за книжка Грушевського? Дай мені почитати.

Я й дав. Ми зустрілися з ним на вокзалі, бо, виявляється він того дня там мав чергування. Я ніколи не думав, що вокзал знаходиться під пильним оком КГБ. Правда, чекісти там не марнували часу і культурно відпочивали у вокзальному

ресторані. Майбутній тесть мене теж запровадив до ресторану, ми випили пива, побалакали про те, про се, і він порадив мені бути обережнішим. Несподівано підвалив до нас якийсь здоровань з рукою на перев'язі.

– Привіт, Вань, – кидає він.

– А што ето у тебя с рукой? – питає батько Світлани.

– Барьба пад адеялам дала свай аслажненія. А ета кто? Наш? Наш?

– Не савсем. Ета мой будущий зять.

– А-а, значіт, будет наш.

І тут мене пойняв жах. Наш! Це слово мене вбило. Батькам про цю здибанку я не розповідав з огляду на те, що улюбленою книжкою тата був «Тарас Бульба». Але тоді вперше у мою душу закралися сумніви щодо мого вибору. Я сказав Світлані, що одружуватися мені ще зарано. А за кілька днів мене вперше викликали в КГБ.

Світлана ще до закінчення навчання в інституті у травні вийшла заміж за якогось свого однокласника і навіть запросила на весілля, та я не пішов. В очах однокурсників усе виглядало так, наче я зазнав поразки і мушу дуже пережити. Молодий викладач Михайло Кочерган, зараз відомий мовознавець, навіть сказав мені:

– За щастя треба боротися.

Я усміхнувся:

– Це якщо ти переконаний у своєму щасті.

Кохання на тлі духів

Вона називалася Іра. Була невисокого зросту, але мала досконалу фігурку з апетитними ніжками, великі здивовані очі і чутливий ротик. Я відразу на неї запав, щойно побачивши серед гостей на весіллі однієї знайомої.

Я був студентом на останньому курсі педагогічного, Іра – на першому політехніки. Був 1973 рік, я жив ще тоді в Івано-Франківську. То був останній безхмарний рік мого життя, попереду нові виклики в КГБ, обшук, втеча до Львова, праця не за фахом, богемне життя...

Оскільки нам випало сидіти разом, то я й узявся її розважати. І от, коли я на свою голову пригостив її кількома історіями про духів, вона вже від мене не відлипала. Ціле весілля я танцював лише з нею, а вона весь час просила щось розповісти.

Після цього ми почали зустрічатися, і щоразу я мусив розповідати нову історію про духів, відьом, чортів, русалок, упирів та іншу нечисть. При цьому ми ніколи не цілувались і не обнімались. Вона стійко тримала мене на відстані. Моторошних історій я знав безліч, бо на ту пору уже прочитав Ганса Еверса, Едгара По, Вашингтона Ірвінга, Натаніеля Готорна, Амброза Бірса, Стефана Грабинського... Я був просто таки нафарширований цими історіями, бо ж зібрав ще й цілу купу фольклорних записів про нечисту силу. Але вона

вимагала усе нових і нових історій, і незабаром я відчув, що починаю вичерпуватися, або ще гірше – повторюватися.

– Це вже я чула, – одного разу сказала вона сухим тоном учительки географії на прізвисько Кобра, з якою пов'язувала свої сексуальні марення половина нашого 10 «Б», – тільки минулого разу там закінчення було інакше.

Таємні вимріювання Кобри ніколи не втілилися у життя. Іра не мала нічого спільного з Коброю, не носила окулярів, не була довгоногою, але мені подобалася. Інколи вона дозволяла брати себе за ручку. І не більше. Інколи брала мене попід руку. І не більше. Ми гуляли маленькими вуличками, парком, інколи ходили в кіно, або на концерт, де я міг нарешті перестати молоти язиком. Це могло тривати безконечно, але я вичерпувався, я відчував уже брак сюжетів, мені нічого не залишалось, як терміново поповнити їх. На щастя, у Франківську існувала дуже добра бібліотека іноземними мовами. Там було чимало старих польських книг, були й журнали, в яких публікувалися «*opowieści z dreszczykiem*». Та небавом і вони вичерпалися, бо Іра протягом кожної здибанки потребувала не дві-три оповідки, а з десяток.

Я ніколи не вчився жодної слов'янської мови, а просто нахабно брав і читав книжку. Для цього потрібна впертість і самовпевненість. Завдяки Ірі я почав читати чеські та словацькі книжки і часописи, а далі й болгарські, сербські та хорватські. Ура! Арсенал моторошних оповідок знову поповнився! Правда, не настільки, щоб це тривало більше місяця.

Навіть якщо я під виглядом жахів переказував фантастичні оповідання, підмінюючи космітів духами, а невпізнані літаючі об'єкти – відьмами на мітлах.

Ми стали бачитися рідше. Вже по телефону вона заздалегідь цікавилася, чи відшукав я щось новеньке. Чому я ще тоді не розпізнав у ній справжнісіньку упирицю, яка висмоктує з мене мої знання, а навзамін дозволяє лише потриматися за пальчики? Як я міг бути таким дурним і наївним? Я був тоді дико недосвідчений.

Від безвиході я став сам вигадувати моторошні історії. Деякі я занотував на папері, а деякі так і стерлися з пам'яті. Шкода. Була б уже груба книжка. Та і моя фантазія не була безмежною, я знову став повторюватися.

Літо було у розпалі. Одного разу я прихопив на річку, де Ірця засмагала з колежанками, зошит зі своїми віршами і став їй читати. Це була помилка. Ірцю вірші не цікавили. Принаймні вона не просила читати їх ще і ще. Її колежанки тихенько збоку хихотіли.

Мої історії про духів ставали все менш цікавими, а фінали – безнадійно передбачуваними. І тоді вона мене кинула. Я був у розпачі. Це ж треба! Тоді, коли я вже міг її інколи обняти за талію, коли міг у кіно впродовж усього сеансу тримати за пальчики! Навіть після того, як дізналася, що я заради неї став сам творити історії про духів.

Більше ми не бачилися. Я ще кілька разів дзвонив їй, ба навіть розповів, що познайомився зі справжньою відьмою,

але вона мені нагадала, що історію про справжню відьму я їй вивалив у перший же вечір. Про те, що це вже інша справжня відьма, вона не повірила. І даремно, бо то таки справді була жива відьма, до якої я навмисне поїхав і почув від неї кілька дуже цікавих оповідок. Заради Ірці я був готовий навіть вирушити з відьмами на Лису гору.

Я дуже хочу згадати її прізвище. І не можу. А шкода. Мені хочеться, щоб це прізвище увійшло в історію. Таких дівчат, які «крутили динамо», у мій час називали «динамістками». Вона була типовою «динамісткою». Шкода, що я не можу пригадати її прізвища. Навіщо? Ну, от, скажімо, хтось із її знайомих прочитає і задзвоне до неї:

– Ірка! Про тебе оповідання написали!

– Та йди! Не може бути!

Уявляєте, яка радість! Тобі вже за п'ятдесят. Ти вже нічого особливого від життя не чекаєш. Чоловік, який не знає жодної моторошної історії, діти, які щонеділі після служби Божої ввалюються з галасом на пироги, а ще целюліт, мігрень, закрепи, вуса, зуби... І тут така несподіванка! Вона читає оповідання і починає болісно пригадувати автора. Книжки мої їй не знайомі. Адже там так рідко зустрічаються духи. Вона взагалі рідко читає. Ну, хіба Марініну перед сном... жіночий журнальчик з плітками... Частіше дивиться телевізор – серіали, фільми жахів...

Якби вона мене тоді не продинамила, ми б одружилися, прожили б років три-чотири, але вона однаково мене б ки-

нула, зрозумівши, з яким ідіотом звела її доля. Мало того, що не хоче ходити на роботу, як усі нормальні люди, то ще й пише якусь дурню, якої ніхто не хоче публікувати. Хіба можна з таким типом будувати майбутнє?

Тепер я рідко буваю у Франківську, але часом під час прогулянки зустрічаючи якусь інтелігентну жіночку відповідного віку, схожу на тумбочку, думаю: «А може, це моя Ірця?» Мені навіть кортить гукнути їй:

– Привіт, Ірцю! Не хочеш послухати нових історій про духів? Тепер я їх знаю сотні! У мене цілий стелаж забитий моторошними оповідями, казками і легендами про усіляку нечисть. Я сам видав кілька таких збірників. Уявляєш, яке б у нас було чудове життя, якби ти мене не кинула і років п'ятнадцять терпляче годувала дармоїда, аж поки він не виб'ється в люди і не почне годувати тебе?

Та тільки я так ніколи не скажу. Життя з людиною, яка не уявляє собі жодного дня без чергової історії про духів, може завершитись тим, що одного прекрасного дня я сам став би духом і страшив її по ночах.

Але я вдячний Ірі. Раз, що завдяки їй я навчився кількох слов'янських мов, два, що нашкрябав кільканадцять непоганих моторошних оповідань, і три за те, що вона мене кинула. Бо одна річ, коли нових і нових історій про духів вимагає від тебе юна зваблива і незаймана панночка, а інша, коли це чинить поштива пані, схильна до повноти.

Сеанс гострого сексу

Вона якийсь час дивилась мені в очі з таким виглядом, начеб хотіла в них утопитися. Потім сказала:

– Я вагітна.

З ким не буває? Цілком природно, що рано чи пізно це му-сило трапитися і зі мною. Я заплющив очі і спробував уяви-ти себе батьком. Нічого страшного, навіть цікаво. Але от її уявити мамою я не міг. Зате уявив її матінку, як вона повчає мене життя, і зрозумів, що мушу сказати те, що мушу:

– Добре, я дам тобі гроші.

– Які гроші?

– На аборт.

– А хто тобі сказав, що я буду робити аборт?

– Ніхто.

– Ну, от бачиш, – сказала вона з гордо піднятою головою.

У цей мент вона виразно панувала наді мною, як Арарат над пустелею. Вона була певна, що вхопила мене в жменю, міцно затисла і вже не випустить, хоч і як би я пручався. Врешті-решт вона саме цього й чекала – мого пручання, мо-го виборсування з тенет.

Я витяг з кишені пачку цигарок, повільно розім'яв цигар-ку і запалив. Був такий період в моєму житті, коли я курив. Рівно три роки. Можливо, історія, яку я оповідаю, приско-рила прощання з цигарками, можливо, ні, але якби я в ту

хвилю не закурив, то мусив би засвистати або заспівати.

Ми сиділи в кав'ярні «Під кентавром» на Ринку, і клуби цигаркового диму обволікували мене разом з запахами парфумів, алкоголю і кави.

Вона теж запалила цигарку, звитяжно затяглась, не спускаючи з мене очей, і випустила дим просто мені в писк. Потім занурила фільтр в келишку з лікером «Старий Таллінн» і вже затяглась, заплющивши очі, демонструючи неймовірну насолоду – водночас від цигарки, від лікеру і від перемоги наді мною.

Але я все ще не здавався, я все ще прокручував у своїй голові всі трафунки, коли я міг залетіти, і не знаходив нічого, що могло б хоч трохи в'яснити ситуацію. Я пригадував всі наші здібанки, всі злягання, в моїй пам'яті виринали слова, доторки, цілунки і пози, і ніде я не бачив проколу. Я берігся, як Штірліц на бенкеті в гестапо. Розбудіть мене о третій ночі і спитайте, чим скінчився оргазм 28 січня 1978 року, і я відповім. Але кому це буде цікаво, крім мене самого?

Проаналізувавши цей прикрий трафунок, я був майже певен, що мене беруть на понт. Майже – бо в коханні ніколи не буває стовідсоткової певності ні в чому.

– Про що ти думаєш? – спитала вона, усміхаючись.

– Про те, як назвати нашу дитину.

– Ти серйозно?

– Звичайно. Якщо буде хлопчик, назовемо його Орцьо, а дівчинку – Марта.

– Ти серйозно? – Її очі мало не вилізли з орбіт, цигарка тремтіла в пальцях, і я фізично відчував, як тремтять її коліна.

– Коли ти мене ведеш до своїх батьків?

Вона була ошелешена, вона чекала всього – тільки не цього. Просто вона не знала, що перед тим, як зустрітися з нею, я розмовляв з її подружкою, і та оповіла мені, що вона залетіла з іншим.

– Запропонуй, що ти одружишся, і нехай народжує. Побачиш сам, вона на це не піде, – сказала Славка.

– А що, як вона погодиться?

– Це неможливо. Вона тоді дуже ризикує. Той хлопець був грузином.

От сколопендра! Я уявляв, як, поки я був у війську, вона кохалася з грузином, а потім знову зі мною, і мене опановувала лють. Грузин її підчепив у ресторані, де вона святкувала день народження своєї сестри. Грузинів у ті часи багато товклося по львівських ресторанах. Одне слово, як вона зізналася Славці, грузин її впоїв і затягнув у свій номер ніби для того, щоб подарувати косметику. А там він її далі поїв, аж поки вона не відрубилася. Прокинулася вранці від стуку у двері. Виявляється, уже була одинадцята, і це стукала прибиральниця. Вона виповзла з ліжка зовсім гола. Грузин зник. Речі його теж. Тільки на столі побачила сто карбованців і набір косметики. Глянула на простирadlo, яке недвозначно засвідчувало події бурхливої ночі, і побігла в душ виполіску-

вати грузинську сперму, запах якої забивав памороки.

Через тиждень після цієї події повернувся з армії я, і ми перше, що зробили при зустрічі, пірнули у ліжко. Вона приходила до мене щодня, і ми щодня кохалися, але щоразу я кінчав її у бузю, за винятком трьох днів перед менструацією і трьох днів після. Тоді ми не береглися. В принципі книжка пише, що тут гарантії нема, але гарантію давав досвід.

Коли вона виявила, що завагітніла, то була стовідсотково впевнена, що залетіла з грузином. Хоча не відкидала й іншої можливості. А раптом! Власне з цією дилемою вона і прийшла до Славки, довіривши подрузі те, чого жодній подрузі якраз довіряти й не варто. Славка, яка нас познайомила, мала розбите особисте життя, і, за доброю звичкою усіх жінок із розбитим особистим життям, відчувала приховану радість від того, що комусь не краще, ніж їй, завше з ентузіазмом влазила у чужі проблеми, беручи на себе обов'язки третейського судді, а насправді тільки роздмухуючи іскорки скандалів, після чого уже із шаманським сп'янінням могла витанцьовувати дикий танок довкола клебочучого багаття. Особливу втіху приносили їй розмови то з однією, то з іншою стороною, тривалі розжовування того, хто кому і що сказав, як подивився, що подумав, аби потім усе це вже у деформованому світлі переповісти кожному з розсвареної пари.

Коли вона оповіла мені історію з грузином, я не повірив. Ні, не в те, що Зірка не могла переспати з грузином. Я не повірив у те, що вона могла це розповісти Славці. Звичай-

но, вони подруги, але ж вона знала Славку краще за мене. Помітивши мою недовіру, Славка й порадила запропонувати Зірці не робити аборту і подивитися на її реакцію.

Зірка потрапила у свою ж таки пастку. Вона твердо вирішила позбутися вагітності, але вину за це вирішила перекинути на мене. Тобто щоб виглядало так, ніби це я її схилив до аборту. Адже вона було впевнена, що я дитини не хочу. Це, зрештою, була правда. Я не мав сталої праці і ледве утримував самого себе, не те що сім'ю. За її розрахунком я мав би наводити сотні причин, щоб вона не народжувала. І коли я спочатку заговорив про аборт, вона відчула смак перемоги, але вже за кілька хвилин я поміняв свою думку, і в очах її засвітилася паніка. Тепер виходило, що вона сама змушена буде перебирати ініціативу аборту в свої руки і вже ніколи-ніколи не зможе мені дорікнути цим.

– Замов ще лікеру, – сказала вона, спорожнивши келишок.

Її пальці з цигаркою нервово тремтіли, вона раз за разом струшувала без потреби попіл, глибоко затягувалася і коли її погляд зустрічався з моїм, відводила очі. Принесли лікер. Зірка знову стала занурювати фільтр цигарки в лікері і захлинатися п'янким димом.

– Ну і що ти вирішила? – спитав я.

– Який з тебе батько? – знизала плечем, і я зрозумів, що вона таки знайшла, яким чином зробити мене винним: авжеж, я не надаюся на батька родини, хіба можна зі мною пла-

нувати сім'ю? – Щоб утримувати сім'ю, треба мати стабільну платню.

– Ти говориш, як моя мама.

– Твоя мама розумна жінка.

– Але моя мама ніколи б не схвалила аборт.

– Це інша справа. Твоя мама також не схвалила б того, чим ти займаєшся, а проте ти цим займаєшся. Одного дня ти художник, іншого – вантажник, ще іншого – фарцівник. Тебе взагалі можуть посадити за тунеядство.

Вона почала жваво розвивати цю вдячну тему, захоплюючись усе сильніше і виразно входячи у смак. Вона розклала усе по поличках, і для кожного нового аргументу, чому нам не варто заводити дитину знаходила своє акуратне пуделочко¹ з шухлядкою. Вона ховала черговий аргументик у шухлядку, засовувала її і клала пуделочко на поличку. І все у неї виглядало досить логічно, настільки логічно, що я ледве втримувався, аби не спитати: «А як поживає твій грузин? Не пише?», або «Цікаво, чи на тобі зараз саме та косметика, яку ти чесно заробила в готелі? Можливо, це ти і вважаєш стабільною платнею». Такі й подібні репліки мені увесь час крутилися на язичку і було їх стільки, що годі було вибрати з-поміж них найдошкульнішу. Невже я так і не відважусь, щоб її ужалити? Єдина причини, яка мене стримувала, – це Славка. Не хотілося втрачати такого інформатора. А що вона мені після того, як я її видам у розмові з Зіркою, більше

---

¹ Пуделочко (від пол. pudełko) – коробочка.

нічого не скаже – то факт. В результаті я змушений був терпляче вислуховувати усі ті дурниці, які я про себе і без неї знав. Ну, що ж, тоді не відмовлю собі у задоволенні подрочити її ще трішки.

– Знаєш, я вирішив... – перебив я її. – Я влаштуюся на постійну роботу.

– Що? – Вона не вірила власним вухам. – Ти ж сам мені недавно говорив про те, що для письменника постійна праця – смерть. Ти ж не можеш ходити на дев'яту ранку і протирати штани вісім годин поспіль. Одного разу ти вже це попробував і переконався, що це були пропашчі дні, бо ти нічого не міг писати. Це не твої слова?

– Мої. Але зараз ситуація змінилася. Ми чекаємо дитини. Я збираюся бути зразковим батьком.

Вона перехилила келишок і припалила цигарку від цигарки. Я знову замовив лікер. Коли я хотів узяти пляшку, вона заперечила:

– Ти що? Ми стільки не вип'ємо.

Звичайна жіноча логіка: пляшки ми не вип'ємо, але якщо келишками, то чому б і ні?

Я почав засипати її аргументами на користь сім'ї і малювати рожеві перспективи. Адже я маю філологічну освіту. Я можу вчителювати. Вчителювання мені могло привидітися тільки в страшному сні, але заради сім'ї я готовий на будь-які жертви.

Тепер вона прокручувала у голові, якого чудового чоло-

віка може втратити. Вона вагається, їй хочеться думати, що дитина таки моя, а не грузина. Але страх перемагає. Їй боляче в цьому признатися навіть самій собі, адже вона змушена руйнувати своє щастя. Зараз ось за цим столом щастя її кришиться, осипається і перетворюється в порошок. Я вже бачу сльози на її очах. Вона відчуває, що після того, як зробить аборт, ми розбіжимося.

Мені було шкода її. Але ж вона сама винна. Треба було мати голову на плечах. Як можна йти в номер до першого-ліпшого кавалера? Ні, я не осуджував її, я намагався зрозуміти і уявити собі, що б я вчинив, якби кохав її. Чи вибачив би? Можливо. Але аборт робити усе одно довелося б.

Не зумівши зламати мого несподівано розбуялого батьківського інстинкту, Зірка приречено згорнула прапори, засурмила відступ і повернула полки.

– Я ще вчуся. Яка дитина? – сказала вона, примирившись із тим, що відповідальність за аборт так і не вдалося повісити на мене одного. – Батьки мені голову відірвуть. Поки мій дядько в універі, він мене покриває, але він іде на пенсію, якраз коли я буду закінчувати п'ятий курс. Якщо візьму академку, то потім усе завалю, ти ж знаєш, як я вчуся.

Я не став більше її переконувати, досить того, що мені вдалося відвернути загрозу односторонньої відповідальності. Неможливість піти в академічну відпустку мала серйозні підстави. Без дядькового заступництва Зірку б вигнали ще з першого курсу.

– Ходімо до тебе, – раптом випалила вона і, погасивши цигарку в попільничці, рішуче підвелася з-за столика.

Дорогою вона мене попросила купити пляшку «чорнила».

– Навіщо? – здивувався я, знаючи, що вона міцних вин не п'є.

– Побачиш, – відказала сухо.

Я купив пляшку портвейну, який вживали тільки алко-голіки і студенти, та пляшку сухого югославського вермуту. Грузинського вина мені чомусь сьогодні не хотілося.

У мене вдома вона напустила гарячу ванну, роздягнулася і, опускаючись у воду, голосно засичала.

– Ти що, зваритися хочеш? – гукнув я. – Пустити зимної води.

– Ти нічого не розумієш... о-о-ой! Фу-у-у! – видихала вона голосно повітря вся у клубках пару. – Відкоркуй портвейн і принеси сюди разом зі шклянкою. І одне уклінне прохання: що б я тебе не попросила, ти виконаєш без зайвих сперечань. Обіцяєш?

– Обіцяю, – буркнув я, нічого не розуміючи, і слухняно подав їй вино. Зірка налила повну шклянку і випила одним духом. Я отетерів. Такого я ще за нею не помічав.

– Що це ти витворяєш?

– Налий мені, – скомандувала вона розслабленим голо-сом.

– Може, з тебе вже досить?

– Роби, що кажу. Ти ж обіцяв. Налий. – Я налив півсклян-

ки. – Повну.

Випила трохи повільніше, ніж першу, але теж, не смакуючи. Обличчя її налилося рум'янцем.

– О-ой, яка гидота! – кривилася вона.

– То не пий.

– Налий ще.

Вона вже говорила сп'янілим голосом, рухи її були повільні і незграбні.

– О ні! Якщо ти вирішила покінчити самогубством, то тільки не тут. Я не збираюся тобі асистувати. Вилізай.

– Налий. Ти обіцяв.

– Ти ненормальна?

– Ні, я знаю, що роблю. Не бійся. Зараз ти будеш мене трахати. Приготуйся.

– Я готовий. Але, здається, такої п'яної баби я ще не грав.

Вона розсміялася:

– Наливай скоро. Це треба робити швидко.

– Що робити швидко?

– Оце все, дурню.

Я вилив решту вина до склянки і подав їй. Видно було, що вона з великим зусиллям вливає у себе цей напій рабів. Допивши, підвелася, і скомандувала:

– Витирай мене скоро.

Я обгорнув її рушником і заходився витирати, а вона гойдалася у моїх руках, як тополя під вітром.

– Тепер неси в ліжку.

Я заніс її загорнуту в рушник до ліжка, поклав на постіль і накрив ковдрою. Спритно поскидав з себе все і заліз до неї.

– Давай скоро, – лепетала вона, – давай, трахай мене. Сильно. Сильніше. Не бійся. Так... так... – Вона закинула ноги мені на плечі, приймаючи прутня якомога глибше, голова її безвільно метлялася з боку на бік, язичок ласо облизував уста, з яких зривалися якісь безглузді слова впереміш із командами.

Вона була така розігріта, що під ковдрою ми швидко впірили і я став уже ковзатися по ній, ковдра мені заважала, але я не міг її скинути, щоб вона не застудилася.

Після цього галопу вона заснула. Я вибрався з-під ковдри, прийняв душ і ліг собі на канапі з книжкою. Так і проминув той вечір. Зірка проспала до ранку, а вранці пояснила мені, що то було. Виявляється, ми таким способом переривали вагітність: гаряча ванна, пляшка шмурдяку і гострий секс. Усе це в комплексі мало дати позитивний результат. І таки дало. Але після цього ми й справді розбіглися.

Чотири місяці

Мені подобалася одна класна дівчина. Я зустрів її у трамваї ледь не щодня 1975 року, коли їздив на роботу в архів на Підвальній. Тривало це не довго, лише чотири місяці. Перший місяць я тільки дивився на неї, милувався її станом, витонченим личком, повними напіввідкритими вустами, прислухався до її голосу, коли вона розмовляла з подругою. Голос її звучав на диво приємно та так, що мені хотілося його слухати і слухати, і не має значення про що вона з подругою тринділа, її слова дзюркотіли, як ручай, задля цього дзюркотіння я інколи проїжджав свою зупинку і виходив з нею аж на Франка, а потім повертався пішки. Через неї, бувало, навіть запізнювався на роботу.

Я думав, милуючись нею, що усі її приваби лише я й можу по-справжньому оцінити: бриніння її голосу, цю п'янливу усмішку і сліпучо-білі зубчики, усі ті округлості й випуклості, які врешті-решт дістануться якомусь бовдуру.

На другий місяць я відважився до неї заговорити – так, ні про що, після цього ми стали вітатися, усміхаючись одне одному при зустрічі. Коли нам випадало опинитися в трамваї поруч, ми знову перекидалися кількома невинними фразами.

На третій місяць я запросив її на каву, вона відмовилась, через тиждень я повторив спробу і знову марно. Більше я

не наполягав. Ми й далі віталися, усміхалися і говорили про погоду, про переповнений трамвай, ні про що...

На четвертий місяць я побачив її з якимсь пацаном. Ну, думаю, стервочка, і що ти в ньому знайшла? Що ти знайшла у цьому худому прищавому студентикові в дешевих індійських джинсах, у сорочці житомирської фабрики?...

Відтоді я з нею не розмовляв, хоча вітався і навіть усміхався.

Одного надвечір'я, повертаючись з роботи, я вирішив перейти пішки і побачив за Оперним натовп, позаду якого вишикувалися трамваї. В таких випадках на скупчення народу я реагую, як звичайний примітивний міщанин. Я проштовхався і побачив на рейках дівчину. З її повних вуст, розкритих у приголомшливому здивуванні, стікали тонесенькі червоні стрічки, очі теж були відкриті й затуманілі, волосся скуйовджене, але вона була все така ж прекрасна. До пояса. Те що було нижче, виглядало не так привабливо.

По той бік вулиці я побачив її хлопця. Вона, очевидно, поспішала до нього через дорогу. Він стояв оторопілий і не наважувався наблизитися. Мабуть, не хотів її бачити такою, а може, не хотів признаватися, що вони знайомі. Він стояв нерухомо, як стовбур, і квіти тремтіли у його руках.

Я подумав, що якби вона пішла зі мною на каву, то ми б уже не розлучалися, і цього б ніколи не сталося. Нам просто не довелося б призначати здибанки за Оперним, адже ми жили неподалік, і трамвайна колія не перетинала нам шлях.

Та, що озирнулася

Я можу назвати її прізвище, бо вона й так уже не живе. Надя Верещинська не живе уже років двадцять. У травні 1978, коли їй було 18, а мені 26, ми познайомилися в ресторані «Львів», де вона справляла свої уродини.

Того дня ми з сусідом Едзьом поїхали на трасу «знімати» поляків. Нам вдалося купити кілька сорочок і вдало їх перепродати, увечері ми подалися до ресторану і підсіли за столик, де сидів якийсь молодик з двома дівчатами. Ми замовили шампанське і швидко з ними перезнайомилися, то були теж фарцівники, і у нас знайшлися спільні теми й спільні інтереси.

Коли заграла музика, я взяв одну з дівчат танцювати, вона виявилася сестрою хлопця. На третьому танці вона сказала, що радо б зі мною кудись чкурнула, я вже готовий був повести її з собою на хату, коли раптом в око мені впала висока струнка дівчина в обтислих джинсах, які виглядали так, наче ось-ось мали тріснути, вона витанцьовувала якісь дикі танці в строкатому товаристві. Я не втримався і запросив її, вона пояснила, що це її співпрацівники, яким вона виставляє за свої уродини.

Потім я відпровадив її додому, і з тих пір ми почали зустрічатися. Надя була безвідмовна у сексі, а друга її позитивна риса полягала у тому, що вона не читала книжок. Од-

ного разу вона сказала крилату фразу, яка викликала у моїх друзів тиху заздрість:

– Мені легше підлогу помити, як сторінку прочитати.

І вона мила у мене підлогу, посуд, вікна, витирала порохи з книг, прала, прасувала, навіть поривалася варити, хоча цю її рису я задушив у зародку, а ще вона готова була віддатися за будь-якого моменту. Яка чудова жінка! – не міг я надивуватися. Усі мої друзі були тієї ж думки: женися. Коли я зустрів її з роботи, а працювала вона в інститут на Дудаєва, я бачив, як за нею озираються, як ласо дивляться на її випуклі сідниці, обтягнуті білими джинсами, і це мене поймало неабиякою гордістю.

Ось так ми почали з нею женихатися, я її навіть повіз до Франківська і познайомив з батьками. Мама у мене мала гостре око і помічала те, чого я помітити не міг. Я не знаю, як їй це вдавалося, але вона з першого ж погляду оцінювала дівчину і називала відразу кілька недоліків. У Наді вона помітила круглу голову і закороткі ноги. Але хто сказав, що голова повинна бути, як огірок? Щодо ніг, то тут мама теж перебільшила, Надя не мала таких довгих ніг, які мають модельки, але то були цілком зграбні пухкенькі ніжки, і мені подобалися. Третя негативна риса стосувалася її волосся. Дослівно мамин вердикт звучав так: «Голова, як гарбуз, ноги, як в курдюпля, а на голові два п'юрка». З тим останнім недоліком я теж не міг погодитися, хоча справді Надя не мала розкішної шевелюри, але її світлі кучері, що спадали на

плечі, виглядали цілком гарно.

Влітку ми поїхали з нею до Ялти. У поїзді нас підстерігала прикрість – у Наді вночі поцупили джинси, а коштували вони, як місячна платня. Попри це ми чудово відпочили.

Ми зустрічалися все літо й усю осінь аж до Нового року, а на Новий рік посварилися, аби потому знову зійтися і зустрічатися до наступних її уродин, які вона справила у мене вдома. Щойно після цього розбіглися остаточно.

Женячки у нас не вийшло, хоча ми з нею уже кілька разів складали списки весільних гостей, а Надя навіть гіпотетично підраховувала, хто скільки принесе. Однак щодалі ми спілкувалися, то я почав себе ловити на тому, що розмовляти з Надею не було про що.

Більше ми не бачилися, окрім одного містичного випадку. Минуло кілька років, і от якось я побачив її зі старшою жінкою, можливо, мамою. Я не відразу второпав, що це вона, й озирнувся, вона озирнулася теж. Мене ще здивувало, що вона геть не змінилася. Того ж дня я розповів сусідці про цю здибанку, вона дуже здивувалася:

– То не може бути вона. Хіба ти не знаєш, що вона загинула?

– Як?! Вперше чую.

– Я була певна, що тобі розповіла.

Надя працювала в торгівлі і того трагічного дня виставляла у ресторані ревізорам, а потім їхала на машині додому і потрапила в аварію. Перед тим вона встигла вийти заміж і

народити дитину. Їй було тільки двадцять п'ять.

Хто ж тоді озирався за мною схожий на неї?

Груші в тісті

Прокидаючись вранці у Винниках, ви не почувете ані пронизливого скавуління трамваю, ані гуркоту авт, ані гомону вулиці, натомість ваші напівсонні вуха лоскотатиме грайливий щєбіт пташок, дзижчання бджіл і ліниве сокотіння курей. І так щоранку. А вночі ви засинаєте під організоване кумкання жаб і витончений сюркіт стрикоників. Я вже мовчу про запаморочливий запах матіоли і бузини.

Сонячне проміння поволі проникає крізь примружені повіки, і сиза поволока дрімоти сповзає з очей, щоб явити цей тихий розморений світ будинку. Ранок як ранок. Міг бути схожим на безліч інших. Але не був, бо коли я прокинувся, моє чутливе вухо вловило чийсь ритмічний подих: хтось лежав поруч, і його тепле дихання ледь-ледь відчутними хвилями торкалось моєї щоки. Хто б то міг бути? Я напружив свій розімлілий за ніч мозок і відразу ж дійшов висновку, що то може бути лише жінка. Якби це був чоловік, він би спав на іншому ліжку, бо я ж не гомик. Отже – жінка. Але далі мої роздуми вперлися в глуху стіну, я ніяк не міг пригадати, звідки вона тут взялася.

Я спробував її роздивитися, але це нічого не дало, бо вона накрилася з головою. Мені чомусь щастило саме на дівчат, які в ліжку накриваються з головою. Чому вони так роблять, я ніколи не міг вивідати – з тієї простої причини, що це у них

виходить цілком несвідомо. Бо коли таку панну запитуєш, чому вона завше накривається з головою, звучить одна і та ж відповідь: «Справді?»

Уявляєте – вони самі цьому дивуються, єдине, що вони чітко пам'ятають, – це те, в чому сплять. Жінки тут поділяються на дві більш-менш однакові половини: тих, які сплять у майточках, і тих, що – без. Відповідь одна: «Я так звикла». Принаймні хоч ця звичка є усвідомленою. А тому навіть не намагайтеся їх перевиховати – це все одно, що навчати кішку подавати пантофлі. Жінка, як уже до чогось звикне, то не розлучиться з тією звичкою до самої смерті. Одна половина перед сном ні за що не скине, друга – ні за що не вдягне.

Панна, що сопіла біля мене того ранку, могла належати як до одних, так і до других. Чесно кажучи, мене нервують саме ті, що після палких любощів натягують на себе майтки з таким виглядом, мовби їх і не скидали. Я ніколи не міг збагнути, що це має означати. Що вона вже свою місію виконала і брама на ніч зачинена? Що вона боїться, аби я не згвалтував її серед ночі? А може, майтки для неї щось, як вінок невинності?

Невже і ця в майтках? Я ковзнув рукою під ковдру і відчув розпашіле дівоче тіло. Пальці мої торкнулися пружної сіднички і я полегшено зітхнув. Та цього було замало, аби я врешті згадав її. Я підвівся на ліктях і оглянув покій. На кріслі лежали дбайливо складені джинси і біла майка. Мій одяг валявся на підлозі, це схоже на мене, інколи я шпурляю

його на стіл. Цього разу стіл був заставлений пляшками з-під шампанського, мадярського вина, горілки і пива. О Боже! Не дивно, що мені відбило пам'ять.

Чи тільки пам'ять? Щось я ніяк не міг пригадати жодного сексуального моменту з учорашнього вечора. Чи ми взагалі кохалися? Логічно було б припустити, що так, бо коли двоє різностатевих осіб лягають у ліжко, тож не для того, щоб обговорити останні рішення нашого парламенту. Кількість порожніх пляшок вражала. З якої нагоди була забава? Де решта народу? Чим ми займалися весь вечір?

Якщо крісла і стіл стоять не посеред покою, а попід стінами – отже, були танці. Я зиркнув на годинника – половина першої дня! Ну-у, все ясно: забава була до рання. О шостій ранку, коли починає їздити транспорт, тепла компанія подається на автобус. Цікаво, чи займалися ми після цього любов'ю? Важко це уявити після цілонічної забави. Я обережно виповз з-під ковдри, підхопив з підлоги сорочку і поплуганився до лазнички. Ані гаряча, ані зимна вода пам'яті мені не вернули. Я далі не міг вирахувати, хто лежить у моєму ліжку. Коли ж я зайшов на кухню, то остовпів. Там було все чисто і прибрано, стіл уже не був завалений посудом, пуделочками приправ, крихтами хліба, а підлога блищала і сяяла, і, мовби цього було замало для повного щастя, блищав і сяяв весь посуд, використаний на вчорашній забаві.

То був 1992 рік, мені виповнилося сорок, і я знову парубок. Після чергових концертів «Не журись!» до мене ча-

стенько завалювала весела компанія, яку вдавалося випроводити щойно наступного дня не раніше обіду. Але ця чергова навала гостей залишила по собі на диво чисте помешкання. І на додачу ще якусь таємничу особу.

Я запарив каву і, замислено попиваючи, вперто намагався уявити її зовнішність. Висока. Це я збагнув, ненароком торкнувшись випростаною ногою її стіп. Не хропе. І спить без. Вбрання дбайливо повісила на крісло. Хоча могла в екстазі жбурнути на абажур. І роздягнулася сама, бо якби роздягав я, то все це не висіло б на кріслі. По-моєму позитивних рис забагато.

І тут ми знову мусимо поділити жінок на дві половини. Тих, які роздягаються самі, і тих, які чекають, аби їх роздягнули. Вся штука, одначе, полягає в тому, що, навіть розіклавши все по поличках, ви все одно не збагнете, хто вона, ваша панна. Те, що вона не роздягається сама, а соромливо віддається вашим рукам, зовсім не означає, що чинить це уперше, вдруге, втретє чи всьоме. Є панни, які просто люблять, коли з них скидають усі ці лушпайки, і готові кайфувати від цього у тисяча перший раз так само, як і в перший. Є серед них і такі, що чинять це не від кайфу, а щоби вас збаламутити, і коли ви її спитаєте, скільки вона мала мужчин, можете не сумніватися, що відповідь буде одна: «ти у мене другий». Хоча запитувати про це безглуздо. Правди ви все одно не почувете. А тому, коли вона вам шепоче у хвилини ніжності: «Ах, як давно я цим не займалась», – приймайте її слова із

вдячністю, мовби ви й не здогадуєтесь ні про що інше.

Панна, яка роздягається сама, робить це з двох причин: а) має тебе в дупі і їй глибоко начхати, що ти про неї думаєш, б) не має тебе в дупі, а тому не бажає грати вар'ята.

З превеликим задоволенням я дійшов висновку, що панна в дупі мене не має, бо якби мала, то не прибирала б кухні. Хоча це не свідчить про її палкі почуття. Може, вона просто органічно не витримує розгардіяшу. Є й такі. Переважно вони виявлялися колежанками моїх друзів і, прибираючи мою кухню, прагнули справити враження не на мене, а на того, з ким прийшли.

Але одна річ прибрати стіл, а інша – помити підлогу. Може, вона й не кохає мене, але мити підлогу, маючи мене в дупі, це вже патологія. Ні, вбийте мене, а я не повірю, що вона мене не любить.

Єдине, що турбувало мене, – коли ж вона цим займалась? І щодалі я про це думав, то все з більшим жахом усвідомлював собі всю цю ганебну для мене картину. Адже вона не лягла доти, доки все не прибрала. Це дуже похвально. Це характеризує її з найкращого боку. Але коли я цього не пам'ятаю, значить, я спав. Я відрубався. А вона, бідачка, звершивши цей подвиг, з надією скинула майточки і лягла поруч. Може, навіть пригорнулася до мене, може, щось чутливе шепотіла на вушко. Та ледве чи я це усвідомив. Який же я негідник! Я обхопив голову руками і тяжко задумався. Та що тут думати! Щойно тепер у мою остаточно просвітлілу голову дійшло: я

ж бо – у майтках. Ну все, я зганьбився навіки. Нема мені виправдання. Ясно, що ніч минула сповнена цноти і лінивого посапування.

І розпач з такою силою потряс мою душу, що я вирішив зробити щось для цієї дівчини приємне. В моєму розумінні приємне – щось смачне. Сніданок у ліжку. А що люблять панни на сніданок? Є безліч тупоголових чоловіків, які на сніданок панні пропонують ковбасу, яєшню, смажену бульбу або вчорашній олів'є з великою байдою хліба.

О жаж! О кари Господні! Це страшна помилка, це удар по системі й крах усіх сподівань. Таким сніданком можна зруйнувати геть усе, що було збудовано за вечір і ніч. Ви могли вночі демонструвати вершини сексу, а вранці все це полетить коту під хвіст. Ні! Ні! І триста разів ні!

Записуйте, невігласи! Життя людині дається один раз і прожити його треба так, аби не зіпсувати майбутнє одним-єдиним сніданком. Отже, найголовніше: панна вранці нічого жувати не любить. Жодних ковбас, шинок, сальцесонів, шпондерків, макаронів. Сніданок мусить бути легким і повітряним, танути в устах, розливатись по яснах і не застрягати в зубах. А запитий кавою, повинен умить розчинитись і розлитись в устах, як пісня гуцулки над зеленим плаєм.

Що в нас не застряє в зубах? Ну? Я вас питаю! Так от, в зубах не застряють млинці, налисники і яблука в тісті. Збиваєте два яйка зі шклянкою молока, цукром і мукою, мокаєте в них плястерка яблук і смажите на пательні, або печете

налисники і перемашуєте їх джемами, вареннями, конфітурами, мармулядами, спогадами про минулу ніч, сонячними зайчиками, власними секретіями, залежно від того, що знайдені в хаті. І ось настає священна хвилина. При перших звуках пробудження панни до активного життя береде тацю з кавою, налисниками чи яблуками в тісті й несете до покою. Це історичне видовище вже ніколи не зітреється з її пам'яті; вона пронесе спогад про нього крізь усі злигодні життя. І коли-небудь, коли вона буде прощатися з цим зафайдоленим світом, з її потьмянілих вуст злетять слова, звернені до чоловіка: «А ти мені ніколи на сніданок не приносив у ліжко яблука в тісті». Він, бідолашний, відразу стрепенеться, обхопить її за плечі: «А хто! Хто приносив? Хто?!» Та у відповідь дістане лише гірку усмішку – останню в її житті.

Яблук у мене не було. Зате були соковиті груші. А груші в тісті – записуйте! – ще смачніші за яблука

І ось так почався цей ранок. Я смажив груші в тісті, панна спала в моєму ліжку, і, здавалось, її не розбудить навіть гуркіт порожньої цистерни.

Життя було прекрасне. Сонячний ранок сповнював душу невимовною радістю. Я вже уявляв, як після сніданку ми знову пірнемо у ліжко, а потім наберемо їжі та питва й подамося на ставки.

У пам'яті я перебирав усіх знайомих дівчат і намагався вирахувати, котра з них могла опинитися в моєму ліжку. Щоб легше було вирахувати панну, я взяв свого записника і випи-

сав на окремому аркуші всіх колежанок, а тоді почав по одній викреслювати. Половина різко відпала, бо я ніколи не вів би їх до себе навіть на п'яну голову. Ще кілька панночок на виданні дивилися на мене, як на серйозний об'єкт, і в ліжку їх змусив би лягти хіба лише штамп у паспорті. В крайньому випадку – пропозиція буквально завтра нести заяву.

Я замислився. Чи міг я аж так далеко зайти в прагненні кохатися? Хто його зна. Деколи хочеться сказати панні щось приємне. Закінчується це тим, що одного чудового ранку зазираєш на кухню і усвідомлюєш собі, що ти вже одружений. Можливо, це якраз і є той фатальний ранок?

Не хотілося вірити. І я не повірив. Тому з легкою душею викреслив і панночок на виданні. Залишилось кілька осіб, поява яких у моєму ліжку була найвірогідніша.

Отже, за порядком. Олюня відпадає, бо поїхала на море. З Мар'яною ми посварилися навіки і помиримося за тиждень, коли її батьки чкурнуть на курорт. Віра вихідні проводить винятково зі своїм женихом. Ліда приперлася минулої суботи, не попередивши, і застала Марту, яка мирно засмагала в саду, навіть не хочу згадувати чим це скінчилось. Обох викреслюємо. Залишаються Леся, Оксана й Уляна.

На столі парувала повна тарілка груш у тісті. Я заварив свіжу каву, поклав на тацю і зосередився. Хто... Хто... Хто...

Оксана, щоб я здох, підлоги не поміє, це вже точно. Буде сидіти цілий вечір, втупившись у телевізор. Або лежати.

Уляна сама не роздягнеться. Ні за що в житті. Крім того, завше вбирає майтки. Такий стиль. Ну, що ж, і їх викреслюю.

Залишається Леся. Боже мій! Яким же я негідником був у ставленні до неї! Скільки разів обманював, крутив голову, обіцяв. Одного разу навіть щось плів про любов. І вона повірила. Вона взагалі довірлива і дуже добра. Я просто не вартую її. Мені раптом забаглося впасти перед нею на коліна, цілувати її ніжки і просити вибачення. За все, все, все. І за це також.

Вона! Тільки вона може бути ідеальною жінкою. Вона так мало говорить. Все, досить з мене цих пригод, цього безладдя, немитого посуду, скандальних історій і вияснення стосунків з чоловіками, в яких завдяки мені вирости оленячі роги. Все. От зайду зараз і скажу. Що скажу? Ч-чорт... Давай одружимося, чи як? Ні, не так. Спочатку покаяться. Я їй все розповім. Ні, це буде довго. Я їй розповім у загальних рисах. Не називаючи імен. І взагалі, сплячу записник. О! Знахідка! Я сплячу записник на її очах. Це мені недорого коштує, бо маю ще одного. А тоді вже скажу, мовляв, давай... Тобто одружимося.

З покою тим часом долинули перші звуки пробудження. Я відразу відчув палке бажання опинитися поруч і пригорнути це гаряче розімліле тіло.

І ось я хапаю тацю і з усмішкою від вуха до вуха влітаю до покою.

– Лесюньчику! – вигукую, розпашілий від несподіваного

спалаху жаги і любові. – Дивися, що я тобі приніс!

І якби в ту мить у мене під вікнами відбулося виверження Везувію, це ошелешило б мене значно менше, ніж тоді, коли з-під моєї білосніжної ковдри вигулькнула не янгольська голівка Лесюні в золотистих кучерях, а велика розкудлана й бородата мармиза Стефка Оробця.²

Коліна піді мною захитались, і я відчув, як втрачаю потенцію на весь наступний тиждень.

– Ну, чого розрипівся?! – прогуркотів Стефцю, шкробаючи широкі свої груди усіма п'ятьма пальцями.

– Сте... Стефцю! – белькотів я. – Звідки ти взявся?

– З програми «Для вас, дебіли».

– А... а чому ти в моєму ліжку?

– Бо ти, гівнюху, напився і не хотів мені постелити на канапі.

– А... а чому ти голий?

– Бо я так звик, йолопе! І нема чого мене за дупу мацати, гомик нещасний!

– А хто ж поприбирав усе?

– Леська.

– І де вона зараз?

– Поїхала з Орком.

– Що за чорт? Чому з Орком?

– Бо ти, ідійото, сказав, що женишся. І запросив навіть на заручини.

---

² Популярний кабаретовий співак і телеведучий.

– Я?! Женюся?! З ким?

– Спитайся в шампанського. І перестань мене діставати!
Що ти там маєш? Що то за пляцки? Ти що – не міг ковбаси
з яйцями всмажити? А де вчорашнє олів'є?

Панна осіннього листа

1

Була осінь 1975 року, тепла і лагідна пора бабиного літа. У часи юності я полюбляв самотою блукати по цвинтарі, приглядатися до гробівців, відчитувати долі померлих людей, а то й стежити за похоронами. Я жив тоді на квартирі недалеко від Личаківського цвинтаря. Інколи ці мої блукання затягувалися до пізнього вечора, і назад я вже йшов, прискіплюючи крок, лякаючись темних згустків, що крилися обабіч стежки, а часом ворушилися і шелестіли. Хотілося думати, що то просто пташки влягаються спати, і я так думав, а все ж по спині тупотіли мурашки.

Того дня я прийшов на цвинтар пополудні, у правому крилі залишалося ще чимало цікавих закамарків, які я не обстежив. Чимчикуючи звільна стежкою та роззираючись на всі боки, я раптом помітив на собі чийсь пильний погляд. Я зупинився, але довкола не було живої душі, однак погляд продовжував мене свердлити, і ось нарешті я бачу, звідки цей погляд спрямований: на мене дивиться панна, мертва панна, зображена на гробівцю. Її могила була не при самій стежці, а за метрів п'ять, я не міг стриматися, щоб не роздивитися її ближче, і, звернув у прохід між гробівцями, панна виявилася

неабиякої вроди: мала великі повні вуста, кучеряве волосся і аж надто виразні чорні очі, під шкільною формою впиналися дозрілі перса, але очі вражали найдужче, вони дивилися просто на мене з таким виразом, начеб у чомусь звинувачували. Вона померла минулого року шістнадцятилітньою. Померла – неймовірно! – саме цього дня. Невідомий поет-гробар зблиснув дуже конкретно епітафією:

Трагічна смерть на провесні дороги
Тебе змела з батьківського порогу.
Та будуть вічно у журбі, Мартусю,
Твій тато, мама і бабуся.

А отже, трагічна смерть. Що то могло бути? Може, збил її машина, може, сама викинулася з п'ятнадцятого поверху, може, втопилася, купаючись у річці, а може, померла від невиліковної недуги? Мені неймовірно шкода стало цієї панни, яка так молодо пішла з життя, не звідавши стількох насолод, а водночас і не зазнавши облуди...

Гробівець був акуратно прибраний, довкола цвіли айстри, а під самою стелою горіли свічки – видно, зовсім недавно хтось із родини тут був. Піддавшись незрозумілому поривові, я відійшов кілька кроків убік, виламав гілку калини зі ще зеленуватими, але злегка почервонілими гронами, і поклав на могилі. Коли родичі прийдуть наступного разу, то довго будуть вгадувати, хто ж то міг бути. А то був я. Хто я? Той, через кого вона покінчила самогубством, чи той, хто її збив

автом? Ця божевільна гадка викликала в мене острах, гаряче тепло затопило груди і підійшло під горло. Як шкода, що я її не зустрів за життя...

Після тієї візити на цвинтар образ покійної панни не покидав мене, раз по раз спливаючи з глибин пам'яті і пеленаючи мене у сувої солодкого смутку. Одного разу вночі я прокинувся від гірких ридань у сні. Насправді я не плакав, то був тільки сон, що я плачу, але сон такий разючий, що я зірвався з ліжка і засвітив світло, аби розвіяти нічні мари. Адже оплакував я Марту, якої ніколи не зустрічав... І щойно я так подумав, як раптом мені в пам'яті зблисло видиво того, що було: я зустрічав її! Пам'ять, щойно випірнувши зі сну, ще така оголена і чиста, що у короткому проміжку між сном і дійсністю в ній можна розгледіти щось таке, що вже надійно затяглося густою ряскою... І ось тої ночі вигулькнуло у моїй пам'яті її обличчя, але живе, розпромінене, сяюче щастям – я бачив її на Кайзервальді у парковій алеї, вона збирала кленове листя і комусь щось гукала, я навіть пригадав її голос... Але вбрана вона була не в шкільну форму, а в коротку шотландську спідничку і блюзочку з короткими рукавами. Рік тому... Десь у цей час... Коли листя клена стає жовтогарячим, рудим, червоним, бордовим... Отже я зустрів її напередодні її смерті.

Я вже не міг заснути, вчідив собі із бутля домашнього вина і, цмулячи його в задумі, просидів так до світанку. Світло дня вивільнило мене від тих усіх нав'язливих роздумів, і

я врешті провалився в чистий і беззмістовний сон. Але після цієї ночі мене уже переслідував не тільки образ покійної панни з гробівця, а також і спогад про здибанку на Кайзервальді. Хоча яка то була здибанка? Ледве чи вона мене взагалі помітила. У неї були гарні повненькі ніжки, і я згадав, що коли вона нахилялася за листям, грайливо стріпуючи волоссям, то я мимоволі зупинився, милуючись її станом і на хвильку навіть вигулькнула думка підійти й заговорити, але мене чекали у музеї, і я потупцяв своєю дорогою.

Чому я не заговорив до неї? Яка то була година, коли я її зустрів? Десь по обіді... Може, третя... Вочевидь, вона поверталася зі школи, отже вчилася десь неподалік, та, напевно, й жила у тій околиці. Маючи її прізвище, я відшукаю її помешкання. Навіщо? Не знаю. Це вже перетворилося на манію. Я конче прагнув дізнатися причину її смерті. У телефонній книзі К – ків було кілька, але тільки одні жили в околицях Кайзервальду. Я зателефонував до них серед дня з таким розрахунком, щоб натрапити саме на бабусю. Батьки могли виявитися значно прискіпливішими і краще обізнаними з колом її знайомих.

– Альо! – озвався голос старшої пані.

– Перепрошую, чи можна попросити Марту? – випалив я нахабним тоном.

На тому кінці дроту пролунав кашель, короткий схлип, і старша пані перепитала:

– Марту-усю?

– Так.

На хвилю запала тиша. А потім:

– А ви часом не помилилися номером?

– Ніби ні. Це родина К – ків?

– Так. А ви хто?

Я назвався і сказав, що повернувся з війська й не бачив Марти понад рік.

– А-а, – потеплішав голос старої, – то ви не знаєте, що з нею сталося? Мартусі вже нема, – і тут вона заплакала.

Мені стало неприємно за свою настирливість і дурну цікавість, але мусив продовжувати гру і вибухнув розпачливим подивом:

– Як – нема? Зовсім нема? Що з нею сталося?

– Померла рік тому. Страшна смерть.

Страшна смерть! Так я і думав. Але в чому страшна?

– Як? Як вона померла? – питав я тремтячим голосом.

– Але нащо вам то треба? Юрко? Що за Юрко?

– Вона вам про мене не розповідала?

– Ні. Ви з нею вчилися?

– Ні. Я старший за неї.

– На скільки?

– На сім років, – сказав я правду.

– На сім років! – здивувалася стара. – Що ви від неї потребували?

– Нічого. Ми часом здибалися, гуляли, розмовляли. Потім я потрапив до війська. На рік. Служив на Далекому

Сході. Я писав їй листи, але відповіді не отримав.

– Ви писали їй листи? Але ми не маємо жодного.

– Бо Марта не хотіла, щоб батьки дізналися про мене і ми домовилися, що я буду писати на головну пошту до запитання.

– Для чого така таємничість?...

– Не знаю... Вона так вирішила. Може, вся причина у віковій різниці. А вона ще була неповнолітня.

– Що ви маєте на увазі?

– Нічого, боронь Боже, просто вона учениця... а я – вчитель.

– Вчитель! – зойкнула бабуся. – Ви були її вчителем?

– Ні. Я вчителював у іншій школі.

– Ви часто здибалися?

– Не часто. Вона ж так пильнувала науку...

– Ой, Мартуся! Золота дитина! Воно би тільки вчилосся і вчилосся. Сиділо над тими книжками, світа Божого не виділо. Коли ж ви зустрічалися?

– Як коли... Переважно я просто відправляв їй зі школи.

– Відпрова... – вона аж захлинулася кашлем. – Чому ж ви... чому не відправили тоді, як... – і знову заплакала.

– Що – як? – ловив я мент.

– Приходьте до нас в суботу по обіді, – сказала стара.

– А батьки не будуть проти?

– Я їх візьму на себе. Приходьте.

Вуличка була тиха й замріяна, здавалося, вона куняла, вдихнувши тоненькі повісма димів, якими курилося спалене картоплиння і листя, жодні звуки її не тривожили і тільки луна моїх кроків ліниво котилася по бруківці. Я зупинився перед хвірткою і побачив у саду чоловіка, що підрізав яблуню. Як виявилось, то був її батько, він відразу запровадив мене до хати, де у вітальні вже чекали мама і бабуса. Мене посадили на канапу, вгостили чаєм із печивом і засипали тими самим питаннями, на які перед тим відповідав по телефону. Нічого нового я не міг додати, але вони продовжували уточнювати і перепитувати, аж поки не вичерпали себе й мене, і тоді нарешті настала їхня черга, я хотів знати, як загинула Мартуся, і я довідався. Там, на Кайзервальді, попри який вона поверталася щодня зі школи, і підстерегла її смерть. Того дня, коли вона завершила до парку, щоб назбирати різнобарвного листя, збоченець напав на неї, вдарив її ломакою по голові, зтягнув у кущі, згвалтував і задушив, його вираховали за кілька днів, він працював там сторожем, на совісті в нього було уже чотири дівчини, але якраз на Мартусі він проколовся – загубив окуляри, звичайні чорні окуляри, з якими ніколи не розлучався, незважаючи на погоду. Його засудили на кару смерті. Оце і все.

Після цього запанувало мовчання, я подумав, що тепер

уже пора мені йти, я підвівся.

– Ви вже йдете, – заметушилася її мама, – зараз прийде Оріся. Вона теж хотіла з вами побачитися.

Я ледве не запитав, хто така Оріся, але вчасно стримався. Мабуть, то була сестра Мартусі. Ледве чи варто було б з нею перетинатися, вона мене швидко викриє, сестра не могла не ділитися з нею. Я сказав, що мушу квапитися, і став прощатися.

– Може, ви залишите нам якісь свої координати? – спитала мама. – Думаю, Оріся, захоче вам задзвонити.

Я вийняв з кишені якогось папірчика і записав перший-ліпший номер телефону, який мені спав на гадку. Вийшовши на вулицю, я кинув оком на будинок і побачив їх усіх у вікні, ще кілька секунд я відчував їхні погляди на своїй спині, аж поки не зник за рогом.

Та на цьому історія не закінчилася.

3

Я працював тоді в обласному архіві науковим працівником. Одного дня після роботи, коли я ставив свого підписа в обліковій книзі, вахтер сказав, що мене на вулиці чекає якась дівчина і підморгнув:

– Пишна краля!

Дівчина була й справді вродлива, довге світле волосся куйовдив вітер, а на вустах грала хоч і зваблива, але іронічна

усмішка.

– Привіт, – сказала вона таким тоном, начеб ми бозна-скільки зналися.

– Привіт, – відказав я, уже здогадавшись, що це Оріся, бо схожість її з Мартусею кидалася в очі.

– Прогуляємося? – сказала вона і, коли ми відійшли трохи далі, спитала: – Ви не здивовані?

– Здивований. Як ви мене знайшли?

– Дуже просто. Пізнаєте цей папірчик?

То був той самий папірчик, на якому я записав телефон, але то був не просто собі папірчик, а бланк для замовлення документів обласного архіву.

– У мене в архіві працює знайома, – сказала Оріся. – Вирахувати вас у колективі, де працюють майже самі жінки, не так і важко.

– Ну, тоді зайдемо на каву?

Вона погодилася, і ми опинилися в «Старому Львові» на Валовій, я замовив крім кави пляшку шампанського.

– О, – здивувалася вона, – ми збираємося щось святкувати?

– Нашу зустріч.

– Навіщо ви придумали оту всю історію? Ви ж насправді моєї сестри не знали.

– Не знав. Я побачив її фото на гробівцю. Мене вразила її рання смерть, її обличчя мене переслідувало. Не знаю чому, але я так перейнявся нею, що мусив конче довідатися, від

чого вона померла.

– Он як. А тепер мої батьки перейнялися вами. Тато знаєте, яку версію висунув? Що ви і є вбивця. Забив, згвалтував і чкурнув до війська. А тут якраз маніяк попався, от на нього і списали. А тепер ви повернулися і, як кожного злочинця, вас потягнуло знову до жертви. Він, між іншим, збирається до міліції завітати. Тим більше, що телефон ви дали липовий.

Я витріщив очі і залпом випив келих вина, а Оріся дивилася на мене переможним поглядом.

– Ну, ви, надіюсь, не маєте мене за вбивцю? – силувано усміхнувся я.

– Ні. Бо інакше не сиділа б тут. Я просто знаю, що Мартуся не здибалася ні з ким. У нас із нею не було секретів. А про вас я теж отримала вичерпну інформацію. Від своєї знайомої. Поява в бабському колективі чергового потенційного жениха відразу викликає до нього посиленій інтерес і бажання довідатися якомога більше. Отже... Ви не вчитель, і в армії ще не служили. Закінчили Івано-франківський педінститут і опублікували зо два десятки віршів, а потім опинилися у Львові і, не маючи прописки, отримали посаду наукового працівника тимчасово. Вам залишилося ще тиждень попрацювати, потім вас звільнять. Прописки нема, роботи нема, живете на квартирі. І тут вам спало на гадку втертися в довір'я людям, які мають просторий будинок. Чому б їм і справді не прописати і не взяти на квартиру близького товариша їхньої доньки? Але тут виясняється, що є ще сестра.

Це псує весь план, і ви зникаєте.

– Ця версія значно цікавіша, аніж та, яку висунув ваш батько. Тільки ваше досье неповне. У мене на Замарстинові є будинок мого батька, але я не можу ані прописатися у ньому, ані поселитися, бо там ще мешкає стрийко з родиною. Проте за два тижні вони переселяться у нову квартиру і хата звільниться. Відповідно і всі проблеми вирішаться. Ви розчаровані?

– Ні. Я тішуся, що та версія, яку я вам щойно переповіла, не має жодних підстав. Я й раніше сумнівалася. Якось не вкладалося в голову, що людина, яка пише вірші, може бути ще й підлою.

Я не став її розчаровувати в цьому, називаючи цілу плеяду великих поетів, які в житті були викінченими негідниками.

– Цікаво, чому на гробівцю, де згадано тата, маму і бабусю, не згадано сестри?

– Ну, ви ж, як поет, повинні відчувати, що згадка про сестру зруйнувала б ритм, – усміхнулась вона.

– Це хто вам сказав? Той, хто створив ці безсмертні рядки?

– Напевно просто забув. Але вже було пізно щось міняти. Отже, якби була згадана сестра, то ви б не відважилися завітати до нас додому?

– Напевно ні. Сестра завше більше знає за батьків.

– Це так.

– Але я вам ще не все сказав. Я бачив вашу сестру живою.

Десь незабаром перед її загибеллю.

– Та-ак?

Вона насторожилась, і я побачив, як пальці її затремтіли, тримаючи келих.

– На Кайзервальді. Вона збирала листя. Я просто звернув увагу на гарну дівчину. Я квапився до музею, мені там обіцяли роботу. Інакше б я, можливо, заговорив до неї. Але там, довідавшись, що не маю прописки, мені відмовили. Коли я повертався, то ще сподівався її застати, але її уже не було. Якраз почав моросити дощ.

– Дощ? І тоді пішов дощ... у той день... по обіді...

Вона дивилась на мене здивованими і стривоженими очима. Відтак надпила вина, і погляд її упав на пальці, котрі аж побіліли – так вона їх стиснула.

– Тепер розумієте? – сказав я. – Чому я цим так перейнявся?

Вона кивнула.

– Мене довго не покидало враження, що то був саме той день. Її останній день. І що, можливо, якби я заговорив до неї... може, провів додому... вона б лишилася жива... Хоча я ще не знав причини смерті, але не міг подолати в собі прагнення довідатися.

Пляшка спорожніла і я замовив другу.

– Ми випили цілу пляшку? – здивувалась Оріся.

– А що вас так дивує?

– Бо я геть не сп'яніла.

– Ваша сестра не дає нам сп'яніти.

– Напевно. Ми з нею були дуже близькі. Я її вибавила. Сказати вам правду, чому не згадано сестри на гробівцю? Я втекла з дому. Я не могла бачити її мертвою. І не бачила. Я втекла, – у неї забриніли сльози на очах. – Я не була на похороні. Тобто була, але мене ніхто не бачив, я ховалася, дивилася здалік, і потім, коли упіймали того звіра, я не ходила в суд. Я жила в тети. Батьки були на мене ображені, бо вони мусили самі з бабусею нести той хрест, відбутися усі ті процедури... упізнання тіла... похорони... виклики до слідчого... суд... А я не могла, я не могла думати про те, що вона мертва, я продовжувала думати, що вона жива. Я повернулася до батьків лише тиждень перед тим, як ви зателефонували. Якби ви задзвонили раніше, вони б про мене й не згадали.

Нам принесли другу пляшку, я розлив і почув, як цокочуть її зубчики по склу. У цю мить я відчув себе хірургом, який розпанахав чиєсь нутро і тепер не знає, що далі з цим робити. У який підручник зазирнути, аби виправити ситуацію? І яким чином оце все зашити? Де взяти ті нитки, що підійдуть для такої мети? І я ж – не хірург. Я людина нізвідки. Я вліз у чужу трагедію, як у свою власну, але я ніколи не зможу пережити її так, як вони. Мені хотілося сховатися, скрутитися в клубочок, закотитися кудись у темний куток, накритися листям і заснути, або ні – не заснути, а вернутися у той час, рік тому, і підійти до НЕЇ, і говорити, говорити, говорити, і не відступати ані на крок, навіть, якщо вона

не підтримає розмови, навіть якщо мовчатиме, або казати-
ме «відвали», і йти за нею, як якийсь маніяк, аж до самого
дому, і терпляче витримувати її зневагу, і щойно тоді відва-
лити, коли її бабуся визирне з вікна, почувши її розгніваний
голос, відвалити з легкою душею, з тихим умиротворенням,
з відчуттям, що зробив усе для того, щоб...

Стрийко Зеньо

Ще один гарний день

1

Він з'являвся тоді, коли я потребував його найменше. Стрийко був перейнятий моєю персоною до такої міри, що намагався життя моє не тільки покращити, але й наповнити непроминальним змістом. А яким був непроминальний зміст життя за уявленнями стрийка? Продовження роду. Таким чином і виникла у нього цілком свіжа ідея мене одружити. Сам стрийко загубив лік паннам, яких зробив щасливими матерями. Після війни, коли хлопці стали дефіцитом, він жив життям номада – від оази до оази. У війну встиг побувати у «Нахтігалі», в СС «Галичині», а під кінець і в УПА, куди затягнув ще й мого татуська. Коли вони сходилися і починали згадувати воєнну романтику, ми слухали ці історії, наче пригоди піратів або ковбоїв. Правда, у тих історіях були не тільки бойові операції, життя у бункері і спогад про те, як було вбито першого енкаведиста, а як першого німця, а були й дівчата, веселі гулянки і вечорниці на селах. Коли при

тих розмовах була присутньою бабця, то вона завше суворо осуджувала те, що УПА стріляла у німців:

– Більших інтелігентів, як німецькі офіцери, я не стрічала. У нас жило двоє. То вони без дозволу яблука з дерева не зірвали. А раз попросили нашварцувати їм чоботи, то дали по пачці масла і чоколяди. А ви, лайдаки, в таких людей стріляли! Був би німець переміг, то жилиби-сьмо, як у Бога за пазухою.

Бабця дуже любила німців, а особливо австрійців, не знаю, як вона їх відрізняла.

Взагалі мій тато і стрійко дивом вижили. Тато був чисто як Бетмен: вдень сумлінно вчився на лікаря, а ночами йшов на завдання. Коли здибався з моєю мамою, вона це відразу припинила: «Або я, або бункер». Ну, бо мама добре знала, що в бункері не тільки вирішувалася доля неньки-України, а й систематично покращували демографічну ситуацію. Не, щоби моя мама не була патріоткою, але вона завше мислила тверезо. Нічні вилазки припинилися. Хіба до мами.

Але стрійко свою війну ще продовжував. Коли їх оточили в бункері і постала дилема: підірватися гранатами чи здатися, переміг другий варіант. Звичайно, перший виглядає завжди героїчніше, але в 1953-му і так уже було ясно, що світ нас кинув напризволяще, а на всенародне повстання не було надії. Заради чого вмирати молодим хлопам? І здалися. Дістали по десять років, але у 1956-му їх звільнили із заборону поселятися в Галичині. Проте згодом дозволили і це.

І всі вижили, завели сім'ї і народили патріотичних дітей.

Була субота. Я писав поему і не чекав гостей, коли до хати ввалився стрийко Зеньо. Вбраний був у чудовий картатий костюм – останній крик моди 1938 року. Надворі, правда, стояв 1978, але для стрийка це не мало жодного значення. Капелюх і краватка належали до тієї самої епохи, що й костюм, і тільки мешти були років на двадцять молодші. Ні, що правда, то правда, стрийко умів стежити за своїми речами, і вони у нього практично не зношувалися. У шафі висіла дбайливо випрасувана форма вояка СС «Галичина» з напуцтованими до блиску гудзиками, медалями і хрестами, на селі на стриху за кроквою снів героїчним минулим весь у мастилі шмайсер. Стрийко всміхався у свої наваксовані вуса, що стирчали, мов роги оленя.

– Даю тобі десять хвилин, аби ти зібрався і вилетів корком зі свого лігва. Маєш виглядати як нова копійка, або принаймні не гірше за мене. Йдемо на весілля.

– На чиє?

– Побачиш. Давай, рухом, а то скоро тут мохом обростеш. Що ти бачиш, крім своїх книжок? Життя не в них, а там! – вказав рукою на вікно.

Я визирнув і побачив двох песиків, які самозакохано вовтузилися одне на одному. Оце і є життя? Коли я вбрався, стрийко раптом схопився за голову:

– А краватка!

Краватки я не мав, але стрийко вирішив, що оскільки я

поет, то можна на шії зав'язати хустину – буде богемно і стильно.

– І ще одне, – сказав, – конверти. Чисті.

Конверти у мене були. Стрийко вийняв з кишені дві новенькі десятки і розклав їх по конвертах. То була стандартна сума, з якою йшли на весілля друзі молодих у 70 – 80-х роках, бо друзі батьків давали більше. Уявити стрійка за товариша молодих було важко.

Дорогою ми купили два букети троянд по три карбованці і незабаром опинилися на подвір'ї палацу Потоцького. Там уже юрмилося кілька весільних пар з гостями, чекаючи своєї черги. І тут я помітив якусь нерішучість у поведінці стрійка, він зупинився і став уважно обстежувати усі ті групки, мовби вишукуючи своїх, але вочевидь не знаходив, врешті почав поволі проходжуватися поміж ними, але вже не з виглядом людини, яка когось шукає, а з виглядом когось, хто просто вбиває час.

– Що таке? Не можеш упізнати молодих?

– М-м... якщо чесно, то ні... Я отримав запрошення від невідомих мені осіб. Тобто я їх напевно мусив знати. Але... з моїм бурхливим минулим...

– Покажи запрошення.

– Я його... забув удома. Розумієш, я кілька разів перевдягався перед дзеркалом, і воно залишилося в іншому костюмі.

– Чудово. Може, ти ще й забув їхні прізвища?

– Знаєш... у голові стільки всього... я й не збирався їх за-

пам'ятовувати. Я просто не думав, що тут збереться стільки весіль.

– Ще б пак! Особливо, якщо взяти до уваги, що сьогодні субота і рання осінь. А імена бодай пригадуєш?

– Останнім часом у мене з пам'яттю проблеми. От скільки москалів застрелив, пам'ятаю, а де окуляри поклав – не згадаю.

– Кількість застрелених москалів з кожним роком невмолимо росте.

– З часом пригадуються деталі. Не будь таким в'їдливим.

– Та й ти не прикидайся. Ти ще не настільки старий, якщо годен до чужих молодичок лазити у вікна.

– Звідки ти знаєш? – насторожився він, полохко роззираючись.

– Ти сам розповідав.

Він полегшено зітхнув:

– Ну, от бачиш, яка у мене пам'ять. Хтозна, чи мене не запросили на весілля мого нешлюбного сина.

У цю мить мені на шию кинулася якась старша пані і стала вицілювати.

– Олюсь! Золотко! Ти приїхав! – і повернувшись до гостей: – Це Олюсь! Олюсь приїхав!

Я помітив, як у стрийка враз загорілися очі, він ще встиг мені підморгнути і прикласти пальця до вуст, заки пані потягла мене до гурту, невпинно тішачись:

– Це ж Олюсь! Олюсь! Тебе пустили! Боже! Ти мене

упізнав? Я ж цьоця Гафійка! – Вона розмовляла так голосно, мовби все своє свідоме життя прожила біля водоспаду. – Як летілося? То мій небіж Олюсь з Торонто, кузен Квіточки. А то є наречений моєї Квіточки – Ростик. А це вуйко Дозьо, вуйко Дусько, цьоця Влодзя, твого тата кузенка, цьоця Нуся, стрийко Дзюньо, стрийна Реня, дзядзьо Дорко, пані Геля – хресна мама Квіточки, а то її колежанки... – Вона перезнай-омила мене з усією «родиною» так швидко, що з голови тут таки й усе вивітрилося, бо доводилося не тільки ручкатися, а й цілуватися та обніматися.

– А то хто? – шепнула цьоця, киваючи на стрийка Зеня, який невідступно ішов за мною і теж тиснув усім руки, повторюючи: «Зеньо... Зеньо... пан Зеньо... Зеньо...»

Я на мить замислився, але стрийко не розгубився:

– А я колега його татка.

– Ой, то ви певно з ним училися?

– Ну так, вчився. І не тільки.

– І в лісі були? – перейшла на шепіт цьотка.

Почувши про ліс, стрийко відразу спалахнув ентузіазмом:

– О-о, де ми тільки не були. Не одну зиму в одному схроні пересиділи.

– Як то файно! Потім розкажете, як то було. Ой, нас кличуть!

Молоді і гості посунули до палацу. Ми зі стрийком трішки відстали.

– Всьо люкс, – сказав він. – Ми їх знайшли.

– Ти гадаєш, то вони?

– Не маю сумніву. Я згадав – Ростик і Квітка.

– Але ж вони мене взяли за канадійця.

– Ну, бо той Олюсь не приїхав. І не приїде. З Канади не так просто нині приїхати. Будеш за Олюся.

– Ще чого! Грати роль канадійця!

– Хто б казав! Після того, як ти зіграв роль югослава.

– А як хтось мене упізнає?

– У тебе у Львові нема ні шкільних, ні інститутських друзів, ти не працював на жодній людній роботі, живеш на своєму Замарстинові, як Робінзон. Шанс, що знайдеться хтось, хто тебе знає, один на тисячу... та яке там – на десять тисяч! Розслабся. Знаєш, як я у формі советського лейтенанта у 50-му році ходив на танці в Політехніку? Там твій тато грав на бубні в джаз-банді «Не журись!» Але ми там чосу давали! І я ніц не боявся.

– Але ж я не готовий... не вбраний, як належиться.

– Чому ні? Сорочка «Mister D», мешти «Salamandra». Правда, костюм... Ну, костюм фірми «Сампошив», але принаймні не має наших бирок.

– Але ж я уже не зможу подарувати їм 10 крабів. Мало того, що я близька родина, то ще й з Канади.

– Стопудово. Але нема такої безвиході, з якої б стрийко Зеньо не знайшов виходу. Ми, Винничуки, без бою не здаємося. Йди на церемонію, а я хуленько справлюся.

По тих словах тицьнув мені свого букета і помчав до бра-

ми.

Церемонія тривала для мене безмежно довго, не знати чи молоді так нервували, як я. Під час групової фотки мене випхали наперед. Коли-небудь ця фотка потрапить до рук справжнього Оляка і його батьків, а відтак на стенд «Їх розшукує міліція». Не хотілося про це думати. Коли гості посунули до авт, цьоця поцікавилася:

– А де пан Зеньо?

– Зараз буде. Побіг на пошту зателефонувати до мого тата.

Передасть від вас привіт.

Гості сідали в авто, а я місця собі не знаходив і вже думав тихенько ушитися, коли стрийко нарешті вигулькнув і задихано сповістив:

– Все в порядку.

– А ось і ви! – втішилася цьоця. – Як там Рисьо? А Руся?

Сідайте до зеленої «Волги». Олюсь, веди пана Зеня.

– Ти запам’ятав? – штурхнув ліктем стрийко. – Тато – Рисьо, мама – Руся.

– Цікаво, як звучать їхні повні імена.

– Певно Борис та Ірина, Іруся.

– А ще Катруся, Маруся, Віруся, Даруся...

– Дурна львівська звичка, – буркнув стрийко, – геть усе перекручувати.

Весілля відбувалося в кафе «Ватра» на 700-річчя Львова (зараз Чорновола).

– Давай конверта, – сказав стрийко, і, вийнявши звідти

десятку, поклав дві купюри по сто доларів. Я витріщив очі:

– Звар'ював – такі гроші!

– Ціхо будь. То воєнний трофей.

Я вийняв одну сотку – 1940 рік.

– Справжні?

– Ну... знаєш... я в цьому не певен. Одного разу ми підбили німецьке авто, там була валіза з долярами. Якщо навіть це й фальшивка, то погодься, що на дуже високому рівні. Простий смертний ніколи її не виявить.

– А 1940 рік тебе не бентежить? Гадаєш, вони дійсні?

– Вони вічні. Ти сумніваєшся у німецькій якості? Їх ніхто не кине́ться здавати. Доляри нині спродують тільки дурні селюхи, а всі решта дбайливо зберігають. Доляр нині на чорному ринку продають по 5 крабів. Отже ти подаруєш цілу тисячу! Не думаю, що хтось навіть з родини пожертвує більше.

Відтак вийняв авторучку, яка пам'ятала цісаря Франца-Йосифа, і вивів на конверті: «Від Олюся». За хвилину почали вітати молодих. Раптом стрийко штурхнув мене:

– Давай назад конверта.

– Що сталося? Ти передумав?

– Ні. Давай. – Я дав. Він вийняв долари з конверта, склав їх удвоє і поклав мені в руку, а конверта сховав собі до кишені. – Даси так, без конверта. Ти ж не рагуль, не? Хай всі бачать. В Америці так прийнято – ніяких котів у мішку.

Коли дійшла наша черга, я сміливо розцілував молодих і

вручив долари. Цьоця Гафійка радісно заплескала у долоні, а молодий вирішив, що одного чоломкання для такого поважного гостя замало і обняв мене ще раз. Груди від конвертів випиналися у нього, як у Шварценеггера, молода усміхалася якось так невпевнено, мовби збиралася от-от заридати від розпачу, що мене не дочекалася.

Цьоця Гафійка потягла нас за стіл і посадила поміж дівчат. Стрийко радісно блискав очима і підкручував вуса, почувуючись наче лис у курнику – то була його стихія. Сиплячи жартами й компліментами та стежачи аби в панянок були повні келихи й тарілки, він хутко завоював їхні симпатії, і перетворився зі звичайного гостя на застільного заводіяку, звертаючи заздрісні погляди з іншого краю столу, бо найбільше реготу чулося саме з нашого вінкля.³ На відміну від нього, я не міг торохтіти без увагу – мусив стежити за своєю поправною канадійською вимовою, вдаючи, що підшуковує слова, і пітніючи зі страху перед тим, що якійсь дівчині раптом збреше заговорити до мене англійською. Я не міг і випити стільки, скільки мені б хотілося, щоб не втратити бачності, не розслабитися і не видати себе. Одне слово, кому забава, а кому мука. І чого я у цю авантюру втелюючись?

---

³ край, ріг.

Вам знайомий стан, який можна визначити словами «Я не хочу про це згадувати»? Авжеж знайомий, по очах бачу. От і я не хочу про це згадувати. Ні, не скажу, що весілля було нудним, воно не могло бути нудним вже хоча б тому, що я весь час сидів, наче на цвяхах. Мій канадійський акцент був не настільки досконалий, як цього можна було б сподіватися. Ціле щастя, що у ті часи публіка ще не була розбещена спілкуванням з діаспорою, і рідко хто знав, як то воно взагалі звучить отой діаспорний балак.

Стрийко розслаблявся без жодних гальм і, коли я тихенько позаздрив його оптимізму, він відказав, що життя, як губка, і треба витиснути з нього усі задоволення до останньої краплі, перш ніж перетворишся на старого пердуна. Я не став йому заперечувати, вловивши у цих словах свідчення неабиякого досвіду і знання життя.

– Чого нам переживати? – шептав на вухо стрийко, обсмукуючи рум'яне кроляче стегенце. – Якщо припреться той справжній Олько, то найбільше, що нас чекає – це копняк в дупу. Але навіть на це нам сподіватися марно, бо ті двісті доларів, які ти подарував, лягли на їхні серця чуттям глибокої поваги.

– Я чомусь думаю, що саме з поваги до тих доларів вони їх можуть показати Олькові.

– Не впевнений, що юний канадієць може бути експертом у долярах 1940 року випуску. Не забивай собі баки дурницями: їж, пий, веселись.

Але спробуйте усе це робити одночасно, коли до вас підсидає вуйцьо Дусько і починає розпитувати «як там наші в Канаді», «чи бандерівці з мельниківцями вже ся помирили, чи й далі лежать на різних цвинтарях», «чому українська діаспора така безхребетна і не створила своєї мафії» і «кілько ковбаси можна купити за доляр», а поки ви намагаєтесь якнайгрунтовніше висвітлити усі ці глибокі теми, він з апетитом з'їдає таріляку оселедців з цілою грядкою помідорів і, видудливши ледь не пляшку горілки, цікавиться: «Я не дуже блідий?», хоча він такий блідий, як печений буряк. Потім вас з-за столу вихоплює цьоця Нуся і змушує крутитися в якомусь допотопному фокстроті, а при цьому її рот не замикається ані на хвилину, викидаючи фонтани слів спеціально спрепарованих під діаспорну манеру, бо вочевидь їй здається, що нормальної української мови я вже не розумію. Я її не збирався у цьому розчаровувати і тільки ввічливо усміхався та хитав головою, як фарфоровий китаєць на кренсі моєї бабці.

Коли я нарешті хляпнув за стіл, до мене сипонули дружки і повідомили, що саме на мене випав почесний вибір вкрасти наречену. Не скажу, що ця ідея мені сподобалася, і я спочатку вдавав, що не розумію, чого від мене хочуть, бо в нас у Канаді звичаї дещо інші, але дружки запевнили, що це бажання

самої молодій і навіть її матері, котра зоддалеки підбадьорливо усміхалася і ледь чи не підморгувала. Дружки сказали, що виведуть молоду нібито до кльозету, а насправді через кухню на вулицю, де нас уже буде чекати таксі. Що мало відбуватися далі, ніхто мені не пояснював.

Я коротко переказав стрийковій сценарій, який не викликав у нього жодних заперечень.

– Головне, – сказав він, поплескуючи мене по спині, – не лови гав. Квітка – дівка перша кляса. Я б знав, де її сховати. Давай, шуруй, а я тут все припилить, як належиться.

За кілька хвилин ми з молодою уже сиділи в таксі.

– Куди їдемо? – запитав водій.

– Просто, – сказала вона і пригорнулася до мене, вдаючи, що змерзла, хоча була така гаряча, як вулкан Кракатау.

– Але куди саме? – запитав я тихенько.

– Зараз побачиш. Ми мусимо десь перебути, поки там йде забава. Спочатку молодий буде сам мене шукати, а потім йому будуть підводити то дівчат, то бабусь, переконуючи, що то і є його молода. Одне слово, це надовго.

Розповідаючи мені про звичаї аборигенів, вона не забувала підказувати водієві куди повертати, аж доки ми не опинилися на вуличці, що складалася з суцільних приватних будинків в околицях Замарстинова – моєї рідної парафії. І як таке можливе, що я жодного разу її не зустрів?

– Приїхали, – сказала Квітка і, домовившись із водієм, що той забере нас через півтора години, повела мене за собою.

Ми зайшли на цілком темне подвір'я, кудлатий псюра спочатку загарчав, а потім радісно заскавулів і, метляючи хвостом, поквапився віддати нам шану, але Квітка його відігнала, аби не запацькав сукні. У будинку теж не світилося, Квітка вийняла з торбинки ключа і відчинила двері.

– Що це за дім? – запитав я.

– Невже ти не упізнав?

Оба-на – перший прокол!

– Але що я дивуюся, – продовжила вона, – тут так темно. Це дім, у якому ти будеш жити. Так що почувайся як вдома.

– Тобто це твій дім?

– Уже не мій. Мене чоловік забирає до себе, а тут лишаться батьки, дідусь і бабуся. Але зараз вони усі на весіллі.

Вона засвітила у вітальні, потім відкрила бар і вийняла шампанське.

– Сідай на канапу і розслабляйся, а я переодягнуся, бо вже не годна в цьому всьому... Бодай годинку побуду так, як звикла.

Я відкоркував пляшку і налив у келихи. Квітка з'явилася у халаті і з великим пляцком в руках.

– Може, ти хочеш їсти? – запитала, вмощуючись біля мене. – М'ясиво, холодець, риба, салати...

– Ні, дякую. Пляцок – якраз те, що треба.

Ми випили. Хвилину панувало мовчання, яке не віщувало нічого втішного, ба навпаки навівало мені перші ознаки тривоги.

– Я хочу ще, – врешті сказала вона якимсь замріяним тоном, і я знову налив, після чого вона подивилася мені в очі з такою вселенською тугою, що я умить відчув себе останнім негідником, і запитала: – Чому ти мені не писав?

Мені здалося, що я провалююся крізь канапу, крізь підлогу, крізь бетонне перекриття у захарашений компотами, закрутками і вареннями підвал, а звідти крізь землю і лечу, лечу... просто у Канаду... Та її голос вихоплює мене і повертає назад.

– Я розумію, ти стільки пережив... Ти не уявляєш собі, що ми думали, коли вуйко повідомив, що тебе відправили у В'єтнам. Ти ж міг відмовитися, правда?

Я закашлявся, шампанське пішло кудись не туди, у носі закрутило. Виявляється, я воював у В'єтнамі! О Господи! Може, у мене ще й рани є?

– Відмовитися було непросто, – промимрив я. – Крім того, я знав, що буду служити при штабі...

– При штабі? Хіба ти не був у тому бою... забула, де це... вуйко писав, що вас там добряче потріпало, а ти опинився у шпиталі.

– Мене тільки злегка контузило. І я... – тут я схопився за соломинку: – втратив пам'ять... не зовсім, але багато чого вивітрилося...

– Але ти пам'ятаєш, як ми були дітьми, і гралися на пасовиську? Тут були колись довкруги пустища – просто рай для дітей. Тепер усе забудували. Пригадуєш? Як ми їздили у

Брюховичі на озера і плавали на камері з колеса вантажівки? Як збирали гриби?

– Так... мовби крізь сон.

– Зараз порівняємо, наскільки ти змінився, – сказала вона і витягла альбом із фотками.

Тут я остаточно упав духом і сказав собі: якщо є Бог, то він або мене уб'є громом, або врятує. Не знаю, які плани щодо мене були у Господа, але він твердо вибрав друге, бо фотки Олюся пасували до мене, як два чоботи пара. Волосся, щоправда, було в нього світліше, ніс рівніший, а очі не голубі, а сірі. І взагалі він мені скидався на курдупля навіть у військовій формі.

– Цим знімкам років п'ять, правда? – сказала Квітка. – Це коли ти тільки йшов до війська. В'єтнам тебе трішки змінив. Я б сказала навіть на краще. Ти виріс. От тільки носик... Це тобі його там поправили? – хихікнула вона.

– А де ж іще. В'єтнамець мене кольбою як луснув, то аж свічки в очах засвітилися.

– А більше тобі нічого не пошкодили? – і в її очах застрибали бісики.

Вона злегка захмеліла, зарожевілася і вмостилася зручніше, підібгавши ноги під себе. Я помітив, що вона скинула білі панчохи, поли халатика розійшлися, і її гладенькі смагляві стегна манили увагу.

– А пам'ятаєш... – промовила, примруживши очі, й підступно усміхаючись, – пам'ятаєш, як ми... як ми... – Тепер

вона дивилася на мене так проникливо, що я, не задумуючись, випалив «пам'ятаю» і пригорнув її до себе, хоча втропати, що я мав би такого особливого запам'ятати з дитинства, коли ми очевидно бачилися, не міг, але видно, що це було щось приємне, щось, що нас... тобто Ольга і Квітку... єднало усі ці роки.

Давно я так пристрасно не цілувався, так бурхливо і жадібно, з таким запалом і жаром, мовби то мав бути – і такий був, – наш останній поцілунок, наше останнє побачення, і коли вона почала розщипати на мені сорочку, а я на ній халатика, то здоровий глузд уже надійно покинув мене, усі рухи надалі виконувалися автоматично, світ надовкола перестав існувати, і усе, що нас оточувало, застигло, закам'яніло у непорушному сні, зачароване і заціпеніле, і тільки ми, ми одні, на цілیم світі ще борсалися, сплітаючись і розплітаючись, у тугих аж до болю обіймах, і мені здавалося, що це не Квітка ячить піді мною і наді мною, а дика в'єтнамська дівчина серед непролазних джунглів, що яріють нестримним жаром напалму і розпашілих тропіків, а довкола вибухають сальви, злітає в повітря земля, валяться дерева, кричать мавпи, папуги і голосно тупотять слони.

А потім, як прийнято писати у гарних радянських романах, «вони лежали, тримаючись за руки і замріяно дивилися в небеса». Ми дивилися в стелю. Найменше, що мені у цю мить хотілося, то відповідати на питання: «І що тепер?» Якби не клята Канада, я б і тоді не знав, що запропонува-

ти, бо які перспективи могли бути у радянського безробітного, тунейдця і спекулянта, автора багатьох неопублікованих творів, пройдисвіта і шалапуту?

На щастя, перша фраза, яку вона промовила після того, як ми провели очима усі пролітаючі хмарки, була: «Ти згадував мене там... у В'єтнамі?» Але замість слів я обняв її і занурив свого носа у теплі пружні перса, мені хотілося пірнути у них з головою, перетворившись на маленького хом'ячка, бо світ, який чекав мене після цієї авантюри, не чаїв у собі нічого радіснішого за оцю мить кохання, якої нам уже ніколи не судилося пережити разом. І коли з її вуст ось-ось мали б злетіти оті сакраментальні слова «А що тепер?», у двері загупали.

Сказати, що ми зірвалися, мов з катапульти, гарячково збирати свої розкидані речі, це надто применшити ту швидкість, з якою ми насправді металися по хаті, перекидаючи крісла, перечіпаючись ногами і буцаючись головами. Зібравши свої манатки, Квітка зникла у спальні, де залишила весільну сукню, а я, однією рукою защіпаючи штани, другою перехилив з горлянки шампанське і думав про те, у яке вікно краще вистрибнути, аби, не потрапивши на зуб кудлатому песикові, на крилах пісні мирно промчати чужими городами.

Тим часом гуркіт у двері продовжував лунати, і тут я подумав, що так стукати може тільки одна людина на земній кулі і цією єдиною людиною міг бути тільки і тільки мій звар'йований стрийко Зеньо, але перевірити цей здогад я не відважи-

вся, бо залишалася усе ж маленька можливість, може, одна на мільйон, що за дверима міг підстерігати нас хтось інший. Наприклад, молодий із дружбами, а в такому випадку мій чудовий діаспорний акцент був би надто крихким аргументом проти їхніх копняків. Врешті Квітка при повній параді, вбрана і підмальована, вигулькнула у вітальні і заволатала: «Та хто там!!!» У відповідь голос стрийка, який мені здався за спів райської пташки, відповів:

– То я, пан Зеньо! Відкривайте!

З грудей мені звалився не камінь, а ціла вулиця Підвальна разом з Пороховою вежею. Але за мить земля під ногами захиталася знову, і світ видався злим і підступним, бо увірвавшись до хати, стрийко радісно – наскільки йому вдалося зобразити оту вдавану радість – повідомив, звертаючись до мене:

– Приїхав твій тато!

Тут вступають литаври, барабани і гонги на фоні похоронної мелодії Шопена. Моя смертельна блідість і хвилеве отупіння, можливо, викликали у Квітки певне здивування, але стрийко не дав оговтатись:

– Ходіть, нас чекає таксі.

– Як ви нас знайшли? – спитала Квітка.

– Мене привіз той самий таксист. У нього ж стійка біля ресторану.

– А з ким мій тато приїхав? – поцікавився я в надії, що стрийко вловить достатньо тонкий підтекст.

– О, це сюрприз! Сюрприз! – засміявся стрийко, недвозначно штурхаючи мене під бік.

– А що, – спитала Квітка, – цьоця Руся теж приїхала?

– Я ж сказав – сюрприз, – не здавався стрийко, і я, добре здогадуючись, що то мав бути за сюрприз, знову почав розглядатися по городах, якими так гарно мчати на волю.

Помітивши, що я вагаюся сідати до таксі, стрийко підштовхнув мене:

– Давай, давай, у мене все за планом.

В машині Квітка взяла мене за руку і не відпускала, мовби відчуваючи моє нестримне бажання чкуряти якнайдалі і якнайскоріше. Раз по раз вона зиркала на мене, стискала мої пальці і закушувала губу, їй хотілося щось мені сказати, але вона не відважувалася при свідках, а може, чекала на мою ініціативу. На розі ресторану таксі зупинилося, перед входом юрмилися гості, але на нас поки що уваги ніхто не звернув. Стрийко сказав:

– Квіточко, твій татко ще мене не встиг побачити, бо я вирішив зробити йому несподіванку і тихенько вислизнув. Ти виходь, а ми з Ольком заскочимо до мене. Це близенько. Я хочу перевдягнутися так, як твій тато мене востаннє бачив у лісі. Розумієш? Хвилин за п'ятнадцять повернемося.

– Але Олько мусить мене привести! – заперечила Квітка. – Такий звичай.

Я зітхнув так важко, наскільки лише міг, і прошептав їй на вушко:

– Знаєш... після того всього... я мушу оговтатися... це для мене надто великий стрес... боюся, що тільки все напсую...

Вона стиснула мої пальці так, що вони заніміли, і схвильовано зашепотіла:

– Ще не пізно... якщо ти хочеш, то я... ми ще шлюбу не брали...

Я вжахнувся, і мої очі забігали, шукаючи порятунку, але стрийко провадив з водієм якусь бесіду, і не міг нічим допомогти.

– Я писала тобі... писала тобі, як тебе люблю... а ти...

– Я знаю... але я не міг нічого пригадати... у мене все стерлося...

– Бідний мій... – тут вона обняла мене і стала цілувати.

На щастя, стрийко таки втрутився:

– Та ви тойво, дайтесі на стримане. Не дай Боже побачать...

– Може, я відїду? – запропонував дискретно водій, зрозумівши усю делікатність ситуації.

– Та не-не, то не є забава, – заперечив стрийко якомога серйозніше. – Квіточко, я зараз його привезу назад.

– Я не хочу, – замотала вона головою. – Поїхали звідси. Забери мене! Забери!

Я мовчав, і серце моє розривалося від розпачу. Така класна дівчина хоче мене, а я... Правда, хоче вона не мене, а канадійця, та все ж...

– Квіточко, у мене є план, – сказав стрийко таким тоном, що навіть мені захотілося йому повірити, – але потребуєш трішки витримки. У нас є ще цілий тиждень до шлюбу, так?

– Так... – промовила тремтячим голосом Квітка.

– От ми порадимося з Риськом... ми з Ольковим татом, знаєш, такі кумплі, що гей... так що не переживай... а зараз мушиш відіграти свою рольо...

Квітка вдихнула два літри повітря, зиркнула у напрямку ресторану, і проказала, тицьнувши пальчиком у шибу:

– А хто це там... отам... – Її голос чомусь затремтів, а пальчик поповз по шибі і зупинився на пристойно вбраних чоловіках, які вочевидь опинилися в центрі уваги решти гостей. Розмова там виглядала на дещо нервову, і хіба йолоп не здогадався б, що йшлося про двох пройдисвітів, які ледь не зіпсували цілого весілля.

– А-а, то нові гості, – сказав стрийко таким спокійним тоном, яким, мабуть, пояснював і слідчому НКВД свою присутність у бункері: «Та от... зайшов покурити». – Ну, виходь, виходь, я не хочу щоб Ольків тато нас побачив.

Квітка зітхнула, відпустила мою руку і нерішуче відчинила дверцята. Коли вона вийшла і зробила кілька перших кроків, гості зарухалися жвавіше, а дехто навіть посунув до нас, але стрийко скомандував:

– Поїхали, поїхали! Завертайте в ту вуличку!

Таксі розвернулося і зникло перш ніж хтось оговтався, останнє, що я встиг помітити, це випростані руки кількох го-

стей, які показували пальцями нам услід, чийсь кулак і обличчя Квітки за розмаяним вельоном. Вочевидь під вечір знявся легенький вітерець.

Відїхавши на безпечну відстань, стрийко зупинив таксі, ми вийшли, проминули зо два квартали і, піймавши друге таксі, аби остаточно замести сліди, приїхали до мене додому. А там, зручно вмовстившись на фотелі з келихом коньяку, закинувши ноги поверх моїх рукописів на журнальному столику і смачно затягнувшись люлькою, стрийко задоволено промовив:

– Сьогодні ми взяли від життя усе, що цей день міг дати. Хіба не?

Наречена з Тюмені

1976 рік, весна, все цвіте, запаморочливо пахнуть вишні у моєму садку, а за столом під вишнями розсілася невеличка компанія і обговорює дуже серйозну проблему. Двоє молодих людей – Олег і Марта – кохають одне одного і збираються побратися, але Олегова мама, пані Зеликова, яка мешкає у власній камениці, і чути не хоче про Марту, яка мешкає в дев'ятиповерховому будинку з батьками і сестрами, а отже припреться жити до неї, а тоді доведеться ділити кухню, пральню, сральню і самого Олега, маминого пупінка, мамине золотце, яке звикло їсти тільки мамині шницлі, мамині прецлі і мамині струцлі... І почнеться громадянська війна за те, щоб заволодіти шлунком Олега, а хто, як не мама, знає, що йому корисне, а що ні...

Раз по раз хтось пропонує якийсь вихід із складної ситуації, компанія його жваво обговорює, але в результаті виходу як нема, так нема, бо на кожну пропозицію з'являється гіпотетична позиція пані Зеликової. Аж раптом з'являється стрийко Зеньо з білою трояндою в петельці, з розпроміненим обличчям і двома пляшками югославського вермуту. Стрийко – душа будь-якої компанії і знає він тридцять три виходи з найскрутнішого становища. Він підсідає до столу, випиває келишок вина, задумливо закушує цукеркою і, вислухавши проблему та розпитавши дещо детальніше про Олега, пові-

домляє, що вихід є:

– Мені потрібна лише одна-єдина особа, панна, – тут він окинув поглядом присутніх дівчат, – якої мама Олега в очі не бачила. Є тут такі?

Зголосилося дві.

– Чудово, – затер руки стрийко, – а котра з вас має більші акторські здібності?

Дівчата дуже швидко вирішили, що безперечні артистичні дані має тільки Леся.

– Лесюню, – сказав стрийко, – ви готові розіграти сцену, яку я зрежисерую? Сцена невеличка, тривати буде, може, зо півгодини.

Леся не вагаючись, погодилася, і стрийко продовжив:

– Що мені потрібно. Прошу записувати. Стару потріпану валізу, кілька заношених майток... не... краще майталесів... фланельових з начосом... добре, якби ще були й залатані... думаю, у ваших бабусь що-небудь таке знайдеться... кілька старих панчо... кілька засмальцьованих стаників... затерту зубну щітку... здалася б ще якась стара блюзка... До цього ще півпляшки горілки, але не української. Мусить бути пляшка з Росії.

Ніхто нічого не міг втямити, але стрийко навідріз відмовився зрадити сценарій.

– Щоби мій план вдався, то мусить бути велика таємниця. Ті всі речі я потребую назавтра до обіду. А ввечері зберемося тут знову, і ви нарешті зможете задовольнити свою цікавість.

Наступного дня опівдні пролунав дзвінок на хвіртці пані Зеликової. Господиня, яка саме місила тісто на улюблені Олегові кнедлі, вийшла на ганок і побачила якусь дівчину з валізою. Певно, когось шукає, подумала і спустилася на подвір'я, та коли наблизилася до хвіртки, лагідний вираз її обличчя став мінятися і вона вже почала шкодувати, що відгукнулася на дзвінок. Може, то яка циганка? Дівчина виглядала жахливо, була розмальована, як остання профура, очі, підведені синім олівцем, скидалися на очі упириці, а на голові куйовдилося фіолетове волосся, вочевидь зафарбоване атраментом. Вбрана дівчина була в блюзку, яка ледве на ній трималася і здавалося, ось-ось трісне, спідниця була вим'ята і з якимись підозрілими плямами. А в руках вона тримала стару облізлу валізу, перев'язану мотузкою, востаннє такі валізи пані Зеликова бачила ще під час війни. При тому всьому дівчина так радісно усміхалася, ніби пані Зеликова була для неї щонайменше рідною тетою.

Господиня затупцяла на місці і за хвилину пролопотіла:

– Ви... ви до кого?

– Как к каму? Канечна же к Алежке!

Пані Зеликова ковтнула повітря, облизала пересохлі вуста і навіщось стала витирати руки білі від борошна у хвартух.

– Йо... його нема...

– Разве он вам не сказал, што я приеду?

– А... а хто ви така?

– Ну дела! Мамаша! Ви меня удивляете! Я евоная невеста.

Вот с Тюмені пріехала.

Пані Зеликова схопилася за серце і намацала рукою металевий прут хвіртки, щоб не впасти. Тюмень! Авжеж, її Олег їздив минулого року в Тюмень зі студентським будівельним загоном. Невже він там оце чудисько собі вподобав? І хоч би коли слово сказав! Пані Зеликова роззирнулася, чи сусіди не стали свідками її ганьби, але ніде не було живої душі.

– Мамаша, – озвалася дівиця, – я долга буду здесь тарчать?

Пані Зеликова у першу мить готова була грудьми захищати своє обійстя, але потім подумала, що краще цю несподівану гостю впустити на подвір'я і детальніше про все розпитати, аніж робити публіку на вулиці, бо ану ж вигулькне пані Ріпецька, а тоді буде вся вулиця знати, що до Олега приїхала якась шльондра і хтозна чи ще не вагітна. Тремтячими руками відчинила хвіртку і впустила незнайомку.

– Ну, здрасте, мамачька! – вигукнула та, кидаючись на шию бідолашної господині, котра хоч і намагалася якось уникнути напomadжених поцілунків, але усе намарно, бо дівиця була, як ураган.

– Вот такой я себе вас і представляла. Так што? Где Алежка?

– Він в такий час на роботі. Скажіть мені, коли він з вами зазнайомився?

– В прошлам гаду! – випалила гостя так голосно, ніби намагалася перекричати трактор.

– Ой, ви б не могли трішки тихіше розмовляти? – знову

роззирнулася господиня. – Я не глуха.

– Да, вот я і гарю... Я афіціанткэй работала в сталовай, в каторай еті студентікі абедалі. Там многа біла сімпатічных парней, но я выбрала вашево Алега. У нас с нім біла бальшая любовь. Но я не смагла сразу пріехать, патаму што я живу с папай, а он інвалід. Ветеран вайни, да, мой папа Берлін брал. Так вот, мой папа хател ехат са мной, но ему да пенсії аставалась ешшо нескалька месяцев. Так што я ево падаждала і вот...

– Пе...перепрошую... – розхвилювалася не на жарт пані Зеликова. – Чи правильно я вас зрозуміла, що ви прііхали не самі, а з папою?

– Ну да! С папай! Алежка гаріт: пусть і папа пріезжает, у меня мама адінокая, ей скучно адной... а вдруг шо-нібудь і саабрызат... А дом, гаріт, у нас бальной, каменний, да я і віжу, што каменний... Есть, где разместітся... Вот папа і пріехал... но он ешшо пашол в магазін... хочет вам гастінца купіть...у нас там не больна-та чаво купіш, а у вас сдесь вапше Амеріка... точна! Я пріпухла!

На подвір'ї під дахівкою стояв дерев'яний стіл і дві лави. Пані Зеликова сіла на одну з них і знаками запросила сідати гостю. Вона не могла отямитися і не знала, що має робити. Телефону у них вдома не було, а бігти дзвонити Олегові з автомату вона не могла, бо тоді б довелоса залишити гостю на самоті. А тут ще й «папа»! Господи, сохрани і помилуй! Що б ото на старості літ зазнати такої ганьби! І хто! Її

рідний син таку свиню підсунув! Та його тато, царство йому небесне, вже, певно, в могилі перевертається! Пані Зеликова подумки перехрестилася, можливо, вона ще б встигла й «Отче наш» промовити, як тут хвіртка рипнула, і на подвір'я зайшов якийсь старший чоловік у куфайці, армійській шапці-вушанці з червоною зіркою на чолі і в чоботах. В руках тримав засмальцьованого портфелика, з якого стирчала пляшка горілки і миршава гілочка мімози.

– Здрасьте! – радісно вигукнув чоловік і посунув до господині з поцілунками, і як та не викручувалася та не відпихалася, а таки чмокнув її коло вуха. – Ну, будем знакомітсь. Сергей Петрович Педришкін. А как вас велічать? Что? Пані Надя? А па отчеству?

– У нас не прийнято називатися по батькові, – сказала сухо пані Зеликова, котра твердо стояла на сторожі галицьких традицій, і якщо вона окупанта впустила до себе на подвір'я, то це ще не значить, що поступиться чимось святішим.

– Ну, харашо. Пані Надя, так пані Надя. Хатя после бру-дершафта я вас буду звать Надюша... – І раптом затягнув фальцетом: – Наде-ежда! Мой компас земно-ой! – і витяг з портфеля пляшку, а потім вручив господині галузку мімози. – Ета вам. В знак глубокай признательності. Хароший у вас домік. Уютний. А цветов, цветов сколько! Алежкі, я так понял, ещю нет?

– Він на роботі.

– Вот ета абрадується! Такой сюрпріз! Хароший у вас па-

цан... Бивала, ми с ним і в карти іграли, і в даміно... Так он, не паверіте, праіграл мне тищу рублей. Да... Но я у нево іх не взял, пріеду к тебе, гаварю, тагда атдаш. Ну, Надюша, давай налівай, а то труби гарят.

– Ой, господи! А то які труби!

– Труби внутрєннево згараія. Вот какіє. Несі давай стопкі.

Пані Зеликова і без горілки вже була п'яна, але почовгала в хату, взяла дві чарки, а потім подумала, що годилося б тим зайдам закусити, бо ж не по-людськи буде нічого не дати, і вкраяла шмат ковбаси, хліба, прихопила слоїк квашених огірків і сало.

– Вот ета па-нашенскі! – затер руки Пєдришкін. – А пачему только две стопкі? Мая дочь тоже пйот.

– Та це я не п'ю, – сказала господиня, – мені не можна.

– А каму можна? Мне, што лі, можна? Да у меня же пластіна в галаве.

– Яка пластина? – отерпла пані Зеликова.

– Нармальная, металіческая. Пад Берлінам мне полгалави снесло. Вот как есть черепок сняло. Как кришку с кастрюлі. Вот пластіну і вставілі, а сверху у меня парік. На ночь я ево снімаю, тагда пластіна блєстїт, как солнце. Хочеш патрогать? Давай. Да ти не бойся, пластіна твѳордая, можеш даже пастучать па ней. Вот ей-бо пастучі!

Але пані Зеликова перелякано замахала руками:

– Та йдіть, дайте спокій, не буду я стукати... Господи, що

за напасть.

– Что? Кто хочет напасть? Пусть тока пасмеет! Ми в абіду не дадім. Ладна, доченька, давай вздрогнем. За твайо здоро-в'є, Надюша!

Гості випили, але не закусували.

– Та ви ж заїжте, пане Перди... прости Господи... Перди...

– Педришкін. Да ви не стесняйтесь, у нас тоже все путають. А фамілія мая іспанская. Не веріте? Прапрадед Педра бил. Вот Педришкіни ат няво і пашлі. Ха-ха-ха! Шутка!

– Та я... оце... щоб ви закусували...

– Не, ми после первай нікада, – сказав Педришкін і знову наповнив чарки. – А тепер за вашева Алежку. Пусть ему там ікається.

Пані Зеликова не на жарт розхвилювалася, коли й після другої гості не закусили, бо якщо з тверезими вона ще могла якось раду дати, то з п'яними буде важче. Щойно випивши по третій, батько з дочкою з'їли по кусничкові хліба і по плястеркові ковбаси.

– Дочь у меня красавіца, – втішав господиню Педришкін. – Всьо па хазяйству делать умеет. Вот наваріт, бивала, щей, дак ви не паверіте – вот такую каструлю літрав на десять! На целую неделю хватаєт.

Тим часом господиня гарячково ламала голову, як позбутися непроханих гостей і як здзвонитися з Олегом, щоб усе розтлумачив. Врешті у її голові свінула спасенна ідея.

– Може, знаєте... Підемо до Олега на роботу? Коли він дізнається, що приїхали такі гості, то звільниться раніше.

Батько і дочка не мали нічого проти. Педришкін сховав недопиту пляшку назад у портфель і кинув туди кусник хліба. Пані Зеликова запропонувала ще й сала і ковбаси, але він навідріз відмовився:

– Я ж не п'яниця какой-та! Ми пйом па рюмашке.

Господиня прибрала зі столу і пішла перевдягнутися. Коли вона виходила з хати, до неї підплила дівця:

– Можна я аставлю у вас свой чемадан? Зачем мне с ним таскаться?

Пані Зеликова мріяла лише про одне, як найскорше позбутися обох, а що далі буде – байка. Вона взяла валізу й поставила у сінях. Потому усі троє подалися до міста. В центрі пані Зеликова посадила батька з дочкою у скверику і попросила, аби зачекали, а вона приведе Олега. На її подив, Педришкін з дочкою не мали нічого проти:

– Давай, давай, ми тут скучать не будем, – і Педришкін поплескав рукою по портфелю.

– Господи! – тихенько простогнала пані Зеликова, чимдуж дрібочучи до наукового інституту, де працював Олег. – І за що мені таке? За які гріхи? Де він таку хвойду вишпортав?

Вона викликала сина на прохідну і зі сльозами на очах розповіла про лихо, яке звалилося на її бідну голову. Як він міг таке вчинити? Мало того, що сплутався з якоюсь офіціанткою, то ще й обіцяв одружитися, запросив до себе ра-

зом з батьком-алкоголіком! Олег як міг заспокоював матінку, переконуючи, що все полагодить, а вона нехай їде додому.

– Олежику, – хлипала жінка, – може, ти додому вже не йди. Піди переночуй до вуйка, а я більше їх не пущу до хати і скажу, що ти поїхав у Тюмень. Валізу їхню виставлю за хвіртку.

– Добре, це гарна ідея. Я пошлю до них свого товариша, він їм скаже, що я терміново поїхав у Тюмень. По тому він заїде до нас і забере валізу. Треба би їм ще гроші на квиток дати.

– Ой, який ти в мене розумник! – втішилася матінка. – А я теж не дурна. Я взяла гроші з хати. На, маєш тут тисячу карбованців. Тих, що ти, батяре, в карти програв. Най твій колега дасть їм, і ще добре було, аби провів на потяг та переконався, що забралися. Боже мій, Боже... В які ти тарапати попав! Коли ти за розум візьмешся!

– От ожениюся і візьмуся.

– Господи, та вже женися, бо я зварюю коло тебе.

Приїхавши додому, пані Зеликова не втрималася, щоб не зазирнути до валізи. Те, що вона там побачила, повергло її у ще більший розпач – купа старої залатаної білизни, яку носять хіба старі бабці, якісь подерті панчохи, заяложені станики, а на додаток ще й півпляшки горілки. За що їй таке горе? Винесла валізу і поставила коло хвіртки та стала чека-ти біля вікна. Години за дві підїхало авто, з нього вийшов

якийсь молодик, забрав валізу і відїхав. Пані Зеликова перехрестилася, потім упала навколїшки перед іконою Богородиці і довго молилася.

Того ж вечора під моїми вишнями знову зібралася та сама компанія. Появу стрийка Зеня усі зустріли оплесками. Ще би! Мама Олега погодилася на його шлюб з Мартою. Більше того – вона вже й не проти, що в хаті з'явиться ще одна господиня.

Один день пройди світа

Трамвай нездійснених бажань

Я їхав у трамваї і дивився з вікна на ранкових людей. Вранішні люди дуже відрізняються від тих, які сновигають містом за дня, особливо своїми обличчями – невеселими і сірими, наче бруківка. Біля мене спинився контролер і запитав, чи я маю квиток, я кивнув, не відвертаючи погляду від вікна, але він продовжував стояти біля мене.

– Ви впевнені, що маєте квиток?

Я зміряв його поглядом – це був товстий коротун, що сягав мені лише до підборіддя, з великою круглою головою і настовбурченими вухами. На його чорній кондукторській шинелі виднілося безліч світлих ворсинок, ниточок, волосинок і просто якогось пуху, мовби він усю ніч валявся на текстильній фабриці.

– Я маю квиток, – відказав я і знову подивився на вулицю.

Перехожі тим часом зробилися ще заклопотанішими, ніж були досі, а в декого це перейшло аж у лють. Їхній гнів могло викликати будь-що – наприклад, оцей трамвай, що перепинив їм шлях, і вони змушені чекати, поки він переповзе вулицю, або моє приязне й добре обличчя, обличчя людини, якій нема куди квапитися і яка провела ніч у жіночих обій-

мах.

– Щось я не думаю, щоб у вас був квиток, – сказав контролер.

Я не знав, що йому відповісти, і спробував думати про приємне, приємного було мало, можна сказати, що й взагалі не було.

– Ви їдете без квитка, – продовжив свої ж міркування контролер.

Я відвів погляд од вікна, і в душі моїй з'явився щирий жаль до цього обділеного жіночими ласками чоловічка, який намагався мало що не приклеювати масні пасма волосся до своєї вічно спітнілої лисини. В його жовтих очах світилася безнадія, в його житті було ще менше приємних годин, аніж у моєму. Хвороби підточували здоров'я, платні ледве вистачало на дешеву ковбасу, і коли хто-небудь ставив йому склянку «чорнила», він сповнювався безмежним щастям, мовби на нього зійшла Господня благодать. Вдома його пиляла жінка, обзиваючи лінюхом, неробою, імпотентом і навіть дистрофіком, у рідкісні часи примирення він сумлінно вилазив на неї і пробував зробити все, на що лише був здатний його примхливий організм, але це тривало недовго, це взагалі тривало так коротко, що тільки дужче роздратовувало його жінку; вона казилася, біла його по лисині й кричала просто в обличчя:

– Гівнюк! Гівнюк! Гівнюк!

Хтось порадив йому відволіктися під час акту, думати про

щось інше, не про жінок, щоб продовжити любові. І він думав про трамваї, про безквиткових пасажирів, про те, як вони сміють у вагонах, ламають сидіння, дряпають стіни, викручують шруби... От саме на шрубках усе й закінчувалося. Далі вже не йшло. Він сповзав з дружини і тихенько, мов щурик, забивався під стінку, накривався з головою і намагався якнайшвидше забутись.

– Гівнюк! Ах ти гівнюк! Нероба! Паяц! Навіть бабу не го-ден вграти! От бігме, піду під гастроном, стану там – хай мене виграє хто-будь! Останній п'янюга буде ліпший за тебе! Стану, задеру спідницю і буду стояла. Хто йде – хай користає. Попри таку дупу ніхто не пройде. Черга ще буде!

Наостанок вона ляскала його по голові, оберталася своїм могутнім задом і засинала у гніві.

Його рука торкнулася мого плеча і він повторив:

– Ви їдете без квитка. Я спостерігав за вами.

– У вас погана пам'ять, – буркнув я, намацуючи квиток у кишені штанів.

Я міг його показати, але мені здавалося, що це стало б для контролера крахом усіх надій. Досі йому вдавалося ловити різних піциків, від приниження яких він не отримував жодного задоволення, міг обзивати їх, штрафувати, виштовхувати з трамвая – все це було дрібним, маловартісним і нецікавим. Зараз він вистежив набагато більшого звіра, таке в житті може трапитися лише раз або два, достоту як у житті будь-якого мисливця. Кожен має свою мрію про золоторого-

го оленя, зазвичай обмежуючись самими зайцями, і ось, коли врешті золоторогий олень стоїть перед очима і треба його пристрелити, тоді намагаєшся якнайдовше затримати задоволення, до якого, вважаєш, ішов ціле життя.

Я був для нього тим золоторогим оленем, мрією його нужденного життя, витязем його снів і марень. Він дивився на мене знизу вгору, і я відчував, як шалено калатає його вимучене серце, як б'ються живчики на скронях і пітніють пухкі долоні з короткими сардельками пальців. Краплі знервованого поту проступили йому на лисині, й було цілком зрозуміло – в глибині душі він увесь аж тремтить від страху, що його сон про золоторогого оленя розвіється, все виявиться маревом і облудою, а натомість залишиться тільки тупий біль коло серця і нестримний смуток щоденності. Мовби шукаючи підтвердження, що все це не сон, він ще раз торкнувся мого плеча, і пальці його тремтіли.

Я таки існував, і був поруч, і він таки вистежив мене. Єдине, що підсилювало його тривогу, це моя рука в кишені – вона могла будь-якої хвилині випірнути на поверхню й змахнути йому перед очима білим стягом квитка. Крім того, я міг послати його під три чорти і вистрибнути на зупинці, адже я молодий і сильний, я весь аж пашів здоров'ям, і позаду в мене була шалена ніч кохання з юною панною, яка й не снилася цьому опецькові. Подумати тільки – ще годину тому я ніжився в теплих обіймах, долоні мої пестили стрункі й гладенькі стегна, фантастичні перса, а вухо моє ловило п'янли-

вий шепіт гарячих вуст. Я певен, що якби вона бодай руку його поклала собі на коліно, він би здурів від щастя. Що він бачив у житті? Людина, котра живе тільки на платню, економить на зубній пасті й хустинках до носа, віддає всі гроші дружині, а потім дістає за це свою порцію горохової зупи і ще мусить відробляти в ліжку. Вся надія на виразку шлунка, тоді вже йому дадуть чистий спокій і не труїтимуть вчорашньою бульбою. Коли вмиратиме, у тьмяніючому мозкові заблісне думка: «А, властиво, навіщо я жив?» Такому й не треба було народжуватися, він би й не народився, якби його батько був трохи обережніший.

Коли трамвай зупинявся, в його очах спалахував страх, що я відштовхну його і вистрибну. Він навіть застеріг мене:

– І не думайте вистрибувати. Краще заплатіть штраф. Інакше я завезу вас у міліцію.

– Я не збираюсь вистрибувати, – сказав я. – У мене є квиток.

– Це неправда. Якби ви мали квиток, ви б мені його давно показали. Ми зійдемо з вами на кінцевій.

Він стояв так, аби перегородити мені відступ до дверей, голос його помітно тремтів. Якби я у цю хвилину показав йому квитка, серце його не витримало б, він викликав співчуття, і мені навіть спало на думку, що на його місці міг опинитися я. Мені просто неймовірно пофортунило народитися деінде і в іншу пору. А коли б я був шостою чи восьмою дитиною якогось п'янички, то хто знає, чи й на контролера

вибився б. Цікава штука – життя, воно вимагає жертв, адже так рідко випадає нагода чинити добро, що задля такої події, може, навіть вартує віддати себе на розтерзання. Може, саме від сьогоднішнього дня цей нещасний чоловік підведе голову і усміхнеться прийдешньому, може, після того, як принизить мене, упокорить і змусить просити вибачення, він усвідомить нарешті й себе людиною і, прийшовши додому, перше, що зробить, – пальне жінку у вухо.

Чи міг я зруйнувати його потаємну мрію? В душі він почував себе справжнім Шерлоком Голмсом – адже ж вистежив неабиякого жевжика. Це тобі не язиката бабера, котра так запашталакає голову, аж сам не радий будеш, що спитав у неї квитка, це тобі не хитрий студент, який безпомилково впізнає будь-якого контролера, ще заки той сяде у трамвай.

Ось він узявся пальцями за гудзик на моїй сорочці й почав його крутити з таким виглядом, мовби саме у тому гудзикові міститься все, що для мене є найдорожчим і що становить сенс мого існування. Можливо, для нього цей акт мав ще й якесь символічне значення.

– Їздити без квитка дуже негарно. Хіба вам не встидно? – мурмотів він. – Тепер мусите заплатити штраф, інакше я викличу міліцію. А тоді заплатите ще більший штраф, напишуть вам на роботу, в трамваях буде висіти ваша фотокартка, і всі будуть показувати на вас пальцями.

Слухаючи ці дурниці, я збагнув їхнє дійсне джерело. Мабуть, саме так із ним розмовляв його начальник: брав паль-

цем за гудзик, крутив його і проказував:

– Що ж ти їдиш, їдиш по тих трамваях, а штрафів як кіт наплакав? Ти що – не можеш вчепитися в «зайця» двома руками і не відпускати, доки не заплатить? Головне точно вирахувати, кого можна змусити заплатити. В кожному трамваї двадцять відсотків пасажирів – закоренілі «зайці», але штраф заплатить лише один. Бо поки ти його штрафуватимеш, всі інші або вискочать на зупинці, або придбають квитки. Вся штука в тім, аби попасти якраз на такого, що не викрутиться, не втече, не дасть тобі в писк. Тут треба мати нюх. Як у мисливського пса, розумієш? Треба тренувати себе. І взагалі, наша робота складна і небезпечна. Я, до речі, дивуюся, чому нема інституту для контролерів. Та ж ми повинні ґрунтовно вивчити психологію, педагогіку, етику і хтозна чи не світову філософію. Ось уяви собі – ти, озброєний усіма галузями знань, підходиш до такого собі жевжика і, знічев'я поправляючи рогові окуляри, кажеш: «Шановний добродію! Своїм безкоштовним проїздом ви підриваєте основи нашої молодії державності! Ми котимося в прірву через таких, як ви! Ви вбиваєте іще один іржавий цвях у розтерзану неньку! Своєю підступною діяльністю ви служите ворогам республіки. Але я вистежив і розкрив вас! Ви є агент Москви! Признавайтеся і платіть штраф. Добровільне зізнання пом'якшить провину!» Ну?! Тепер відчуваєте різницю? І коли ви це покажете достатньо голосно, всі решта пасажирів одразу перейдуть на ваш бік. А чому?! А тому,

що всім їм хочеться бути патріотами. Патріотом бути легше, ніж непитушим. Краще боротися за Україну, ніж гарувати на заводі.

Слова шефа надійно вгвинтилися в його мозок, і тепер, дивлячись на мене, він почав проказувати їх, немов заклинання проти злого духа. Голос його тремтів, але лунав на цілий трамвай. Коли він дійшов до «агента Москви», серед слухачів відчулося легке пожвавлення і навіть обурене гудіння. Обурення їхнє стосувалося, ясна річ, мене, і я чомусь несподівано почервонів. Контролера це надихнуло ще дужче, і він уже просто спопеляв мене своєю тирадою, котра почала неймовірно розростатися і перетворюватися на справжній акт звинувачення. Коли контролер урешті скінчив свою промову, я відчув, як піт виступає у мене на чолі. Несподівана духота обійняла мене, а самовпевненість зникла безслідно.

Він промовляв настільки переконливо, що я до глибини душі пройнявся його словами. Тремтячими рукою я вийняв гроші і тицьнув йому в долоню. Я не знаю, чи Ганнібал тішився так своєю перемогою, як оце він зараз, в очах його горіли вогні звитяги, він виростав у своїй душі до розмірів супермена, б'юсь об заклад – він мусив у цей момент відчувти, як на його лисині колоситься густе волосся.

– Стривайте, – сказав мені уже спокійнішим тоном, ба навіть співчутливим, – я випишу квитанцію.

– Не треба, – відмахнувся я.

– Без квитанції не можна.

Він непоквапно вийняв книжечку, розгорнув її і став заповнювати квитанцію олівцем. Пасажири перестали звертати на нас увагу. Я дивився у вікно і думав, що ось зараз я вийду з трамваю, зайду до бару і вип'ю мартіні. Навіть після того, як заплачу штраф. А от він цього ніколи зробити не зможе, це йому не по кишені, хоч би він оштрафував протягом місяця цілу сотню «зайців». І ледве чи він пальне свою жінку в вухо.

Трамвай зупинився. Я взяв квитанцію, усміхнувся контролерові і вийшов на вулицю. Він дивився мені услід, мов би не хотів розлучатися. Я весело помахав йому рукою, і очі його розширилися, вуста розкрилися, наче для розпачливого крику, і затремтіли, він ковтнув повітря і захопився за поручні. Таке враження, що хотів мені щось сказати, але його заткало. Ще би! В руці, якою я махав йому, був квиток.

Один день із життя пройди світа

Потяг прибуває до Києва о пів на восьму ранку, в такий час ніхто ніде ще тебе не чекає, а до першої ділової здибанки півтори години. На Петрівку по книжки їхати ще теж рано, тому не залишається нічого іншого, як прогулятися пішки. І ось я іду повз ряди авт, а на пропозиції шоферів «Падвезті! Дьошева!» вдаю глухого, ні, не зовсім глухого, бо зиркаю на того, хто до мене звертається, але ані мур-мур. Отак ковзну очима і все. Навіть не хочу припускати, що вони про мене думають. Але хіба я не маю права вимкнутися? Як телевізор: лямпочка мигає, антена стирчить, а екран не показує.

Столиця незалежної України живе якимсь своїм ненормальним життям, людям тут начхати на те, що на кожному кроці її зустрічаються свідчення тоталітарного режиму. Ось я йду вулицею бандита Уріцкого, звертаю на Комінтерна і відчуваю, як у мені закипає гнів. І гнів цей клекоче, нуртує, намагається вирватися. Хочеться зробити якусь западлянццюму засраному Києву, і я уявляю собі, як збиваю усі ці таблички.

Аж ось бачу – на розі стоїть худезна ще не стара жінка і тримає табличку з написом: «Люді, памагіте! Я очень бальная», а в дужках – «терапія». Я розгніваний, але добрий, і коли людина просить допомоги, не можу її проминути.

– Доброго дня, я головний лікар восьмої лікарні, – бо, ду-

маю, як у Львові є восьма, то в Києві мусить бути й двадцять восьма, – я вас можу покласти у терапевтичне відділення абсолютно безкоштовно.

Жінка дивиться на мене, як на вар'ята, але екран цього разу в мене увімкнений, антена ловить і лямпочка мигає.

– Мушціна, чево вам нада?

– Я головний лікар восьмої лікарні. Ви ж просите вам допомогти. От я й озвався на ваш поклик. – При цьому виймаю свою мобілку за п'ятдесят баксів і кажу: – Зараз я викличу машину і вас завезуть.

– Да ви там все вори і взяточнікі. Ідіте сваєй дарогай.

– А де ж ви збираєтесь лікуватися, якщо не у взяточників? За кордоном?

– Эта майо дела, – і, повернувши голову кудись через плече, гукає: – Коля! Ти чьо, не відіш? Прістал тут!

З'являється Коля. Морда небрита, пропита і місцями підбита, з писка тхне вчорашнім портвейном і вранішнім огірковим лосьйоном.

– Мушціна, в чьом дела?

– Я головний лікар восьмої лікарні. Хочу допомогти цій жінці.

Дивиться на мене так, мовби це не я, а він був лікарем. Звісно ж головний лікар, який чимчикує зі спортовою торбою на плечі, може викликати деяке здивування. Не щодня таке побачиш. Про всяк випадок ховаю до кишені мобілку за п'ятдесят баксів, бо такий раритет восьмирічної давності міг

би його ошелешити ще більше, а я просто, їдучи до Києва, ніколи не беру мобілки за чотириста баксів, а тільки ту, що за п'ятдесят, знаючи, яка буває тіснява у метрі.

– Ви доктор? – перепитує тоном, який пасував би краще до запитання «Ви бальной?»

– Так, – впевненим голосом підтверджую, що я таки не «бальной».

– І хатіте памочь? – тут бере мене під руку, відводить набік і конфіденційним голосом напівпошепки повідомляє: – Я вам вот что скажу, ей уже нікто не паможет.

– Чому?

– Такая балезнь. Нікто. Но ви можете скрасіть ейо паследніє дні. Я вам ета как доктор доктору гаварю.

– То ви теж лікар, колего? – зрадів я.

– А чьо – не відна? Я в псіхушке санітарам работал. Вирубаю аднім ударам. Теперь вот хачю памочь беднай женціне.

– І тому ви ховаєтеся в куцах?

– Страхую. Ёйо дні сачтени. Может в любую мінуту канькі атбросіть. А ми даже ещю на гробік не сабралі. Памагіте, чем можете.

– А яка у неї хвороба?

– А с какой хваробай у нас люди с тюрми виходят? Но туберкульоз – это ішо цветочки.

– А що ще?

– Канцер!

Тут я і справді безсилий. У нашій лікарні таке не лікують.

– Навіщо ж вона написала «терапія»? Хай би написала «туберкульоз і рак».

– Не паместілась. А терапія – ета всьо, шо хош. Памагіте, чем можете.

Даю дві гривні. Він дивиться на мене так, наче я ці дві гривні витяг не зі своєї кишені, а з його. Потім дивиться на пожмакану банкноту і, хитаючи головою, відходить:

– Ну-у-у, до-о-ктар!

Я йду і відчуваю їхні осудливі погляди на спині.

Десь так під обід я починаю відчувати голод. Але в цей час чекає мене видавець у своєму офісі. Я купую гарне вино і вирішую на Бессарабському базарі придбати якоїсь закуски. У жінки, яка торгує м'ясивом, беру кавалок ковбаси і шмат шинки. Підла галицька натура тягне мене до контрольної ваги, і я бачу, що мене обдурено на цілих 200 грамів. Чи можу я з цим змиритися? Ніколи. Вертаюся до тітки і кажу:

– Тут бракує цілих 200 грамів. За те, що священника обважили, будете в пеклі горіти!

Жінка з переляку аж очі вирячила і закрутила головою на всі боки, чи ніхто не слухає.

– Ой, батюшка! А я й не признала! Ну їй-бо... та хіба ж я... та це ненарошне... веси такі... а я вам і сальця вріжу... Я ж вас вспомнила, ви ж на Троєщині правите. Я там навіть рушничка занесла, сама вишила... І ковбаски ще, ось цієї дам... ні-ні, нічого уже платити не надо... і ще цієї ковбаски візьміть, а ту шо ви взяли, положіть назад... не нада вам

її... а я вам ще ціле кільце пічочної дам... така вже укусна, що слів нема... і не обіжайтесь... веси такі... оце вам харашо запакую, щоб удобно було нести... і всігда я на цьому місці, батюшка, так що приходьте... а то всьо веси, але їх полагодють... Звиняйте, що не признала, а матушці привіт передайте, матушка у вас така, що Боже!.. вона у мене всігда м'ясо купує... Та що ви?! Шоб я оце батюшку, та нікагда... у пеклі, тоже скажете... ну й шутки у вас... ага... ідіть з Богом...

Іду я і думаю: тепер у пеклі буду смажитися я.

На Петрівці, проходячи повз книжкові ятки, натрапляю на ятку вщерть заставлену єврейською літературою на різних мовах. Зупиняюся і ковзаю очима, вишукуючи якесь цікаве видання фольклору. «Еврейский юмор», «Еврейские анекдоты»... А мені б якісь легенди, вірування... Чоловік, зиркнувши на моє дещо втомлене, але осяяне світлом Сіону обличчя, каже:

– Шалом!

А я бовк:

– Алейхем шалом!

Він тоді, мов автомат, заторохтів щось на ідиші. Я уважно вислухав, згадав ім'я ще одного класика єврейської літератури і, глибокодумно промовивши «Менделе Мойхер-Сфорім», вимкнув екран, сховав антену, згасив лямпочку і розчинився у натовпі.

Увечері сідаю до потяга. В переділі самі жінки. Молоді.

Роти в них не замикаються. Нещасні люди – з тих, що потрапили у чергову піраміду, але ще не усвідомлюючи цього, тішаться, що поступово піднімаються шаблями, розпродуючи якийсь ексклюзивний непотріб. На мене уваги не звертають і стрибають з теми на тему. А я б уже й спати ліг, такий втомлений, але як тут ляжеш. Аж ось нова тема – пластична хірургія. А я ж тут спец. Мій колега цим займається. Від нього я наслухався стільки історій, що можу ого-го як підтримати розмову.

– Мало того, що заплатиш купу грошей, – каже одна, – то ще попадеш в руки якогось шарлатана.

– Та капец, – погоджується друга. – Одній моїй знайомій жирові складки вирізали, а шрами такі, що вона й роздягнутися не може.

– Ой, а в газетах, що пишуть! А по телебаченню які страхіття розповідають!

Я не витримую. Чому ображають мою професію?

– А ось у моїй клініці... – кажу я, і вмить три пари очей прикипають до мене.

Клініка доктора Захаржевського. Не чули? Шкода, візитки вже всі роздав. Вони витягають ручки і старанно записують редакційні телефони. Потім я даю короткий брифінг на тему «Розвиток пластичної хірургії на даному етапі». Дамочки починають демонструвати мені свої вуха, носи, цицьки, животи і целюліти. Дещо я мушу помацати, понатискати пальцями, легенько ущипнути. У мене своя методика.

– Целюліт не лікується, – вбиваю їх наберкиць.

– Як? Зовсім?

– Зовсім.

Недавно ми в газеті публікували на цю тему статтю і я знаю, що кажу. А вголос:

– Не вірте жодним рекламам. Просто треба змиритися. У Ніколь Кідман теж целюліт і нічого. Живе.

– А в Шерон Стоун?

– Ну ви б ще про Ротару спитали! А от жирові складки – елементарно... Ну і груди, щоб стирчали... Ось тут підрізаємо... тут підтягуємо... щоб симетрично...

– А шрами?

– Не буде. Розсмокчуться протягом місяця. Методика доктора Захаржевського. Бачите? Ось я пальцями підтягнув, і вони вже стирчать. Вам навіть силікону не потрібно. Купите в аптеці «Крем доктора Захаржевського». Мазити щовечора. Будуть пружні, як у дівчинки. Якщо захочете, щоб іще щось у вас було, як у дівчинки, теж мазіть.

Вони хіхікають.

Відтак я починаю стелитися. Вони виходять. За хвилику я вже вимикаю екран і засинаю. Крізь сон чую, як вони обережно стеляться і перешіптуються, щоб не дай Боже не потривожити сон доктора Захаржевського.

Вранці, попиваючи чай з укусною «пічоночною» ковбасою, отримую скромний подаруночок: «Це вам, доктор» – набір косметики, розповсюдженням якої вони займаються в

надії стати мільйонерами.

Не стануть. Поки на світі є такі, як я.

На лінії вогню

Нема у нашій Україні більшої благодаті, як вибори! Ото райське життя! Є можливість заробити якусь копійку, не надто напружуючись. У часи мажоритарки я ухитрявся працювати на кількох різних депутатів, причому деякі з них балотувалися в одному окрузі. І коли зранку я шпарив викривальні фейлетони проти А, то в обід уже проти Б, а ввечері з не меншим натхненням проти В. Часом у тій гарячці траплялися непередбачувані збої, і я – о жах! – висилав фейлетон проти Б у штаб того ж таки Б, а на здивовані вигуки відповідав:

– Та це мої агенти передали. За сто баксів. Ви бачите, до чого ті (нецензурні висловлювання, які характеризують ворожий штаб) опустилися? Ми не повинні відставати!

– То давай, пиши у тому ж стилі. Якщо вони такі падлюки, то ми не будемо церемонитися!

Ха – у тому ж стилі! А я в іншому і не вмію.

А писання промов на відкриття в один день нового корівника і пам'ятника жертвам НКВД, на посвячення церкви і посвячення лазні, на зустріч з виборцями і зустріч з журналістами, на святковому концерті і на могилі відомого борця за... Як згадаю, і досі у піт кидає. Якби не словники синонімів та фразеологізмів, то я б ніколи не зумів одну й ту ж промову сотворити у п'яти різних варіантах та так, аби не

переплутати церкву з лазнею.

Ой, було-було. Тепер легше стало. Мажоритарка канула в Лету, і я думав, що мене уже надійно забули. Коли це дзвонять на зимові свята.

– Ви такий-то?

– Я.

– Потрібна ваша допомога.

– А ви хто будете?

– М-м-м... Ну, скажемо так, патріоти.

– Синьо-жовті чи біло-блакитні?

– Звичайно, що синьо-жовті. Чи не могли б ви написати кілька коротких сатиричних віршиків на тему газової війни?

– М-м-м... Ну, взагалі я маю чим зайнятися...

– Це дуже важливо. Ми розішлемо есемески з віршиками тисячам абонентів.

– Тобто ви вирішили боротися з москалями есемесками? Чудова ідея. А написами на парканах не пробували? А пальцем по снігу? Вони проти нас теле- і радіоефіром, серіалами і фільмами, газетами, глянцевиими журналами і книгами, а ми проти них есемесками і графіті! Тремти, москалю!

Одне слово, я погодився. Хоча й усвідомлював, що це вже повний абзац. Подумати тільки: остання наша барикада – віршована есемеска! І все! Більше ми ні на що не здатні!

Написав я кілька тих віршиків цілком у стилі тих, які нам були відомі ще з часів Тузли. Ну, так аби видно було, що це писав не такий видатний поет, як я, а простий народ, який не

особливо з термінами церемониться. Ну, наприклад таке...

* * *

Убивали голодом,
І серпом, і молотом,
А тепер зарази
Спробували газом.
Маю їх у сраці я —
Ми козацька нація.

* * *

Ті кремлівські ліліпути
Хочуть труби в нас хапнути.
Скорше Пуцькін вріже дуба,
Ніж дістане наші труби.

* * *

Їж квасолю, біб, горох —
Щоб москаль зі злості здох.

І т. д.

Ага! Забув повідомити таку суттєву річ: це все я написав забездурно. З глибоко патріотичних міркувань. За неньку – любе. Хоча несміливо й пропонувався якийсь туманний гонорар. Але я гордо відмовився, вважаючи, що мушу щось і для України доброго зробити. А то все для себе та для себе...

І тут починається найкумедніше. Ідея з розсиланням тих віршиків несподівано луснула, як булька з носа Президента. Наші тіпа українські мобільні оператори навідріз відмовилися розсилати що-небудь проти москалів. Виходить, що й есемески нам уже не по зубах, бо весь мобільний зв'язок ми віддали у ворожі руки. Тоді й справді залишається хіба-що писати віршики на парканах.

Та це ще не все. Мої віршики таки пішли в народ, але розсилалися вони вже приватно. Можна сказати, підпільно. Не всі їх я потім розпізнав, бо цнотлива рука організаторів вирішила дещо підправити і таким чином окремі словечка позникали. А що вже вони сотворили з такою чудесною римою як «в сраці я – нація» навіть не хочу казати.

І як з такими хлопцями виграти інформаційну війну?

А тепер ось знову дзвінок. Не кажуть, звідки. Просять віршики проти Ю. Збираються теж бомбити есемесками.

– Щось я не второпав, – перепитую. – Проти кого саме? Проти Ю, котрий...

Мене обривають:

– Жодних прізвищ. Проти Ю, котра... самі розумієте...

– Ага! В якому стилі? – цікавлюся.

– У вашому.

– Мій стиль багатOVERSTATНИКА надто багатOVERVECTORНИЙ і багатOGRANNИЙ. Уточніть.

– Ну, щось у стилі газової війни.

– А-а, то ви з тої самої фірми?

– Ви про що?

– З синьо-жовтої?

– М-м-м... ми просто патріоти.

– Я вже здогадався.

– То як?

– Сто баксів за віршик.

– Та ви що? Минулого ж разу...

– Тоді я теж був патріотом, а зараз я заробітчанин. Бо криза.

– Але ж сто баксів! Якихось чотири рядки!

– А моя совість не враховується? Я, можна сказати, через свої переконання переступаю. Мене за це дружина з тещею оголосять персоною нон грата і відлучать від щонедільної макітри вареників.

– Звідки вони будуть знати?

– Мій непідробний псевдонародний стиль вони вже вивчили на зубок.

– А до чого тут совість? Хіба ви за Ю, котра... а не Ю, котрий?...

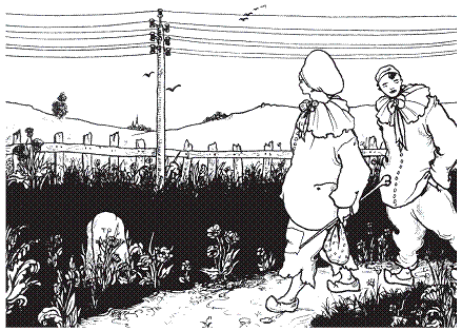
– Я з тих 20 %, які ще не визначилися. А може, навіть проти всіх. Мені простіше було б писати проти Я.

– Того, що в камуфляжі?

– Він сам проти себе на совість працює. Я про того, що з двома «ф». Тут я можу працювати на шару. Від душі.

– Сто баксів дорого. Ми порадимося.

Більше не дзвонять. Мабуть, знайшли когось дешевшого. Одне слово, коли отримаєте есемеску проти Ю, котра... – знайте, що я тут ні при чому.

Мандри

Поліція Америки мене береже

1

У жовтні-листопаді 2000 року я перебував в Америці та Канаді, презентуючи свою англomовну книжку прози. У Філадельфії я мешкав в гостинній родині Андрейчиків і своє перше захоплення американською поліцією я виніс саме з їхнього дому.

У пані Віри Андрейчик пропав песик, був старий і сліпенький, вийшов серед зими прогулятися і не повернувся. І ось пані Віра телефонує на поліцію і повідомляє про цей сумний трафунок. Лише на хвилику прошу своїх читачів уявити собі сцену, як ви телефонуєте до нашої міліції і просите знайти сліпого песика. Гадаю, кожен легко зможе передбачити весь соковитий набір ненормативних слів у відповідь. Але не так в Америці. Там поліція звикла мчати на допомогу за будь-якої нагоди. Пропав песик? Як виглядає? Яка порода? Скільки часу відсутній? І ось уже поліційна машина працює повними обертами – від авта до авта лине інформація про

загубленого песика. Час від часу хтось телефонує пані Вірі й звітує: а чи не ваш це песик: такий-то і такий-то? Аж ось нова звістка: знайшовся якийсь песик, схожий на пропалого, але не відгукується на звичні американські звертання.

– А нічого й дивного! – пояснює поліції пані Віра. – Бо то український песик і він розуміє тільки по-українськи!

– О'кей! А як буде українською: come-come?

– Кажіть йому: на! на! йди сюди!

І за мить знову від авта до авта лине інформація про песика, який розуміє тільки українською, а браві поліцейські при цьому ще й збагачуються на кілька українських слів.

І що ви собі думаєте? Знайшли! Принесли на руках просто до хати! Старенького, сліпенького песика!

2

Чи ви знаєте, що то таке гайвей? Перше, що треба твердо запам'ятати кожному, хто завітав до Америки, що по гайвею тільки їздять і ніколи не ходять. А якби вас коли-небудь занесло туди пішадрала, то прощайтеся з життям, бо авта, що мчать на шаленій швидкості, можуть розтерти вас на картопляний пляцок. Гайвей – це приблизно те, що в нас називають «розв'язкою», але з тою різницею, що вся павутина доріг висить у повітрі, це часто мости, які переплітаються між собою і кожен з них має двосторонній рух, а обабіч біжать невисокі мури висотою з метр.

Я собі уявляю, що думали філадельфійські водії, побачивши одного листопадового дня, як проти руху по гайвею чимчикує собі якийсь підозрілий тип. Окремі з них стурбовано сигналізували, інші озиралися. Тим підозрілим типом був я.

Надумавши скоротити дорогу до Пенсильванського університету, я вирішив піти навпростець через міст, але міст несподівано перейшов у гайвей і я опинився у тунелі-полапці. Повз мене з оглушливим галасом мчали авта і велетенські вантажівки, залишаючи мені для маневру не більше півметра вздовж муру. Над головою теж мчали авта, і перебування у цьому кам'яному мішку ставало усе нестерпнішим. Проте я йшов далі, бо мені здавалося, що весь цей жах ось-ось закінчиться, хоча насправді він тільки починався, і за хвилину я почував себе маленькою сірою мишкою, котра опинилася на шляху табуна слонів. Особливо жаско ставало на закрутах, коли автам, які вилетіли з-за рогу, залишалося надто мало часу, аби з'їхати вбік. Інколи я перелазив через той мур і йшов по якомусь сміттю, ноги грузли в землю, зашпортувалися за шини, слизькали на пластикових пляшках, внизу текла ріка зашита в бетон, іншої дороги не було. Та коли шлях перепиняла широка опора мосту, я змушений був перелазити через мур знову на дорогу, і водії тоді пригальмовували, мабуть думаючи, що ось іще один божевільний вирішив покінчити самогубством. І треба сказати, що якби я мав слабенькі нерви, то міг би й піддатися цій заворожуючій магії швидкості, цьому неймовірному гурко-

ту, який бився в мої вуха, штурмував мозок тараном, і таки зробити крок убік – лише один-єдиний крок відділяв мене від небуття. Це досить дивне і цікаве відчуття опинитися за крок від смерті. Не пробували? І не раджу. Хоча...

Минуло півгодини тієї божевільної мандрівки, коли мені здавалося, що я повинен пройти цей шлях до кінця бодай задля самоутвердження. Якого самоутвердження? А біс його знає. Чомусь мені так здалося. Але врешті-решт я таки зламався і вирішив повернути назад. Я прирікав себе на ще один півгодинний жах, але принаймні знав, що мене в тому напрямку чекає, тоді як рух вперед міг віщувати нові несподіванки. Я зиркав на ріку: і як можна було так її спотворити оцими стрімкими бетонними мурами? Ріка без берегів – не ріка, а якась каналізація. Якби були береги, я міг би собі мандрувати ними і знайти там порятунок, а так я змушений був іти далі попри авта, хоч тепер уже за рухом, весь час упівоберта озираючись. Я кляв усе на світі, а найбільше самого себе, що забрів сюди, шукаючи дорогу навпростець, а якби зробив гак, то давно б уже був на місці. Аж ось несподівано біля мене пригальмувала поліцейська машина, водій-негр кивнув мені на задне сидіння, я відчинив дверцята й сів.

– Where are you going? – спитав він, рушаючи з місця.

– University of Pennsylvania.

Подиву поліція не було меж. Він не міг збагнути, якого біса мене занесло на гайвей!

– I'm sorry, I lost my way, – тлумачився я тим, що зблукав і думав: ну, все, зараз завезуть мене в поліційне відділення, впають штраф доларів на 80.

– It isn't done, – буркнув поліцай, а я продовжував подумки ляяти себе, бо ці слова не віщували нічого доброго.

Але ось авто виїхало врешті з хитросплетінь гайвею і спинилося... ні, не біля поліційного відділення!.. а простісінько під університетом!

– This will be the University, – сказав поліцай.

– Excuse me, I must be going, – зрадів я, намагаючись намацати клямку. – I don't know how I can thank you enough.

Але клямки не було. В поліцейських автах задні дверцята відчиняються ззовні, а зсередини їх можна відкрити тільки висунувши руку через вікно, якщо звісно водій опустить шибу. Це для того, аби арештований не зумів драпанути. Втішаючись моєю безрадністю, поліцай врешті опустив шибу, я відчинив двері і з відчуттям щиглика, який вирвався з клітки, випурхнув на вулицю. Рухлива вулиця, що вела до університету, видалася мені після гайвею парковою алеєю. Мені хотілося танцювати, мов божевільному, адже тепер я мав стовідсоткову певність, що американська поліція мене таки береже.

3

В Америці жеруть всюди, де попало, і переважно в русі –

на ходу, в транспорті, не вилізаючи з авта. Жвакують ту свою швидку їжу з синтетичним смаком в таких місцях, де б і не сподівався. У вагоні метро чоловік розкладає собі на колінах піцу і наминає з відсутнім виглядом. Такої дивовижі в нас не побачиш. Ще не так давно, коли можна було ласувати пиріжками за чотири копійки, народ їв ті пиріжки обличчям до муру, а спиною до перехожих. Так, мовби соромився свого негідного вчинку. Я тоді кепкував, що народ у нас робить дві речі обличчям до стіни, і одна з них – поїдання пиріжків. Коли ж я принципово їв пиріжка, прогулюючись вулицею, перехожі кидали на мене здивовані погляди.

В Америці панує тотальне ожиріння всіх верств населення з неграми включно. Навіть в університетських містечках я бачив безліч студентів не просто товстих, а потворно товстезних, які ходять, як качки, перевалюючись з боку на бік. А дупи! Матір Божа пенсильванська! Таких вражаючих уяву дупенкльоців не бачив я, скільки живу. Уявіть собі юнку з гепою завширшки понад метр. Покажіть мені ті труси, в які це диво природи влізе! Мабуть, сама собі шиє зі старих фіранок. Але дупа – то ще не все, бо й усеньке тіло в складках тлущу: на животі, на карку, на боках. І коли вона йде, воно все трясеться, як драгли в мисці. Але цікаво, що й на такий грандіозний товар знаходяться свої покупці, бо ті товстезні юнки шкандибають за ручки з худими хлопами. Видно, що тим подобається більше на м'якому.

Так от, чимчикую я філадельфійською вулицею в пошу-

ках винця, бо в штаті Пенсильванія з алкоголем проблеми. Тут його можна купити тільки в спеціальних крамницях, або в барах і ніколи в супермаркетах. А якби кого піймали, що п'є на вулиці пиво з пушки – штраф 200 доларів. На вулиці можна випити хіба сидячи в авті і, звичайно, не за кермом. І ото я, блукаючи, забрів на Вайн-стріт з думкою, що де-де, а на Винній вулиці винце знайду. Де там! Не було його також і на Бренді-стріт. Історичні назви zostалися тільки для чорного гумору.

І ось бачу, як іде навпроти мене така, знаєте, пишна юна пампушка на двох шиночках, обтягнутих тоненькими штанцями і все в неї трясеться, ласо подригує, а вона ще й наминає здоровецького гамбургера. І яка качка мене брикнула, сам дивуюся, бо взяв та й підморгнув їй, мовляв: давай, пакуй, скільки влізе! нині твій день!

І що ви собі гадаєте? Та вертихвістка враз наробила гвалту і – до поліціанта, а той мене здоганяє і каже, що я ту шельму колійову напастував, спокушав і на різні погані речі підманював. Але чим? Виявляється, тим своїм морганням. А бодай тобі той гамбургер назад цілим виліз!

Біда ж у тому, що американці розмовляють англійською кожен на свій манір і деколи треба добряче напружити слух, аби щось второпати. Врешті мені вдалося пояснити трохи словами, а трохи на мігах, що те моє моргання не має нічого спільного з цею кур..., тобто поважною леді, бо то мені порошок в око залетіла. Ну і та кур..., перепрошую, леді,

заспокоїлася і подриготіла далі на своїх сальцесонах, ані на хвильку не припиняючи глитати того нещасного гамбургера.

І тут, бачу, що вже й пан поліцай задивився услід, як то все апетитно трясеться, підстрибує, що так і хочеться підбігти і руки підставити, аби той скарб на землю не хляпнув. Ну і я:

– Але дупа, не?

А він:

– O, kurwa! To pan jest polakiem? (О, леді! То ви поляк?)

І я вже хотів, було, взяти приклад з Дмитра Павличка, котрий з поляками поляк, а з бандерівцями бандерівець і вигукнути радісно: «А со – nie widać?» (А хіба не видно?) Проте я відказав:

– Nie, ale ze Lwowa.

– Nu to polak! – вперся поліцай. – Musi pan ze mną przepuścić drinka! (Мусите зі мною випити!)

– Gdyż pan na służbie. (Але ж ви на службі.)

– Już po służbie. Wracam do domu. (Вже по службі. Йду додому.)

Ну і заволік мене до кнайпи, а там за чаркою став нарікати на американок, котрі ладні хлопа до цюпи послати за те тільки, що той собі легенько пожартував з ними. Вдома, себто в Польщі, можеш панянці дати кляпса по дупці, вигукнути «Привіт, Малгосю!», а потім вибачитись, що сплутав її з Малгосею, та й по всьому. А тут відразу – поліція, суд, штраф. І то добре, коли штрафом обійдеться. Отаку біду їхні хлопи мають. А так інколи хочеться підкрастися ззаду і-і...

ех! – дати кляпса!

Білим тут не місце

Вам доводилося коли-небудь бачити карту Філадельфії? Ні? Тоді ви нічого не втратили – вона достоту така, як сторінка з зошита у клітинку. Одні вулиці біжать поправно зі сходу на захід і мають назви, а інші з півночі на південь і лише пронумеровані, або навпаки. Гуляти таким містом миле діло. Вирішивши потрапити до китайського кварталу, я почимчикував навпростець і дуже скоро потрапив на вулицю, яка виглядала так, наче тут щойно завершили знімати фільм про війну. Чотири-п'ятиповерхові чорні масивні камениці з вибитими вікнами і висадженими дверима скидалися на сліпців при дорозі, всюди валялися купи сміття, вітер котив перед себе обгортки, газети, порожні пластикові пляшки, підкидав високо у повітря поліетиленові мішечки і, з усього видно, це приносило йому неабияке задоволення.

Я не зрозумів, куди потрапив, – довкола панувало безлюддя, та раптом неподалік від мене з гуркотом приземлилася якась пачка – хтось її пожбурих з вікна. Услід за нею вилетіло поламане крісло, я ледве встиг відхилитися, і крісло упало на брук. Я наддав ходи, але шлях мені перепинив негр, він вийшов з брами з недопитою пляшкою віскі і, похитуючись, витрощився на мене так, мовби побачив живого Мікі Мавса.

– Ти що тут загубив? – поцікавився він. – Заблукав?

– Ні, я йду в китайський квартал.

– Китайський квартал? – не повірив він, широко роззявивши беззубого рота, потім задер голову догори і гукнув: – Він іде в китайський квартал! – і розреготався.

Я спробував його обминути, але він заступив мені дорогу, дурнувато посміхаючись.

– На фіга тобі китайський квартал? Ти потрапив у чорний квартал. Тобі подобається наш квартал?

Я кивнув. А тим часом з брами вивалив другий негр – цей був присадкуватий, а голе пузо вивалювалося з тісної сорочки.

– Давно у нас не було таких гостей, – засміявся він і видихнув на мене разом зі згаром сморід тютюну і смаженої бульби.

З вікна вилущилася голова третього негра:

– Е! Тягніть його сюди!

Я зрозумів, що ситуація тривожна і сказав:

– Я не американець, не місцевий... Я не знав про ваші порядки.

– Он як? – недовірливо примружився грубас. – Ти що – емігрант? Чи сраний турист?

– Я письменник з України, – хотілося додати «бідний письменник», але я стримався, – їжджу по університетах з презентацією моєї книжки. Отак і до Філадельфії потрапив.

– Що він там бздить? – гарчав третій з вікна. – Нема чого заливати! Тягніть, тут розберемося.

– Він письменник! – пояснив беззубий. – З якоїсь Юркен!

– А що ти пишеш? – спитав грубас.

– Романи.

– Кому на хер твої романи потрібні? Треба писати дюдіки.

Ти вмієш писати дюдіки?

– Вмію. Ось тут у цій книзі є уривки з дюдіка «Діви ночі», – і я показав їм свою англomовну книжку.

Грубас вирвав її у мене з рук і став гортати.

– А де малюнки? – потім тицьнув пальцем у моє фото і показав беззубому: – Ти глянь! Як живий!

А з вікна:

– Давай сюди цього юкрена! Біллі Підар! Давай його сюди!

Біллі Підаром виявився грубас, він гукнув:

– Він дюдіки пише! Дав нам книжку почитати! – а тоді до мене: – Ти ж нам її подарував, так? Тоді підпиши. На пам'ять дорогому Біллі...

Поки я писав, беззубий зробив ковток з пляшки і заплющився від задоволення.

– А його не треба згадувати? – кивнув я на беззубого.

– Він читати не вміє. Тупе сотворіння. Я буду читати твою книжку для усієї нашої компанії. Живи, письменнику! – поплескав мене по животі. – Сюди білі не зазирають. Якби ти був американцем або сраним туристом, ми б з тобою порозважалися. А так – що ж робити – іди з Богом.

– Біллі Підар! – кричав той згори. – Я спускаюсь! Я тобі всі кістки переламаю, якщо ти його відпустиш!

– Заткнись! Він дав нам дюдик. Я буду вам, ідіотам, чита-

ти, – потім висмикнув з рук беззубого пляшку і простягнув мені. – На, випий. Просто, щоб ми розпрощалися, як друзі. Випий, щоб у тебе про нас лишилися тільки добрі спогади.

Я подумав, що краще б дістав від них по писку, аніж маю пити з однієї пляшки. Привид СНІДу війнув мені перед очима, але я заспокоїв себе тим, що віскі саме по собі антисептик, узяв пляшку і ковтнув. Віскі обпекло мені горло, я закашлявся, Біллі розсміявся і штовхнув мене в плече:

– Давай, вали, поки той ідіот не спустився.

Того дня я напевно побив рекорд швидкої ходи, бо ж не міг я – письменник з Юкрени – бігти. А з вікна лунало:

– Ти що, його відпустив? Ну, все, тобі амба! Я вже йду!

З гуркотом гугупнуло ще одне крісло на брук, а за ним вилетіла пляшка і, розтраскавшись, дрібно задзенькотіла. Хтось сміявся, хтось щось кричав, гулюлюкав, лаявся, я не озирався, я чесав у китайський квартал, орієнтуючись по мапі, бо ж мапа ніколи не бреше, у ній просто ніколи не зазначають діляниць, на які не варто забрідати, не замальовують їх червоним, не значать хрестиками або чорними прапорцями, і щойно коли мені на очі попалися строкаті китайські вивіски і усміхнені китаянки, я нарешті пригальмував, стулив писок і став дихати лише носом.

Подорож на край ночі

1

Є міста овіяні легендами і своєрідною містиккою завдяки тому, що у певний час ставали осередком багатокультурного життя, культовим місцем для митців та їхніх фанів. Але були й міста, які спалахували, наче зорі, а за якийсь час безповоротно гаснули. Одним із таких міст був Танжер у Марокку.

Це місто тривалий час для мене не існувало, поки я не прочитав романів прекрасного американського письменника Пола Боулза (1910–1999) та інших авторів, які побували тут. Ці описи викликали в мене нестримне бажання відвідати Танжер і прогулятися тими казковими вуличками, посидіти у пропахлих кавою та гашишем каварнях.

Відколи там поселився Боулз, Танжер став Меккою для американських та європейських митців, а сам Боулз – магнетичним центром товариської конфігурації, яку складали славетний драматург Теннессі Вільямс, письменники Сол Беллоу, Жан Жене, Трумен Капоте, Гор Відал, Грегорі Корсо, психоделічний гуру Тімоті Лірі, композитор Аарон Копленд, культові письменники-бітники Вільям Берроуз і Джек Керуак, Алек Гінзберг і Лоуренс Ферлінгетті, а ще Ів-Сен Лоран, Рудольф Нурієв, музиканти з групи «Бітлз».

Танжер тримався на контрабанді. Тут можна було завиграшки заснувати будь-яку фірму без жодних дозволів. Тут можна було волочитися і вдень, і вночі по найтемніших закавулках і жодного разу не дістати в писок. «Танжер – одне з надто небагатьох місць на світі, – писав Берроуз, – де можна робити все, що завгодно, при умові, що людина не вчинить злочину».

До Танжеру мене звабила каталонська поетеса Мерсе Рієра у Севільї (Іспанія), де відбувався літературний фестиваль. Вона перекладала Боулза і була ним захоплена так само, як і я. «Бути так близько до Танжеру й не побувати там – непростима помилка. Коли туди потрапиш, то зрозумієш, що таке край ночі». Вона посадила мене в автобус і помахала рукою. Я їхав у невідоме, але не сам, а зі строкатою групою туристів. Гібралтар ми перетяли на поромі.

Майже весь колишній європейський Танжер розмістився на Набережній – це довга вулиця вздовж моря, забудована хоч і білими, але вже добряче понищеними двоповерховими колоніальними готелями й палацами. Я тихенько відколовся від решти туристів і пірнув у першу-ліпшу вуличку шириною з півметра. Двом тут розминутися неможливо. Інші вулички ширші, але, йдучи ними, доводиться весь час задирати голову, бо місцеві мешканці люблять тріпати килими просто на балконах, як і змітати сміття та поливати вазонки.

Танжерці на вигляд значно привабливіші, ніж інші араби, бо тут переважають бербери, а риси їхніх облич витонченіші

і шляхетніші. Зграї дїтлахів переслідують нечисленних туристів, канючать гроші і намагаються продати якийсь непотріб. Та не дай Боже зупинитися і зацікавитися тим, що вони пропонують, тебе вмиють оточать і заглушать безліччю голосів, а попри те ще й обчистять. Вони будуть тебе нахабно переслідувати, безперестанку щось молоти, а потім зажадають оплати за згаяний час. Їхні пропозиції практично нічим не змінилися з часів В. Берроуза: «Милу дівчинку не бажаєте, містере?» – «Бачили Касбу? Палац султана?» – «Шукаєте кайфу? Хочете подивитися, як я трахну свою сестричку?» – «Геркулесові печери? Милого хлопчика?»

Зараз контрабанда перейшла у тінь, але й сьогодні у Танжері можна придбати європейські товари за півціни, побачити серед білого дня чоловіків, які байдикують у каварнях, і жінок, які трагають високі глеки й кошики. Тут можна без проблем придбати гашиш, який називають кайфом, так само, як і тоді, коли контроль за продажем наркотиків не існував взагалі, і зараз кожна каварня пропахла тут специфічним запахом. Інколи можна побачити як каварник січе листя, мішає його з тютюном, а потім відвідувачі закурюють малі глиняні файки на довгих цибухах.

Муедзини п'ять разів на день скликають людей на молитву, кожен тут носить у кишені хустину, яку простеляє собі під коліна і молиться. Сильний африканський вітер несе запахи евкаліпту, м'яти, баранячого тлушу і гною. Стара частина міста – медина – живе звичним для кожного арабсь-

кого міста життям, тут клекоче базар, ремигають віслюки, панує неймовірний галас, посеред якого раптово виривається пронизливий фальцет закличника, що заманює покупців. На з'яву туриста квапляться продавці солодошів із тацями і просто-таки змушують покуштувати дрібно нарізані смаколики.

Чимало колишніх каварень зачинилися, втративши своїх завсідників. Але ті, що в медині, працюють. Типова арабська каварня – це один покій, кілька столів і крісел, великий мідний самовар для запарювання кави та чаю. На одному кінці зали знаходиться вкрите матами підвищення, на якому, роззувшись, розташовуються клієнти. Вони тут палять кайф і грають у карти. Гучно грає радіо, арабська музика не має ані кінця, ні краю. Як писав Берроуз, «для європейців вона здається нудною і позбавленою сенсу». Я не маю підстав сперечатися з ним.

Та частина міста, яку колись заселяли європейці у своїх розкішних палацах та елегантних готелях, тепер заселена багатими арабами. Чесно кажучи, я не знаю, яким чином виживали тут згадані вище письменники. Клімат у Танжері вередливий і нестійкий. Людина тут мерзне в тіні і вариться на сонці. Вітри віють з усіх сторін – часами гарячі й рвучкі, а часами холодні.

В. Берроуз: «Зими тут сирі і вогкі, влітку – ні жарко, ні холодно, в цілому, приємно, але постійний вітер жене пісок з побережжя, і людям, що сидять весь день на відкритому

повітрі, пісок забивається у вуха, в волосся, в очі. Із-за течії вода в середині серпня крижана, і навіть найвитриваліші купальники перебувають у воді не довше кількох хвилин. Взагалі, Танжер не має особливо що запропонувати приїжджим, окрім низьких цін на базарі».

Але хіба я сюди приперся задля низьких цін?

2

Будинок Боулзів я знаходжу за мапою, яку мені вручила Мерсе, оскільки танжерські екскурсоводи Боулза і бітників ігнорують. Можливо, добре роблять, бо те, що я побачив, викликало у мене бажання негайно розкоркувати пляшку контрабандного мартіні (\$4). Будиночок, який я знав з описів та фотографій, який потопає у квітниках, де дозрівали виноград, інжир, мандарини, гранати, зараз перетворився на типове арабське помешкання з килимом на балконі, з асфальтованим подвір'ям і гаражем. Сад, в якому кайфували Берроуз, Гінзберг, Керуак, щез, перетворившись на скромні кущики гібіскуса.

Я таки мусив зробити добрий ковток мартіні і виголосити вголос: «Яка ж ти, Мерсе, свиня!» Вона ж бо знала, що я побачу саме оце свинство!

Єдине, в чому вона не підвела – я таки опинився на краю ночі. Бо такої темної, такої безпросвітної, такої глибокої, такої містичної ночі я не мав у своєму житті. На балконі готе-

лю з пляшкою мартіні (\$4) я вдивлявся у темінь ночі, визи-
раючи берег Іспанії, наче берег Батьківщини, але нічого крім
темряви мої очі не побачили.

– Мерсе! – гукав я і крик мій линув понад Гібралтарською
протокою аж ген до Севільї. – Тішишся?! С-с-су-учка!

Вранці я провідав віллу, в якій мешкав Вільям Берроуз.
Та ж картина, що й на віллі Пола Боулза. Тут живуть ара-
би, які ніколи про нього не чули. Хоча знають, що жив тут
якийсь американець, але після нього жив тут ще француз,
потім місцевий араб, а тоді вже вони.

Я зайшов до невеличкої рестораційки поснідати. Відвіду-
вачів майже не було. Я замовив кус-кус – дуже дрібні кульки
з тіста. Зараз їх виробляють на фабриці, а колись берберки
катали ці кульки на стегнах. Кус-кус був з фруктами і солод-
кою підливою. Я запив його кавою з молоком і хотів уже ви-
ходити, коли до мене підплив бармен з об’ємним животом і
сказав, що хоче запропонувати мені дівчину.

– Дуже гарна дівчина. З села. Незаймана. Ви можете за-
брати її з собою. Звідки ви?

– З Іспанії, – бовкнув я.

Він вмить перейшов на іспанську. Цього я не врахував.
Довелося пояснювати, що я тільки прибув з Іспанії, а на-
справді з... з Данії. Так мені чомусь захотілося, хоча я далеко
не блондин. Офіціант зрадів і повідомив, що його брат грає
у якійсь там футбольній команді міста Оденсе. Я мушу його
знати – Халід Зекрі, – його ось-ось заберуть до Копенгагена.

Цього я теж не врахував. Але погодився, що це справді перспективний футболіст і всі ми ним дуже пишаємося.

– Вона вам обійдеться майже задурно. Вона все життя мріяла потрапити у Скандинавію.

– А як із документами?

– Без проблем. Вона має французький паспорт.

– Фальшивий?

Він довірливо засміявся і сів на крісло поруч зі мною.

– Ну, ви ж розумієте... Але проблем не буде. Їй вісімнадцять. Вона чудово готує... З бідної родини. Вони згодні зачекати. Тобто тисячу євро зараз, а потім по сто щомісяця доки не сплатите п'ять тисяч. А далі час від часу пошлете їм якогось пакунка – старий міксер чи там кавоварку. Бербери, вони ж невибагливі.

– Берберки дуже красиві.

– Так, це правда. Красивіші за наших арабок.

– Але ж і горді.

– Ця не така. Вона покірна, наче кізочка. Тут таке виховання.

– Але ж я можу надурити і не вислати гроші.

– Ви цього не зробите.

– Не зроблю?

– Ні, – сказав він, лагідно усміхаючись. – Не зробите.

– Можна поцікавитись, чому?

– Можна. Але не варто.

– Чому?

– Хочете на неї поглянути?

Я кивнув. А що мені втрачати?

Бармен зник, а за хвилину привів дівчину у довгій чорній сукні, розшитій строкатими узорами, на шиї і на руках у неї дзеленчали прикраси, а з волосся спадали кольорові стяжки з намистинами. Побачивши її, я роззявив писок – вона не була вродлива, вона була прекрасна. Але на вигляд я б їй не дав і шістнадцять.

– Тепер розумієте?

– Ні.

– Їй п'ятнадцять. Якщо ви не сплатите повної суми, то одного дня вас провідає поліція і розлючена мусульманська громада. Вам того треба?

– І якою мовою вона розмовляє?

– Вона поліглот. Вона з гір Ер-Ріфу і розмовляє на мові ріф, а ще арабською та французькою. Розуміє іспанську і португальську.

– Чудово. Жодної з цих мов я не знаю.

– Така жінка – мрія кожного чоловіка.

Я не мав що заперечити. Дівчина навіть не намагалася прислухатися до нашої балачки і розглядала клітки з канарейками, що висіли на стіні. Можливо, вона намагалася збагнути усі приваби життя у клітці. Я її вочевидь взагалі не цікавив. Таке враження, що вона змирилася зі своєю долею і готова була нести свій хрест – перепрошую, півмісяць – до кінця.

– Чому таку гарну дівчину не купить якийсь багатий араб?

– В Марокко багаті араби мають по кілька жінок, а берберки такого звичаю не визнають. Вони всі однолюби. Жодна берберка не піде жити до араба.

Ця безрезультатна розмова могла ще довго тягнутися. Купувати красуню я не збирався. Хоча на відміну від арабок, які десь так після двадцяти п'яти починають перетворюватися на драглистих качкоподібних цьоток, берберки залишаються стрункими і привабливими. І якщо таку кралю запахати в обтислі джинси і в таку ж обтислу блюзку, то у Львові хоч і не з'являйся. Але помріяти можна, не? Тільки іншим разом. Ще одну жінку я просто не прогадую. А зараз я дякую барменові за увагу і обіцяю подумати над його пропозицією. Берберка милується канарейками і на її вустах гуляє замріяна усмішка.

Ми прощаємось, я відчуваю спиною її уважний погляд, який проводить мене доти, доки я не зникну за рогом. Але я не озираюсь – не про пса ковбаса. Я забігаю в найближчий маркет і купую кілька пляшок контрабандних напоїв – французькі вина, ірландське віскі і спеціально для Мерсе пляшку ямайського рому. До відправки порому залишається година.

Перед тим, як сісти у паром, я в пластикову пляшку з-під води наливаю іспанської «малаги». Там, на поромі, алкоголь уже значно дорожчий, але ніхто мені не заборонить дудлити «воду».

Прибувши до Севільї, я вирушив на пошуки учасників

фестивалю. Всі вони розбилися на окремі гурти – тут тобі англомовна братія, там – романомовна, а слов'яни, німці та інші представники Східної Європи облюбували кнайпу «Сервантес». Мерсе Ріера опікувалася слов'янами і звісно теж квасила у «Сервантесі». Можливо, я не виправдав її сподівань, бо замість того щоб матюкати Танжер, у якому й знаку не залишилося від американської богеми, моя мармиза папіла радістю і виразом непідробного дитячого захоплення.

Хорватський прозаїк Зоран Феріч, оповідання якого я перекладав, став розпитувати про Танжер. Я розповів йому правду, але попросив не робити розчарованої міни на втіху Мерсе, яка уважно стежила за нашою розмовою, хоча мало що розуміла. Вона володіла російською і трохи болгарською, але не хорватською.

– Я чудово провів час у Танжері, – сказав я Мерсе. – Мені там запропонували дуже гарну дівчину всього за п'ять тисяч євро.

– Берберку?

– Вони дуже гарні.

– І ти погодився?

– Я в роздумах.

– Ти не перший і не останній, кого спокусила така пропозиція. Скажи чесно, ти замислювався про те, щоб придбати собі красуню з Марокка?

– Я думав про неї всю дорогу.

– І думаєш зараз?

– Побачивши тебе знову, я стер її з пам'яті, – збрехав я.

– І добре зробив. Якби ти погодився, тобі б це задоволення обійшлося значно дорожче. А найсмішніше, що вона, як незайманою поїхала з тобою, так незайманою і повернулася б. Не віриш? Дітер! – гукнула вона до німецького поета Дітера Розенліхера. – Розкажи йому історію берберської красуні.

– О, Юрі! Ти теж попався? – втішився Дітер.

3

Товариш Дітера, теж поет, назвімо його на честь Гьоте Йоганном, кілька років тому побував у Марокку і спокусився красунею. Тоді ціни були навіть вигідніші – він сторгувався за три тисячі. Потім родина красуні влаштувала бенкет, звісно ж, за гроші щасливого туриста, а потім усім кагалом провела їх на літак. Красуня мала з собою одну-єдину валізу. Як потім виявилось, вона була напхана винятково національним вбранням і прикрасами. Усі марення Йоганна про те, як він цю красуню запхає у джинси, чи бодай в обтислу спідничку, присли з першого дня. Берберка навідріз відмовилася вдягати європейське вбрання. Якщо на початках для Йоганна це була екзотика, то поволі це його дістало, бо гуляти містом з дамою, на яку зглядаються всі, кому не лінь, не входило у його плани.

Та це ще не все. Берберка відмовилася також спати з ним в одному ліжку. Спроби добитися від неї якогось пояснення, в

чому причина, розбивалися на друзки. Дівчина не виходила з дому, весь вільний час просиджувала коло телевізора, переглядаючи арабські канали з безконечним завиванням. Крім того, вона перебувала зранку до вечора засупонена в чорну сукню від горла до п'ят, і нічогоїсінько не робила, пальцем об палець не вдарила. Добре, що хоч свої лахи прала у мідниці, бо пралька у неї викликала тихий жах. А щоби якийсь кус-кус зготувати, то про це їй мріяти нема чого. Ціле щастя, що до їжі вона мала приблизно такий самий інтерес, як і до сексу. З тої лише різницею, що до писка щось таки клала. У ті дні, коли Йоганн нічого не готував, або не приносив готового, вона гризла сухий хліб, сиру моркву і фрукти. Сира бульба не викликала в неї інтересу.

Одного разу Йоганн, гольнувши для хоробрості джинсу, спробував береберку згвалтувати, та поки він вовтузився з численними шнуровадлами на її шароварах, дівка зчинила такий вереск, що змушений був підняти білий прапор, тобто майтки, і відступити в бойовому порядку. А наступного дня йому подзвонили і пояснили, що цнотлива берберка потребує значно більшого часу, ніж європейка, для того, щоб увійти в близький контакт з коханим. Йоганна це збісило і він заявив, що більше не потребує такого щастя. Все! З нього досить! Забирайте назад!

Наступного дня він спакував речі красуні і тільки хотів її виштовхати з хати, як знову дзвінок. Той самий чоловічий голос культурно пояснив, що так себе поводити з невин-

ною берберською дівчиною непорядно. Треба бути вирозумілішим, увійти в становище людини, яка потрапила до чужої країни. Йоганн намагався пояснити, що дівка живе у нього уже цілих два місяці, а він ще її навіть за цицьку не мацнув, не кажучи вже про тово-во. Йому порадили набратися терпіння, адже попереду чекає море задоволення. Він сказав, що не заплатить більше ані centa.

Наступного дня до нього приперлася ціла делегація берберів, на яких зглядалася уся вулиця. Делегація влаштувала танці і співи під супровід кобзи і бубна.

Приїхала поліція. Заки вона вияснила, що тут відбувається, до Йоганна підійшов представник екзотичної делегації і дав зрозуміти, що далекі родичі красуні збираються звинуватити його в тому, що він викрав дівчину і тримає її у хатньому арешті. А дівчина неповнолітня. У Німеччині з цим непереливки. Навіщо йому зайві проблеми?

Врешті Йоганн здався і спитав, що треба зробити, щоб позбутися такого щастя, як берберська красуня. Йому назвали ціну – десять тисяч євро. Після тривалих суперечок спустили до шести. Красуня, граційно вихляючи стегнами, виплила з його хати, приєдналася до зграї підприємливих берберів, обцілувалася з кожним, як із рідним, і назавше зникла з його життя.

Скільки разів вона ще була перепродана, тільки Аллах святий знає. Але Йоганн звідтоді арабські країни викреслив зі списку своїх туристичних мандрівок.

Я подумав: цікаво, що б вони зі мною вигадали? В Україні ще берберської діаспори не чути. Хіба би циган найняли.

Пори року

Мрії

Читати я люблю дужче, аніж писати. Якби було можливо, я б ніколи нічого не писав, а тільки читав, читав, читав... І так – тисячу літ, або й дві...

Ще я люблю мріяти. У мене багато мрій. В одній з них я – безсмертний полководець, який має десять тисяч безсмертних воїнів і може виправити історію.

Ось я розгромлюю війська Юлія Цезаря, які штурмують Александрію. Але не тому, що я теж втріскався по вуха у Клеопатру, зовсім ні... А тому, що я люблю читати. Тоді, як відомо, згоріла частина багатющої александрійської книгозбірні. І ось я рятую її. А на Клеопатру мені начхати, навіщо мені ця повія? Вона, звичайно, після того, як я розгромив Цезаря і прогнав його назад до Риму, кидається мені на шию і запрошує у свої покої, але я гордо звільняюся із її обіймів і даю наказ військові вертатися додому. В нагороду за порятунок її царства я забираю частину александрійської бібліотеки. Усе, що встигли скопіювати єгипетські жерці, і замовляю копії решти папірусів. За це я обіцяю щоразу, як тільки над Єгиптом нависне небезпека, примчати і розбити ворога.

Я рятую хетське, шумерське і вавилонське царства. Взамін

вивожу глиняні таблички.

У 33-му році я задумуюся, чи варто рятувати Ісуса Христа. Чи це моє чергове втручання не буде фатальним? На жаль, я не маю з ким порадитися. Я не подбав про те, аби прихопити з собою у вічність кількох своїх друзів. У всякому випадку я вирішив не пропустити такого захоплюючого видовища, як розп'яття на Голгофі. Ось поруч зі мною у натовпі стоїть святий Петро, а ось святий Павло, а там он святий Лука. Дід у мене був Лук'яном, йому буде приємно, що я зазнайомився з Лукою. Син у мене Олесь-Лук'ян. Святий Лука, витираючи сльози, запрошує мене після страти до корчми. Я розповідаю йому про своє військо і про те, що міг би врятувати Ісуса. Лука дивиться на мене, як на божевільного. Якийсь час мовчить, потім видушує: «Його ніхто у світі не міг би врятувати, окрім самого Отця». Я полегшено зітхаю, що таки не помилився і не наробив дурниць.

У 641 році я громлю арабські війська халіфа Омара. І знову ж таки через любов до читання, бо Омар особисто наказав спалити александрійську бібліотеку, оскільки «все, що важливе для людства, є у Корані, а чого нема в Корані – те зайве». Омара я саджу на кіл разом із сотнею його емірів. Потім я ставлю край арабській експансії і просуванню ісламу.

Я також розбиваю чжурчженів, монголів, а згодом і маньчжурів, рятуючи китайську культуру і тисячі спалених книг.

Вдома я розбудовую Русь. Оскільки я люблю читати, то в мене у кожному селі – школа. При кожному монастирі –

велика книгозбірня. Я приймаю корону від Папи Римського і не пускаю сюди ні візантійців, ні болгар. Посилаю агентів до Китаю і викрадаю секрет виготовлення паперу. Конструюю друкарський верстат і клепаю сотні, ні – тисячі найважливіших світових творів. Територія Русі – це вся наша етнографічна територія, плюс Білорусія, Словаччина, Молдавія і Румунія.

На початку XIII сторіччя я знищую Чингізхана і рятую всю Середню Азію, Кавказ та Східну Європу від татарської навали. І знову ж таки рятую бібліотеки. Після цього іду в похід на турків, які вгризаються у Візантію, і жену їх аж до Афганістану. Іслам не переступив кордонів Європи. Завдяки цьому албанці залишились католиками, вони уже не розмножуються, як кролики, і не претендують на Косово.

Потім я арештовую Кромвеля, рятую короля Карла від страти і визволяю Ірландію з-під англійського гніту. Кромвеля я саджу на кіл. За те, що він, скотина, мордував ірландців. Перед тим я страчую короля Генріха VIII і рятую католицизм для Англії. Шотландцям і валлійцям допомагаю вибороти свободу. Пізніше у вигляді компенсації вирушаю зі своїм військом до Америки і допомагаю англійцям впоратися з Джорджем Вашингтоном. Америка залишається під владою Англії. Коли вибухає громадянська війна між Північчю і Півднем, я допомагаю Півдню. Література і кінематограф звичайно втраять «Розвіяних вітром», зате Америка не стане батьківщиною безлічі сект, які потім попруть до нас. Аме-

рика буде гарною католицькою державою.

Московія у мене – невеличка скромна країна під протекторатом Русі, усіх візантійських і болгарських проповідників я під ескортом відсилаю до Москви. Я не маю жодного бажання робити московитів католиками. Урал, Сибір, Дальній Схід належить нам. Сахалін і Камчатку я віддав Японії за те, що вони відкрили у нас школи карате.

Запорізьку Січ я руйную, бо козаки від безділля перетворюються на піратів і загрожують цілісності держави. Оскільки уся Перська затока з її багатючими покладами нафти належить Україні, я переселив козаків на Бахрейн, де вони під проводом кошового Калнишевського створили Нову Січ і успішно воюють з арабськими племенами. За що Ізраїль нам дуже вдячний, тим більше, що я у всі віки стояв на сторожі його свободи і процвітання. Євреї уже не мусять мандрувати світами, вони живуть у чудовій країні Ізраїль. Правда, через це Америка і Європа дуже збідніють, у них ніколи не буде Спінози, Уріеля Акости, Гайне, Кафки, Цвайга, Канетті, Гемінгвея, Беллоу, Чапліна, Фройда, Мандельштама, Пастернака, Бродського, Яна і Дмитра Табачників.

Але ж зате й не буде усіляких антисемітизмів. Навіть такого поняття як антисемітизм не виникне. І все це завдяки мені. Тому не дивно, що в центрі Тель-Авіва я – весь бронзовий – сиджу на бронзовому коні і тримаю в руках бронзового меча. Голуби мені, звісно, трішки накапустили, але все одно приємно. Там ще якийсь напис на постаменті на івриті.

Ідишу ж бо нема! Здається, подяка. Ну, та менше з тим. У мене ж пам'ятники по усьому світу – і від вдячних ірландців, і від вдячних шотландців, і від вдячних валлійців, від вдячних басків, каталонців, провансальців, ельзасців, корсиканців, сицилійців, бретонців, фламандців, фризів, фарерців, лужицьких сербів... Боже, як же я ту Європу покавальцював! Хоча з вепсами, іжорцями і латгальцями я, здається, переборщив...

У себе вдома я змушений буду правити залізною рукою. За жодну ціну не дозволю Сквороді викладати в університеті. Тараса Шевченка віддам у солдати, бо якщо поїде навчатися до Парижу, то писання закине остаточно. Не кажу вже про те, що зіп'ється з Делакура і Корбе. Франкові не допоможу ані копійкою, інакше він стільки не напише. З Коцюбинським навпаки – державна служба йому тільки заважала. Павла Грабовського зашлю на Сибір, це йому піде на користь.

В умовах українського великодержавного шовінізму література буде розвиватися зовсім інакше, ніж то було б за колоніалізму. А відтак я не зможу прочитати творів Марка Вовчка чи побачити на сцені п'єсу «Як ковбаса та чарка, то минеться сварка». Зрештою, я також не зможу ніколи прочитати ані «Прапорonoсців», ані «Партія веде» (хоча не певен), ані «Платон Крекче». Я не побачу в пантеоні героїв ані Мазепи, ані Петлюри, ані Бандери. Україна – могутня держава і кожен займається тим, до чого покликаний. Мазепа –

меценатством, Петлюра – літературною критикою і перекладами, Бандера – агрономією. Інколи в пресі можна натрапити на згадки про лектора Кравчука, сільського поета Мороза, бухгалтера Ющенко, інженера-конструктора Кучму, публіциста Вітренко, модельєра Тимошенко, знатного шахтаря Януковича.

У 1870 році я викрадаю маленького Володимира Ульянова, у 1879 – маленького Йосипа Джугашвілі, а в 1889 – маленького Адольфа Шікльгрубера і віддаю їх до освічених українських родин. А в перспективі Володимир Уляненко напише сто томів чудових творів, Йосип Джура стане видатним мовознавцем, Андрій Шкляр займеться історією і створить українську національну доктрину.

У 1914 році напередодні пострілу у Сараєві я ліквідовую Гаврила Принципа разом із його однодумцями. Ерцгерцог врятований, Перша світова війна відміняється. Зрештою, як і Друга. Бо я жертвую німцям ханти-мансійський повіт, що набагато перевищує усі їхні територіальні забаганки.

Мир і благодать панують на землі.

Увесь цей час, усі три тисячі років я кожен вільну хвилину віддаю своєму улюбленому заняттю – читанню. Інколи я дозволяю собі що-небудь написати. Наприклад, «Гамлета», «Божественну комедію», «Дон Кіхота» чи «Гаргантюа і Пантагрюеля», але це для мене не більше, як забава. Винятково для збагачення рідної літератури і буквально за кілька років до появи цих шедеврів в Англії, Італії, Іспанії чи Франції.

При цьому я не забуваю їх поширити на всіх європейських мовах, аби якому-небудь невдасі Шекспіру чи провінційному Данте не спало на думку написати те саме. Проте я не захланний. Мені лінки пріти над «Пошуками втраченого часу», але «Улісса» таки не віддаю, а пристосовую до Львова. Якби я знав, чого це мені буде вартувати, я ліпше б викрав маленького Джойса і віддав би на виховання Ганні Барвінок. Можливо, матуся з неї вийшла б краща, ніж письменниця.

Інколи я дозволяю собі розважитися. На початку 1960-х років я викрадаю трьох немовлят. Маленького Юрчика Андруховича вивожу у Венецію, де віддаю на виховання до гарної італійської родини. Вітю Неборака вивожу в Туркменію, де віддаю на виховання до гарної туркменської родини. Олесика Ірванця вивожу в Америку, де віддаю на виховання до гарної американської родини в штаті Оклахома.

У березні 2005 року усі вони, як молоді і талановиті письменники, отримують запрошення на безкоштовне турне до чудового міста Львова. Я призначаю їм зустріч 1 квітня біля Оперного театру. Ось із таємничою усмішкою Мони Лізи котить за собою валізу видатний італійський письменник Джорджо Андручеллі, ось з-за рогу стрибками, догризаючи гот-дога, вигулькує американський драматург Алекс Ірвенго, а ось у супроводі численного гарему і всіх своїх ста тридцяти п'яти нащадків впливає туркменський народний поет Вахід Худайназар Курбандурди Неборак-огли.

Якийсь час я чемно спостерігаю, як усі вони, перекрикую-

чи одне одного, жваво розмахуючи руками і потрясаючи мобілками, намагаються порозумітися за допомогою італійської, англійської і туркменської мов, а тоді підходжу у бездоганному білому костюмі, у білих мештах і білих рукавичках і кажу чистісінькою українською мовою:

– А це, пацани, і є справжнє Бу-ба-бу!

Захер Мазох і я

Всім відомо, що великий австрійський письменник Леопольд Франциск Йоган Фердинанд Марія Еквес фон Захер Мазох, Рицар фон Кроненталь народився 1836 року у Львові в родині президента поліції провінції Галіція-Льодомерія, але з першого ж дня свого життя опинився у Винниках у годувальниці-українки.

Винники – це невеличке передмістя Львова, яке розташувалося в долині, захищений з усіх боків лісами, завдяки чому утворився тут унікальний мікроклімат. Австрійські колоністи називали Винники Вайнбергом і вирощували рідкісну виноградну лозу. Тут усе цвіте й дозріває значно раніше ніж у Львові, тут навіть дівчата у свої дванадцять виглядають, як львів'янки у шістнадцять.

Окрім годувальниці, яка опікувалася маленьким Захерчиком, була ще й нянька. Обидві вони зробили усе для того, щоб зукраїнізувати Захер Мазоха настільки, що він став почувати себе русином, у чому не раз признавався.

Та й ким іще міг почувати себе фон Захер, якщо не представником народу, який понад усе любить роз'ятрювати свої власні рани, копирсатися у своїх могилах, постійно підраховуючи жертви розмаїтих режимів і отримувати насолоду від того, що кількість цих жертв з часом не тільки не маліє, а неодмінно росте, і їхньому Голокосту далеко до нашого Го-

лодомору.

Рідко якому народу пофортунило з ворогами так, як нам. Наші вороги усім відомі. Наші вороги могутні. Ми пишаємося ними. Ми їх оспівуємо. Навіть у нашому гімні не обійшлося без згадки про воріженьків. Які, між іншим, проти усіх законів природи повинні згинуть самі, як роса на сонці. Ми можемо пальцем об палець не вдаряти, спостерігаючи за їхньою загибеллю.

Захер Мазох повинен був стати одним із нас, і дозволити себе розіп'ясти, як Ісус, з тією лише різницею, що його Голгофою стало ліжко, а його хрестом – жінка.

Є така тиха підозра, що обидві україночки – годувальниця і нянька – молоді, здорові й дебели, з великими цицьками, ще змалечку навчили Захерчика основ мазохізму. Вони стали для нього ідеалом жінки, якого він пізніше шукав усе своє життя.

У той час, як нечемних львівських діток карали пасками, віниками, шлейками, тріпачками, віжками і китайськими паличками, а в школі лінійкою по долоні або книжкою по голові, у Винниках для цього використовували винятково різки по голій дупці. Причина цього феномену полягала у тому, що у Винниках на кожному кроці проростали і проростають лози, на яких весною з'являються баськи – тобто котики. Винники – уже віками головний постачальник баськів у Вербну неділю.

Є дві лози, на яких розбудувалися і підняли свій добро-

бут Винники, – виноградна і вербова. Але у той час, як виноградна прикрашає герб Винників, верболіз залишився на узбіччі. І даремно.

Лоза – це те, що завше під рукою. Тому й не дивно, що збитошний Захерчик запізнався з лозами уже в ранньому дитинстві і, якщо спочатку він намагався переховуватися у лопухах, кукурудзі, соняшниках, тютюні, просі, коноплі, під спідницею годувальниці або няньки, то згодом став отримувати неусвідомлений кайф від хльоскання лозою.

Мушу тут зазначити, що свого часу і мені довелося зазнайти з цією натхненною процедурою, яка по нинішній день не стерлася з моєї пам'яті. Усі інші побиття паском, віником, тріпачкою, держаклом лопати, граблями, сапкою, мітлою, шваброю, мокрою шматою, шлангом, дошкою, макогонном, телевізійною антеною, книжкою, скрученою газетою, ба навіть батогом фірмана або гицля, на чії вози ми застрибували на ходу, не залишили таких щемливих спогадів, як пронизливий свист різки у повітрі на низьких частотах. У момент, коли вона доторкається голої дупці, відчуваєш не біль, а щось схоже на різкий опік, який враз затоплює твоє тіло хвилями насолоди і шпурляє простісінько в обійми нірвани, відкриваючи при цьому якісь незвідані досі відчуття солодкого і п'яного страху.

Смак різки ні з чим незрівнянний. Смак різки – це смак дитинства. Особливо, якщо ця різка від Святого Миколая – посріблена або позолочена, її місце було на шафі, щоб дити-

на не могла досягнути, але щоб її вигляд постійно нагадував про її присутність. Перед черговою появою Святого Миколая різку урочисто спалювали, аби звільнити місце для свіжої.

Захер Мазох ніколи не зміг позбутися теплих спогадів про винниківську різку. Але не тільки вона вплинула на його світогляд і світовідчуття. Він просто фатально потрапив туди, куди й мусив потрапити, – у Винники.

Винники – це земля мазохізму. Винники – це концентрат мазохізму. Тут усе ним пашіть і дихає. Тут кури живуть лише для того, щоб нести яйця і йти на заріз без жодних вагань. Незарізана курка страждає і мучиться, і буває, що з розпуки навіть кінчає самогубством. Тут свині ніколи не кричать так пронизливо, як деінде, коли їх колять, бо свині тут співають величні гімни. А щоб вони отримали якнайбільше задоволення, гуманні винниківські різники смелять і потрошать їх живцем. Свині стогнуть і вдоволено рохкають так, мовби їх чухали за вухом.

Незабутнє враження справляють ковбаси, які ще звиваються, і шпондерки, які продовжують пульсувати в опарах диму. Серце свині, зарізаної на Різдво, продовжує битися і на Великдень. Вишня, порубана на дрова, продовжує цвісти і плодоносити. Розчавлена автом кицька вдячно метляє хвостиком доти, доки не перевтілиться на асфальті в невиразну пляму.

Коти і собаки, яких регулярно не лупцюють, покидають

своїх невдячних господарів. Мухи ніколи не рятуються від тріпачки. Миші стоять у черзі до полапки. Міль, помітивши простягнуті до неї долоні, на хвилику завмирає у повітрі, аби ці долоні встигли здійснити свій радісний сплеск. Комарі, перш, ніж вкусити, довго і настирливо дзумкотять.

Поселившись у Винниках, я вперше відчув прагнення насолоди від щонайменшого страждання. Я раптом усвідомив, що нічого так не потребую, як бути покинутим черговою панночкою, бути покинутим і страждати від цього, пишучи тужливі вірші, бо всім відомо, що любовна поезія може бути тільки тужлива й розпачлива. Але коли панночка мене не кидала по-доброму, я робив усе для того, аби вона нарешті розчарувалася в мені, щоб побачила, який я негідник, гульвіса і телепень.

Я не голився, не мився, не спускав воду в унітазі, сякався у її сукенки, блюзки, майточки, а часом і в її волосся, я їв щодня горох і квасолю, закушуючи капустою, читав лише тупі детективи і дивився тупі комедії, аби уже не залишилося жодного сумніву в тому, що я остаточно деградував і здичавів.

Але дивовижна атмосфера Винників творила чудеса. Панна так само переставала митися, спускати воду в унітазі, починала залюбки ласувати горохом і читати що-небудь безпросвітньо тупе. При цьому у неї ще й з'являлося непоборне бажання отримати задоволення від шмагання різкою по голій дупці. І не будь-коли, а саме під час любощів. Мені то-

ді нічого не залишалося, як запропонувати їй отруїтися на брудершафт. Панночка з великого кохання погоджувалася, і ми випивали отруту. Але помирала тільки вона, бо Винники творили чудеса. Я мусив жити далі для того, щоб страждати.

І я страждав. Закопавши панночку в садку під вишнею чи під черешнею, я сіяв на її могилці чорнобривці, червону руту й петрушку, а відтак, розстеливши на травичці коцика, зручненько вмощувався писати тужливі вірші. І коли наступна панночка цікавилася, що ж то за горбочки потопають у квітах, я казав, що то скіфські могили, і вона мені вірила. Горох із квасолею робили своє.

Винниківський верболіз, на якому, можна сказати, виріс Захер Мазох, сформував його таланти і спрямував творчість у відповідне русло. Покинувши згодом Винники, він проте ніколи не розлучався з лозою, цілу в'язанку якої завше возив у валізі. Один лише запах лози з розтріпаною від частого вживання корою викликав у нього могутні припливи натхнення, яке він вихлюпував на сторінки своїх книг або ж на білосніжний живіт коханої.

Фрідріх Шиллер задля натхнення нюхав гнилі яблука, Вольфганг Гьоте – запліснявілий швейцарський сир, Ернст Амадей Гофман нюхав стрикоників, Стефан Цвайг – нашатир, Густав Майрінк нюхав котячу лапку, Лео Перуц – шнапс, Хайміто фон Додерер нюхав старі капці Готгольда Ефраїма Лессінга, Райнер Марія Рільке – череп Вальтера фон Фогельвайде, Франц Кафка нюхав Мілену, а Захер Ма-

зох – винниківську лозу.

Винниківські різники перед тим, як заколоти свиню, нюхають свої нігті. Якби Захер Мазох не став письменником, то став би різником і заливався б слізьми, зчіджуючи кров та парцелюючи нутрощі.

Я задля натхнення нюхаю квіти з могилок. Через тисячу років уже ніхто не буде сумніватися, що тут поховані скіфські принцеси.

Пори року

1

Жінки, вино і книги – це те, з чого складається моє життя. З них трьох лише вино належить мені до останньої краплі, адже це я створив його. Прочитані книги міняються місцями з непрочитаними, пам'ять відбирає для себе лише якісь крихти, а все інше розчиняється у підсвідомості. Прочитані жінки залишають по собі ще менше – спочатку поволі зникають їхні голоси, колір очей, смак вуст, тепло тіла, запах тіла, шепіт тіла... Десь в глибинах мозку в окремії шухляді лежать їхні обличчя, схожі на маски і, коли я інколи намагаюся якусь з них вернути з непам'яті, з'являється лише привид з безживним обличчям. В серпні дозріває перше вино – з порічок, вишень, агресту, а далі з яблук, слив і груш, не встигаю його випити, як ось у листопаді досягає виноградне вино – молоде й звар'юване. До самої весни я п'ю його з друзями.

Весною вино закінчується. Це впливає на організм: від нестачі вітамінів і вина з'являється спрага нового кохання. Коли я закохуюся, то починаю худнути. На жаль, це довго не триває, бо незабаром об'єкт кохання окуповує мою кухню і береться випікати всіляки струдлі, аби задемонструвати

свою придатність до подружнього життя. Оскільки, як правило, моїм панночкам досі не доводилося пекти, то ці їхні експерименти завершувалися плачевно – струдлі пригорали так, що їх доводилося виколупувати ножем, або, коли вдавалося добути це щастя з бритванки цілим, то потім ще треба було обрізувати зі всіх боків звуглене тісто. Найжахливіше те, що я повинен усе це їсти і хвалити, яке воно смачне, бо ж інакше панна образиться не на жарт.

Чи вам коли-небудь траплялася панночка, в якій б не горіли пироги, пляцки і струдлі? Мені – ніколи. Напевно, я вже на це приречений. Загадка полягає в тому, чому саме мене підстерігає таке щастя? Але протягом літа, докладаючи масу зусиль, я врешті навчаю панну куховарити і під кінець уже можу бути спокійним за наступних її кавалерів, що вона їх не отруїть.

Якось Мартуся приготувала салату із зелені петрушки.

– Де ти її взяла? – поцікавився я.

– В тебе на городі.

Моя виделка з салатою завмерла біля вуст, якраз у момент, коли я збагнув, що жодної петрушки на городі не мало бути з тієї простої причини, що вона ще не зійшла.

– Мартусику, ти не могла б мені показати, де ти її рвала?

Ми вийшли на город, і Мартуся тицьнула своїм чарівним пальчиком в зелений бур'ян, який і справді трішки нагадував петрушку, одна суттєва відмінність полягала в тому, що ця «петрушка» цвіла жовтим цвітом, бо то був жовтець, або

ж купальниця – рослина абсолютно не їстівна, а понадто – отруйна. Отже тільки завдяки моїй допитливості, я не продовжив сніданок на небесах.

Орися пекла різноманітні тістечка з такою наполегливістю, мовби прагнула потрапити до Книги рекордів Гіннеса. Бігме вона це заслужила: я збився з числа тих перепалених пляцків, які довелося викинути на смітник, але вона продовжувала свої експерименти з героїчною впертістю, і я врешті запідозрив, що причина тут глибша. І що ви гадаєте? Якось я її впоїв і таки дізнався священну мету:

– Я хочу, щоб ти був товстий і належав тільки мені.

Я мало не розплакався від такої щирості. Напевно тому, що був теж під мухою, та коли витверезів, то заборонив їй і ногою ступати на кухню.

Солодощі були фактично єдиною причиною проникання чужорідних жіночих тіл на мою кухню. І щоб урешті оберегти себе від несподіванок, я хутенько сам навчився випікати різноманітне тісто. Проте інколи панночкам, які мали достатню впертість, вдавалося все ж таки прорватися на кухню і спробувати здивувати мене чимось «смачнющим». Наталя, юна поетеса, закалапуцькала збиті білки з тертими яблуками і вирішила запекти їх, застеливши перед тим бляху звичайним білим папером, на якому я пишу свої безсмертні твори. В результаті те, що мало називатися пінниками, перетворилося на якісь нещасні плячки і навіки приросло до обвугленого паперу.

Про глибину моїх почуттів до цієї панни свідчить той факт, що я мужньо жував ці... гм... млинці разом з папером цілий тиждень, по одній штуці вранці і по одній ввечері. За тиждень панночка поїхала додому, і я з полегкістю закопав рештки на городі.

Недавно я запідозрив якусь дивну закономірність у з'яві та зникненні панночок, котрих, як мені здавалось, я здобуваю. Коли почав аналізувати, збагнув, що насправді не я їх, а вони мене вибирали. Тепер я певен, що є якась усесвітня змова жінок, пов'язана зі мною: вони мене закохують в себе, пробують, смакують, і, наситившись, передають далі, як пляшку по колу, супроводжуючи незмінними рекомендаціями. А постійна закоханість – це достатня причина, аби ніколи не одружуватись.

– Знаєш, чому ти подобаєшся жінкам у ліжку? – сказала мені Оксана. – Зовсім не тим, що трахаєшся як Бог. А тим, що робиш це так, мовби не трахався ніколи в житті.

2

Літо у Винниках минає, і настає осінь. Панночки повертаються в університети, інститути, школи, і дитячі садки. Провідувати Винники стає вже не так легко, як цього хотілося б. І тоді доводиться кохатися у парках і скверах, на Високому замку простісінько серед руїн королівської фортеці, ризикуючи тим, що в урочистий момент оргазму на голову звалить-

ся якась каменюка.

Добре, що у Львові є так багато старих будівель з різними чарівними куточками, пласкими дахами і затишними стрихами. Якщо їх досі не окупували бомжі – вони у вашому розпорядженні. Найбільше мені подобається один чудесний дах в самому центрі міста. Піднявшись на нього, можна спокійно посидіти з плящиною шампанського. П'єш собі вино, їси виноград чи кавун і випльовуєш кісточки просто на голови перехожих, а потім панна спирається руцями на балюстраду і пригощає тебе найрозкішнішим тропічним фруктом, який будь-коли могла створити природа. І не треба боятися її зойків – голоси забирає вітер і несе понад вечірнім містом, наче скрик пташок перед сном.

А ще ми з розумним і діловим виглядом вривалися у театри – «ми на репетицію!» – шукали якийсь закамарок і кохалися там, полохливо вслухаючись у лункі кроки. Тим часом на сцені відбувався черговий національний здвиг, злітали вгору шаблі і лозунги, нарід у залі голосно сьорбав носами, а тут, в потаємних лабіринтах театру, творилося священнодійство, таке далеке від першорядних завдань епохи, але таке дороге для двох спраглих тіл!

3

Окса була журналісткою, мала дитину і жила з чоловіком, про якого казала мені, що з ним не спить. Чоловік ніде не

працював, і вона його утримувала, він був добрим і порядним чоловіком, як і більшість алкоголіків, але найбільшою привабою було те, що з Оксою можна було не берегтися. Цей феномен вона пояснювала тим, що заживає якесь таємниче зілля за рецептом своєї бабці. Я відразу здогадався, що це нісенітниця, і Окса просто неплідна. Коли ми зазнайомилися, їй було 22 роки і вона брала у мене інтерв'ю. Було дуже зворушливо спостерігати, як її чоловік щоразу, коли вона бувала у мене, приходив за нею пізно ввечері, чим вивільняв мене від найтяжчої повинності – після любощів проводити панну додому. Окса розповідала йому, що ми разом готуємо газетні сторінки, і він із розумінням ставився до цього шляхетного заняття. Якимось я відпроваджував її з забави, і дорогою ми загорілися палким бажанням покохатися, Окса хазяйновито сказала, щоб я зачекав, і незабаром з'явилася з коцом. Вона його розстелила на городі просто на капусті, лягла зверху і коли задерла сукню, я побачив, що вона гола.

– О, ти навіть скинула майточки?

– Я ще й помилася.

Я спробував уявити цю сцену, як Окса впурхує до хати – невеликого однокімнатного помешкання, яке правило і за спальню, і за вітальню, і за кухню, ба навіть і за лазничку, наливає у мидницю теплу воду, миється, пшикається парфумами, перед дзеркалом поправляє зачіску, при цьому не забуває зняти кліпси і ланцюжок, потім хапає коца і – об одинадцятій вечора! – вилітає, кидаючи чоловікові: «Я на хвиль-

ку!»), і мене розібрав сміх, яким я заразив і Оксу, ми кохалися, регочучи, мов шалені, а коли над головою зблиснуло, а за мить торорохнув грім, нам уже було не до сміху, раптова злива накрила нас, і ми застогнули в єдиному оргазмі разом із небом. Було таке враження, мовби нас несподівано викинули в басейн.

Не мало жодного сенсу рятуватися від зливи, і ми просто не звертали на неї уваги. Окса стрибала на мені, задерши голову догори і приймаючи зливу, як небесну благодать. Єдиною незручністю було те, що піді мною почала розповзатися розмокла земля і моя задниця з кожним Оксиним підстрибуванням загрузала все глибше і глибше. Вона зойкала усе гучніше й гучніше, перегукуючи удари грому, але моє чутливе вухо раптом вловило чийсь голос, що долинав із темряви. Хтось когось кликав. Я вмить затулив Оксі вуста і врешті упізнав голос її чоловіка:

– Сяню! Сяню!

У мене між ногами ледве не сталося коротке замикання. Але, на щастя, Окса у цю мить знесилено опала мені на груди, і ми дійшли консенсусу одночасно. Далі я хутенько вибрався з-під неї і гукнув їй просто у вухо:

– Твій чоловік!

– Де? – збараніла вона.

– Та ось же, – тицьнув я пальцем у постать, що виразно вимальовувалася у спалахах блискавки.

– Я пропала! – жахнулася вона.

Але її жах тривав рівно секунду. Щойно я зник у кукурудзі, як Окса – мокра і горда, – накрившись мокрим коцом, рушила просто на свого чоловіка.

– Що ти тут робиш? Ти вся мокра! Ховайся під парасолю.

– Я хотіла вирвати буряки на борщ.

– Бідненька... ти вся тремтиш...

І вони, пригорнувшись, почалапали в родинне гніздечко.

4

Під зиму кохання в'яне. В таку хвилину відчуваєш, як панна чекає від тебе віщого слова, наприклад: «Давай одружимося!» І ти починаєш задумуватися над цим: а що як справді? Прощайте, дахи, сквери, театри, городи з капустою, поля з озимою пшеницею...

І ось, коли ти вже майже готовий, коли вже маєш ці слова на самому кінчику язика, білі сніги опускаються, притрушують все до кола і хочеться спати.

От тоді настає пора для книжок. Вмощуєшся у ліжку, обкладений стосами книг, і в якійсь напівдрімоті догорає день. Пізно ввечері я відкладаю книгу і думаю, який же я негідник! А коли я починаю думати про свої погані риси, то відразу засинаю.

Моя остання територія

Справа зовсім не в тому, що я люблю смачно поїсти. Тим більше, що це й так кидається в очі. Справа в тому, що кухня і кабінет – це ті священні місцини, де клекоче, булькоче, парує і скипає сакральний продукт творчого процесу, де ти належиш тільки самому собі і можеш заглиблюватися в себе, скільки завгодно. Скажи мені, що ти їси, і я скажу, що ти пишеш.

Де письменник може ще бодай на кілька хвилин вимкнутися, пірнувши у власні думки? В маршрутці, у поїзді... В таксі це неможливо, бо львівські водії зазвичай, щойно ти всівся, перетворюються на синоптиків і починають нудити своїми версіями щодо незабарного потепління чи похолодання. У літаку зосередитися не вдасться: від моменту як запрацювали двигуни, письменник тільки те й робить, що прислухається до звуку мотора. Ще можна непогано вимкнутися на презентації, літературному вечорі, врученні премій, на зборах, на похороні, на обіді в коханої тестьової, на днях народження колежанок дружини та під час любощів зі шляхетною метою затримати еякуляцію.

Але усі ці випадки недосконалі, адже вони позбавлені такого суттєвого фактору як усамітнення, і кожне пірнання в себе пронизане внутрішньою тривогою, що у будь-яку мить тебе висмикнуть із плинної течії мрій і повернуть до буден-

ності. Інша справа – кабінет або кухня.

Кухня – чудове місце для того, щоб вирішити будь-яку дилему. Коли долають сумніви, чи варто вирушати на чергову презентацію, або відкриття виставки, я їду на кухню і починаю щось готувати. Душу облягає неймовірне умиротворення – а) зупка горохова на реберцях з каляфйорами, морквою, цибулею і печерицями, перетерта у міксері до консистенції рідкого пюре, б) телячі кармонадлі у винній підливі з чорносливом, в) яблучний струдель з горіхами і цинамоном... Після цього уже ніхто нікуди не квапиться. Який сенс плуганитися на презентацію з повним шлунком? Хіба на тому фуршеті подадуть щось смачніше? Ні і триста разів ні.

Усі чоловіки знають твердо, що вся різниця між дружиною і мамою та, що з дружиною ще можна спати. Отже дружина повинна готувати так само смачно, як і мама. Тому усі чоловіки сприймають окупацію кухні як щось само собою зрозуміле. Якщо в хаті є кухня, то у ній має бути господаря. Істина усвідомлена з дитинства. Так думають усі чоловіки. Але не я. Я згоден відступити з усіх зайнятих територій мого будинку, я згоден не залишати одяг у вітальні, не валятися з ноутбуком у спальні, голитися тільки в лазничці, ба навіть не мати нічого проти, аби кохана зазірала мені через плече у комп'ютер, запитуючи: а що ти пишеш? Я охоче поясню їй, що сам не знаю, що пишу, бо коли про це дізнаюся, то мені стане нецікаво писати. Але кухню! Кухню я буду боронити до останку, наче фортецю Бушу, а вкінці її підірву, як герої-

ня повісті М. Старицького. Щоб мені хтось зазірав під покривку і цікавився: а що ти вариш? Нізащо! Щоб мені хтось штрикав виделкою у гуску в яблуках: хіба вона ще не спеклася? Ніколи! «Краще смерть, ніж така потеря!»

Для мене кухня – це інтимна місцина, в якій я мушу під час кулінарного священнодіяння бути сам. Це тільки так здається, що я зосереджений на крайній моркві, фаршируванні перців чи курки. Насправді я продовжую творити. Запах цибулі, тушкованої кружальцями в оливковій олії, шкварчання м'яса, ліниве пихкання мамалиги, що нагадує вулканічну лаву, мелодійне булькотіння курячого росолу, прозорого, як сльоза Роксолани, – все це діє заспокійливо і стимулює якісь потаємні творчі потягнення. Під час приготування їжі мозок продовжує працювати так само, як і за комп'ютером: проскановує попередньо написане і пише далі, delet, пише, delet, пише...

Друзі не раз жартували: «Навіщо йому жінка»? Тривалий період парубоцтва давався взнаки. Поява ще однієї живої душі, яка може захопити кухню, викликала у мене жах. На кухні двом затісно. Інколи я намагався уявити, як я одружуюся, і ми удвох починаємо щось готувати, і як дружина пхає свого чарівного носика до рецептів, які я виношував, плекав і вдосконалював роками, як вона починає дивуватися, дивуватися і ще раз дивуватися, дізнавшись, що а) печериці можна їсти в салаті сирими, б) борщ не можна закислювати оцтом, а краще румбарбаром (ревінь), агрестом, порічками,

вишнями чи цитриною, в) м'ясо можна тушкувати не тільки у сметані, а й у кефірі і т. д.

Не менший страх викликала у мене перспектива споживати страви, приготовані дружиною, яка конче прагне продемонструвати мені свої незрівнянні кулінарні таланти, уже перевірені на кавалерах, які звикли харчуватися в забігайлівках і макдональдсах. Адже я змушений буду не тільки це їсти, а й неодмінно висловлювати своє захоплення, уважно вислуховуючи рецепт, який передавався ще від прабабці, земля їй пудингом.

І я їв! Я мужньо гриз «пінники», ласо плямкав над пересоленим капусняком і з веселим завзяттям ковтав не пережованими сируваті кусники м'яса. Зрештою, я їв вівсянку на воді! На воді, а не на молоці! Без родзинок, меду, горішків і гарбузового насіння. Справжня вівсянка готується тільки на воді! Ви цього не знали? І я її їв. Перший і останній раз. Я їв пісний борщ гидкої блідо-рожевої барви і щиро цікавився, як вдалося приготувати щось подібне: цей неповторний водянистий смак, цей ніжний колір шипшини в останній стадії цвітіння, цей фантазійний присмак чогось... чогось такого... ага, так-так, оцту... чудового винного оцту з ароматом пластикової пляшки... А вареники з твердим недовареним тістом? Умм! Смакота!

Тільки велике кохання здатне на такий подвиг. Безмежне кохання – на все життя. Але, на щастя, кохання вивітрювалося швидше, ніж я міг загинути від скруту кишок. Піс-

ля цього наставала пора реабілітації. Я поволі відживлявся, вертав до норми, ставав знову добрим-добрим і готовим на нові звершення і подвиги.

Панни, яких я вперше приводив до себе, мали тверде переконання, що у кожного справжнього письменника мусить бути кабінет. Звичайно, кабінетом вони цікавилися поверхово, тим більше, що приводив я їх додому зовсім не з метою ознайомлення з кабінетом. Побачивши довгі ряди книг, вони з острахом підступали ближче і, провівши грайливим пальчиком по корінцях, неодмінно запитували одне й те ж: «Невже ти це все прочитав?» Стоси паперів і загальний розгардіяш впливали на них відлякуюче, вони усвідомлювали, що потикатися сюди не варто, заволодіти кабінетом бодай для прибирання неможливо без мого втручання і пояснення, де і що повинно лежати. Зате з яким радісним приреченням вони захоплювали кухню!

Кожна жінка твердо переконана, що кухня – це обличчя господині. А коли господині нема? Тоді це задниця господаря. Так вважають жінки. Кухня – це те місце, де кожна панна прагне виконати свій найкращий номер. Ні-ні, не в ліжку, а саме на кухні! У ліжку всі панни недосвідчені і боязливі, тремтливі і покірні, усе у них вперше, усе незнайоме. Зате, потрапивши на кухню, панна якимсь надприродним чуттям миттєво знаходить все, що їй тільки заманеться. І все у її руках горить, дзвенить, виблискує, викликає захоплення. Ось ти вже не впізнаєш своїх горняток – такими чистими вони

ще не були. А що це за тарілочки? Які чудові тарілочки! Вона їх із собою принесла? Ні? Просто вишурувала сіллю? Боже мій, як просто! І ось уже вивільнюється стіл – який же він просторий! – а безліч приправ, скляночок, слоїчків раптом знаходять своє надійне місце, і нікому вже не тісно! А підлога? Вона здатна блищати! І тоді тебе осяює істина. Ось! Ось заради чого варто одружуватися! Ну, звичайно, не тільки, але й заради цього теж – заради затишку, чистоти і порядку. Адже прибирання якраз і не належить до моїх сильних сторін. Все, я готовий!

Але тут знову починають гнітити сумніви. А що ж буде із кухнею? Невже я отак просто без бою, дозволю себе витурити звідси? А як же чаклування над пательнями і паруючими баняками? Як мені без вдихання пари, без булькання, шкварчання, шипіння, без цього розкішного букету запахів, який обволікає, пеленає, підносить тебе у височінь і гойдає-вигойдує?

P.S. Не кожна історія має свій геппі-енд. Але ця має. Одружившись, я так і не здав ні п'яді того, що було найдорожчим. Я залишився безроздільним господарем усіх баняків і сковорідок, гетьманом сотні приправ, лицарем круглого паштету, друїдом ритуального борщу, волхвом струdlів, прецлів і цвібаків, героєм оборони кухні, моєї останньої території, моєї вежі зі свинячої кістки.

Мистецтво споювання панни

1

А все починалося так невинно і зовсім не з того, що мужчина спокусив жінку, а з того, що Єва дала Адамові яблуко, і яблуко виявилось першим афродизіяком. Та на цьому його афродизіякова кар'єра завершилася, яблуко ніколи більше нікого не спокушало на любовні справи. Зате зуміло розв'язати війну і спричинити загибель Трої.

Правда, чудовим афродизіяком виявилось вино, в тому числі і яблучне. Вино виробляли чоловіки. Зовсім не для того, щоб споїти жінку, хоча мистецтво споювання таке ж давнє, як і сам секс. З древніх часів вино незмінно супроводжує закоханих, скрашуючи їхні стосунки і стаючи мовби мовчазним посередником між двома статями.

Вино поруч хліба і м'яса є поживою з найбагатшою символікою, одним із головних елементів жертви, яку склали богам. Вино пов'язане з духовністю, оскільки алкоголь вводить людину у стан ейфорії. Святий Климент з Александрії казав, що вино перебуває у такому ж стосунку до хліба, як і життя церковне до життя світського.

Усі традиційні вірування Старого Світу бачили у вині знаряддя пізнання і втаємничення. Червона барва вина нага-

дує кров, а тому вино вважалось кров'ю виноградної лози. І так само, як кров, вино єднається з життям, і пекельні сили не мають до нього доступу. А що вічне життя є атрибутом безсмертних богів, то пиття вина дозволяє людині протягом певного часу дорівнятися богам. Вино – це також любовний напій, а однією з рис бога вина Діоніса була любов до людей, і саме з любові до людей він обдарував їх вином, щоб зробити щасливими.

Вино, винниці (тобто виноградники) й винограда часто з'являються у повчаннях Христа, зокрема винниця часто символізує Царство Боже. Саме тому при давніх монастирях завше були багатющі винниці.

2

Одним із найпопулярніших звичаїв спокушання панни є пиття на брудершафт, яке передбачає опісля поцілунок. І хоч звучить це по-німецьки, але сам звичай походить з часів античності, коли мужчина пропонував жінці випити з одного келиха. Принаймні такий звичай був у Давній Греції. Але в Давньому Римі – о жах, яка несправедливість! – жінкам тривалий час забороняли вживати вино під карою смерті. Великий Катон (239–149 до н. е.), який і сам пив тільки воду, висловився так: «Якщо побачиш, що твоя дружина п'є вино – убий її!» І бідні римлянки, яким доводилося бувати на бенкетах, мусили задовольнятися тільки узваром з родзи-

нок. Уявляете, як вони мучилися!

А все тому, що вино ототожнювалося з кров'ю. Вважалося, що жінка, п'ючи чужу кров, чинила мужолозтво. І немає значення, що то була кров рослини. Крім того, знаючи, що вино відкриває людині якісь нові обрії, давні римляни вважали, що це абсолютно зайве і шкідливе для жінок, бо спонукатиме їх до балаканини, втручання у розмову, а може, й до магічних видінь, тому краще, аби жінка була мовчазною, це їй більше личить. Вино ж бо гвалтує розум, а згвалтована жінка уже ніколи не буде цнотливою і чистою. Саме римляни запровадили звичай цілувати жінку у вуста після її повернення додому, аби переконатися з її подиху, що вона не вживала вина.

З часом жінкам забороняли пити лише «*teumentum*» – вино першого витискання, натомість усі вторинні вина були дозволені. Греки були куди демократичніші. Ще Аристотель помітив, що жінки піддаються сп'янінню у меншій мірі, ніж чоловіки, однак не підтвердив це жодними доказами. Але докази не забарилися, бо на одному із симпозіонів, де обговорювалася ця сентенція, слово взяв Сулла і висловив припущення, що оскільки жінка істота волога, то «вино, потрапивши у таке вологе середовище, втрачає свою силу».

Аристотель вважав, що той, хто випиває келих одним духом, менше п'яніє, бо вино, яке вливається швидкою течією, відразу просочує тіло наскрізь. «А ми часто бачимо, що жінки п'ють саме так. Постійне виділення вологи і очищен-

ня свідчать, що їхнє тіло від природи пористе і пронизане мовби вологогінними каналами. Потрапляючи у них, вино швидко виходить, не затримуючись у найголовніших місцях, порушення яких і викликає сп'яніння».

У середньовіччі жодних застережень проти помірною вживання вина жінками не було, але пиячок жорстоко карали, піддаючи громадському осудженню, їм вішали на шию кухоль і водили по місту. У середні віки поняття любовного напою міцно увійшло до народних легенд та куртуазної літератури. Першими його жертвами стали Трістан та Ізольда. У книзі «Jus potandi» («Церемоніал пиття»), яка перевидавалася безліч разів, наводилися різноманітні пияцькі звичаї, а серед них і способи пиття на брудершафт. Один із них називався «голубиним келихом». А виглядало це так: пара зчіпляла безіменні пальці лівої руки, а правою рукою кожен з них брався за келих і з обох боків вони цідили вино у той час, як їхні вуста зливались, наче дзьоби голубів, що цілуються.

3

Чому, пишучи про любов, я почав з вина? Та тому, що любов і вино перебувають для мене у тісному і нероздільному зв'язку. Інколи взимку, змерзнувши, я можу випити і шкалик горілки, люблю й пиво, але зазвичай п'ю тільки вино. Ще кілька років тому я в самозаглиблених дискусіях сам із собою випивав дві пляшки. Я колись любив порозмовляти

сам із собою, оскільки кращого співбесідника зустріти мені ще не доводилось. Шкода тільки, що з тих бесід мало що на ранок залишалось у пам'яті. Як, зрештою, і з тих щорічних симпозіонів, які ми з друзями влаштовуємо у Винниках і називаємо Святком винограду.

Живучи у Винниках, ти просто приречений на те, щоб вирощувати виноград і робити вино, оскільки Винники ще в середньовіччі славилися своїми виноградниками завдяки особливому клімату, який витворився у цій місцевості, розташованій у долині.

Виробляння вина у мене тісно повезене із сексом. Ви здивуєтеся: чому саме виробляння, а не споживання? А це тому, що на бутлі з вином, яке бродить, я натягую презервативи, зробивши у них голочкою дірку. Оскільки я справжній галичанин, то ніколи не дозволив би собі вжити для цієї шляхетної мети новенького презерватива, а тільки використаного. Ну, звісно ж, перед тим я його виполіскую, якщо це когось турбує.

Вино завше відіграло в моїх любовних стосунках дуже важливу роль. І продовжує це робити досі, за що я йому дуже вдячний. Ні, в жодному випадку не як афродизіак. Жодних афродизіаків я ніколи не потребував, Бог милував. Звичайно, не без того щоб випити до або після, але зовсім не з метою загострити почуття чи якимсь чином вплинути на свого прутня. Просто я звик, що між мною і панною мусить бути хтось третій – вино.

Вино було незмінним супутником при кожному заграванні з панною, воно приємно обгортало своєю прохолодою кожне вимовлене слово, чинило мене сміливішим, настирливішим і дотепнішим, вино вивільняло моє «Я» з лушпайок умовностей, розправляло за спиною невидимі крила і дозволяло то пурхати метеликом біля носика панни, то ширяти орлом у неї над головою, то, мов колібрі, тріпотіти крильцями у неї біля вушка. Як слушно твердив Овідій: «Духу вино додає, до кохання жагу роздимає».

В юності, керуючись народною мудрістю «горілка в роті – п...а в роботі», я неодноразово споював панночок перед тим, як вперше їх спокусити на гріх. І ось тоді я частенько вдавався до дивовижних експериментів, виготовляючи любовні напої. Перед тим я простудіював спеціальну літературу, якої у ті часи було обмаль. До вина я додавав настоянки елеутерококу (совєтський напій «Байкал» готувався саме на елеутерококу) та левзеї, десь вичитавши, що вони мають діяти просто-таки безвідмовно на панну. Але чи діяли? Важко сказати. Можливо, панни віддавалися зовсім не тому, що випили цього шаленого напою, а просто тому, що я справив на них настільки фантастичне враження. Наприклад, одна панна позбулася зі мною цноти після того, як прочитав їй свою поему. Між іншим, там ні слова не було ані про алкоголь, ані про секс, тільки щось досить туманне:

Входжу в тебе повільно і обережно, відхиляю руками

стебла.

Боюся вуста замочити – змити твоє обличчя.

А ти з берегів виходиш, рвеш осоку і латаття.

І вже твоє тіло тече крізь мої стулені пальці, крізь мої зціплені зуби.

Аж рот заливає.

Тіло твоє тече лугом зеленим.

І куди впадає воно, не відомо нікому.

Вона сп'яніла від самого читання. Та коли я спробував розвинути свій успіх перед іншою панною, то зазнав поразки – вона на поезію не клюнула.

4

У будь-якому секс-шопі зараз можна придбати такі афродизіяки як «іспанська мушка» та йогімбе. У 1996 – 97 роках, коли у нас їх купити було неможливо, мій знайомий попросив, щоб я привіз йому з Польщі «іспанську мушку». А коли хто не знає, то я, редагуючи еротичний часопис «Гульвіса», ще й відкрив перший в Україні секс-шоп на замовлення. Возив я усі ці причандалля, звісно ж, контрабандою, присипані огірками і помідорами, які тоді везли з Польщі усі, кому не лінь. Десять баксів для митника на кордоні були зовсім дрібною пожертвою в порівнянні з тим, що в багажнику під овочами ховалося товару на цілу тисячу доларів.

Знайомий мав велике бажання за допомогою такого збуд-

жуючого засобу, як «іспанська мушка», вплинути на одну даму, з якою був лише в дружніх стосунках. Я виконав його прохання, але попередив, що для успіху справи цілком достатньо кількох крапель. Знайомий завітав до дами серця, в умовлений час я зателефонував до неї, вона підійшла до телефону і, поки безрезультатно «альюкала», мій знайомий хутенько хлюпнув іспанську мушку до її кави. Але від хвилювання його руки тряслися, і замість кількох крапель він булькнув півпляшечки, тобто грамів двадцять. Коли дама повернулася і випила каву, мій знайомий пішов в атаку. Йому вдалося її роздягнути і навіть перейти до початкової стадії увертюри, коли раптом вона зойкнула і схопилася за серце, їй стало погано, «іспанська мушка» викликала таке серцебиття, що довелося викликати «швидку». На цьому й завершився цей драматичний сексуальний контакт. Але оскільки перші рухи вже були здійснені, то незабаром по тому, як дама оклигала, мій знайомий отримав те, чого так прагнув.

Зі свого досвіду скажу, що кохатися на п'яну голову цікаво лише в тому випадку, якщо ти злегка захмелений, а панна п'янька. Тоді можна очікувати від неї чимало оригінальних ідей та веселих штукочок, про які вона натверезо ніколи за собою не помічала. Але підхід тут мусить бути суто індивідуальний, оскільки окремі панни, перебравши, можуть перетворитися на безвільний манекен – теплий, але непорушний. Зі словами «а тепер роби зі мною, що хочеш» така панна надійно вимикається, щоб вранці, зробивши великі очі, здиву-

ватися: «Що? Це ти про мене? Нічого подібного не могло бути. Це твої фантазії».

Сп'яніння у чоловіків викликає затримку оргазму, перетворюючи їх на тупий відбійний молоток, готовий працювати у три зміни. Натомість більшості жінок алкоголь у ліжку не шкодить.

Чого нізащо не треба робити перед палким коханням, то це пити пиво. Пиво і секс – речі взаємовиключні. Горілка теж надто важкий напій. Особливо самогон. До чого може довести зловживання самогоном, розповідає іспанський письменник Хуан Бас. Його колега по війську зі своїм батьком-вдівцем були неписьменними пастухами алкоголіками в провінції Теруель. «З похмілля вони перекидали по склянці самогону касальї і вирушали трахати овець. А по неділях по черзі користали з прихильності віслючки, що належала їм. Ця худобина уміла якось особливо задовольнити татуня і сина, і викликала у них ніжну любов.

Під час одного з таких актів любові віслючка, на ім'я Росіо, померла від інфаркту. Вони засмажили колишню подругу і зжерли в компанії ще одного волоцюги».

Не пийте самогону, щоб не довелося трахати віслючок, овець і кіз.

Найуспішніше панну вставляє шампанське або ж коктейль, де одним зі складників є шампанське. Такий напій вигідний тим, що діє досить швидко. Ось найпростіший перепис любовного коктейлю: шампанське «брют» (100 г), мар-

тіні (50 г) і ром або горілка (50 г). Для окомилання до-
кільох у келих скибку цитрини і вставте соломинку. Повіль-
не цмулення через соломинку повинно подіяти безвідмовно.
Але задля остаточної і вирішальної перемоги запропонуйте
ще одну порцію «за любов». Ну, а якщо непомітно для пан-
ни капнете 10 г настоянки елеутерококу, це тільки скрасить
плавний перехід від першого поцілунку до першого розстіб-
нутого гудзика.

Італійський гуманіст Лоренцо Валла (1407–1457) висло-
вив дуже здорову думку, яка б взагалі позбавила нас потреби
спіювати панну: «Я, бігме, відважився б твердити, що влітку
жінки повинні ходити містом зовсім голі або ж напівголі. Та-
ким чином усі б оглядали немало тіл прекрасних і тендітних.
Бо якщо жінкам, які мають гарне волосся, гарне личко, гарні
перса, дозволяємо оголювати ці частини, то чому не мали б
дозволити деяким жінкам оголювання інших частин тіла, які
є вродливішими, ніж у інших жінок?» І ще: «Я вважаю, що
значно більшу користь для роду людського приносять повії
та розпусниці, аніж Святі Діви і ті, хто живе в непорочності».

5

Говорячи про шкідливість пива, я мав на увазі його шкід-
ливість для чоловіків, зате панна після пива і пляшки шам-
панського буде уже така, як вам треба. От тільки проблема,
яким чином усе це в неї влити! А друге питання – що вона

має випити спочатку: пиво чи шампанське. Є такі, що пропонують панні пиво після шампанського. Це перша ознака ідіотизму. Причому – невеликовного. Після такої пропозиції панна може сміливо плюнути залицяльникові в писк і більше ніколи з ним нічого не мати. Я б узагалі таких типів вислав у чорнобильську зону, щоб вони не плодили придурків. Порядок має буди один: спочатку пиво, як легкий вступ перед далекосяжним запливом, а вже потім шампанське, яке з'являється несподівано, наче рояль у куцах. Адже на здивування панни, чому ви його відразу не запропонували, має прозвучати невинна відповідь: забув, а тут зазирнув до заморозника (так ми в Галичині називаємо холодильник) і...

Є, правда, ще одна проблема. І то досить суттєва. Ну, не буде ж панна пити пиво сама, правда? Вам доведеться теж осушити пляшку. А після пива – як казав мій дідуньо – пущька ся кива (так ми в Галичині говоримо про прутень, який хитається). Не в кожного і не завжди, але буває. Я, скажімо, після пляшки пива можу сміливо дудлити вино, проте декого тягне на сон. Тому коли знаєте, що пиво на вас може вплинути негативно, розбавте його водою в пропорції одна до трьох. Звичайно, три частини води.

Бррр! Не пробував, але наперед здригаюся. А що – любов потребує жертв. І це не найбільша.

Панна, яка п'є горілку, не вселяє жодної довіри. Від такої панни краще триматися подалі, я це твердо знаю. Звичайно, я не маю на увазі алкоголічок, а інтелігентних панночок

з усіма балконами і лоджіями, якими вони оздоблені. Процес споживання горілчаної панни неодмінно затягнеться, бо горілку п'ють лише під добру закуску, а вино можна попивати, сидячи на канапі, а не за столом, а ще краще напівлежачи, після не надто ситної вечері з говерлами салату. Телятина, нарізана соломкою і тушкована у червоному вині на тарелі з відвареними каляфйорами (так ми в Галичині називаємо цвітну капусту) і салатом – це якраз те, що треба. Каляфйор і салат – це ж по суті вода, вони створять тільки ілюзію ситості, але не перепону для алкоголю.

Одного разу я помилився – приготував начинену рижом (так ми в Галичині називаємо рис) і потрухами курку. Панна, ясна річ, плямкала від задоволення, але, змолотивши півкурки, вона мене того вечора мало не зробила імпотентом. Адже я мусив вицмулити море вина, заки влив у неї озеро Свитязь.

6

Автори, які розглядають стосунки вина і сексу, сходяться на тому, що найсексуальніші відчуття у чоловіків з'являються саме з похмілля. Похмілля може бути могутнім збудником статевого потягу, вважають вони. «Гарний мінъет з бодуна – вірний шлях у нірвану», – твердить іспанський письменник Хуан Бас у своєму «Трактаті про похмілля». Я можу тільки підтвердити його слова, особливо, коли нірвана відкривається-

ся спросоння, коли ти ще перебуваєш по той бік річки, а потім починаєш несміливо входити у воду, літеплу і лагідну, занурюєшся з головою і ступаєш піщаним дном, аж поки голова не вигулькне на поверхню і ти збагнеш, що насправді це все не у сні, це тут і вже, і ти за мить вибухнеш, наче Везувій, маючи в дупі усі помпеї вкупі.

Наступного дня після грандіозних бенкетів, які супроводжувалися п'яними оргіями, Чингізхан зазвичай не покидав свого шатра, а залишався в компанії трьох прекрасних невільниць, обов'язково блондинок або рудоволосих. Ось вони й виводили його з тяжкого стану.

Іранський шах Кайкавус радив своєму синові: «Сину мій, спи з жінками взимку, щоб вони тебе гріли, і з хлопчиками влітку, щоб вони тебе охолоджували». Нічого не маю проти, але якось не довелося поспробувати з бодуна з хлопчиком. Тобто і без бодуна не довелося спробувати.

Вдячними продовжувачами способу Чингізхана, як успішно вийти з бодуна, були американські письменники Генрі Міллер та Чарльз Буковскі.

«На ранок Лілі лежала на спині, і хропіла, – писав Буковскі. – Я заскочив до лазнички, поціняв, почистив зуби і вмився. Потім заповз назад до ліжка. Розвернув її до себе і почав гратися з її частинами тіла. Мені завжди з бодуна хочеться – причому не їсти хочеться, а засадити. Єбля – найкращі ліки від похмілля».

Їхній сексуально-алкогольний досвід настільки багатю-

щий, що читачам варто запізнатися з ним безпосередньо. Однак куди може привести надто велике захоплення алкоголем, видно з прикладу Гемінгвея, який врешті-решт став імпотентом. А львівський поет-алкоголік Льоня Швець, бородате здоровило, взяв і викинувся з вікна. Якось він мені розповів, що їхав у потязі і заснув. У сні відчув неймовірну насолоду, відкрив одне око і побачив, що біля нього вклякнув якийсь старий пердун і натхненно виконує міньєт, прицьмакуючи від задоволення. Льоня задумався: дати йому в рило вже, чи ще зачекати? Він заплющив око, уявив нашу спільну знайому, кінчив, а тільки потім дав у рило.

Я не раз намагався уявити себе на його місці. Що зробив би я?